

Sayı 3 | 2018

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

YASAMA BÜLTENİ

İÇTİHATLAR – MÜTÂLAALAR

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yıllık Bilgi Derleme

YASAMA BÜLTENİ

— EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR —

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Yasama Bülteni

Yayına Hazırlayan
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
Araştırma ve İnceleme Bürosu

**Yasama Bülteni, Türkiye Büyük Millet Meclisi
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı yayınıdır.
Yılda bir yayımlanır.**

Yasama Bülteni, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı yayınıdır.
Yılda bir yayımlanır.

Yasama Bülteni, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki yasama ve denetim uygulamalarını izlemeyi ve bu alanda bilgi birikimi oluşturmayı amaçlar. Bültende, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'ndaki usul tartışmaları ile Başkanlık tutumları-içtihatları, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığınca yasama uzmanları marifetiyle hazırlanan mütalaalar (bilgi derlemeleri, araştırmalar, istatistikler, bilgi notları), yasama alanını ilgilendiren haberler ve söyleşiler yer alır.

Yasama Bülteni'nde yer alan yazılarda ifade edilen görüşler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının resmî görüşü olarak değerlendirilemez ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığını bağlamaz. Yazılar, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosunun ön incelemesi, en az başkan yardımcısı düzeyinde bir yöneticinin onayı ve Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının oluru ile yayımlanır.

Yönetim Yeri
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
Ana Bina 1. Kat Bakanlıklar – 06543 – ANKARA
Tel: (312) 420 67 97

Yayın No: TBMM 2019/4-KKB/1

TBMM Basımevi – 1. Baskı Nisan 2019
Baskı Adedi: 300

Ankara
2019

İÇİNDEKİLER

Sunuş **V**

Mutabakat Metinleri **1_8**

1998 Mutabakatı.....	3
2011 Mutabakatı.....	4
2016-TBMM Başkanvekillerinin Uygulamalarında Birlik Sağlanmasına Yönelik Karar.....	6
2016-Siyasi Parti Grup Başkanvekilleri Mutabakat Metni	8

Usûl Tartışmaları, Tutumlar ve İçtihatlar Sicili **11_29**

Genel Kuruldaki Başkanlık Tutumları Listesi.....	13
Genel Kuruldaki Başkanlık Tutumları	15

Mütâlaalar ve Raporlar **31_149**

Af Kanunları ve Görüşme Usulleri.....	33
Bütçe Kanun Teklifinin Genel Kurul Görüşmelerine İlişkin Sorun Alanları	44
Birleşimin Açılması Sorunu	53
Yasama Dönemi Açılışı ve Andıçme Birleşimlerinde Usul ve Uygulamalar.....	61
Geçici Başkanlık Görevinin En Yaşlı Üye Tarafından Yerine Getirilmesi	74
Başkanlık Divanı Tarafından Genel Kurulda Yapılan Oylamalarda Tespit Edilen Hatalar.....	76
Doğrudan Gündeme Alınmış Kanun Tasarı ve Teklifleri ile Kanun Hükmünde Kararnameler Genel Kurulda Görüşülürken Komisyonun Temsilinin Aranıp Aranmayacağı Sorunu	78
Bir Maddenin Önce Konuşulması (İçtüzüğün 83'üncü Maddesi Hükmü).....	84
Tetkik Kurulu ve Maddi Hatalar.....	87
1160 Sayılı TBMM Kararı ile Yapılan İçtüzük Değişikliğine İlişkin Anayasa Mahkemesi İptal Kararının Sonuçları	94

1200 Sayılı TBMM Kararı ile Yapılan İçtüzük Değişiklikleri	98
2017 Anayasa Değişikliği Sonrası Meclis Soruşturması ve Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu	107
Özel Af Niteliği Taşıyan Hükümlerin Belirlenmesinde �l��t Sorunu	114
Siyasi Parti Karar, Yönetim, İcra ve Disiplin Organları �yelerinin Meclis Başkanlık Divanında Görev Alıp Alamayacağı Sorunu	118
Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasının Uygun Bulunmasına Dair Kanun Tekliflerinde Değişiklik �nergeleri	121
Cumhurbaşkanlığı H�k�met Sisteminde Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı	128

Yasama Verileri ve İstatistikler

153_155

2018 Yılı Yasama ve Denetim Verileri	155
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığına İlişkin Veriler ve Başkanlığın Başlıca Faaliyetleri	176
TBMM'ye Sunulan OHAL KHK'leri	179
Yasama Dönemleri Başında Genel Kurulda Gerçekleştirilen İşlerin Akışı ve Süreleri	189
TBMM İhtisas Komisyonları �ye Sayıları	192
Dönemlere Göre Teklif İade Oranı	192
30.11.2018 Tarihli ve 7/6358 Esas Numaralı Yazılı Soru �nergeseine TBMM Başkanlığınca Verilen Cevap	193
Yasama Dönemlerine Göre Denetim �nergeleri Sayıları	196
27. Yasama Dönemi 1. ve 2. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Denetim �nergeleri	196
27. Yasama Dönemi Yazılı Soru ve Meclis Araştırması �nergelerinin Yasama Yıllarına Göre Göre Dağılımları	198
27. Yasama Dönemi 1. ve 2. Yasama Yıllarında İşleme Alınan Soru �nergelerinin Son Durumlarına Göre Dağılımları	199

SUNUŞ

Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına katkı sunmak gayesiyle ilk sayısı 2017 yılında çıkartılan Yasama Bülteni, Genel Kurul usul ve içtihatları kapsamında başkanvekilleri, milletvekilleri ve yasama görevlileri için önemli başvuru kaynaklarından biri olmuştur.

İkinci sayısı geçen yıl yayınlanan ve TBMM'nin çalışma usullerini tarihî bir bakış açısıyla analiz edip gelecek kuşaklara aktarılmasını hedefleyen Yasama Bülteni, Genel Kuruldaki içtihatları, yasama sorunlarına ışık tutan mütalaaları ve yasamaya ilişkin verileri sistemli bir şekilde uygulayıcılara ulaştırmayı amaçlamaktadır.

Halk oylaması ile yürürlüğe girdiği tarihten itibaren tartışma konusu olan 1982 Anayasası'nda yapılan son değişiklik 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halk oylaması ile kabul edilmiştir. Yasama Bülteni'nin üçüncü sayısı da değişikliklerin yürürlüğe girdiği 24 Haziran 2018 seçimleri sonrasında yayınlanmaktadır.

Kabul edilen yeni anayasa ile Türkiye, parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçmiştir. Böylece yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı'na verilmiş, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimlerinin, aynı günde olmak üzere, beş yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır.

Yeni anayasada Cumhurbaşkanı'nın adaylık ve seçim usulü yeniden düzenlenmiş, bütçe kanun teklifinin Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanıp Meclise sunulması kuralı getirilmiştir. Milletvekili sayısı 600'e çıkarılırken KHK müessesesi ve "kanun tasarısı" kavramı kaldırılmıştır. Meclisin denetim yollarından olan "soru" mekanizmasının yazılı biçimde kullanılması esası benimsenmiş ve yeni sistem gereğince "gensoru" kaldırılmıştır.

Anayasada yapılan değişikliklere uyum için 1200 sayılı Meclis Kararı ile TBMM İçtüzüğü'nün 11 maddesi yürürlükten kaldırılmış, 85 maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine uygun olmayan hükümler İçtüzükten çıkartılmıştır.

Diğer yandan 27'nci Dönem Milletvekilleri 7 Temmuz 2018 tarihinde and içerek yasama faaliyetlerine başlamışlar, yeni sisteme göre seçilen ilk Cumhurbaşkanı

9 Temmuz 2018 tarihinde, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve bakanlar ise 10 Temmuz 2018 tarihinde Genel Kurulda and içerek görevlerine başlamışlardır.

Bakan olarak atanmaları sebebiyle 27'nci Dönemde dört sayın üyenin milletvekillikleri de sona ermiş, bir milletvekili arkadaşımız da vefat ederek aramızdan ayrılmıştır. Kendilerine Allah'tan rahmet diliyorum. Böylece TBMM üye sayısı 595'e düşmüştür. Yeni anayasa parlamenter sisteme son verdiği için Genel Kurulda bulunan Hükümet sıraları da kaldırılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanıp TBMM'ye gönderilen ilk bütçe de 21 Aralık 2018 tarihinde Genel Kurulda kabul edilmiştir.

Genel Kurul çalışmalarının yakın tanıkları tarafından hazırlanan Yasama Bülteni, zengin içeriği ile hem parlamento geleneğimize hem de Meclisimizin kurumsal yapısına çok değerli katkılar sağlamaktadır. Bu vesile ile Bültenin hazırlanmasında emeği geçen Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı çalışanlarını tebrik ediyorum. Yasama literatürümüzü zenginleştiren Yasama Bülteni'nin, takipçileri için faydalı olmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

MUTABAKAT METİNLERİ

5.10.1998 TARİHİNDE T.B.M.M. BAŞKANI BAŞKANLIĞINDA
BAŞKANVEKİLLERİ İLE YAPILAN TOPLANTIDA, YENİ GENEL
KURUL SALONUNDA ELEKTRONİK SİSTEMLE YAPILACAK
ÇALIŞMALARA İLİŞKİN TESPİT VE MUTABAKATLAR

1.- İlk haftalarda, açılış yoklaması için 10 dakika, istem üzerine yapılacak yoklamalar için 5 dakika süre verilecek.

2.- Yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamaması halinde verilecek ara için mevcut uygulamaya devam edilecek (Gruplara da sorarak 1 saat içinde olmak kaydıyla başkanların takdirinde olacak).

3.- Oylamalarda 5 dakika süre verilecek.

4.- Yoklama süresince ve toplantı yeter sayısı bulunamadığı hallerde yoklama pusulası verilmeyecek ve verilen pusulalar kabul edilmeyecek.

5.- Toplantı yeter sayısı sağlanıp görüşmelere başlandıktan sonra gelen yoklama pusulaları kabul edilecek.

6.- Oylama işlemi bittikten sonra oy kullanmak isteyen üyelerin oyları kabul edilmeyecek.

7.- İstem üzerine kısa aralıklarla yoklama yapılıp yapılmama hususu (hakkın suiistimaline mahal vermemek kaydıyla) Başkanların takdirinde olacak.

8.- İşaretle oylama, ihtilaflı (Başkan ve Katip üyeler arasında) ve itirazlı haller ile karar yeter sayısının arandığı durumlarda elektronik sistemle, diğer hallerde ise üyelerin el kaldırması suretiyle yapılacaktır.

9.- Yoklama ve açık oylamalarda süresi içinde sisteme giremediğini yine süresi içinde ifade eden üyelerin talepleri, mükerrerliği kontrol edilmek kaydıyla dikkate alınacak; kontrolü mümkün olmayan işaret ve gizli oylamalarda dikkate alınmayacaktır.

10.- Karar yeter sayısının bulunamaması halinde en fazla 3 defa ve Başkanların takdirinde makul sürelerle ara verilecek.

11.- Karar yeter sayısı istendiğinde toplantı yeter sayısı ne olursa olsun sadece karar yeter sayısına bakılacaktır.

**14 KASIM 2011 TARİHİNDE GRUP BAŞKANVEKİLLERİ İLE YAPILAN
TOPLANTIDA MUTABIK KALINAN HUSUSLARA İLİŞKİN NOTLAR**

- Danışma Kurulu toplantı saati belli olduğunda, resmi yazıdan önce bu saat hemen Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü tarafından telefonla gruplara bildirilecek ve hangi saatte kiminle görüşüldüğünün kaydı tutulacaktır.
- Danışma Kurulu için Meclis Başkanının imzasıyla gruplara yazı gönderildikten sonra başka bir gruptan Danışma Kurulu için istem gelirse, yeni bir yazıya gerek kalmadan bu istemin fotokopisi Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü tarafından imza karşılığı diğer gruplara dağıtılacaktır.
- Danışma Kurulu için çağrı mümkün olduğunca erken yapılacaktır. Genel Kurulun başlamasına yarım saat veya daha az bir süre kala gruplar tarafından Danışma Kurulu çağrısı yapılmayacaktır.
- Siyasi parti grup önerilerinde ilk söz hakkı lehte öneri sahibi grubun başkanvekilinin işaret ettiği milletvekiline aittir. Kalan lehte ve aleyhte söz talepleri uzlaşma olmaması halinde kura çekilerek belirlenecektir.
- Danışma Kurulu ve grup önerileri üzerinde söz sırası lehte, aleyhte, lehte ve aleyhte şeklinde verilecektir.
- Danışma Kurulu veya grup önerisiyle gündemdeki tasarı veya tekliflerinin sıralaması belirlenirken yarım kalan işlerin önüne iş alınabilecektir.
- Gündem dışı konuşmanın ardından konunun niteliğine göre, örneğin bir ilin sorunları hakkında konuşulmuşsa o ilin diğer milletvekillerine veya genel bir sorun hakkında konuşulmuşsa grup başkanvekillerine veya her gruptan birer milletvekiline İttüzüğün 60 ıncı maddesine göre yerinden kısa söz verilebilir.
- Başkanvekillerinin gündem dışı konuşmaları verirken haftalık dağılımda AK Parti 3, CHP 3, MHP 2 ve BDP 1 söz hakkı şeklinde dağılım yapması uygun olacaktır.
- Genel Kurula ürün veya eşya getirilmeyecektir.
- Yoklama ve oylamalar için verilen süre bittikten sonra kesinlikle pusula kabul edilmeyecektir. Elektronik cihaza girenlerin yeterli sayıya ulaşmadığı yoklama ve oylamalarda pusula gönderen milletvekillerinin isimleri okunarak Genel Kurulda olup olmadıkları tespit edilecektir. Ancak Başkanvekili oylama veya yoklama bitmeden pusula gönderen milletvekillerinin Genel Kuruldan ayrılmamaları konusunda gerekli uyarıyı yapacaktır.

- Bütçenin ilk ve son günkü konuşmaları ile Genel Başkanların konuşmaları hariç hatiplere ek süre verilmeyecektir.
- Konuşmacılar g r    len konudan ayrılmal r  halinde Başkanvekili tarafından konuya gelmeye davet edilecektir. Bu konuda mümkün olduğunca disiplin hükümlerine başvurmadan çözüm aranacaktır.
- Lehte söz alıp aleyhte veya aleyhte söz alıp lehte konuşma yapan hatipler Başkanvekili tarafından uyarılacaktır.
- Tasarı veya teklife yeni bir geçici madde ilavesini öngören değişiklik  nergeleri için, yeni madde ihdasında olduğu gibi komisyonun salt çoğunluğu aranacaktır.
- Kapalı oturum  nergelerinin gerekçesini açıklamak için h k met, siyasi parti grupları veya istem sahibi bir milletvekiline 5 dakika süre verilecektir.
- **Ayrıca**
 -   Kulislere ziyaretçi alınmayacaktır. Ancak grup personeli ile danışmanlar kulislere kısa süreli olarak girebilecektir.
 -   Kapalı otoparkta her milletvekilinin sadece bir aracını park etmesi için gruplara yazı yazılacaktır.
 -   Milletvekilleri ile birlikte gelen misafirler girişte kimlik karşılığı giriş kartı alacaklardır.
 -   TBMM güvenlik personeli ve korumalar milletvekillerine daha saygılı davranmaları konusunda uyarılacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95.yıl

**TBMM BAŞKANVEKİLLERİNİN UYGULAMALARINDA BİRLİK SAĞLANMASINA
YÖNELİK**

KARAR

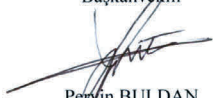
7 Nisan 2016 Perşembe günü, TBMM Başkanlık Divanı Toplantı Salonu'nda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Meclis başkanvekillerinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda aşağıda 11 madde halinde belirtilen hususlarda mutabakat sağlanmıştır.

İsmail KAHRAMAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

Ayşe Nur BAHÇEKAPILI
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

Ahmet AYDIN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

Mehmet Akif HAMZAÇEBİ
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

Pervin BULDAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

1- Gündem dışı konuşmalardan sonra kısa söz taleplerinin sayısal sınırlandırılması.

Gündeme geçmeden önce Grup başkanvekillerine 2+1'er dakika ve gündeme geçildikten sonra 1'er dakika söz verilebilecektir.

Gündem dışı konuşmaların ardından İçtüzüğü'nün 60'ıncı maddesine göre yerinden birer dakika ile sınırlı olacak şekilde 15 milletvekiline söz verilebilecektir.

2- İşaretle oylamalarda pusula kabul edilmemesi.

Yoklama ve açık oylamalarda süresi içinde sisteme giremeyen, yine süresi içinde bunu ifade eden üyelerin talepleri, mükerrerliği kontrol edilmek kaydıyla dikkate alınacaktır. Kontrolü mümkün olmadığı için, işaretle oylamalarda pusulalar dikkate alınmayacaktır. Ayrıkça olarak, elektronik cihazla oy kullanması fiziksel engeli sebebiyle mümkün olmayan milletvekillerinin pusulaları kabul edilip işleme alınacaktır.

3- İşaretle oylamada usul ile elektronik cihazla oylamada talep olmaması hâlinde karar yeter sayısının aranmaması.

İşaretle oylamalar önce el kaldırmak suretiyle yapılacaktır. Divan üyeleri arasında anlaşmazlık olması durumunda oylama, elektronik cihazla tekrarlanacak; elektronik cihazla oylamada ayrıca istenilmemişse karar yeter sayısı aranmayacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95.yıl

4- Bakanların oy kullanmasına ilişkin genel vekâletin geçerliliği ile bir bakanın birden fazla bakana vekâleten oy kullanamaması.

Gizli oylama dâhil, bakanların vekâletle oy kullanmasında, genel vekâletlerin bulunması durumunda ayrıca belli bir oylama için özel bir vekâlet aranmayacak; sadece bir bakanın birden fazla bakana vekâleten oy kullanmaması hususu gözetilecektir.

5-Birleşimi yöneten Başkanın yoklamada sayılması

Birleşimi yöneten Başkan yoklamalarda var sayılacaktır.

6- Kabul edilmeyen kapalı oturum önergesinin tutanak özetinin okunmaması ve kapalı oturumdan çıkma usulü.

Kapalı oturum önergesi kabul edilmezse, tutanak özetlerinin okutulması için yeni bir kapalı oturum yapılmaz ve bu özetler okutulmaz.

Başkanın açık oturuma geçilmesi teklifinin Genel Kurulca reddedilmesi durumunda; İçtüzüğün 70'inci maddesinde kapalı oturuma geçme önergesi vermeye yetkili olan kişiler, açık oturuma geçme önergesi verebilirler (Başbakan, bir bakan, bir siyasi parti grubu veya yirmi milletvekili).

7- Kanun tekliflerinin havalesine itiraz edilememesi.

İçtüzüğün 73'üncü maddesi sadece kanun tasarıları için getirilmiş olduğundan, kanun tekliflerinin havalesine yapılan itirazlar işleme alınmayacaktır.

8- Başkanlıkça karşılanmayacak usul tartışması talepleri.

İçtüzükte açıkça düzenlenmiş veya teamülü yerleşmiş hususlar ile gündem dışına çıkılmasını konu edinen veya başkanın tutumuna ilişkin olmayan usul tartışması talepleri, Başkanlıkça karşılanmayacaktır.

9-Lehte ve aleyhte konuşma süresi.

Lehte ve aleyhte sırasıyla ikişer milletvekiline üçer dakika söz verilecektir.

10- Değişiklik önergesi verme hakkının düzenlenmesi.

Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi sırasında verilen değişiklik önergeleri; ilgili maddenin konusuyla örtüşmesi, madde sıralamasına uygun düşmesi hususlarında kanun sistematığı bakımından incelenecek, ancak uygun bulunması hâlinde işleme alınacaktır.

11- TBMM Başkanının Başkanlığında, TBMM Başkanvekilleri ile siyasi partileri temsilen grup başkanvekillerinin katılımıyla yeni bir toplantı yapılarak,

- -gündem öncesinde grup başkanvekillerinin söz alması,
- -kabul edilmeyen kapalı oturum önergesinin tutanak özetinin okunmaması,
- -Genel Kurula ürün veya eşya getirilmemesi,
- -gündem dışı konuşmaların parti gruplarına göre dağılımı,
- -Genel Kurulda sataşmadan dolayı söz istemleri,
- -Genel Kurulda konuşma üslubu ile ilgili sorunlar,

Konularının görüşülmesi ve bir uygulama birliği sağlanması amacıyla TBMM Başkanınca uygun görülen bir tarihte çağrı yapılacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95.yıl

MUTABAKAT METNİ

31 Mart 2016 Perşembe günü, TBMM Başkanlık Divanı Toplantı Salonu'nda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve siyasi parti gruplarını temsilen birer grup başkanvekilinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda aşağıdaki hususlarda mutabakat sağlanmıştır.

İsmail KAHRAMAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

Mehmet Naci BOSTANCI
Adalet ve Kalkınma Partisi
Grup Başkanvekili

Levent GÖK
Cumhuriyet Halk Partisi
Grup Başkanvekili

İdris BALUKEN
Halkların Demokratik Partisi
Grup Başkanvekili

Erkan AKÇAY
Milliyetçi Hareket Partisi
Grup Başkanvekili

1- Danışma Kurulu toplantı saati belli olduğunda, resmî yazıdan önce bu saat hemen Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından telefonla gruplara bildirilecek ve hangi saatte kiminle görüşüldüğünün kaydı tutulacaktır.

2- Danışma Kurulu için Meclis Başkanının imzasıyla gruplara yazı gönderildikten sonra başka bir gruptan Danışma Kurulu için istem gelirse, yeni bir yazıya gerek kalmadan bu istemin fotokopisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından imza karşılığı diğer gruplara dağıtılacaktır.

3- Danışma Kurulu için çağrı mümkün olduğunca erken yapılacaktır. Genel Kurulun başlamasına iki saatten az bir süre kala gruplar tarafından Danışma Kurulu çağrısı yapılmayacaktır.

4- Siyasi parti grup önerilerinde ilk söz hakkı, lehte öneri sahibi grubun grup başkanvekiline veya onun işaret ettiği milletvekiline aittir. Kalan lehte ve aleyhte söz talepleri uzlaşma olmaması hâlinde kura çekilerek belirlenecektir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95.yıl

5- Danışma Kurulu ve grup önerileri üzerinde söz sırası lehte, aleyhte, lehte ve aleyhte şeklinde verilecektir.

6- Danışma Kurulu veya grup önerisiyle gündemdeki tasarı veya tekliflerin sıralaması belirlenirken yarım kalan işlerin önüne iş alınabilecektir.

7- Grup başkanvekillerinin söz talepleri hariç olmak üzere, gündem dışı konuşmaların ardından İçtüzüğün 60'ıncı maddesine göre yerinden bir dakika ile sınırlı olacak şekilde kaç milletvekiline söz verileceği TBMM Başkanı'nın TBMM Başkanvekilleri ile gerçekleştireceği görüşmede belirlenecektir.

8- TBMM Başkanvekilleri gündem dışı konuşmaları verirken haftalık dağılımda AK Parti'ye 3, CHP'ye 3, HDP'ye 2 ve MHP'ye 1 söz hakkı tanınacak şekilde dağılım yapmaları uygun olacaktır.

9- Genel Kurula ürtün veya eşya getirilmeyecektir.

10- Yoklama ve oylamalar için verilen süre bittikten sonra kesinlikle pusula kabul edilmeyecektir. Elektronik cihaza girenlerin yeterli sayıya ulaşmadığı yoklama ve oylamalarda pusula gönderen milletvekillerinin isimleri okunarak Genel Kurulda olup olmadıkları tespit edilecektir. Ancak Başkanvekili, oylama veya yoklama bitmeden pusula gönderen milletvekillerinin Genel Kuruldan ayrılmamaları konusunda gerekli uyarıyı yapacaktır.

11- Bütçenin ilk ve son günkü konuşmaları ile Genel Başkanların konuşmaları hariç hatiplere ek süre verilmeyecektir.

12- Konuşmacılar, görüşülen konudan ayrılmaları hâlinde, Başkanvekili tarafından konuya gelmeye davet edilecektir. Bu konuda mümkün olduğunca disiplin hükümlerine başvurmada çözüm aranacaktır.

13- Lehte söz alıp aleyhte veya aleyhte söz alıp lehte konuşma yapan hatipler Başkanvekili tarafından uyarılacaktır.

14- Tasarı veya teklife yeni bir geçici madde eklenmesini öngören değişiklik önermeleri için, yeni madde ihdasında olduğu gibi komisyonun salt çoğunluğu aranacaktır.

15- Kapalı oturum önergesinin gerekçesini açıklamak için hükümet, siyasi parti grupları veya istem sahibi bir milletvekiline 5 dakika süre verilecektir.

16- Kulislere ziyaretçi alınmayacaktır. Ancak grup personeli ile danışmanlar kulislere kısa süreli olarak girebilecektir.

17- Milletvekilleri ile birlikte gelen misafirler, girişte kimlik karşılığı giriş kartı alacaklardır.

18- TBMM güvenlik personeli ve korumalar milletvekillerine daha saygılı davranmaları konusunda uyarılacaktır.

Anayasa, kanunlar ve içtüzük metinlerinin yanı sıra parlamento teamülleri ve başkanlık tutumları/içtihatları, parlamento hukukunun temel kaynakları arasında yer almaktadır. Anayasa, kanun ve içtüzük hükümlerinin tutarlı bir yorumuna ulaşmak, parlamento teamüllerini kökleştirmek, Genel Kurul'da Başkanlık tutumlarına istikrar kazandırmak, ancak parlamento uygulamalarının titiz bir biçimde takip edilmesi ile olanaklıdır. ***Usûl Tartışmaları, Tutumlar ve İçtihatlar Sicili***; parlamento usûllerine ilişkin tartışmaları, yorumları, içtihatları ve uygulamaları, ilgili tutanaklar eşliğinde yıllara sâri şekilde izlemeyi amaçlamaktadır. Bu sicilin uzun vadede, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının temel bilgi havuzunu oluşturması ve parlamento hukukunun başlıca kaynakları arasında yer alması öngörülmektedir.

USÛL TARTIŞMALARİ, TUTUMLAR VE İÇTİHATLAR SİCİLİ

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI LİSTESİ					
Mevzuat	Tarih	Dönem/Yıl (Birleşim)	Konu	Başkan/Başkan Vekili	Sayfa
İçt. 62	9 Ocak 2018 11 Ocak 2018	26/3 (46. ve 48. B)	Milletvekilliğinin Düşürülmesine Dair Karma Komisyon Raporunun Görüşmelerinde Hükümetin Temsilinin Aranmayacağına; Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu Görüşmelerinde Meclis Başkanlığının Temsilinin Aranacağına Dair	Ayşe Nur BAHÇEKAPILI	15
İçt. 19	6 Şubat 2018	26/3 (55. B)	Grup Önerisinin Gerekçesini Açıklamak Üzere Söz Talebinin İlk Sırada Kullanılacağına, Diğer Grup Konuşmalarına Başlanıldıktan Sonra Bu Söz Talebinin Yapılması Durumunda Karşılanmayacağına İlişkin	Yaşar TÜZÜN	16
İçt. 19, 60, 81	4-5 Nisan 2018	26/3 (81. ve 81. B)	Tasarı Müzakeresinde Konuşma Süresini Azaltan Grup Önerisinin İşleme Alınabileceğine Dair	İsmail KAHRAMAN Mithat SANCAR	18
İçt. 122, Teamül	9 Temmuz 2018	27/1 (2. B)	Cumhurbaşkanın Genel Kurula Geldiğinde Seçildiğine Dair Tutanağın Teslimi ve And içmesi Sırasında Milletvekillerinin Kendisini Ayakta Karşılacağına Dair	Durmuş YILMAZ	20
İçt. 62	23 Temmuz 2018	27/1 (8. B)	6771 Sayılı Kanun ile Yapılan Anayasa Değişikliğinden Sonra Kanun Tekliflerinin Görüşülmesi Sırasında Hükümetin/Bakanın Aranmayacağına Dair	Mustafa ŞENTOP	22
İçt. 63	28 Kasım 2018	27/2 (23. B)	Usul Tartışmasının, Yapılacak Bir Uygulamanın Öncesinde Açılabilceği, Tamamlanmış Bir İşlemlle İlgili Usul Tartışması Açılmayacağına Dair	Mustafa ŞENTOP	24
Mutabakat Metni	10 Aralık 2018	27/2 (28. B)	Başkanlıkça Karşılanmayacak Usul Tartışması Taleplerine Dair	Binali YILDIRIM	26
İçt. 60, 69	17 Aralık 2018	27/2 (35. B)	Yürütme Temsilcisine İçtüzüğün 60'ıncı ve 69'uncu Maddeleri Kapsamında Söz Verilip Verilmeyeceğine Dair	Mithat SANCAR	27

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.3	Milletvekilliğinin Düşürülmesine Dair Karma Komisyon Raporunun Görüşmelerinde Hükümetin Temsilinin Aranmayacağına; Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu Görüşmelerinde Meclis Başkanlığının Temsilinin Aranacağına Dair	
İçt. 62		
Tarih/Birleşim: 9.1.2018 / B. 46; 11.1.2018, B. 48.		Başkan Vekili: Ayşe Nur BAHÇEKAPILI
Açıklama Metni	BAŞKAN – ... 1'inci sıraya alınan Ağrı Milletvekili Leyla Zana'nın 1'inci Yasama Yılı ile 2'nci Yasama Yılı 01.10.2016 ila 30.04.2017 Döneminde Anayasa'nın 81'inci Maddesine Uygun Biçimde Andıçmeden Aralıksız Olarak Genel Kurulun 212 Birleşimine Katılmamasına Bağlı Devamsızlığı Nedeniyle Anayasa'nın 84'üncü ve İçtüzüğün 138'inci Maddeleri Uyarınca Gerekli Değerlendirmenin Yapılması İçin Başkanlık Divanının 20.07.2017 Tarihli ve 41 Numaralı Kararı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Tezkeresi ile Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu'nun görüşmelerine başlıyoruz. BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, görüşülen konu Meclisin işleyişiyle ilgili bir husus olduğu için söz konusu görüşmeler sırasında Hükümetin temsili aranmayacaktır. Komisyon? Yerinde. Komisyon Raporu 507 sıra sayısıyla bastırılıp dağıtılmıştır. 2.- Kamu Denetçiliği Kurumu 2016, 2015, 2014 ve 2013 Yıllık Raporları Hakkında Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları (5/8, 5/5, 5/4, 5/3) (S. Sayısı: 289 ve 289'a 1'inci Ek) (X) BAŞKAN – Komisyon? Yerinde. Ayrıca, kurum, Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı bir kurum olduğu için Komisyonun yanında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Temsilcisi de yer almaktadır.	
İşlem	Usul tartışması açılmadı.	
Not	Devamsızlık işlemlerinde bir görev düşmediği için Hükümet aranmamıştır. Benzer şekilde 11/1/2018 tarihli 48. Birleşim'de görüşülen Kamu Denetçiliği Kurumu 2016, 2015, 2014 ve 2013 Yıllık Raporları Hakkında Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporları sırasında da hükümet değil, konunun ilgili olduğu Meclis Başkanlığı aranmıştır.	
İçtüzük	Hükümetin temsili MADDE 62- Her görüşmenin başından sonuna kadar, Hükümet adına görüş bildirmek üzere Başbakan veya ilgili bakan veya zorunlu hallerde yetkilendirilmiş birinci derecede sorumlu daire amirlerinden bir kamu görevlisi hazır bulunur. Bu kimseler görüşmenin başında hazır değilse, o konudaki görüşme bir defalık gelecek birleşime bırakılır. Sayıştay Başkanı veya yetkilendireceği daire başkanı ya da üye, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde açıklama yapabilir.	

26.3	Grup Önerisinin Gerekçesini Açıklamak Üzere Söz Talebinin İlk Sırada Kullanılacağına, Diğer Grup Konuşmalarına Başlandıktan Sonra Bu Söz Talebinin Yapılması Durumunda Karşılanmayacağına İlişkin	
İçt. 19	Tarih/Birleşim: 06.02.2018 / 55 B.	
	Başkan Vekili: Yaşar TÜZÜN	
Açıklama Metni	BAŞKAN – Türkiye Büyük Millet Meclisinin 55’inci Birleşiminin İkinci Oturumunu açıyorum. Sayın milletvekilleri, Halkların Demokratik Partisi Grubunun İç Tüzük’ün 19’uncu maddesine göre verilmiş bir önerisi vardır, okutup işleme alacağım ve oylarınıza sunacağım. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Danışma Kurulu 6/2/2018 Salı günü (bugün) toplanamadığından, grubumuzun aşağıdaki önerisinin İç Tüzük’ün 19’uncu maddesi gereğince Genel Kurulun onayına sunulmasını saygılarımla arz ederim. Filiz Kerestecioğlu Demir İstanbul Grup Başkan Vekili Öneri: 6 Şubat 2018 tarihinde İstanbul Milletvekili Grup Başkan Vekili Filiz Kerestecioğlu tarafından verilen 6643 grup numaralı, tarihin en önemli miraslarından olan Ayn Dara Tapınağı’nın büyük bir kısmının yapılan bombardıman sonucu meydana gelen tahribatın tüm yönleriyle araştırılması ve sürdürülen yıkıma karşı gerekli önlemlerin alınması amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olan Meclis araştırma önergesinin diğer önergelerin önüne alınarak görüşmelerinin 6/2/2018 Salı günü birleşiminde yapılması önerilmiştir. BAŞKAN – Önerinin gerekçesini açıklamak üzere, öneri sahibi Halkların Demokratik Partisi Grubu adına İğdır Milletvekilimiz Sayın Mehmet Emin Adıyaman... Sayın Adıyaman yok mu? FİLİZ KERESTECİOĞLU DEMİR (İstanbul) – Gelmek üzere şimdi. BAŞKAN – Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Osmaniye Milletvekilimiz Sayın Ruhi Ersoy. Sayın Ersoy, buyurun. (MHP sıralarından alkışlar) ... BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın İsen. Sayın Adıyaman, sisteme girmişsiniz bir talebiniz var mı? MEHMET EMİN ADIYAMAN (İğdır) – Sayın Başkanım, önergemiz üzerine söz alacaktım ancak Adalet Komisyonunda olduğumdan yetişemedim ve bu hakkım maalesef şey oldu. BAŞKAN – Buyurun, yerinizden bir dakika süre veriyorum.	
İşlem	Usul tartışması açılmadı. Divan nezdinde tekrarlanan talep, söz sırası geçtiği için uygun görülmedi.	

Not	Halkların Demokratik Partisi Grubunun İctüzüğün 19'uncu maddesinin beşinci fıkrası uyarınca vermiş olduğu grup önerisi ile ilgili olarak, söz konusu fıkradaki açık hüküm karşısında, oturumu yöneten Başkanvekili, önerinin gerekçesini açıklamak üzere HDP grubu adına söz hakkını kullanacağı bildirilen Sayın Adıyaman'ı davet etmiş, ancak kendisinin Genel Kurul'da bulunmaması üzerine, diğer gruplardan birer milletvekiline söz vermiştir. Grup konuşmaları sırasında söz talebinde bulunan Sayın Adıyaman'a da İctüzüğün 60'ıncı maddesi uyarınca bir dakikalık süre vermiştir. Divan nezdinde Grup sözcüsü tarafından yapılan İct.m.19'a göre söz talebi, Başkan tarafından söz sırasının geçtiği gerekçesiyle kabul edilmemiştir.
İctüzük	Danışma Kurulu Madde 19- (...) İctüzükte Danışma Kurulunun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oybirliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasi parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler. Bu durumda istemin oylanması ilk birleşimin gündemindeki Başkanlığın sunuşlarında yer alır. Danışma Kurulu önerileri görüşmez oylanır. Grup önerisinde ise öneriyi veren gruptan bir milletvekili beş dakikayı geçmemek üzere önerinin gerekçesini açıklayabilir. Açıklamanın ardından diğer gruplardan birer milletvekiline de isterlerse üçer dakika söz verilir. Danışma Kurulu ve grup önerileri konusunda Genel Kurulda işaret oyuyla karar verilir.

26.3	Tasarı Müzakeresinde Konuşma Süresini Azaltan Grup Önerisinin İşleme Alınabileceğine Dair
İçt. 19, 60, 81	
Tarih/Birleşim: 04- 05.04.2018 / 81- 82 B.	Başkan: İsmail KAHRAMAN- Başkanvekili: Mithat SANCAR
Açıklama Metni	82. Birleşim BAŞKAN (İsmail KAHRAMAN)– ...Zira İç Tüzük'te veya kanunlarda bir aykırılık görülürse (öneriyi) bunun inceleme merci yalnız Anayasa Mahkemesidir. Siz (dünkü birleşimde) iki tane işlemi, iki grubun önerisini işleme alıp üçüncüye “Bunu ben İç Tüzük’e aykırı görüyorum.” dediğinizde bunun sonu alınmaz yanlışlıklara gideriz; ben bunu size de ifade ettim, bugünkü Danışma Kurulu toplantısında da ifade ettim. Bu mevzu zaten gündemimizde görülecek, o müzakere sırasında eğer burada bulunursanız gene görüşlerinizi lütfedersiniz. (...) Adalet ve Kalkınma Partisi Grubunun İç Tüzük’ün 19’uncu maddesine göre verilmiş bir önerisi vardır, okutup işleme alacağım ve oylarınıza sunacağım. ... [Usul Tartışması] ...Bu itibarla AK PARTİ grup önerisini işleme almama ait (işleme alma yönündeki) ... tutumumu kabul edenler...Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. BAŞKAN – ... Öneriyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim. ... Değerli arkadaşlarım, ... Burada gelen teklif (öneri) anlaşmalar için, uluslararası anlaşmalar için müddet meselesidir. Yani bir uluslararası anlaşma yapılırken kalkıp da şeker konusunu işlemek ya da başka bir konuyu işlemek, o anlaşmayla alakası yok, hakkın suiistimali olmasın diye olan bir hadisedir. 81. Birleşim BAŞKAN (Mithat SANCAR)– Değerli milletvekilleri, İç Tüzük’te belirlenmiş süreler alt sınırı ifade eder. Bunları değiştirebilmeniz için öncelikle bu maddelerde, sürelerin düzenlendiği maddelerde belirtilen şartlara uymanız gerekir. İkincisi: Bu alt sınırın daha da aşağıya çekilmesini öngören değil yukarıya çıkartılmasını amaçlayan bir teklifle gelinmesi gerekir. Bugüne kadar sürelerin değiştirildiği en yaygın uygulama bütçe görüşmeleridir. Bütçe görüşmelerinde de süreler alt sınırının aşağısına çekilmemiş, yukarısına çıkarılmıştır. Eğer İç Tüzük’ün bu açık hükümlerine aykırı gördüğüm bu öneriyi işleme koyarsam İç Tüzük’ün grup önerisiyle ve İç Tüzük’te öngörülmeyen usul içinde değiştirilmesi sonucunu doğuracak bir işleme de sebebiyet vermiş olacağım. O nedenle, İç Tüzük’ün değiştirilmesi isteniyorsa bu konuda İç Tüzük’ün ve Anayasa’nın, Anayasa Mahkemesi içtihatlarının öngördüğü usulün takip edilmesi gerekiyor. ...

	60'ıncı maddenin son fıkrası, çok açık bir şekilde, Danışma Kurulunun teklifini ön şart saymış ve Genel Kurulun kararını da bunu takip eden kurucu bir unsur olarak öngörmüştür. Dolayısıyla sürelerin 60'ıncı maddede ve 81'inci maddede belirtilen sınırların altına çekilebilmesi için bir defa Danışma Kurulunun teklifine ihtiyaç vardır. Danışma Kurulunun teklifi olmadan, sadece grup önerisi üzerine böyle bir işlemi yaparsam İç Tüzük'e aykırı davranmış olacağımın inancındayım. Bu nedenle, Adalet ve Kalkınma Partisi Grubunun önerisini işlemden kaldırıyorum. ... [Usul Tartışması] BAŞKAN – ...Oylama gerekliliği, bu durumda Başkanın takdir yetkisindedir. Ben tutumumu değiştirecek bir gerekçe görmüyorum ve bu tutumumu oya sunmayı da kabul etmiyorum.
İşlem	Her iki Birleşimde de usul tartışması açıldı. 81'inci Birleşimin aksine 82'nci Birleşimde Başkan tutumunu oya sundu ve tutumu kabul edildi.
Not	Tartışmaya konu Grup önerisi, uluslararası andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunduğuna dair yaklaşık otuz tasarının müzakerelerinde (siyasi parti grupları, Hükümet ve komisyonun tasarının tümü üzerindeki konuşmalarının beşer dakika, tümü üzerinde şahıslar ve maddelerdeki bütün konuşmaların üçer dakika olarak belirlenerek) konuşma sürelerinin kısıtlanmasını konu edinmektedir. 82'nci Birleşimdeki tutum, Başkanlığın bir önceki birleşimdeki tutumunu tashih etmesi, Meclis Başkanınca açıklanması ve Genel Kurulun reyiyile neticelenmesi bakımından esas tutum niteliğindedir.
İçtüzük	Danışma Kurulu MADDE 19- (...) İçtüzükte Danışma Kurulunun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oybirliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasi parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler. Bu durumda istemin oylanması ilk birleşimin gündemindeki Başkanlığın sunuşlarında yer alır. Danışma Kurulu önerileri görüşmesiz oylanır. (...) Söz alma, konuşmalar ve yazılı konuşmalar MADDE 60- (...) İçtüzükte başka bir süre belirtilmemiş veya aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa siyasi parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır. İkinci defa yapılacak konuşmalarda süre bunun yarısı kadardır. Kanun tasarısı ve tekliflerinin Genel Kurulda görüşülmesi MADDE 81- (...) b) Tasarı veya teklifin tümünün görüşülmesinden sonra soru-cevap işlemi yapılır. Tasarı veya teklifin tümü üzerinde soru-cevap süresi yirmi, maddeler üzerinde on dakika ile sınırlıdır. (...) Aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa; kanun tasarısı ve tekliflerinin tümü hakkında siyasi parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar onar dakikadır. Maddeler hakkında konuşma süreleri bunun yarısı kadardır. Maddelerine geçilmesi veya tümü kabul edilmeyen kanun tasarısı ve teklifleri, Genel Kurulca reddedilmiş olur. ...

27.1	Cumhurbaşkanının Genel Kurula Geldiğinde Seçildiğine Dair Tutanağın Teslimi ve Andiçmesi Sırasında Milletvekillerinin Kendisini Ayakta Karşılacağına Dair	
İçtüzük 122, Teamül		
Tarih/Birleşim: 9.7.2018 / B. 2		(Geçici) Başkan: Durmuş YILMAZ
Açıklama Metni	NAZIR CİHANGİR İSLAM (İstanbul) – (...) Bir husus da usul hakkında zatiîlilerinize olacak Sayın Başkanım. Çağrınızda yasama meclisinin yemin töreni esnasında ayağa kalkmasını bizlere buyurdunuz. Bunun, Anayasa'nın, yasanın veya mevzuatın hangi maddesine dayanılarak gündeme getirildiği hususunu zatiîlilerinize bir soru olarak tevdi ediyor, saygılarımı sunuyorum efendim. BAŞKAN – Sayın Milletvekili, teşekkür ediyorum. Bu konuda, uzun zamandan beri bu Meclisin çatısı altında iş gören, çalışan, birikimi olan, idari personel arkadaşlarımın bana verdiği bilgiye göre, Cumhurbaşkanımız Sayın Fahri Korutürk'ten bu tarafa bu tür bir uygulamanın olduğu söylendi. İç Tüzük'e baktığımızda böyle açık bir durum olmamasına rağmen -122'nci madde zannedersem- “Bu, o günden bugüne teamül.” denildi ve dolayısıyla ben de bu arkadaşlarımın sözüne uyararak bu teamülü gerçekleştirdim diyorum. Eğer böyle bir şey yok ise -arkadaşlarımın söylediği- o zaman yapılması gereken şey, bu uygulamayı ya İç Tüzük'e uydurmak ya da İç Tüzük'te olan bu düzenlemeyi heyetinizin yeniden gözden geçirerek yeni bir düzenleme yapılmasında fayda olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ediyorum. BAŞKAN – (...) İç Tüzük'ü de okudum. Arkadaşlarım bana video seyrettirdiler, seyrettiğim videolardan çıkan sonuç da bu. Fakat İç Tüzük'teki düzenleme Cumhurbaşkanının yeminini ayakta yapacağı şeklinde, milletvekillerinin ayakta dinleyeceği şeklinde İç Tüzük'te bir düzenleme yok.	
İşlem	Usul tartışması açılmadı.	
Not	Oturumu yöneten geçici Başkanın “Cumhurbaşkanının andiçmesi sırasında Genel Kurulun kendisini ayakta dinleyeceği” hususunda açıklama yapması üzerine bir milletvekili tarafından bu uygulamanın dayanağı sorulmuştur.	

İctüzük	Cumhurbaşkanının andiçme töreni MADDE 122- Yeni Cumhurbaşkanının andiçme töreni, eski Cumhurbaşkanının görev süresinin dolduğu gün yapılır. Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından başka bir sebeple boşalmışsa, andiçme töreni, seçimden hemen sonraki oturumda yapılır. Yeni Cumhurbaşkanı andiçmek üzere geldiğinde, Başkan oturumu açar ve en yaşlı Başkanvekili vasıtasıyla Cumhurbaşkanını Genel Kurul Salonuna davet eder. Cumhurbaşkanı, beraberinde en yaşlı Başkanvekili olduğu halde, hitabet kürsüsüne gelir ve ayakta andiçer. Andiçme bitince, İstiklal Marşı çalınır ve Cumhurbaşkanı beraberinde en yaşlı Başkanvekili olduğu halde salondan ayrılır. Cumhurbaşkanı, andiçme töreninde siyah elbise giyer.
Teamül	Cumhurbaşkanı Fahri KORUTÜRK'ten bu yana devam eden uygulama.

27.1	6771 Sayılı Kanun ile Yapılan Anayasa Değişikliğinden Sonra Kanun Tekliflerinin Görüşülmesi Sırasında Hükümetin/Bakanın Aranmayacağına Dair	
İçtüzük 62		
Tarih/Birleşim: 23.7.2018 / B. 8	Başkan Vekili: Mustafa ŞENTOP	
Açıklama Metni	ENGİN ÖZKOÇ (Sakarya) – Burada, efendim, ikinci bir soruyu sormanız gerekiyor. “Hükûmet yerinde mi?” diye. Ancak İç Tüzük kuralı hem Komisyonun hem de Hükûmetin burada olması ve bu yasaları o şekilde görüşmemiz gerekiyor. Bununla ilgili usul yönünden bir tartışma açılmasını talep ediyorum (...) BAŞKAN - Teşekkür ederim. Değerli milletvekilleri, İç Tüzük’ün 62’nci maddesi “Hükûmetin temsili” başlığıyla görüşmelerde Mecliste Başbakanın veya bakanın veya zorunlu hâllerde yüksek bir memurun burada Hükûmeti temsilen görüşmelerde bulunacağına dair bir hüküm içeriyor. Malumunuz 16 Nisanda bir Anayasa değişikliği yaptık. Bu Anayasa değişikliğiyle bir sistem değişikliği gerçekleştirdik. Dolayısıyla yeni sistemde hükûmet vardır diyebiliriz ama bu hükûmet eski sistemdeki hükûmet değil. Malumunuz, Amerika Birleşik Devletleri’nde de başkanın bakanlarıyla yaptığı toplantıya “kabine toplantısı” deniyor ama bu kabine toplantısı değil hukuken. Bu sistemde, önceki sistemde yani İç Tüzük’ün 62’nci maddesinde öngörülen şekliyle bir hükûmet yok, bakan da yok. Şunun için söylüyorum: Şimdi de bir bakan var, 62’nci maddede de bir bakan var, birçok yerde de geçiyor ama bu sadece isim benzerliği; o bakan bu bakan değil, sistem değişti. Dolayısıyla, bu 62’nci maddenin uygulanma kabiliyeti kalmamıştır. 62’nci maddede “Hükûmetin temsili” dediğimiz şey için hükûmetin kendisi yok, “hükûmet” diye bir şey yok ortada, nasıl temsili söz konusu olacak? İç Tüzük’ün kabul ettiği anlamda bir hükûmet yok. Sistem değişti, bu sisteme göre bir yürütme var evet ama bu parlamenter sistemin hükûmeti değildir. Nedir? Çok temel bir fark var. Hükûmette Başbakan ve bakanlardan oluşan kolektif sorumluluğu olan bir yapı var. Şimdi kolektif sorumluluk yok. Dolayısıyla İç Tüzük’ün 62’nci maddesinde geçtiği şekliyle bir hükûmetin temsili burada uygulayabilmek mümkün değil. Bu maddenin uygulanma kabiliyeti yoktur, konusuz kalmıştır, fiili imkânsızlık vardır. Aksi hâlde, bunu kabul etmezsek sadece Hükûmetin temsili değil, burada Hükûmetin söz alması da söz konusudur, yirmi dakika bütünü üzerinde Hükûmet adına kürsüden söz vermemiz gerekecektir mesela. Hükûmetin değişiklik önergesi vermesi gerekecektir mesela buraya göre. Yine, Hükûmetin soru-cevapta bulunması, tekririmüzakere talep etmesi; birçok hüküm var ama sistemde, Anayasa değişikliğiyle beraber, bizim İç Tüzük’ün esas almış olduğu parlamenter sistemdeki Hükûmet ve bakan -tırnak içinde söylüyorum- söz konusu değil. Bu bakımdan, 62’nci maddenin ve ona -eski tabirle- teferru eden, ona bağlı olarak düzenlenen bu diğer maddelerin uygulanma kabiliyeti yoktur fiili imkânsızlık sebebiyle. Tabii, İç Tüzük değişti, değişmedi, değişse iyi olurdu; evet, tabii ki yeni İç Tüzük yapılsa... Ama ben de burada Anayasa’ya ve İç Tüzük’e göre Genel Kurulu yönetmek mecburiyetindeyim...	

İşlem	Usul tartışması açıldı. Oturumu yöneten Başkan, Anayasa değişikliği sonrasında İçtüzüğün 62’nci maddesinin “uygulanma kabiliyetinin kalmadığını” ifade ederek Teklif görüşmeleri sırasında Hükümetin aranmasına gerek olmadığını belirtmiştir.
Not	Usul tartışması, 1200 sayılı TBMM Kararı ile yapılan İçtüzük değişikliği öncesinde yaşanmıştır. Söz konusu İçtüzük değişikliği, usul tartışmasında Başkanlığın yaptığı açıklama yönünde gerçekleştirilmiş; Yürütme organının Genel Kurul’daki temsili, yeni hükümde açıkça belirlenen istisnai durumlar ile sınırlandırılmıştır.
İçtüzük (1200 Karar Numaralı Değişiklikten Önceki Hâli)	Hükümetin temsili MADDE 62- Her görüşmenin başından sonuna kadar, Hükümet adına görüş bildirmek üzere Başbakan veya ilgili bakan veya zorunlu hallerde yetkilendirilmiş birinci derecede sorumlu daire amirlerinden bir kamu görevlisi hazır bulunur. Bu kimseler görüşmenin başında hazır değillerse, o konudaki görüşme bir defalık gelecek birleşime bırakılır. Sayıştay Başkanı veya yetkilendireceği daire başkanı ya da üye, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde açıklama yapabilir.
İçtüzük (1200 Karar Numaralı Değişiklik Sonrası Hâli) (Yürürlükteki hüküm)	Yürütmenin temsili MADDE 62- Bütçe sunuş konuşmasını Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bir bakan yapar. Bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşüldüğü Genel Kurul oturumlarına Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar katılabilir ve görüş bildirebilir. Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar veya zorunlu durumlarda bakan yardımcıları ve üst kademe kamu yöneticileri Anayasanın 119 uncu maddesindeki hallerde Meclis Başkanının daveti üzerine bilgilendirme yapmak üzere Genel Kurul oturumlarına katılabilir. Sayıştay Başkanı veya yetkilendireceği daire başkanı ya da üye, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde açıklama yapabilir.

27.2	Usul Tartışmasının, Yapılacak Bir Uygulamanın Öncesinde Açılabilceği, Tamamlanmış Bir İşlemlle İlgili Usul Tartışması Açılmayacağına Dair	
İçt. 63		
Tarih/Birleşim: 28.11.2018 / B. 23		Başkan Vekili: Mustafa ŞENTOP
Açıklama Metni	HAYDAR AKAR (Kocaeli) – Meclisi yöneten Başkan Vekilinin tutumu hakkında usul tartışması istiyoruz efendim.	
	BAŞKAN – Ya, benim yaptığım, bir uygulama; bitti. Usul tartışmasını neyle ilgili açıyorsun? Neyi değiştirecek usul tartışman? Öyle şey olur mu ya!	
	HAYDAR AKAR (Kocaeli) – Sayın Başkan, yaptığınız uygulama hakka, hakkaniyete uygun bir uygulama değil. Usul tartışmasında ısrar ediyoruz Sayın Başkan.	
	İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) – Sakat bir karardı.	
	LÜTFÜ TÜRKKAN (Kocaeli) – Hayır, hayır, verdiğiniz kararlar alakalı... Sayın Başkan, tüzük buna cevaz veriyor.	
	BAŞKAN – Bakıyorum. (...)	
	BAŞKAN – Değerli arkadaşlarım, 63’üncü madde, usul hakkında konuşma: “Görüşmeye yer olup olmaması...” Tamam mı? Daha görüşülmemiş yani yer var mı yok mu. “...Başkanı gündeme veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma usullerine uymaya davet...” Yani daha henüz bir uygulama yapılmamış. (...)	
	BAŞKAN – “...gibi usule ait konular, diğer işlerden önce konuşulur.” Usul tartışması, yapılacak bir uygulamanın öncesinde konuşulur; bitmiş, tamamlanmış bir işle ilgili usul tartışması olmaz.	
İşlem	HAYDAR AKAR (Kocaeli) – Sayın Başkan, fırsat vermeden elektronik oylamaya geçtiniz. Burada ezici bir çoğunlukla kabul edildi önerge.	
	BAŞKAN – Yok öyle bir şey. (...)	
	HAYDAR AKAR (Kocaeli) – Bütün grup başkan vekillerine sorun Sayın Başkan. Tutumunuz doğru değil. (...)	
	HAYDAR AKAR (Kocaeli) – Usul tartışmasında ısrar ediyoruz. Yaptığınız iş doğru değil.	

Not	Oturumu yöneten Başkan, bir işin işari oylaması için “Kabul edenler...Kabul etmeyenler...?” ifadelerini kullandıktan sonra kararını değiştirerek oylamanın elektronik oylama şeklinde yapılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine bir milletvekili, Başkan’ın Genel Kurul’a hitaben “Kabul edenler...Kabul etmeyenler...?” ifadesinden sonra milletvekillerinin iradelerini beyan ettiklerini ve karar alındığını belirtmiş, Başkan’ın sonraki tutumu ile ilgili usul tartışması açılmasını talep etmiştir. Başkan ise usul tartışmasının, yapılacak bir uygulamanın öncesinde açılabileceğini; bitmiş, tamamlanmış bir işle ilgili usul tartışması olmayacağını belirterek usul tartışması açmamıştır.
İctüzük	Usul hakkında konuşma MADDE 63- Görüşmeye yer olup olmaması, Başkanı gündeme veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma usullerine uymaya davet gibi usule ait konular, diğer işlerden önce konuşulur. Bu yolda bir istemde bulunulursa, üçer dakikadan fazla sürmemek şartıyla, lehte ve aleyhte en çok ikişer kişiye söz verilir. Bu görüşme sonucunda oya başvurmak gerekirse oylama işaretle yapılır.

27.2	Başkanlıkça Karşılanmayacak Usul Tartışması Taleplerine Dair	
Mutabakat Metni		
Tarih/Birleşim: 10.12.2018 / B. 28		Başkan: Binali YILDIRIM
Açıklama Metni	ERKAN BAŞ (İstanbul) – Teşekkür ediyorum. Parlamentomuzun bu dönem özgün bir yanı var, grubu olmayan çok sayıda parti ve bağımsız milletvekilleri de bu Parlamentoda temsil ediliyorlar. Dolayısıyla bu arkadaşlarımızın da temsil ettikleri kitlelerin, halkımızın düşüncelerini, görüşlerini burada ifade etmesinin koşullarının yaratılması gerekiyordu. Kuşkusuz daha geniş bir İç Tüzük değişikliği gerektirir ama mevcut İç Tüzük de bu açıdan yorumlanabilir. Şahıslar adına yapılacak görüşmelerde bağımsız milletvekilleri ile grubu olmayan partilere bir öncelik tanınabilir. Sayın Başkan, gündem dışı söz talebim esas olarak bu çalışmaya ilişkindi. Bunu kabul etmeme hakkınız İç Tüzük’e göre var. “Söz verebilir.” diyor, dolayısıyla vermeyebilirsiniz de, bunu saygıyla karşılamak durumundayım. Ancak 63’üncü maddeye göre usul tartışmasını yani bu tavrınızı Genel Kurulun usulen tartışması gerektiğini talep ettim. Burada bana göre inisiyatifiniz yok. Tüzük, bu tartışmayı açmanız gerektiğini söylüyor. O yüzden usul üzerine tartışma açmanızı ve tavrınızın aleyhinde üç dakika söz vermenizi talep ediyorum. BAŞKAN – Evet, teşekkür ediyoruz. Değerli arkadaşlar, evet, usul tartışması talebi olabilir ancak Meclis başkan vekillerinin uygulamada birlik sağlanmasına yönelik 7 Nisan 2016 tarihli bir kararı var. Bu kararı okuyorum: “Başkanlıkça karşılanmayacak usul tartışması talepleri İç Tüzükçe açıkça düzenlenmiş veya teamülü yerleşmiş hususlar ile gündem dışına çıkılmasını konu edinen usul tartışması talepleri, Başkanlıkça karşılanmayacaktır.” Bu çerçevede, size kısa bir açıklama için söz verdim, şimdi gündeme devam ediyoruz. ERKAN BAŞ (İstanbul) – Sayın Başkan, kayıtlara girsin diye söylüyorum: Bakın, usul tartışması açmanızı talep ettim, usul tartışmasını açmadınız. Bence İç Tüzük’e aykırı bir davranış. Ayrıca, bunu açıp açmamanızı da usul tartışması olarak tekrar gündeme taşıyorum. BAŞKAN – Teşekkür ediyorum, konuşmanız kayıtlara geçmiştir.	
İşlem	Usul tartışması açılmadı.	
Not	Bir milletvekili, şahıslar adına yapılacak konuşmalarda bağımsız milletvekilleri ile grubu olmayan partilere öncelik tanınması yönündeki istemini dile getirerek bu konuda usul tartışması açılmasını talep etmiş; Başkan, 7 Nisan 2016 tarihli Başkanvekillerinin Uygulamalarında Birlik Sağlanmasına Yönelik Karar’ın ilgili maddesini gerekçe göstererek talebin bu çerçevede olması nedeniyle usul tartışması açmayacağını ifade etmiştir.	

27.2	Yürütme Temsilcisine İctüzüğün 60'ıncı ve 69'uncu Maddeleri Kapsamında Söz Verilip Verilmeyeceğine Dair	
İct. 60, 69		
Tarih/Birleşim: 17.12.2018 / B. 35		Başkan Vekili: Mithat SANCAR
Açıklama Metni	BAŞKAN- Sayın Bakan bekleyin lütfen. Şimdi Sayın Bakana yerinden bu konuşmaya ilişkin açıklamalarını almak üzere iki dakika süre veriyorum. Buyurun Sayın Bakan. (...) BAŞKAN- Kürsüden istiyorsanız buyurun kürsüden. (...) BAŞKAN- Birleşime beş dakika ara veriyorum. (...) BAŞKAN- Komisyon yerinde. En son, Savunma Bakanı Sayın Hulusi Akar'a iki dakika süreyle söz vermiştim. Yerinizden mi, kürsüden mi kullanmak istersiniz Sayın Bakan? MİLLÎ SAVUNMA BAKANİ HULUSÎ AKAR- Buradan devam edeyim. BAŞKAN- Yerinizden kullanmak istiyorsunuz. Buyurun. (...) BAŞKAN- Şimdi, soru-cevap işlemine geçiyoruz. DIŞİŞLERİ BAKANİ MEVLÜT ÇAVUŞOĞLU- Sayın Başkan... Sayın Başkan... 60'a göre söz istiyorum. Grup başkan vekili... (...) DIŞİŞLERİ BAKANİ MEVLÜT ÇAVUŞOĞLU- Şahsıma burada sataşma var. BAŞKAN- Ben 60'a göre söz hakkını kendim takdir ederim. (...) DIŞİŞLERİ BAKANİ MEVLÜT ÇAVUŞOĞLU- Ben İç Tüzük'ü biliyorum. (...) BAŞKAN- Kimseye söz vermeyeceğim artık Sayın Bakan. (...) BAŞKAN- Başkanlık Divanında bu konu konuşuldu. "Bakanlara sataşmadan söz verilmesini nasıl düzenleyeceğiz, İç Tüzük'te hüküm yok." denildi. Ayrıca, bakanlara konuşma, cevap için süre verme meselesi de İç Tüzük'te yok. Yeni İç Tüzük bu konuları içermedi, değişikliklerde bu hususlar dikkate alınmadı. Ben o Danışma Kurul toplantısında bakanlara da gerektiğinde 60'a ve 69'a göre söz vermeye bir engel olmadığı görüşünü	

	savunmuş biriyim. Dolayısıyla, İç Tüzük’ün ilgili hükümlerini bu yönde uygulayacağımı söyledim fakat Sayın Bakan, sizin bu şekilde benimle bir polemige girmeniz doğru değil. (...) BAŞKAN- Lütfen sayın milletvekilleri, lütfen... Size söz vereceğim. DIŞİŞLERİ BAKANİ MEVLÜT ÇAVUŞOĞLU- Tamam. BAŞKAN- 60’a göre bir dakikadır süre, ben size iki dakika süre veriyorum. İç Tüzük bu Sayın Bakan, siz de biliyorsunuz gerekirse uzatırım ama o benim takdirimde. Buyurun.
İşlem	Görüşmeler sırasında şahsına satışılan iki bakana ikişer dakika süreyle söz verildi. İki bakan da yerinden söz aldı; ancak bir örnekte Başkan, ilgili bakanın dilerse kürsüden söz alabileceğini de belirtti. Başkan’ın bu ifadesinden sonra Bakan söz alamadan birleşime ara verildi. İzleyen oturumda Bakan söz hakkını yerinden kullandı (İçtüzüğün 69’uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre “Açıklama ve cevaplar için Başkan, aynı oturum içinde olmak üzere söz verme zamanını takdir eder.” Başkanın satışmanın gerçekleştiği oturumu izleyen oturumda söz vermesi, söz hakkının İçtüzüğün 60’ıncı maddesine göre verildiği görüşünü güçlendirmektedir.)
Not	İçtüzüğün “Açıklama hakkı” başlıklı 69’uncu maddesi hükmüne göre, şahsına satışılan veya ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüş kendisine atfolunan komisyon, siyasî parti grubu veya milletvekilleri, açıklama yapabilir ve cevap verebilir. İçtüzük’te yürütme organının temsilcisi olan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara “satışma” olması hâlinde açıklama hakkı kapsamında söz verilir verilmeyeceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. İçtüzüğün 60’ncı maddesine göre pek kısa bir sözü olduğunu belirten üyeye, Başkan yerinden konuşma izni verebilir. Teamül ve 31 Mart 2016 tarihli Mutabakat Metni’nin 7’nci maddesi uyarınca İçtüzüğün 60’ncı maddesi kapsamında milletvekillerine birer dakika süreyle söz verilmektedir. 17.12.2018 tarihli Birleşimde (bütçe görüşmeleri); yürütme organı temsilcilerinden bir bakana, kendisine yönelen satışmalar nedeniyle İçtüzüğün 60’ncı maddesi hükmüne atf yapılarak, diğer bakana ise herhangi bir İçtüzük hükmüne atf yapılmadan ikişer dakika süreyle yerinden konuşma hakkı tanınmıştır. Başkan, yürütme organı temsilcisine İçtüzüğün 60’ıncı ve 69’uncu maddeleri kapsamında söz verilir verilemeyeceği konusunun İçtüzük’te düzenlenmediğini; ancak kişisel kanaatinin bakanlara bu kapsamda söz verilebileceği yönünde olduğunu ifade etmiştir.

İctüzük

Söz alma, konuşmalar ve yazılı konuşmalar

MADDE 60- Adını önceden kaydetirmeyen veya oturum sırasında Başkandan söz almayan hiç kimse konuşamaz.

Gündemde bulunan veya belli bir günde görüşme konusu olacağı Anayasa, Kanun veya İctüzük gereğince bilinen konular dışında, kâtip üyeler, söz alma istemi kaydedemezler.

Konuşma, Başkanlığa ve Genel Kurula hitap edilerek kürsüden yapılır.

Pek kısa bir sözü olduğunu belirten üyeye Başkan, yerinden konuşma izni verebilir.

Yazılı bir konuşmanın, kürsüden okunması veya Başkanın izni ile bir kâtip üyeye okutturulması mümkündür.

Görüşme sırasında komisyondan soru sormak isteyenler, sorularını yerlerinden sorarlar.

Sorular, konuşmalar bittikten sonra sıra ile sorulur.

İctüzükte başka bir süre belirtilmemiş veya aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa siyasî parti grupları ve komisyon adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır. İkinci defa yapılacak konuşmalarda süre bunun yarısı kadardır.

Açıklama hakkı

MADDE 69- Şahsına sataşıl原因 veya ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüş kendisini atfolunan komisyon, siyasî parti grubu veya milletvekilleri, açıklama yapabilir ve cevap verebilir.

Açıklama ve cevaplar için Başkan, aynı oturum içinde olmak üzere söz verme zamanını takdir eder.

Bu suretle söz almak isteyen, ne sebepten konuşmak istediğini Başkana bildirir. Başkan, söz verip vermemek gerektiğini takdir eder. Başkanlıkça kendisine söz verilmeyen kimse direnirse, Genel Kurul, bu konuda görüşmesiz ve işaret oyuyla karar verir.

MÜTÂLAALAR
VE
RAPORLAR

AF KANUNLARI VE GÖRÜŞÜLME USULLERİ*

I. Sorun ve Yöntem

Bu çalışmada, af kanunları ve af niteliği taşıyan kanunların görüşülmesi ve kabul edilmesi süreçleri ile Anayasa Mahkemesinin bu alanda vermiş olduğu kararlar, Anayasa ve İçtüzük hükümleri bakımından değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda, konuya ilişkin mevzuat hükümleri ile gerekçeleri, ilgili mevzuatın gelişimi, konuya ilişkin usul tartışmaları ve tutanaklar aracılığıyla Genel Kurul görüşmelerindeki uygulamalar incelenmiştir. Bunun yanı sıra parlamento hukuku doktrininde ve Anayasa Mahkemesi kararlarında konunun nasıl ele alındığı araştırılmıştır.¹

II. Mevzuat Hükümünün Gelişimi²

❖ Anayasa

“MADDE 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, ... Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

❖ TBMM İçtüzüğü

“MADDE 92- ...

Genel veya özel af ilanını içeren tasarı veya tekliflerin Genel Kurulda kabulü Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile mümkündür. Gerekli çoğunluk, söz konusu

* Murat EKER (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu – Yasama Uzmanı)

- 1 Bu çalışmanın hazırlanması sırasında, parlamento hukukuna ilişkin yazılı kaynaklardan: İrfan NEZİROĞLU, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları (2008); Şeref İBA, Anayasa ve Parlamento Üzerine İncelemeler (2010); Şeref İBA, Meclis İçtüzük Metinleri (2007); Havana YAPICI KAYA & Engin KAYA, İçtüzük El Kitabı (2014); Fahri BAKIRCI, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar (2015); Fahri BAKIRCI, TBMM Çalışma Yöntemi (2000); Kemal GÖZLER, Türk Anayasa Hukuku Dersleri (2015) ve Volkan HAS, TBMM'nin Çalışma Düzeni (2009) kitapları incelenmiştir. Ayrıca uygulamalar Genel Kurul tutanaklarına ve ilgili Anayasa Mahkemesi kararlarına bakılarak taranmıştır. Konuya ilişkin fayda sağlayabilecek çeşitli makale ve değerlendirmelere, ilgili kaynaklara atf yapılarak yer verilmiştir.
- 2 Bu çalışma af kavramının TBMM tarafından uygulanması yönüne odaklandığından, Anayasa'nın 104'üncü maddesinde yer alan “Cumhurbaşkanı ... Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır...” hükmü ile 169'uncu maddesinde yer alan “... Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel veya özel af kapsamına alınamaz...” hükmüne ilişkin uygulama ve değerlendirmelere yer verilmemiştir.

tasarı veya tekliflerin afla ilgili maddelerinde ve tümünün oylamasında ayrı ayrı aranır. Tasarı veya teklif hakkında verilen genel veya özel af ilanını içeren değişiklik önergesinin kabulü halinde, kabul için gerekli beşte üç çoğunluğun tespiti için bu önerenin oylanması açık oylama suretiyle tekrarlanır.”

3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile Anayasa’nın 87’inci maddesinden *“Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere,”* ibaresi çıkarılarak ilgili maddeye *“Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile”* ibaresi eklenerek TBMM’nin af yetkisini kullanımına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Müteakiben alınan 10/4/2003 tarihli ve 766 numaralı TBMM Kararı ile Anayasa’daki ilgili değişikliğe uyum yönünde bir düzenleme yapılarak İçtüzüğün 92’nci maddesine yukarıdaki ikinci fıkrası eklenmiştir. Söz konusu Anayasa değişikliği ile, TBMM’nin af yetkisi kapsam olarak genişlerken, yetkinin kullanılması ise usul olarak zorlaşmıştır. Zira TBMM’nin af kanunu çıkarabilmesi için, beşte üç çoğunluğa tek bir siyasal parti grubu sahip olmadıkça, siyasal parti gruplarının uzlaşması gerekecektir.³

766 numaralı Karara esas Teklifin bu maddeye ilişkin gerekçesinde:⁴ *“... Böylece, genel ve özel af ilanı kararı alabilmek için beşte üç nitelikli çoğunluk koşulu getirilmesi, parlamento hukukumuz açısından yeni bir şekil kuralı olarak karşımıza çıkmakta ve TBMM’nin af ilanı kararı alabilmesini büyük ölçüde güçleştirmektedir. İçtüzükte TBMM’nin af yetkisi ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu madde ile Anayasadaki düzenlemeye paralel olarak İçtüzükte yeni bir düzenlemeye gidilmesi öngörülmektedir. Genel veya özel af içeren tasarı veya tekliflerin Genel Kurulda, afla ilgili maddelerinin ve tümünün kabulünün Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile mümkün olacağı, genel veya özel af içeren bir önerenin Genel Kurulda üye tamsayısının beşte üç çoğunlukla kabul edilmesi durumunda ise, ilgili maddeler ile tasarı veya teklifin tümünün kabulünün de üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu gerektireceği hükme bağlanmıştır.”* denilmektedir.

Anayasa Komisyonunda Teklifin ilgili maddesi aynen kabul edilirken⁵, Genel Kurulda değiştirilerek kabul edilmiştir. Teklif üzerindeki görüşmeler sırasında ilgili maddeye dair verilen değişiklik önergesinin gerekçesinde:⁶ *“İçtüzüğün 87 nci maddesine göre önergeler, işaret oyuyla oylanır. Nitelikli çoğunluğun arandığı hallerde, bu sayının tespiti işaretle mümkün olamamaktadır. Tasarı ve teklif*

3 Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa, 2015, s.283.

4 TBMMTD, 10/4/2003, D.22, YY.1, C.11, B.65, SS.116, s.3-4.

5 TBMMTD, 10/4/2003, D.22, YY.1, C.11, B.65, SS.116, s.11.

6 TBMMTD, 10/4/2003, D.22, YY.1, C.11, B.65, s.657-658.

hakkında verilen genel veya özel af ilanını içeren değişiklik önergesinin kabulü için, Anayasamızın 87 nci maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararıyla mümkündür. Bu sayının tespiti için önergenin işaretlerle kabul edilmesi halinde, anayasa değişikliklerindeki usule benzer bir yöntemle önergenin oylanması açık oylama suretiyle tekrarlanacaktır. Değişiklik teklifimiz bu amacı gerçekleştirmek için hazırlanmıştır.” ifadelerine yer verilerek maddeye eklenen fıkranın son cümlesi madde metninde yer aldığı şekilde değiştirilmiştir.

III. Uygulamalar

Uygulamaya bakıldığında, af kanunlarının Genel Kurul görüşmelerinde gerek ilgili maddelerin gerek tümünün oylanmasında nitelikli çoğunluk aranacağına ilişkin tereddüt bulunmamaktadır. Ancak af kavramının kapsamına nelerin girdiği konusu da uygulama bakımından önem arz etmektedir.

4709 sayılı Kanun’la yapılan Anayasa değişikliğinin ilk uygulamalarının yapıldığı dönemde TBMM, idari nitelikteki yaptırımları azaltan veya kaldıran kanunları Anayasa’nın 87’nci ve İçtüzüğü’nün 92’nci maddesi kapsamında değerlendirmedikten, bu neviden kanunları ve ilgili maddelerini, Genel Kurul görüşmelerinde beşte üç çoğunluk aramaksızın kabul etmiştir. Ancak 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER tarafından, Anayasa’nın 87’nci maddesindeki af kavramının geniş yorumlandığı, idari yaptırımlara ilişkin afların da adli cezaların affı gibi değerlendirildiği ve nitelikli çoğunlukla oylanması gerektiğinin düşünüldüğü görülmektedir.⁷ Cumhurbaşkanı SEZER, her türlü adli ve idari cezanın azaltılmasını veya kaldırılmasını içeren hükümleri af kapsamında görmekteyken; vergi aslı, gecikme zammı ve gecikme faizi gibi kamusal alacakların indirimi veya terkinin⁸ ile borç ilişkisinden kaynaklanan davaların durması, ortadan kalkması, açılmaması ve davadan vazgeçilmesine⁹ yönelik düzenlemeleri ise af kapsamında görmemiştir.¹⁰

7 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER tarafından af niteliğinde oldukları gerekçesiyle geri gönderilen 4754, 4779, 5023 ve 5215 sayılı kanunların ilgili maddeleri incelendiğinde, söz konusu maddelerdeki düzenlemelerin adli nitelikteki suç ve cezalara ilişkin olduğu, buna karşılık geri gönderilen 5022 sayılı Kanun’un disiplin cezalarının affı niteliği taşıdığı, 5306 sayılı Kanun’un ilgili maddelerinin ise idari nitelikteki suç ve cezalara ilişkin olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak af niteliğinde olduğu gerekçesiyle geri gönderilen 4792 sayılı Kanun’un 1,2,3,5,6,7,12,15 ve 19’uncu maddelerinin idari yaptırımlara yönelik af hükümleri içermesine, 14’üncü maddesinin ise adli cezaya ilişkin af hükmü içermesine rağmen Cumhurbaşkanı, geri gönderme tezkeresinde, adli ve idari ceza ayrımı gözetmeksizin söz konusu maddelerin tamamını af kapsamında görmüş ve nitelikli çoğunlukla kabul edilmeleri gerektiği gerekçesiyle Kanun’u geri göndermiştir. (Volkan HAS, TBMM’nin Çalışma Düzeni, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s.286.)

8 Örnek için bkz. 5/6/2003 tarihli ve 4876 sayılı Kanun’un 3’üncü maddesi ile 2/3/2005 tarihli ve 5307 sayılı Kanun’un 7’nci maddesi.

9 Örnek için bkz. 6/3/2003 tarihli ve 4822 sayılı Kanun’un geçici 1’inci maddesi, 5/6/2003 tarihli ve 4876 sayılı Kanun’un 5’inci maddesi ve 8/7/2003 tarihli ve 4916 sayılı Kanun’un geçici 2’nci maddesi.

10 HAS, a.g.e., s.286.

Cumhurbaşkanı ile Meclis arasındaki yorum farkı nedeniyle, idari yaptırımların affını içeren kanunların yeniden görüşülmek üzere geri gönderildiği durumların ortaya çıkması, TBMM’de usul tartışmalarına da konu olmuştur. 16/6/2004 tarihli Birleşimde açılan usul tartışmasında¹¹, kamu alacaklarının affını içeren hükümlerin de nitelikli çoğunlukla kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüş; ancak buna karşılık olarak alacakların sulh yoluyla yeniden düzenlendiği, iki taraflı bir irade bulunduğu ve bunun af kavramının tanımı gereği tek taraflı bir irade olmadığı savunulmuştur. Usul tartışması neticesinde ilgili hüküm, nitelikli çoğunluk aramaksızın oya sunularak kabul edilmiştir. 16/6/2004 tarihli ve 5189 sayılı Kanun TBMM tarafından kabul edilerek, Cumhurbaşkanı SEZER’in yayımlamasıyla yürürlüğe girmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesince de konu benzer bir şekilde anlaşılmakta ve verilen çeşitli kararlarda;“... Ayrıca, vergi idarelerince verilen para cezalarının teknik anlamda ceza niteliğinde olmadığı, idari birer yaptırım niteliğinde olduğu...”¹², “...idari ve mali nitelikteki vergi suç ve cezaları ile maddi ceza hukuku anlamındaki vergi suç ve cezalarının birbirinden farklı kurumlar olarak öngörüldüğü ...”¹³ gibi tanımlamalara yer verilmektedir.

23/2/2005 tarihli 62’nci Birleşimde açılan usul tartışmasında¹⁴, görüşülmekte olan teklifin, her ne sebeple olursa olsun yükseköğretimden ilişkisi kesilmiş olan kişilere yeni sınav hakkı tanıdığı hükmünün, disiplin cezası nedeniyle ilişkisi kesilen öğrencileri de kapsadığı, bu yönüyle hükmün af niteliğinde olduğu ve nitelikli çoğunlukla kabul edilmesi gerektiği iddia edilmiştir. Bunun üzerine açılan usul tartışmasında, Anayasa’nın 87’nci maddesinin adli ve idari cezaların affı konusunda herhangi bir ayırım yapmadığı, idari nitelikteki bu affın geri gönderilmesine yol açmamak için usulen doğru yapılarak nitelikli çoğunluk aranması gerektiği ileri sürülmüştür. Buna karşılık olarak, disiplin cezalarının affedilmediği, ilgili öğrencinin dosyasında kalmaya devam edeceği, söz konusu düzenlemeyle ilişkisi kesilenlere sadece sınav hakkı tanındığı ve bu nedenle nitelikli çoğunluk aranmasına gerek olmadığı savunulmuştur. Usul tartışması neticesinde Başkan tutumunu değiştirmeyerek, nitelikli çoğunluk aramaksızın ilgili hükmü salt çoğunlukla oya sunmuştur. Cumhurbaşkanınca, 23/2/2005 tarihli ve 5306 sayılı Kanun kapsamında kabul edilen hükmün af niteliğinde olduğu ve nitelikli çoğunlukla kabul edilmesi gerektiği değerlendirilerek Kanun, Meclise iade edilmiştir.

11 <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c053/tbmm22053102.pdf>
(Erişim tarihi: 7/9/2018)

12 E.1990/29, K.1991/37, Resmi Gazete tarih/sayı 5/2/1992-21133

13 E.1194/46, K.1994/57, Resmi Gazete tarih/sayı: 14/12/1995-22493

14 TBMMTD, 23/2/2005, D.22, YY.3, C.75, B.62, s.429-455.

20/4/2005 tarihli 86'ncı Birleşim'de açılan usul tartışmasında¹⁵ ise, görüşülmekte olan teklifin, taşınmazların rayiç bedellerinin yarısının ödenmesi halinde, Hazinece açılan davalardan vazgeçileceğine ilişkin hükmünün af niteliğinde olduğu ve e nitelikli çoğunlukla kabul edilmesi gerektiği iddia edilmiştir. Bunun üzerine açılan usul tartışmasında, ilgili hükmün mahkeme kararlarını ortadan kaldırması nedeniyle af niteliğinde olduğu ileri sürülmüştür. Buna karşılık olarak, yapılan değişiklikle madde metnine sadece açıklık getirildiği ve Anayasa'nın 87'nci maddesinde salt ceza hukuku anlamında affın kastedildiği, 87'nci maddede 2001 yılında yapılan değişiklikten önce var olan “...hüküm giyenler ...” ibaresinin de bu görüşü desteklediği, hüküm giymenin sadece ceza hukukunda söz konusu olabileceği savunulmuştur. Usul tartışması neticesinde Başkan tutumunu değiştirmeyerek, nitelikli çoğunluk aramaksızın ilgili hükmü salt çoğunlukla oya sunmuştur. 20/4/2005 tarihli ve 5334 sayılı Kanun TBMM tarafından kabul edilerek, mahkeme kararlarına yönelik düzenlemeleri af kapsamında görmeyen Cumhurbaşkanı SEZER'in yayımlamasıyla yürürlüğe girmiştir.

Konu üzerine açılan usul tartışmalarında farklı görüşler öne sürülse de TBMM Genel Kurul'unda yapılan uygulamalarda, genel ve özel af kavramı maddi ceza hukuku ile sınırlı olarak anlaşılmış ve nitelikli çoğunluk ancak bu neviden kanun tasarısı ve tekliflerinin ilgili maddelerinin ve tamamının oylamalarında aranmıştır. 29/7/2003 tarihli 112'nci Birleşim'de görüşülen Topluma Kazandırma Yasası Tasarısı, ceza indirimleri içerdiğinden oturumu yöneten Başkan, ilgili maddelerin ve tasarının tümünün oylanmasından önce açıklama yaparak: “...ancak, madde, af ilanını içerdiğinden Anayasanın 87'nci ve İçtüzüğü'nün 92'nci maddeleri hükümleri uyarınca, kabulü için üye tamsayısının beşte 3 çoğunluğunun oyunu arayacağım; bu nedenle, maddenin oylanmasını açıkoylama şeklinde yapacağım.” demiştir. Anayasa Mahkemesinin 22/11/2007 tarihinde yayınlanan 22/12/2006 tarihli 120 sayılı Kararında da¹⁶ benzer bir görüş savunularak, Anayasanın 87 nci maddesinde düzenlenen genel ve özel af kapsamının maddi ceza hukuku ile sınırlı olarak anlaşılması gerektiği, genel ve özel af kavramlarının ceza hukukuna özgü kavramlar olduğu, ceza hukuku alanı dışında kullanılmadığı, bu kavramların tanımlarının, hüküm ve sonuçlarının da ceza hukukunda düzenlendiği belirtilmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin daha önceki içtihatlarında da adli ve idari ceza ayrımı ile vergi hukukuna ilişkin cezaların, ceza hukuku bağlamında ceza olmadığı karara bağlanmıştır.¹⁷ 2001 yılındaki söz konusu anayasa değişikliğinden önce verilen Anayasa Mahkemesi kararlarından 28/5/2002 tarihli 51 sayılı Kararda¹⁸ da

15 TBMMTD, 20/4/2005, D.22, YY.3, C.81, B.86, s.642-671.

16 E.2005/89, K.2006/120, Resmi Gazete tarih/sayı: 22/11/2007-26708

17 E.1990/29, K.1991/37, Resmi Gazete tarih/sayı: 5/2/1992-21133

E.1194/46, K.1994/57, Resmi Gazete tarih/sayı: 14/12/1995-22493

18 E.2002/99, K. 2002/51, Resmi Gazete tarih/sayı: 6/11/2002-24928

af; “... suç teşkil eden fiiller için ceza vermek hakkını ortadan kaldıran, verilmiş olan cezaların kısmen veya tamamen infazını önleyen, ... tasarruflardır.” olarak tanımlanmaktadır.

1/7/2012 tarihli 129’uncu Birleşim’de görüşülen Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun Tasarısı, 4/11/2004 tarihli 14’üncü Birleşim’de görüşülen Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Tasarısı, 9/11/2016 tarihli 18’inci Birleşim’de görüşülen 671 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 17/11/2016 tarihli 22’nci Birleşim’de görüşülen Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı gibi ceza erteleme veya şartlı salıverilme hükümleri içeren düzenlemelerde de gerek ilgili maddenin gerek tamamının oylanmasında nitelikli çoğunluk aranmamıştır.

Cumhurbaşkanı SEZER’in geri gönderdiği kanunların görüşmelerinde, TBMM Genel Kurulunun genel ve özel af kavramının maddi ceza hukuku ile sınırlı olarak anlaşıldığı yerleşik uygulamalarından ayırık olarak, kanun tasarılarının ilgili maddelerinin ve tamamının oylamalarında da nitelikli çoğunluk aranmıştır. Örnek olarak 11/2/2004 tarihli 51’inci Birleşim’de görüşülen ve disiplin cezalarının affına ilişkin hüküm içeren At Yarışları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un geri gönderme sonrası yapılan görüşmelerinde, ilgili maddeler ve tümü bakımından beşte üç çoğunluk aranarak oylamalar yapılmıştır. Yine TBMM Genel Kurulunun af kavramının kapsamına ilişkin yerleşik uygulamalarından farklı olarak 15/7/2004 tarihli 115’inci Birleşim’de görüşülen ve mali hükümler içeren Pamukbank Türk Anonim Şirketinin Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketine Devri ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı’nın ilgili maddeleri ve tümünün oylanmasında da af için gereken nitelikli çoğunluk aranmıştır.

Anayasa’da TBMM’ye verilen af yetkisine ilişkin 87’nci maddedeki kapsamın adli ve idari cezalar yönünden değerlendirilmesi kadar, ceza hukuku bağlamındaki kapsamına dair de tartışmalar da olmuştur. 21/12/2000 tarihli ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun’un ceza affı içeren bazı maddelerinin; 18/7/2001 tarihli ve 332 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı¹⁹ ile iptali toplum gündeminde geniş yer tutmuştur. Anayasa Mahkemesi söz konusu Kararında;

19 E.2001/4, K.2001/332, Resmi Gazete tarih/sayı: 27/10/2001-24566

4616 sayılı Kanun'u bazı suçları kapsam dışı bırakması ve farklı süre öngörmesini²⁰, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında farklı uygulama yapılması olarak değerlendirmiş ve kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı bularak iptal etmiş, ceza affının kapsamının genişlemesine yol açmıştır.

Anayasa Mahkemesi, 19/7/1991 tarihli ve 23 sayılı Kararı'nda da²¹; *"...Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur... işlenen suçun, şartla salıverme açısından belirleyici bir niteliği yoktur. Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10'uncu maddesinde öngörülen yasa önünde eşitlik ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır."* denilmektedir.

Mahkemenin benzer yöndeki bir diğer Karar'ında²² ise; *"... infazın, mahkûmların işledikleri suçlara göre bir ayırıma gidilmeden, aynı esaslara, ve belirli bir programa göre yapılmasını ve sonuçlarının gözlenmesini gerektirir. Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur..."* değerlendirmelerinde bulunulmuştur.

Yine bir başka Karar'da; *"...Aynı tür suçu işleyenler için farklı uygulama öngören bu düzenlemenin haklı bir nedeni bulunmadığı açıktır... hukuk devletinde, yalnız suç ve cezaların saptanmasında adil ölçülerin gözetilmesiyle yetinilemez; bunların kaldırılması, değiştirilmesi ya da kimi olanaklar tanınması söz konusu olduğunda da aynı ölçülerin esas alınması zorunludur. Dava konusu düzenlemeyle aynı tür suçun daha ağırlı erteleme kapsamına alıp, hafif olanını bu olanaktan yararlandırmamanın adil olduğu ileri sürülemez. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir."* ifadeleri yer almaktadır.

TBMM'nin af yetkisine dair, eşitlik yönünden verilen iptal kararlarından farklı değerlendirmeler yaparak, zaman zaman çıkarılan af kanunlarında eşitlik ilkesine riayet edilmediği ve belirli suçların affedilirken belirli suçları affedilmediği yönündeki itirazları yerinde bulmayan görüşler de mevcuttur.²³ Bu görüşe göre Anayasa'da düzenlenen eşitlik kavramı; kanunların uygulanması ile mahkeme

20 Prof. Dr. Timur DEMİRBAŞ, Af Tartışmaları ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 18, Ankara, 2001, s.96.

21 E.1991/17, K.1991/23, Resmi Gazete tarih/sayı: 7/8/1991-20953

22 E.1991/34, K.1991/34, Resmi Gazete tarih/sayı:12/12/1991-21079

23 Prof. Dr. Servet ARMAĞAN, Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 18, Ankara, 2001, s.353.

huzurunda yargılanma, kamu hizmetlerine girme ve devlet tarafından sağlanan hizmetlerden faydalanma ile sınırlıdır. Af kanununa hangi suçların gireceği, cezalardan ne kadarının indirileceği ve hangi tarihten itibaren işlenen suçların af kapsamına alınacağı yasama organı tarafından karar verilecek hususlardır.²⁴

Anayasa Mahkemesinin ise yukarıdaki örneklere benzer genişletici yorumlarda bulunarak verdiği iptal kararları olduğu gibi, bazı kararlarında TBMM'nin af yetkisinin sebep açısından sınırlanamayacağına dair değerlendirmeler de mevcuttur. Bu yönde görüş ileri sürdüğü bir Karar'da²⁵; *"...Kuşkusuz, Yasa Koyucu, ... çıkaracağı Af Yasaları ile, değişik türde suç işleyenlerin ya da değişik cezalara çarptırılanların aftan değişik ölçülerde yararlanmalarını, üstelik, haklı nedenler varsa, bir kesiminin hiç yararlanmamasını sağlamaya yetkilidir. Bu tür düzenlemelerin Yasa önünde eşitlik ilkesini zedelediği de öne sürülemeyecektir..."* ifadelerine yer verilmiştir.

Yine Anayasa Mahkemesi'nin bu görüşe destek olabilecek bir başka Karar'ında²⁶; *"...Anayasamızda fertlerin temel hak ve hürriyetleri arasında afdan yararlanma diye bir hak gösterilmiş değildir. Bu sebeple suçlular, affedilmelerini bir hak olarak isteyemezler. Anayasa'nın affa yetkili kıldığı merci affın kapsamını da belli etmeye yetkilidir..."* ifadeleri yer almaktadır. Aynı doğrultuda bir başka Anayasa Mahkemesi Kararı'nda ise²⁷; *"... Anayasamızda fertlerin temel hak ve hürriyetleri arasında afdan yararlanma diye bir hak gösterilmiş değildir. Bu sebeple suçlular, affedilmelerini bir hak olarak isteyemezler. Anayasa'nın affa yetkili kıldığı merci affın kapsamını da belli etmeye yetkilidir..."* denilmektedir.

Sonuç

Cumhurbaşkanı SEZER'in farklı yorumu nedeniyle kendi dönemi ile sınırlı kalan aksi yönde uygulamalar olmakla birlikte; yasama organının pratiklerine, Anayasa Mahkemesi kararlarına ve literatürdeki ana akım görüşe bakıldığında, idari cezaların ve vergi affı türünden düzenlemelerin, Anayasa'nın 87'nci maddesindeki af kavramı kapsamında değerlendirilmediği görülmektedir. Mezkur maddede geçen "af" kelimesinden ceza hukuku anlamındaki affın anlaşılması gerektiği, nitekim kavramın maddede geçtiği haliyle "genel ve özel af" olarak ifade edildiği ve gerek mülga gerekse meri Türk Ceza Kanunu'nda tanımlanmış bir teknik bir kavram olduğu açıktır.²⁸

24 ARMAĞAN, a.g.e., s.353.

25 E.1978/67, K.1979/14, Resmi Gazete tarih/sayı: 24/5/1979/16646

26 E.1978/67, K.1979/14, Resmi Gazete tarih/sayı: 24/5/1979/16646

27 E.1964/12, K. 1964/47, Resmi Gazete tarih/sayı: 10/6/1964/ 11812

28 GÖZLER, a.g.e., s.283.

Ceza hukukunun konusu olan adli cezaların affının kamu vicdanını rahatsız etme gibi bir riski bulunduğundan af ilanı için üye tamsayısının beşte üçünün oyunu aramak mantıklı iken bu nitelikte olmayan hususlarda nitelikli çoğunluk aramak anlamlı değildir. Ayrıca kamu hukukunda hakim olan durum gereği, özgürlükler lehine yorum yapıldığında, herhangi bir cezanın affına dair hükümler özgürlüğü genişletici nitelikte iken, affın çıkmasını güçleştiren hükümler özgürlüğü kısıtlayıcı olduğundan dar yorumlanmalıdır. Bu bakımdan beşte üç çoğunluk arayan Anayasa'nın 87'nci maddesinin de dar yorumlanarak buradaki aftan salt ceza hukukuna dair affın anlaşılması gerekir. Ayrıca idari yaptırımların özü itibarıyla idari işlem olduğu düşünüldüğünde, ilgili Anayasa maddesindeki nitelikli çoğunluğun salt adli cezalar için arandığı daha da belirginleşmektedir. Zira, salt çoğunlukla kabul edilmiş bir kanunla, normlar hiyerarşisinde idari işlem den çok daha kuvvetli bir başka kanunun değiştirilmesi mümkünken; salt çoğunlukla kabul edilmiş bir kanunla bir idari işlemin doğurduğu sonucun geçersiz sayılamayacağını veya bu konuda beşte üçle kabul edilmiş bir kanunun gerektiğini ileri sürmek mümkün değildir.²⁹

Bu bağlamda genel ve özel af³⁰ kavramının ceza hukuku ile çizilen kapsamı dışında kalan idari ve mali düzenlemelere ilişkin Genel Kurul görüşmelerinde, içeriğin af olduğu iddiası ile nitelikli çoğunluk arama taleplerinin karşılanmasının uygun olmadığı düşünülmektedir.

Anayasada TBMM'ye verilen af yetkisine ilişkin 87'nci maddedeki kapsamın adli ve idari cezalar yönünden değerlendirilmesinin yanında, ceza hukuku bağlamındaki kapsamına dair tartışmalarda ise; Anayasa Mahkemesinin affın kapsamını hukuk devleti, kanun önünde eşitlik ve sair anayasal ilkeler doğrultusunda genişletici yorumlarda bulanarak verdiği iptal kararları olduğu gibi, TBMM'nin af yetkisinin sebep açısından sınırlanamayacağına dair değerlendirmeler de gerek literatürde gerek Anayasa Mahkemesi kararlarında bulunmaktadır.

TBMM tarafından çıkarılan af kanunlarında eşitlik ilkesine riayet edilmediği ve belirli suçların affedilirken belirli suçları affedilmediği yönündeki itirazları yerinde bulmayan görüşler; af kanununa hangi suçların gireceği, cezalardan ne

²⁹ HAS, a.g.e., s.291.

³⁰ Meri Türk Ceza Kanunu'nun 65'inci maddesinin birinci fıkrasına göre; "Genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar." Aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarına göre ise; "Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektilerecek süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir. Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları, özel affa rağmen etkisini devam ettirir." Bu bağlamda genel af, hem cezayı hem de suçu bütün neticeleriyle ortadan kaldırır. Özel af ise, salt cezayı ortadan kaldırır, suçluluk durumunu etkilemez. Buna göre TBMM bir veya birden fazla kişi için genel af ilan edebileceği gibi, bir veya birden fazla kişi için özel af ilan edebilir. (E.2005/89, K.2006/120, Resmi Gazete tarih/sayı: 22/11/2007-26708)

kadarının indirileceği ve hangi tarihten itibaren işlenen suçların af kapsamına alınacağı yasama organı tarafından karar verilecek³¹ hususlar olduğunu ileri sürmektedirler. Kaldı ki eşitlik ilkesi, aynı durumda olanların ayrı işlemlere bağlı tutulmamasıdır. Değişik durumda olanların ayrı kurallara bağlı kılınmasında eşitlik ilkesine aykırı bir durum olamaz.³² Yasama organının bu konuda takdir hakkının olup olmadığının değerlendirilmesi ile kullandığı takdir hakkının kamuoyunda beğenilip beğenilmemesi veyahut birtakım itirazlara uğraması ayrı sahaların konularıdır.³³ Anayasa Mahkemesinin bu takdir hakkının kapsamını genişletici yorumlarla verdiği iptal kararlarının; mağdur, suçlu ve toplum ilişkileri bakımından, yasama erkince öngörülmeveyen veya belki de istenmeyen ciddi sosyal sonuçlara yol açabildiği ve affın başlıca amacı³⁴ olan sosyal huzuru sağlamaya aksi yönde etki edebildiği görülmektedir. Hiç kimsenin itiraz edemeyeceği objektif kriterler bulmanın imkânsızlığı ve Anayasa Mahkemesinin yerindelik denetimi yapamayacağı da göz önünde bulundurulduğunda; af kanununa hangi suçların gireceği, cezalardan ne kadarının indirileceği ve hangi tarihten itibaren işlenen suçların af kapsamına alınacağını yasama organı tarafından karar verilecek hususlar olduğu düşünülmektedir.

Yasakoyucu, kuşkusuz, Anayasa' nın ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla cezalandırmada güdülen amacı da gözeterek hangi eylemlerin suç sayılacağını ve bunlara verilecek cezanın türü ve miktarı ile artırım ve indirim nedenlerini saptayabileceği gibi kimi suçları işleyenler için “erteleme” adı altında bir düzenleme de öngörebilir. Ancak böyle bir düzenleme yapılması durumunda, eşitlik ilkesi, bundan aynı durumda bulunan herkesin eşit olarak yararlandırılmasını gerektirir. Farklı düzenleme yapılabilmesi ise millî güvenlik, kamu yararı, kamu düzeni gibi haklı nedenlerden birinin bulunmasına bağlıdır.

Aynı tür suçu işleyenler için farklı uygulama öngören bu düzenlemenin haklı bir nedeni bulunmadığı açıktır.

Öte yandan, adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu sürdürmekle yükümlü olan hukuk devletinde, yalnız suç ve cezaların saptanmasında adil ölçülerin gözetilmesiyle yetinilemez; bunların kaldırılması, değiştirilmesi ya da kimi olanaklar tanınması söz konusu olduğunda da aynı ölçülerin esas alınması zorunludur. Dava konusu düzenlemeyle aynı tür suçun daha ağırını erteleme

31 Bu görüşle aynı doğrultuda bir Anayasa Mahkemesi Kararı'nda; “Öte yandan, Anayasanın yasama organını affın kapsamını belli etmeye, afftan yararlanmayı kimi koşulların gerçekleşmesine bağlı tutmaya da yetkili kıldığı açıktır. Kaldı ki itiraz konusu kuralla teslim olma ve üç aylık süre koşullarının saptanmış olmasından da Anayasaya aykırı bir yön yoktur.” denilmektedir. (E.1975/193, K.1976/16, Resmi Gazete tarih/sayı: 10/6/1976/15612)

32 E.1985/33, K.1986/22, Resmi Gazete tarih/sayı: 10/12/1986/19307

33 ARMAĞAN, a.g.e., s.354.

34 E.1966/27, K.1968/8, Resmi Gazete tarih/sayı: 24/12/1969/13382

kapsamına alıp, hafif olanını bu olanaktan yararlandırmamanın adil olduğu ileri sürülemez. (E.1999/39, K.2000/23, Resmi Gazete tarih/sayı:12/10/2000/24198)

Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur.

Şartla salıvermede çağdaş eğilim, özgürlüğü bağlayıcı, cezanın yasalarla belirlenecek bir alt sınırının infaz kurumunda geçirilmesi koşuluyla, suçlunun kişiliğindeki gelişmeleri gözleyerek uygun zamanın belirlenmesi yönündendir. Bu yöntemde işlenen suçun, şartla salıverme açısından belirleyici bir niteliği yoktur.

Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen yasa önünde eşitlik ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır. (E.1991/22, K.1991/25, Resmi Gazete tarih/sayı: 7/8/1991/20953)

BÜTÇE KANUN TEKLİFİNİN GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİNE İLİŞKİN SORUN ALANLARI*

I. Yürütme Adına Görüş Bildirmenin Kapsamı Sorunu

İçtüzük'ün 62'nci maddesinde 9/10/2018 tarihli ve 1200 numaralı Kararla yapılan değişiklik ile, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi uyarınca yasama ve yürütme erkleri arasındaki sert kuvvetler ayrılığına bağlı olarak yasama organında yürütmenin temsil edilebileceği sınırlı haller tek tek sayılmıştır. Bu hallerden birisi de İçtüzük'ün 62'nci maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiş olup “*Bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşüldüğü Genel Kurul oturumlarına Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar katılabilir ve görüş bildirebilir.*” hükmünü içermektedir.

Söz konusu hüküm uyarınca bütçe teklifinin görüşüldüğü Genel Kurul oturumlarında Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görüş bildirebileceği haller şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Bütçe teklifinin Genel Kuruldaki görüşmeleri, görüşmelerin ilk günü İçtüzük'ün 62'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca Yürütme adına yapılan sunuş konuşması ile başlar. Ardından teklifin tümü üzerinde İçtüzük'ün 72'nci maddesine göre görüşmeler yapılır. Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerde siyasi parti grupları adına yapılan konuşmalar ile milletvekillerinin biri lehte biri aleyhte olmak üzere şahsı adına yaptıkları konuşmaların yanı sıra, Yürütme de İçtüzük'ün 62'nci maddesi uyarınca görüşlerini bildirmek üzere söz alabilir. (Nitekim 4.12.2018 tarihli Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Önerisinde; bütçenin tümü üzerindeki görüşmelerde, İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince istemi halinde görüşlerini bildirmek üzere Yürütmeye 60 dakika söz verilmesi öngörülmektedir.)
- 2- Teamüle göre bütçenin tümü üzerindeki görüşmelerde soru-cevap işlemi yapılmamaktadır. Teklifin maddelerine geçilmesi kabul edildikten sonra madde kapsamına giren kuruluşların bütçe ve kesin hesaplarının görüşmeleri turlar halinde yapılmaktadır. Her turda görüşülen kamu idare bütçeleri hakkında siyasi parti grupları adına yapılan konuşmalar ile milletvekillerinin biri lehte biri aleyhte olmak üzere şahsı adına yaptıkları konuşmaların yanı sıra, Yürütme de İçtüzük'ün 62'nci maddesi uyarınca

* Bu çalışma, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosunda görevli yasama uzmanlarınca hazırlanmıştır.

görüşlerini bildirmek üzere söz alabilir. (Nitekim 4.12.2018 tarihli Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Önerisinde; tüm turlarda yapılacak görüşmelerde, İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince istemi halinde görüşlerini bildirmek üzere Yürütmeye 60 dakika söz verilmesi öngörülmektedir.)

- 3- Soru-cevap işleminde Yürütmenin cevap verip veremeyeceği sorunu: Turlarda kamu idare bütçeleri hakkındaki açıklamaların tamamlanmasından sonra soru-cevap işlemine geçilir. Yürütme, ilgili kamu idare bütçeleri hakkında sorulan sorulara İçtüzük'ün 62'nci maddesi kapsamında görüşlerini bildirmek üzere cevap verebilir. (4.12.2018 tarihli Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Önerisinde; her tur için soru-cevap işlemi 10 dakika soru, 10 dakika cevap olarak sınırlandırılmıştır.)
- 4- İçtüzük'ün 60'nci maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Yürütmenin söz alıp alamayacağı sorunu: İçtüzük'ün 60'nci maddesinin üçüncü fıkrası *“Pek kısa bir sözü olduğunu belirten üyeye Başkan, yerinden konuşma izni verebilir.”* şeklindedir. Bütçe teklifi görüşmelerinde, konunun muhatabı olan Yürütmeye de konuya ilişkin pek kısa bir sözü olduğunu belirterek söz istemesi halinde, İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince görüş bildirmek üzere, yerinden konuşma izni verilmesi mümkündür.
- 5- Yürütmenin satışmadan dolayı söz alıp alamayacağı sorunu: Bütçe teklifinin Genel Kurul görüşmelerine Yürütme adına katılan Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların şahsına satışılması veya kendilerine ileri sürmüş oldukları görüşten farklı bir görüş atfedilmesi halinde, bu kişilerin İçtüzük'ün 69'uncu maddesi kapsamında açıklama yapabilme ve cevap verebilmeleri mümkündür. Nitekim İçtüzük'ün 58'inci maddesinde, bakanlara kendisine ait olup geçen birleşim tutanağında yer alan bir beyanını düzeltme imkânı verilmesi bakanların şahsına yönelik konularda söz alabilmesine önem atfedildiğini göstermektedir. Bu çerçevede her ne kadar İçtüzük'ün 69'uncu maddesinde açıkça sayılmasa da İçtüzük'ün 62'nci maddesi uyarınca Yürütme adına Genel Kurulda bulunan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların satışmadan söz alabilmeleri mümkündür.

Yine görüşmelere katılmasa dahi Yürütme organının birer parçasını oluşturan Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların şahsına yönelik herhangi bir satışmada bulunulması halinde de, bütçe teklifi görüşmelerinde bulunan Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın, Yürütme organını temsilen orada bulunmalarından dolayı, İçtüzük'ün 62'nci maddesi uyarınca bu satışmalara yönelik açıklamalarda bulunmak üzere söz alabilmeleri mümkündür.

- 6- Bütçe kanun teklifi ile kesinhesap kanunu tasarısının maddeleri kabul edildikten sonra bütçenin tümü üzerinde konuşmalara geçilir. Bu konuşmalarda, siyasi parti grupları ile İçtüzük'ün 86'ncı maddesine göre milletvekillerinin şahsı adına yapacağı konuşmaların yanı sıra İçtüzük'ün 62'nci maddesi uyarınca istemi halinde görüşlerini bildirmek üzere Yürütmeye de söz verilir. (Nitekim 4.12.2018 tarihli Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Önerisinde; bütçe görüşmesinin sonunda, İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince istemi halinde görüşlerini bildirmek üzere Yürütmeye 60 dakika söz verilmesi öngörülmektedir.)

II. Bütçe Görüşmelerinde TBMM Başkanlığının Temsili Sorunu

- TBMM İçtüzüğü'nün "Yürütmenin temsili" başlıklı 62'nci maddesinin ikinci fıkrası "Bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşüldüğü Genel Kurul oturumlarına Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar katılabilir ve görüş bildirebilir." hükmünü içermektedir.

- TBMM İçtüzüğü'nde bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşme usulüne ve özel olarak TBMM bütçesinin Genel Kurul aşamasındaki görüşülme usulüne ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Söz konusu durum, 6771 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişikliğine bağlı uyum amaçlı son İçtüzük değişiklikleri öncesindeki durum için de geçerliydi.

- Anayasa'nın 161'inci maddesinin beşinci fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Genel Kurul'da kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklamaları öngörülmüş olup söz konusu görüşme ve düşünce açıklama sürecinin bir boyutu da ilgili kamu idarelerinin temsilcilerinin TBMM üyelerinin açıklamalarına yanıt vermesi ve gerekli bilgilendirmeleri gerçekleştirilmesidir. Nitekim İçtüzük koyucu da Yürütme organının Genel Kurul'da temsil edileceği istisnai hâller arasında bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşmelerini sayma gereğini duymuştur. Bu çerçevede Genel Kurul'da TBMM bütçesinin görüşüldüğü turda TBMM Başkanlığının temsili, hem teamüller hem de müzakerenin mahiyeti gereği doğal görülmelidir.

- İçtüzük koyucu bütçe ve kesinhesap kanun teklifleri dışındaki kanun teklifleri için Genel Kurul'da Yürütme organının temsiline olanak tanımayıp bütçe ve kesinhesap kanun teklifleri için temsile olanak tanıyan özel bir düzenleme yaptığına göre, TBMM bütçesinin görüşülmesi aşamasında TBMM Başkanlığının

da Meclis Başkanı, bir Meclis Başkanvekili veya İdare Amiri¹ tarafından temsilinin olanak dâhilinde olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

- Bununla birlikte, İçtüzüğün 62'nci maddesinin ikinci fıkrasındaki ifade biçimi gözetildiğinde (“katılabilir_ve görüş bildirebilir.”), söz konusu temsilin bir zorunluluk olmadığı, oturuma katılım ve temsil hususunun TBMM Başkanlığının takdiri dâhilinde bulunduğu değerlendirilmektedir.

III. Yürütme Adına Bütçe Teklifi Görüşmelerine Katılan Cumhurbaşkanı Yardımcısı veya Bakana İçtüzük'te Öngörülen Disiplin Cezalarının Uygulanamayacağı Sorunu

Milletvekillere verilecek disiplin cezaları İçtüzük'ün 156 ila 163'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. İçtüzük'ün 163'üncü maddesinin son fıkrası “*Disiplin cezaları Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanlar hakkında da uygulanır.*” hükmünü içermektedir. Bu hüküm uyarınca bütçe teklifinin Genel Kurul görüşmelerine Yürütme adına katılan Cumhurbaşkanı yardımcılarını veya bakanlara da ilgili cezayı gerektiren haller gerçekleştiğinde İçtüzük'te milletvekilleri için öngörülen disiplin cezalarının verilmesi mümkündür. Bunun tek istisnası; İçtüzük'ün 163'üncü maddesinin beşinci fıkrasında öngörülen kesinti halidir. Söz konusu hüküm uyarınca; “*Kınama cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte biri, Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisi kesilir.*” Ödenek ve yolluk sadece milletvekillere ödenen parasal kavramlar olduğundan söz konusu hükmün Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanlara uygulanması mümkün değildir.

IV. Yürütme Adına Bütçe Teklifi Görüşmelerine Katılan Cumhurbaşkanı Yardımcısı veya Bakanın Yasama Sorumsuzluğu Sorunu

Meclis üyelerinin yasama sorumsuzluğu; Anayasanın “*Yasama Dokunulmazlığı*” başlıklı 83 üncü maddesinin birinci fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları şeklinde düzenlenmiştir.

¹ 1981 yılından günümüze yapılan tutanak taraması sonucunda, TBMM Bütçesinin Genel Kurul görüşmelerinde TBMM'yi temsil komisyon sırasında oturanların ağırlıklı olarak TBMM Başkanvekilleri olduğu, birkaç örnekte İdare Amiri'nin, bir örnekte ise Danışma Meclisi Başkanı'nın temsilci olarak bulunduğu görülmüştür.

Anayasa'nın 106'ncı maddesinin onuncu fıkrası da Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanacaklarını açıkça belirlemiştir.

Anayasa'da yasama dokunulmazlığı, kürsü masuniyetini (yasama sorumsuzluğunu) de kapsayan bir çerçeve içinde ele alındığından Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların, Anayasa'nın 83'üncü maddesinin birinci fıkrası ve 106'ncı maddesinin onuncu fıkrasının açık hükmü karşısında kürsü masuniyetinden yararlanacağı hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır.

V. Bakan Yardımcıları ve Diğer Görevlilerin Yetki Belgesi Verme Zorunluluğu Sorunu

İçtüzüğün 166'ncı maddesi;

“Çalışma salonlarına girme yasağı ve ziyaretçiler

MADDE 166- Genel Kurul salonu ile komisyon odalarına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatında görev yapan ve komisyon ile Genel Kurul çalışmaları ile ilgili çalışanlardan, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakan ve yasama çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla kurumlarınca görevlendirilen kamu görevlilerinden ve çağırılan uzmanlardan başka kimselerin girmesi yasaktır.

Girenler Başkanlıkça dışarı çıkartılır.

Ziyaretçilerin ziyaret usulleri bir yönetmelik ile düzenlenir.”

hükmünü havidir. Bu kapsamda Genel Kurul salonu ile komisyon odalarına girebilecekler sayılırken yürütmeye ilişkin olarak ilgili makam ve görevliler sayılırken “... *Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakan ve yasama çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla kurumlarınca görevlendirilen kamu görevlilerinden ve çağırılan uzmanlardan ...*” ibaresi kullanılmıştır. Tercih edilen ibarede; ‘Cumhurbaşkanı yardımcıları’ ve ‘bakan’ doğrudan sayılırken ‘yasama çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla kurumlarınca görevlendirilen kamu görevlileri’ için ayrıca bir belirleme yapmak ihtiyacı hissedilmiştir. Bu bakımdan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar için herhangi bir görevlendirme yazısı aranmasına gerek bulunmamakta ancak bakan yardımcılarını da dâhil olmak üzere Genel Kurul salonunda bulunacak tüm diğer kamu görevlilerinden kurumlarınca görevlendirildiklerine dair bir yazı aranmaktadır.

VI. Bütçe Teklifinin Görüşmelerinde Bölümlerin Okutulup Okutulmayacağı Sorunu

- 16/4/2017 tarihli ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 16'ncı maddesi ile; Anayasa'nın 161'nci maddesi

“Bütçe ve Kesinhesap” başlıklı olacak şekilde değiştirilmiş ve 162, 163 ve 164’üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu değişiklik ile “Bütçenin hazırlanması ve uygulanması”, “Bütçenin görüşülmesi”, “Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları” ve “Kesinhesap” konularını düzenleyen maddeler “Bütçe ve kesinhesap” başlığını taşıyan tek bir maddede düzenlenmiştir.

Anayasa’nın mülga 162’nci maddesinin dördüncü fıkrası “*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.*” hükmünü içermekte idi.

Söz konusu düzenlemeye karşılık gelecek husus mevcut Anayasa’nın 161’nci maddesinin altıncı fıkrasında “*Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.*” hükmünü içerecek şekilde düzenlenmiştir.

- 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 213’üncü maddesiyle 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun “Merkezî yönetim bütçe kanun teklifinin görüşülmesi” başlıklı 19’uncu maddesinde söz konusu Anayasa değişikliğine uyum sağlamak amacıyla birtakım değişiklikler yapılmıştır.

5018 sayılı Kanun’un değişiklik öncesindeki 19’uncu maddesinin birinci fıkrası “*Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezî yönetim bütçe kanun tasarısının metnini maddeler, gider ve gelir cetvellerini kamu idareleri itibarıyla görüşür ve bölümler halinde oylar.*” hükmünü içermekte idi.

5018 sayılı Kanun’un mevcut 19’uncu maddesinin birinci fıkrası hükmü ise “*Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezî yönetim bütçe kanun teklifinin metnini maddeler, gider ve gelir cetvellerini kamu idareleri itibarıyla görüşür ve (...) oylar.*” hükmünü içerecek şekilde düzenlenmiştir.

- Anayasa ve 5018 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikler öncesinde, ilgili turda bulunan kurumların bütçelerinde yer alan bölümler ayrı ayrı okutulup oya sunulmakta iken; değişiklikle “bölümler”e ilişkin ibareler madde metninden çıkarıldığından, değişikliktten sonra kurum bütçelerinin gider/gelir toplamının okutulup oya sunulması söz konusu olacaktır.

VII. Bütçe Görüşmelerinde İşleme Alınacak Önerge Sayısı Sorunu

- 1- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe görüşmeleri sırasında kamu idare bütçelerinin bölümleri ve maddeler ile ilgili önerge verebilirler.

İçtüzüğün 87’nci maddesine göre, maddeler üzerinde 7 önerge verme esası düzenlenmiştir. Ancak Genel Kurul’da bütçe görüşmeleri sırasında kurum bütçeleri üzerinde önerge verme sayısına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla, madde üzerinde 7 önerge verme kuralının tüm kurum bütçelerinin yer aldığı birinci madde üzerinde mi, her tur üzerinde mi, her kurum bütçesi üzerinde mi, yoksa her bölüm üzerinde mi uygulanacağı İçtüzük çerçevesinde ve uygulamaya dair imkânlar dâhilinde yorumlanması gereken bir husustur.

- 2- Bir çerçeve maddeye bağlı birden fazla ek veya geçici madde olduğunda, çerçeve maddenin içerisindeki her bir maddenin ayrı olarak görüşülmesi ve her bir madde için önerge alınması işleminde olduğu gibi, bütçe görüşmelerinde yapılan turlar da uygulamada ilgili maddenin içerisinde görüşülen kısımlar olarak kurgulanmıştır. Bu bağlamda her tur üzerinde 7 önerge verilecek şekilde yapılacak uygulama, hem hakkın kullanımını sağlamak ve hem de Anayasal süre içinde belirlenen takvime uygun bir şekilde çalışmaların tamamlanmasını engellemeyecek adil ve rasyonel bir nitelik taşımaktadır. Diğer maddelerdeki değişiklik önergeleri için ise diğer kanun tekliflerinin tabi olduğu genel hükümler uygulanmalıdır.
- 3- Bu çerçevede yapılacak uygulamanın, İçtüzüğün 19’uncu maddesi çerçevesinde bütçe görüşmelerine ilişkin alınacak olan Danışma Kurulu veya grup önerisi kararına da konu edilebileceği ayrıca değerlendirilebilir.

VIII. Bütçe Görüşmelerinde Grup Önerisi Verilmesi Sorunu

Bütçe ve kesinhesap kanun teklifleri, Anayasa’nın 161’inci maddesindeki özel hükümler saklı kalmak üzere diğer kanun tekliflerinin tabi olduğu usule göre işlem görmektedir. TBMM İçtüzüğü’nün 19’uncu maddesinin beşinci fıkrasının birinci cümlesi “İçtüzükte Danışma Kurulunun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oybirliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasi parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler.” hükmünü içermektedir. Bu çerçevede, bütçe görüşmeleri sürecinde Danışma Kurulunun, yapılan ilk çağrıda toplanamaması ya da oybirliğiyle öneride bulunamaması durumlarında siyasi parti grup önerisi verilebilecektir. Nitekim geçmiş dönem uygulamalarında da bütçe görüşmeleri sürecinde siyasi parti grup önerilerinin verildiği ve işleme alınarak görüşüldüğü görülmektedir.²

² Bkz. 17.12.1992, B.45; 17.12.1993, B.47; 16.12.1994, B.54; 21.12.1994, B.59; 18.12.1997 B. 30, 24.12.1997 B.36; 29.03.2003, B. 58; 23/12/2004, 25/12/2004, 28/12/2004, 22.12.2005 tarihli birleşimler; 09.12.2007, B. 34; 9.12.2011, B. 32; 11.12.2013, B. 28;

IX. TBMM Bütçesi Görüşmelerinde TBMM Başkanlığı Temsilcisinin Kürsüden Konuşması Sorunu

Anayasa'nın 161'inci maddesinin beşinci fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Genel Kurul'da kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklamaları öngörülmüş olup söz konusu görüşme ve düşünce açıklama sürecinin bir boyutu da ilgili kamu idarelerinin temsilcilerinin TBMM üyelerinin açıklamalarına yanıt vermesi ve gerekli bilgilendirmeleri gerçekleştirilmesidir. Nitekim İçtüzük koyucu da Yürütme organının Genel Kurul'da temsil edileceği istisnai hâller arasında bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerinin görüşmelerini sayma gereğini duymuştur. Bu çerçevede Genel Kurul'da TBMM bütçesinin görüşüldüğü turda TBMM Başkanlığının temsili, hem teamüller hem de müzakerenin mahiyeti gereği doğal görülmelidir. Bu bağlamda yapılacak görüş bildirimlerinin yeri (komisyon sırası mı kürsü mü) hususunda ise herhangi bir belirleme ya da kısıtlama bulunmamakta olup TBMM Bütçesi görüşmelerinde, birleşimi yöneten Başkanın takdiri doğrultusunda, TBMM Başkanlığı temsilcisinin hem komisyonlar sırasından görüş bildirebileceği hem de söz alarak kürsüden konuşabileceği değerlendirilmektedir.

X. Bütçe Görüşmelerinde Gündem Dışı Söz İstemlerinin Karşılınıp Karşılanmayacağı Sorunu

İçtüzüğün 59'uncu maddesinde Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde beşer dakikayı geçmemek üzere, Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye gündem dışı söz verilebileceği düzenlenmiştir. Uygulamada istisnai bir örnek dışında bütçe görüşmeleri sürecinde gündem dışı söz uygulamasına gidilmediği görülmektedir. 12/12/1994 tarihli 50'nci birleşimde gündem dışı söz isteminde bulunulmasına karşın Başkan söz vermemiş, bu örneği izleyen yıllar boyunca 2015 yılındaki geçici bütçe görüşmelerindeki bir örnek (16/12/2015, B. 15) hariç gündem dışı konuşma yapılmamıştır.

XI. Bütçe Görüşmelerinde Birleşimin Başında Pek Kısa Söz İstemlerinin Karşılınıp Karşılanmayacağı Sorunu

İçtüzüğün 60'ıncı maddesinin dördüncü fıkrasında pek kısa bir sözü olduğunu belirten üyelere Başkan tarafından yerinden konuşma izni verilebileceği hükme bağlanmış, 7/4/2016 tarihli TBMM Başkanvekillerinin Uygulamalarında Birlik Sağlanmasına Yönelik Karar'ın 1'inci maddesinde de gündem dışı konuşmaların ardından İçtüzüğün 60'ıncı maddesine göre 15 milletvekiline yerinden birer dakika ile sınırlı olmak üzere söz verilebileceği belirlenmiştir.

Bütçe ve kesin hesap kanun teklifleri Anayasa'nın 161'inci maddesindeki özel hükümler saklı kalmak üzere diğer kanun tekliflerinin tabi olduğu usule göre işlem

görmekte ve bu görüşmelerin yapıldığı birleşimlere ilişkin özel bir kısıtlayıcı hüküm bulunmamaktadır; bununla birlikte teamüller bütçe görüşmelerinde doğrudan gündeme geçilmesi ve gündem dışı nitelik taşıyan konuşmaların yapılmaması yönünde olup birleşimin başında gündem dışı konuşmalardan sonra verilen ve içeriği itibarıyla gündem dışı nitelik taşıyan pek kısa sözlere ilişkin istemlerin de karşılanmayabileceği, ancak bu bağlamda bir zorunluluk bulunmadığı konunun birleşimi yöneten Başkanın takdirinde olduğu değerlendirilmektedir. (Şu örneklerde birleşimin başında İçt. md.60/4'e göre söz verildiği saptanmıştır: 16/12/2015, B. 15; 10/12/2016, B.36; 26/2/2016, B. 45; 28/2/2016, B. 47).

BİRLEŞİMİN AÇILMASI SORUNU*

I. Sorun Alanı

İçtüzük hükümleri ve Meclis teamülleri kapsamında birleşimin açılma zamanı nedir? Başkanlık Divanı teşekkül etmemişse, birleşimin açılmasından ya da açılmamasından söz edilebilir mi? Başkan birleşimi açarken tereddüde düşer ve yoklama yaparsa, bu yoklama(lar)da toplantı yeter sayısı bulunamaması durumunda birleşim açılmış sayılacak mıdır?

II. İçtüzük Hükümlerinin Tarihsel Gelişimi

**13 Mayıs 1877 tarihli Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dâhilîsi*

MADDE 73- Her müzakere günü Meclisi Başkan açar. Görüşmelerin yürütülmesi, İçtüzük hükümlerinin ihlal edilmemesi ve düzenin korunması Başkanlığa aittir.

**13 Mayıs 1877 tarihli Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dâhilîsinin Değiştirilmiş Şekli*

Celsenin suret-i

MADDE 44- Reis rûznâmede muayyen olan saatte kürsüsünü işgal ile celseyi küşad eder (açar) ve zabt-i sabıkın hülâsasını kâtiplerden birine kiraat ettirir.

Nisab-i müzakere

Mürettep olan azanın nisfından bir ziyade hazır bulunmadıkça müzakereye mübâderet olunamaz (başlanamaz).

Yoklama icrası

Hazır olan azanın miktarı hadd-i nisapta değil ise, yoklama yaptırarak müzakereye mübaşeret edilemeyeceğini (başlanamayacağını) beyan ile celseyi kapar.

**2 Mayıs 1927 tarihli TBMM Dâhilî Nizamnâmesi*

MADDE 81- Reis, saatinde Meclisi açar ve müzakerelerin sonunda kapar.

Mürettep olan âzanın yarısından bir ziyadesi hazır bulunmadıkça müzakereye başlanamaz.

Nisap hususunda Riyaset Divanınca tereddüt hâsıl olur, yahut azadan beşi şifâhen veya tahriren nisap bulunmadığını beyan ederlerse yoklama yapılır.

* Dr. Gönal SEYİT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

Nisap yoksa Reis müzakereye başlanamayacağını söyleyerek veya bilâhara nisap hâsıl olacağı muhtemel ise inikadı bir saat sonraya talik ederek Meclisi kapar.

Meclis o gün açılmadığı takdirde, ertesi inikad için muayyen olan günde yine o ruzname ile toplanır.

** Millî Birlik Komitesi İçtüzüğü*

MADDE 43 — **Başkan saatinde toplantıyı açar, görüşmelerin sonunda kapar.** Tam üye sayısının yarısından bir fazlası hazır bulunmadıkça **görüşmeye başlanamaz.** Üyeler görüşmeden evvel Başkanlık Divanındaki devam cetvelini imzalarlar. Yeter sayı yok ise Başkan **görüşmeye başlanamayacağını** bildirir veya bilahare yeter sayı hâsıl olacağı muhtemel ise, birleşimi bir saat sonraya talik ederek toplantıyı kapar. O gün toplanılmadığı takdirde ertesi oturum için aynı gündemle toplanılır.

**Temsilciler Meclisi İçtüzüğü*

MADDE 31- **Başkan, saatinde Meclisi açar ve müzakerelerin sonunda kapar.**

Üye tam sayısının yarısından bir fazlası hazır bulunmadıkça **görüşmeye başlanamaz.** Yeter sayı olup olmadığında Başkanlık Divanı tereddüd eder veya üyelere beşi, sözle veya yazılı olarak yeter sayı olmadığını ileri sürerse yoklama yapılır.

Yeter sayı yoksa, Başkan **görüşmeye başlanamayacağını** bildirir veya sonradan yeter sayı bulunmak ihtimali varsa birleşimi en geç bir saat sonraya bırakır.

Birleşim, o gün yapılamazsa ertesi birleşim için belli günde yine o gündem ile toplanılır.

**Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü*

MADDE 52- **Başkan, birleşimi saatinde açar ve görüşmelerin sonunda kapar.**

Üye tamsayısının yarısından bir fazlası hazır bulunmadıkça **görüşmeye başlanamaz.**

Yeter sayı yoksa Başkan **görüşmeye başlanamayacağını** bildirir veya sonradan yeter sayı bulunma ihtimali varsa birleşimi en geç bir saat sonraya bırakır.

Birleşim o gün yapılamazsa, ertesi birleşim için belli günde yine o gündem ile toplanılır.

Oturum esnasında yeter sayı olup olmadığında Başkanlık Divanı tereddüt eder veya üyelere beşi sözle veya yazılı olarak yeter sayı olmadığını ileri sürerse yoklama yapılır.

**1973 İçtüzüğü'ne dayanak oluşturan Teklif metni*

MADDE 76- **Başkan, birleşimi veya oturumu saatinde açmak üzere Başkanlık kürsüsündeki yerini iki Divan üyesiyle birlikte alır.** Oturumun devamınca Başkanlık kürsüsü ile Divan üyelikleri boş kalmaz.

Başkan, gerekli görürse, o birleşim için geçerli olmak üzere, çalışma süresini uzatabilir ve gerekli gördüğü vakit oturumu veya birleşimi kapatabilir.

MADDE 78- **Başkan birleşimi açtıktan sonra toplantı yeter sayısı olup olmadığında tereddüde düşerse, görüşmelere geçmeden yoklama yapılacağını bildirir.**

(...)

(...)

Yoklama sonucunda, üye tamsayısının salt çoğunluğunun mevcudolmadığı anlaşılırsa, oturum en geç bir saat sonrasına ertelenir. Bu oturumda da **toplantı yeter sayısı yoksa, birleşim kapatılır.**

**1973 İçtüzüğü'nün kabul edilen ilk biçimi*

Birleşimin açılması ve kapanması

MADDE 56- **Başkan oturumu açar ve gerekirse kapatır.** Oturumun devamınca Başkanlık makamı ve Divan Üyelikleri boş kalmaz.¹

(...)

Yoklama

MADDE 58- Başkan **birleşimi açtıktan sonra** tereddüde düşerse yoklama yapar.

(...)

(...)

Yoklama sonucunda, üye tamsayısının salt çoğunluğunun mevcudolmadığı anlaşılırsa, oturum en geç bir saat sonrasına ertelenebilir. Bu oturumda da toplantı yeter sayısı yoksa, **birleşim kapatılır.**

** Yürürlükteki İçtüzük hükümleri*

Birleşimin açılması ve kapanması

MADDE 55- **Başkan oturumu açar ve gerekirse kapatır.** Oturumun devamınca Başkanlık makamı ve kâtip üyelikler boş kalmaz.

¹ Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metnin birinci fıkrasının ikinci cümlesi "Oturum devamınca Başkanlık kürsüsü boş kalmaz." şeklinde iken Genel Kurul'da kabul edilen önerge ile "başkanlık kürsüsü" yerine "başkanlık makamı ve divan üyeliklerinin" boş kalamayacağı yönünde düzenleme yapılmıştır.

(...)

Yoklama

MADDE 57- **Başkan birleşimi açarken** tereddüde düşerse yoklama yapar.

(...)

(...)

Yoklama sonucunda, üye tamsayısının en az üçte birinin mevcut olmadığı anlaşılırsa, oturum en geç bir saat sonrasına ertelenebilir. Bu oturumda da toplantı yeter sayısı yoksa, **birleşim kapatılır**.

* Söz konusu madde hükümlerinin gerekçelerinde konuya temas eden herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

III. Açıklamalar ve Çözümleme

1) 1877 tarihli Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dâhilîsi'nden 27.07.2017 tarihli ve 1160 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'a kadar olan süreçte, *birleşimin açılması (celsenin küşadı) ile görüşmelerin (müzakerelerin) açılması arasında açık bir ayrım gözetilmiş, uygulama da bu çerçevede biçimlenmiştir*. Buna göre, Başkan birleşimi açmakta ancak müzakerelere geçilmesine engel oluşturan bir durum varsa (örneğin toplantı yeter sayısının bulunmaması ya da Divanın teşekkül etmemesi) birleşimi kapatmaktadır.

2) Yürürlükteki İçtüzüğün “Birleşimin açılması ve kapanması” başlıklı 55'inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “Başkan oturumu açar ve gerekirse kapatır.” hükmü, birleşimi ve onun parçalarını oluşturan oturumları açma yetkisine sahip makamı belirlemekte; birleşimi açma işlemini -ayrıca bir şarta bağlamaksızın- başkana bir görev olarak vermekte, bir gereklilik bulunması halinde ise başkana oturumun kapatılması görevini vermektedir. Başkanın birleşimi açma görevinin, İçtüzüğe 54 üncü maddesine göre Genel Kurulun toplantı günleri için belirlenen saatte doğacağı tabiidir.

Bunun yanında birleşim ya da oturumları kapatma görevinde ise, İçtüzükte (ve teamülde) öngörülen -68 inci maddede belirtilen kavga halinde olduğu gibi- genel kurulun kapanmasına ilişkin birtakım gereklilik hallerinin oluşması gerekmektedir. Maddede belirtilen kapatma işleminin, İçtüzüğün 57 ve 68 inci maddelerinin son fıkra hükümlerinin sistematik yorumu dikkate alındığında, ara verme fiilini değil de oturumu/birleşimi o gün toplanmamak üzere sonlandırma fiilini nitelediği söylenebilir.

55'inci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesindeki “Oturumun devamınca Başkanlık makamı ve kâtip üyelikler boş kalmaz.” hükmü, birleşimin bütününe ilişkin genel bir kural koymakta, bu kural uygulamada birleşimin kapatılmasını gerektiren durumlardan biri olarak ele alınmakta ve Başkanlık makamı veya kâtip üyeliklerin boş kalması birleşime devam edilmesine engel bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda *Başkanlık makamı veya kâtip üyeliklerin boş kalması, birleşimin açılmasını değil, fakat devam etmesini, birleşim açılmışsa müzakerelere geçilmesini engelleyen ve birleşimin kapatılmasını gerektiren, başkanın kapatma görevini doğuran bir durumdur.* Teamül de bu görüş yönünde gelişmiştir.

Aynı değerlendirme, birleşimin açılması ile toplantı yeter sayısı arasındaki ilişki için de geçerli olmasına (yani birleşimin başında yapılan yoklama sonucunda toplantı yeter sayısının bulunamamasının birleşimin açılmasına değil, devam etmesine engel oluşturması yönündeki teamüle) karşın, 1160 sayılı Karar ile İçtüzüğün 57'nci maddesinde yapılan değişiklikle birlikte Osmanlı döneminden günümüze süregelen hüküm-teamül uyumu noktasında tereddüt ya da muğlaklık yaratan bir durum ortaya çıkmıştır.

3) İçtüzüğün 57'nci maddesi, 27.07.2017 tarihli ve 1160 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'ın 6'ncı maddesi ile değiştirilmiştir. Bu değişiklikten önce 57'nci maddenin birinci fıkrası “Başkan birleşimi açtıktan sonra tereddüde düşerse yoklama yapar.” hükmünü içerirken yapılan değişiklik ile birlikte hüküm, “Başkan birleşimi açarken tereddüde düşerse yoklama yapar.” biçiminde düzenlenmiştir. Böylece *hükmün sözü (lafzı) esas alındığında, birleşimin doğrudan açılmadığı, yoklamanın birleşimin açılması işleminin bir parçası olduğu, Başkanın toplantı yetersayısı bağlamındaki tereddüdünün birleşimin açılmasından sonra değil, birleşimin açılması sırasında (açarken) ve bu işlem devam ederken ortaya çıktığı yönünde yeni bir anlam çerçevesi ortaya çıkmıştır.*

Söz konusu değişikliğin, Teklif metnindeki gerekçesine bakıldığında, hükmün sözünden çıkan bu anlama ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Bununla birlikte, gerekçede “Meclisin çalışmalarına başlamasında toplantı yeter sayısının aranması amacıyla yoklama yapılmaktadır.” cümlesine yer verilmiştir. Burada, bilinçli bir tercihin ürünü ise, “birleşimin açılması” yerine “çalışmalara başlama” ibaresinin kullanılmış olması, Osmanlı dönemi düzenlemelerinden beri süregelen “birleşimin açılması” – “müzakerelere/görüşmelere başlama” ayrımının örtülü olarak izlendiğini, birleşimin açıldığının varsayıldığını, yoklamanın birleşimin açılmasının değil, çalışmalara (görüşmelere) başlama sürecinin bir unsuru olarak görüldüğünü göstermektedir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, yapılan

değişikliğin sözü, gerekçe metninden çıkarılabilecek bu yorumu destekleyecek içerikte değildir.

Nitekim değişikliğe dayanak oluşturan Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekili Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş ve Milliyetçi Hareket Partisi Grup Başkanvekili Manisa Milletvekili Erkan Akçay ile 2 Milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifi'ne ilişkin olarak *Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu taslak raporunda* şu ifadelerle yer verilmiştir:

Çerçeve 6'ncı madde ile TBMM İçtüzüğü'nün değiştirilmesi öngörülen 57'nci maddesinin birinci fıkrasında, Başkanın tereddüdü durumunda yoklamanın birleşim açılırken yapılmasından söz edilmektedir. Yürürlükteki hükümde ve mevcut uygulamada, Başkan birleşimi açmakta, toplantı yetersayı konusunda tereddüt ederse yoklama yapmakta ve bu yoklama sonucu, görüşmelere başlanıp başlanmayacağını belirlemektedir. Teklif metnindeki yazımdan, yoklama sonucunda toplantı yetersayısının bulunamaması durumunda birleşimin hiç açılmamış sayılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu durumda böyle bir birleşim yapılmamış sayılacak ve numara almayacaktır. Hüküm ile amaçlanan hususun bu olup olmadığının değerlendirilmesinde yarar görülmektedir.

4) 26'ncı Yasama Döneminde, 13 Mart 2018 tarihli 70'inci birleşimin başında Başkanvekili, Başkanlık Divanı teşekkül etmediğinden birleşimin açılmadığını, çalışmalarına başlanamadığını belirtmiş, ancak hemen ardından birleşimin açılmadığı ifadesi ile çelişen biçimde birleşimi kapattığını ifade etmiştir:

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, Başkanlık Divanı teşekkül etmediğinden Türkiye Büyük Millet Meclisinin 70'inci Birleşimini açamıyor, çalışmalarımıza başlayamıyoruz.

Bu nedenle alınan karar gereğince, kanun tasarı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işleri sırasıyla görüşmek için 14 Mart 2018 Çarşamba günü saat 14.00'te toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Bu örnekte oturumu yöneten Başkan, birleşimin açılması ile çalışmaların (müzakerelerin) başlamasını birlikte ele almış ve *birleşimin açılmış sayılmayacağına* yönelik bir tutum izlemiştir. Bu tutum, 55 inci maddede ifadesini bulan şarta bağlı olmayan birleşimi açma görevinin gereklerine ters düştüğü gibi, Osmanlı-Türk parlamento tarihinin bütünlüğü içinde birleşimin açılması ile müzakerelere başlanması arasında kurulan ilişki ve bu bağlamda yerleşmiş olan teamüle de aykırı nitelikte olup kendi içinde çelişkili yönler içermektedir. Şöyle ki, yukarıda da belirtildiği gibi Başkan hem birleşimin açılmadığını belirtmiş hem de birleşimi “kapattığını” ifade etmiştir. Öte yandan açıklamada birleşimin

açılmadığı belirtilirken o birleşimin numarası anılmıştır. Oysaki birleşimin açılmadığı varsayılıyorsa o birleşimin numara da almaması gerekmektedir.

Sonuç

İçtüzüğün 55’inci maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinde İçtüzüğe göre Genel Kurulun toplantı gün ve saatinde Başkanın başkaca bir şart aramaksızın birleşimi açma görevi açık olarak belirtilmiştir. Aynı fıkranın ikinci cümlesinde “*oturumun devamınca* Başkanlık Divanı ve kâtip üyeliklerin boş kalamayacağı” hükme bağlanmıştır. Hükümde “oturumun devamınca” ibaresinin kullanılmış olması, birleşimin/oturumun açılmış olduğu varsayımını baştan içermektedir. Bu hükümler çerçevesinde Divanın teşekkülü hususu, birleşimi açmanın değil, açılmış olan birleşimi sürdürmenin bir şartı olup Divanın teşekkül etmemesi de birleşimi kapatma işleminin konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu hükme dayanarak Divanın teşekkül etmemesi nedeniyle bir birleşimin açılmış sayılamayacağını ileri sürmek, İçtüzüğün sözü ve teamül ile bağdaşmamaktadır. *Divanın teşekkül etmemesi durumunda, ancak açılmış olan oturumun devam ettirilememesinden, müzakerelere geçilememesinden söz edilebilir.*

Kuşkusuz Divanın teşekkül etmeme nedeni, başkan ya da başkanvekilinin yokluğu ise -birleşimi açma yetkisi 55’inci maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesi uyarınca başkana/başkanvekiline verildiğinden- bu durumda birleşimin açılmasından söz edilemeyecektir. Ancak Divanın teşekkül etmeme nedeni, kâtip üyelerden birinin ya da ikisinin yokluğu ise bu durumda birleşim açılacak ancak, birleşime devam edilemeyerek müzakerelere geçilemeyecek ve kapatma işlemi yapılacaktır.

İçtüzüğün 57’nci maddesi kapsamında ise, teamül ile son İçtüzük değişikliği kapsamında yeniden düzenlenen hüküm arasında uyumsuzluk bulunduğu; “birleşimi açarken” ibaresinin kullanılmasının hükmün uygulaması bağlamında muğlaklık yarattığı düşünülmektedir. Bu kapsamda yürürlükteki hüküm, teamülden çok maddenin değişen sözüne vurgu yapılarak ve “açarken” ibaresi açma sürecinin bütününe ifade ettiği yönünde yorumlanarak ele alınırsa, birleşim açılırken yapılan yoklama sonucu toplantı yeter sayısının bulunmadığı durumlarda birleşimin açılmamış sayılması gerekecektir. Ancak 55’inci madde kapsamındaki işlem, yani Divanın teşekkülü ile birlikte birleşimin açılması olgusu, zaman bakımından Başkanın tereddüdüne bağlı yoklama işleminden önce gerçekleştirilen bir işlem olduğundan her hâlde Divanın teşekkülü ile birlikte birleşimin açılmış olacağını varsaymak, ancak Başkan ya da Başkanvekilinin bulunmadığı durumda birleşimin açılmayacağından söz etmek gerekir.

Ek görüş

İçtüzüğün hükümlerinin Genel Kurul'un çalışabilmesindeki kamu yararına yönelik olarak yorumlanması esastır. Oturumu yöneten başkan, ara vermek suretiyle Divanın teşekkül edilebileceğini öngörüyorsa veya Divanın teşekkül ettirilerek müzakerelere geçilmesine ilişkin olarak Genel Kurul'da ciddi bir talep söz konusu ise, İçtüzüğün 57'nci maddesi emsal alınmak suretiyle ara verme işlemi yapılabilir ve Divanın teşekkül ettiği ikinci oturumla birlikte müzakerelere geçilebilir. Kuşkusuz bu yaklaşım, Genel Kurul'un o birleşimde toplanabileceğine ilişkin belli bir izlenimin varlığı koşullarında anlam taşımaktadır.

YASAMA DÖNEMİ AÇILIŞI VE ANDIÇME BİRLEŞİMLERİNDE USUL VE UYGULAMALAR*

I. Yüksek Seçim Kuruluna Gönderilen Yazı

Seçimlerin ardından, seçilen milletvekillerinin ad, soyad, siyasi parti, seçim çevresi ile gün, ay ve yıl göstermek suretiyle doğum tarihlerini gösterir listenin tasdikli bir sureti ile elektronik ortamda kaydedilmiş bir kopyasının gönderilmesi, ayrıca seçim sonuçlarının TRT kanallarında yayınlanacağı tarihin bildirilmesi Genel Sekreter imzalı bir yazıyla Yüksek Seçim Kurulundan istenir.

25'inci Dönemde bu yazı seçimden 5 gün sonra, 12/06/2015 tarihinde gönderilmiştir.

26'ncı Dönemde bu yazı seçimden 3 gün sonra, 04/11/2015 tarihinde gönderilmiştir.

27'nci Dönemde bu yazı, seçim tarihinden (24/06/2018) 2 gün sonra 26/6/2018 tarihinde gönderilmiştir.

II. Geçici Başkanlık Divanı ile Görüşme

YSK'dan gelen listeden en yaşlı iki üye ile en genç altı üye tespit edilir. Geçici Başkanlık Divanı üyelerinin iletişim bilgilerine ulaşılır ve kendilerine, Genel Kurulun ilk toplantısından önce, görev alacakları birleşimlere ilişkin bilgilendirme yapılır. Andıçme ve TBMM Başkanı seçimini içeren nöbet listesi oluşturulur.

III. TBMM Başkanlığı Devir Teslim Törenleri

Dönem başında, andıçme töreninin yapılacağı gün, bir önceki dönemin TBMM Başkanı, görevini yeni seçilen Meclisin geçici başkan sıfatını haiz en yaşlı üyesine teslim eder. Geçici Başkan da, yeni seçilen TBMM Başkanına seçimin yapıldığı gün görevi teslim eder.

Milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden üçüncü gün (27/7/2017 tarihli ve 1160 sayılı Karar ile yapılan İchtüzük değişikliği öncesinde bu süre beşinci gün olarak düzenlenmişti) olmak üzere yeni yasama döneminin ilk birleşimi yapılmaktadır.

Uygulamada bu işlemler 24. Dönemde aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir:

* Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı - Başkan Yardımcısı)
Dr. Günel SEYİT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu - Yasama Uzmanı)

24. Dönemin ilk Birleşiminin yapılacağı 28/6/2011 tarihinde TBMM Başkanı Mehmet Ali ŞAHİN, başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Oktay EKŞİ'ye devretmiştir.

Bu devirden yaklaşık yarım saat sonra ise Atatürk Anıtı önünde bir tören düzenlenmiştir. Milletvekilleri ile TBMM bürokrat ve çalışanlarının katıldığı törende Geçici Başkan Oktay EKŞİ tarafından Atatürk Anıtına çelenk bırakılmasının ardından saygı duruşunda bulunulmuş ve İstiklal Marşı okunmuştur. İstiklal Marşı, her yasama dönemi açılışında gelenek olduğu üzere, Polis Bاندosu tarafından okunmaktadır.

4/7/2011 tarihinde yapılan TBMM Başkanlığı seçiminin ardından, Geçici Başkan Oktay EKŞİ görevi yeni seçilen Başkan Cemil ÇİÇEK'e devretmiştir. Bu sırada Meclis Mührü de yeni seçilen Başkan Cemil ÇİÇEK'e devredilmiştir.

25. Dönemde de uygulama aynı şekilde gerçekleşmiştir. Andiçme töreninin yapılacağı 23/6/2015 tarihinde TBMM Başkanı Cemil ÇİÇEK, Başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Deniz Baykal'a devretmiştir. Devirden sonra Atatürk anıtında yukarıda detaylı bir şekilde anlatılan tören gerçekleşmiştir. TBMM Başkanının seçildiği 1/7/2015 tarihinde ise, Birleşimin ardından Geçici Başkan Deniz BAYKAL görevi TBMM Başkanı İsmet YILMAZ'a devretmiştir.

26. Dönemde de uygulama aynen devam etmiştir. Andiçme töreninin yapılacağı 17/11/2015 tarihinde TBMM Başkanı İsmet YILMAZ, Başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Deniz BAYKAL'a devretmiştir. Devirden sonra Atatürk anıtında yukarıda detaylı bir şekilde anlatılan tören gerçekleşmiştir. TBMM Başkanının seçildiği 22/11/2015 tarihinde ise, Birleşimin ardından Geçici Başkan Deniz BAYKAL görevi TBMM Başkanı İsmail KAHRAMAN'a devretmiştir.

27'nci Dönemde andiçme töreninin yapılacağı 7/7/2018 günü TBMM Başkanı İsmail KAHRAMAN, Başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Durmuş YILMAZ'a devretmiştir. Antalya Milletvekili Deniz BAYKAL en yaşlı üye sıfatını taşımasına karşın, sağlık sorunları nedeniyle (ve bu durumu belgeleyen sağlık raporu göndererek) geçici başkanlık görevini üstlenememiş, bu görev ikinci en yaşlı üye olan Ankara Milletvekili Durmuş YILMAZ tarafından yerine getirilmiştir. Meclis mührünün devrinden sonra Atatürk anıtında tören gerçekleşmiştir. TBMM Başkanının seçildiği 12/7/2018 günü, Birleşimin ardından Geçici Başkan Durmuş YILMAZ görevi TBMM Başkanı Binali YILDIRIM'a devretmiştir.

IV. Genel Kurulda Oturma Düzeni

TBMM Genel Kurulunda Bakanlar Kurulu ve Komisyon sıraları dışında 524 koltuk bulunmaktadır. Ön sırada 12 adet ikili koltuk ve 6 koridor geçişi vardır. Genel Kurulda siyasi parti gruplarının oturma düzeninde koridor geçişlerinin dengeli dağılması ve grupların arka taraflarda iç içe oturmaması hususları gözetilmektedir. Siyasi partilerin isimlerinin yazılı olduğu levhalar hem ön sıralara hem de ortada bulunan geçiş yolunun arkasındaki sıralara asılır. Bu grupların oturma düzeninde Bakanlar Kurulundaki üye sayısına göre ayrıca gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Yeni Yasama Dönemi oturma düzeni görüşmelerinde geçmiş dönemin oturma düzeninin son hali de bilgiye sunulur. Oturma düzenine ilişkin uygulamaya ait detaylar aşağıda yer almaktadır.

TBMM Genel Kurulu oturma düzeni her yasama döneminin başında siyasi parti gruplarının üye sayıları göz önünde bulundurularak ve en çok üyesi bulunan siyasi parti grubu en solda yer alacak şekilde belirlenmektedir. Diğer siyasi parti grupları ise milletvekili sayılarına göre soldan sağa doğru sıralanmaktadır. Ancak Genel Kurul oturma düzeninin belirlenmesinde diğer bir unsur olarak iktidar ve muhalefet partisi grubu olma durumu göze çarpmakta, iktidara mensup grupların yan yana oturmasına dikkat edilmektedir.

Tek bir parti grubunun iktidar olması durumunda Genel Kurul oturma düzeni açısından herhangi bir değişiklik ortaya çıkmamaktadır. Bununla birlikte birden fazla siyasi parti grubunun iktidarı paylaşması söz konusu olduğunda Genel Kurul oturma düzeninde değişiklik yapılması, iktidar ve muhalefet olan siyasi partilerin bir arada oturmasının Genel Kurul çalışmaları açısından pratik faydaları olması nedeniyle gerekli olmaktadır.

Örneğin 18 Nisan 1999 tarihli genel seçimleri ile başlayan 21. Yasama Dönemi incelendiğinde;

- Seçim sonuçlarına göre, Parlamentoda DSP: 136, MHP: 129, FP: 110, ANAP:86 ve DYP:85 milletvekiliyle temsil edildiği,
- 57. Hükümetin kurulduğu tarih olan 28 Mayıs 1999 tarihinden önceki oturma düzeni incelendiğinde siyasi partilerin milletvekili sayıları itibarıyla soldan sağa sıralanacak şekilde oturduğu (DSP-MHP-FP-ANAP-DYP) ,
- 57. Hükümet (DSP-MHP-ANAP) kurulduktan sonraki oturma düzeni incelendiğinde ise siyasi parti gruplarının ilk olarak iktidar ve muhalefet ayırımına bakıldığı, ikinci olarak ise üye sayısının dikkate alındığı ve siyasi partilerin (DSP-MHP-ANAP-FP-DYP) şeklinde oturduğu,

görülmektedir.

V. Birleşimin Açılması

Son 7 Dönemde de ilk birleşimler yoklama yapılmadan, müşahede ile açılmıştır.

VI. Başkanlık Divanı

Son 7 Dönemde de Geçici Başkan, görevini Geçici Başkanvekili'ne devretmeden ilk Birleşimin tamamını yönetmiştir.

21. Dönemde; ilk 2 oturumda aynı kâtip üyeler bulunmuş, 3'üncü oturumda kâtip üyeler değişmiştir.

22. Dönemde ilk 2 oturumda aynı kâtip üyeler bulunmuş, 3'üncü oturumda kâtip üyeler değişmiştir.

23. Dönemde yapılan 3 oturumda da farklı kâtip üyeler bulunmuştur.

24. Dönemde iki oturum yapılmış ve ikinci oturumda kâtip üyelerden biri değişmiştir.

25. Dönemde iki oturum yapılmış ve iki oturumda da farklı kâtip üyeler Divanda bulunmuştur. Ayrıca oturum devam ederken de kâtip üyelerin değiştiği gözlenmiştir.

26. Dönemde iki oturum yapılmış ve iki oturumda da farklı kâtip üyeler Divanda bulunmuştur. Ayrıca oturum devam ederken de kâtip üyelerin değiştiği gözlenmiştir. Bu Dönemde ayrıca, Komisyonlar Bürosu tarafından Geçici Başkanlık Divanı Nöbet Çizelgesi hazırlanmıştır. Geçici Başkanın imzaladığı Çizelge, Geçici Başkanlık Divanı Üyelerine dağıtılmıştır.

27. Dönemin ilk birleşimi, yerleşik uygulamalara uygun olarak en genç iki kâtip üye ile açılmış; birleşimde dört oturum yapılmış, ilk üç oturumda aynı geçici kâtip üyeler görev alırken dördüncü oturumda geçici kâtip üyelerden biri değişmiştir. 26. Dönemde olduğu gibi bu dönemde de Geçici Başkanlık Divanı Nöbet Çizelgesi hazırlanmıştır. Geçici Başkanın imzaladığı Çizelge, Geçici Başkanlık Divanı Üyelerine dağıtılmıştır.

VII. Cumhurbaşkanının Gelişi ve İstiklal Marşı

Cumhurbaşkanı 2'nci en yaşlı üye olan geçici Başkanvekili tarafından karşılanır. Başkanvekili Cumhurbaşkanlığı locasında da Cumhurbaşkanına eşlik eder. 24'üncü Dönemde Cumhurbaşkanı bir önceki dönemde Başkanvekili olan ve tekrar Milletvekili seçilen Nevzat PAKDİL tarafından karşılanmıştır. Bu uygulamanın doğru olmadığı düşünülmektedir.

21. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra Cumhurbaşkanının locaya geldiğini belirtmiş, Cumhurbaşkanı selamlanmış ve İstiklal Marşı okunmuştur.

22. ve 23. Dönemlerde, Cumhurbaşkanı gelmemiş, başkanın Birleşimi açmasından sonra İstiklal Marşı okunmuştur.

24. Dönemde Başkan Birleşimi açmış, konuşmasını yapmaya başlamıştır. Konuşmanın sonlarına doğru Cumhurbaşkanı locasına gelmiş ve selamlanmıştır. Bunun üzerine İstiklal Marşı okunmuş, sonrasında ise Başkan konuşmasına devam etmiştir.

25. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra Cumhurbaşkanı'nın locaya geldiğini belirtmiş, Cumhurbaşkanı selamlanmış ve İstiklal Marşı okunmuştur.

26. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra Cumhurbaşkanı'nın locaya geldiğini belirtmiş, Cumhurbaşkanı selamlanmış ve İstiklal Marşı okunmuştur. Cumhurbaşkanı'nı en yaşlı ikinci Milletvekili olan İsmail KAHRAMAN karşılamış ve locada da kendisine eşlik etmiştir.

27. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra, Cumhurbaşkanı'nın kendilerine ayrılan locadaki yerlerini almak suretiyle Meclisi teşrif ettiklerini belirtmiş ve Cumhurbaşkanı'nı Genel Kurul adına selamlamıştır. Ardından İstiklal Marşı okunarak gündeme geçilmiştir. Cumhurbaşkanı'nı en yaşlı dördüncü üye olan Geçici Başkanvekili Kastamonu Milletvekili Hakkı KÖYLÜ karşılamış; Hakkı KÖYLÜ ile birlikte eski Meclis Başkanı İsmail KAHRAMAN locada kendilerine eşlik etmişlerdir (Sağlık sorunları bulunan Deniz BAYKAL ile Geçici Başkan Durmuş YILMAZ'dan sonra üçüncü derecede en yaşlı üye olan Osmaniye Milletvekili Devlet BAHÇELİ adına Milliyetçi Hareket Partisi Grubunca TBMM Başkanlığına bir mazeret dilekçesi sunulmuştur).

VIII. Geçici Başkanların Konuşmaları

21 ila 27. Dönemlerde Başkanlar, andiçmeden önce Genel Kurula dilek ve temennilerini bildiren konuşmalar yapmışlardır. 25. ve 26. Dönemlerde Geçici Başkan Deniz BAYKAL konuşmasını ayakta durarak gerçekleştirmiştir. 27. Dönemde Geçici Başkan Durmuş YILMAZ, herhangi bir gerekçe bildirmesi zorunluluğu bulunmamakla birlikte nezaketen açıklamada bulunarak sağlık sorununu gerekçe göstermiş ve konuşmasını oturarak gerçekleştirmiştir.

IX. Andiçme Sırası

Geçici Başkanlar konuşmalarını yaptıktan sonra andiçerler. 24. Dönem andiçme görüntüleri izlenmiş ve Geçici Başkan Oktay EKŞİ'nin ayakta andiçtiği, bu sırada Divanda bulunan kâtip üyelerin ve bürokratların ise yemini oturarak izledikleri görülmüştür. 27. Dönemde dilek ve temenni konuşmasını sağlık sorunları nedeniyle oturarak gerçekleştiren Geçici Başkan Durmuş YILMAZ, ayakta andiçmiştir.

Geçici Başkan'ın andiçmesinin ardından seçim çevreleri, soyad ve adlarının alfabetik sıralamasına göre milletvekilleri andiçerler. 21 ve 22. Dönemde Başkanın andiçmesinden sonra Divana mazeretlerini bildiren milletvekilleri Başkan tarafından kürsüye çağrılmışlar ve Adana ilinden önce andiçmişlerdir.

25. Dönemde, Adana ilinden önce Bursa Milletvekili Bennur KARABURUN Başkan tarafından kürsüye davet edilmiş ve andiçmiştir. Bu Dönemde, tekerlekli sandalye kullanan milletvekillerinin kürsüye platformla çıkmaları sağlanmıştır.

26. Dönemde, Adana ilinden önce Bursa Milletvekili Bennur KARABURUN ile Konya Milletvekili Hacı Ahmet ÖZDEMİR Başkan tarafından kürsüye davet edilmiş ve andiçmiştir. Andiçme devam ederken de mazeret bildiren Milletvekilleri Başkan tarafından kürsüye davet edilerek andiçmeleri sağlanmıştır. (Ör. Konya Milletvekili Ahmet DAVUTOĞLU, İzmir Milletvekili Mustafa BALBAY) Bu Dönemde de, tekerlekli sandalye kullanan milletvekillerinin kürsüye platformla çıkmaları sağlanmıştır.

27. Dönemde de mazereti olan milletvekillerine andiçme bakımından öncelik tanınmış ve engelli milletvekillerinden başlayarak 7 milletvekili Adana ilinden önce andiçmiştir. Ayrıca birleşim boyunca mazeret bildiren ve mazeretleri Başkanca uygun bulunan başka milletvekillerine de öncelik tanınarak sıraları gelmeden andiçmelerine olanak sağlanmıştır. Bu dönem uygulamasında engellilik durumu dışında mazeret bildiren milletvekillerinden, Geçici Başkanlıkça, mazeret bildirimlerine ilişkin birer yazı (dilekçe) talep edilmiştir.

X. İsimlerin Okunması

İsimler kâtip üye tarafından, YSK'dan gelen listeye göre hazırlanan ad defterinden okunur. Andiçme bittikten sonra andiçmeyen milletvekillerinin isimleri tekrar okunmuştur. Ancak bu husus 24. Dönemde tartışmalara neden olmuştur. Çünkü bu Dönemde CHP ve BDP'ye mensup milletvekilleri Dönem başında andiçmemişlerdir. Yine bu Dönemde tutuklu oldukları için andiçme törenine katılamayan milletvekillerinin de isimleri kâtip üyeler tarafından okunmuştur. Ancak, Anayasa'nın 83'üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince mahkemelerce TBMM'ye yapılan bildirimin 7/7/2011 tarihli 5'inci Birleşimde Genel Kurulun bilgisine sunulmasından sonra, tutuklu milletvekillerinin isimleri okunmamaya başlanmıştır.

27. Dönemin 1'inci Birleşiminde tutuklu olan veya sağlık durumu nedeniyle katılım sağlayamayan milletvekillerinin adları, sıraları geldiğinde okunmuş; ancak birleşimin sonunda bu üyelerin adları tekrar okunmayarak sadece o sırada Genel Kurulda bulunan ve andiçmemiş olan üyenin adı okunarak milletvekili andiçmeye davet edilmiştir. Ardından "Sayın milletvekilleri, bu birleşimde ant

içememiş sayın milletvekilleri Genel Kurula katıldıkları ilk birleşimin başında ant içeceklerdir.” şeklinde bir açıklama ile yetinilmiştir. İzleyen birleşimlerin başında da, geçen birleşimlerde ant içmemiş olan milletvekillerinden o anda Genel Kurul salonunda bulunanlar andıçmek üzere kürsüye davet edilmiş, Genel Kurul’da bulunmayan (tutuklu ve sağlık mazereti bulunan) üyelerin adları okunmamıştır.

XI. Andın Okunması

Anayasa’nın 81’inci maddesinde yer alan metnin kürsüden okunması suretiyle andıçilir. Bu metnin başına veya sonuna herhangi bir ibarenin eklenmemesi gerekmektedir. Bu şekilde bir örnek olay 19. Dönemin 06.11.1991 tarihli 1. Birleşiminde yaşanmıştır.

Bu birleşime ait tutanakların incelenmesinde, Diyarbakır milletvekili M. Hatip Dicle’nin andına “Ben ve Arkadaşlarım, bu metni, Anayasanın baskısı altında okuyoruz” diyerek başladığı, bunun üzerine bazı milletvekillerinden itirazlar olduğu, oturumu yöneten başkanın ilgili vekile andını anayasaya uygun olarak tekrar etmesinin ihtar edildiği, vekilin ise tekraren yeminine “Anayasanın 81 inci maddesine göre okuyorum” diyerek başladığı, bunun üzerine yine bazı vekillerden itiraz olduğu, başkanın da ilgili vekile sözünü geri alması gerektiği ihtar edilerek yeminini tekraren yerine getirmesinin istendiği, tartışmaların devam etmesi üzerine başkanın oturuma ara verdiği görülmüştür.

Aradan sonra milletvekillerinin andıçmesinin sırayla devam ettiği, Diyarbakır milletvekili Leyla Zana tarafından andıçtikten sonra kürsüde Türkçe dışında birtakım kelimelerin ifade edildiği, bunun üzerine bazı vekiller tarafından itirazlar olduğu ve Leyla Zana tarafından söylenen kelimelerin tutanaklardan çıkarılmasının istendiği, başkan tarafından da zabıtların incelenmesinden sonra yeminin geçerli olup olmadığına karar verileceğinin ifade edildiği anlaşılmıştır. Sırayla diğer vekillerin andıçmesinin ardından birleşimin sonunda başkan tarafından “Sayın Hatip Dicle, (Sözümü geri alıyorum) dedikten sonra yemine başlayınız” denildikten sonra, ilgili vekilin “Sayın Başkan, sözümü geri alıyorum” ifadesiyle sözüne başladığı ve andını içtiği, yine başkan tarafından “Sayın Leyla Zana, (yemine ilave ettiğim sözü geri alıyorum) dedikten sonra yemine başlayınız.” denildikten sonra, ilgili vekilin “Sözümü geri alıyorum” ifadesiyle sözüne başladığı ve andını içtiği ve böylece andıçme töreninin sona erdiği anlaşılmıştır.

Yine bu Birleşimde Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Halil ÇELİK, anda “Anayasa Madde 81” diyerek başlamış ve sonrasında metni okumuştur. Andın ardından gelen itirazlara rağmen and geçerli sayılmıştır. Daha sonra Van Milletvekili Fethullah ERBAŞ da anda “Anayasa Madde 81” diyerek başlamış ve andın kısa bir

bölümünü okumuştur. Ancak gelen itirazlar ve Başkanın uyarısı üzerine “Baştan alıyorum” diyerek andı tekrar okumuştur.

26. Dönemde andıçmeden önce Türkçe veya başka dillerde ifadeler kullanan Milletvekillerinin yeminleri geçerli sayılmıştır.

XII. Andın Tekrarlanması

24. Dönem andıçme görüntülerinin incelenmesinde, Aydın Milletvekili Ali Gültekin KILINÇ’ın metindeki “ülkü” ibaresini “ülke” şeklinde okuduğu, Çankırı Milletvekili Hüseyin FİLİZ’in ise “koruyacağıma” kelimesini atladığı için Başkanın uyarısıyla andı ikinci kez okudukları; Denizli Milletvekili Mehmet YÜKSEL’in ise ilk seferde “milli” kelimesini “milletin” olarak okuması, ikinci defa “büyük Türk Milleti” ibaresinden önce “ve” kelimesini eklemesi nedeniyle andı üç defa okuduğu görülmüştür.

Ant metnine, kelime eklenmesi, metinde yer alan kelimelerin atlanması ve bir kelimenin başka bir kelime şeklinde okunması hallerinde andın Başkan tarafından tekrarlatıldığı anlaşılmaktadır. Hatalı okunan andın Başkan tarafından kesilmediği, uyarının andın bitmesinden sonra yapılarak, andın tekrarlanmasının istendiği görülmüştür. 25. Dönemde Başkanın ant bitmeden de müdahalede bulunduğu görülmüştür. 26. ve 27. Dönemde ise Başkan müdahale etmek için andın bitmesini beklemiştir. 27. Dönemde bazı üyeler, andıçmeyi yarıda keserek ant metnini okumaya yeniden başlamak için izin istemişlerdir. Üyelerin bu talepleri Başkanlıkça uygun görülmüştür.

XIII. Saygı Duruşu

Andıçme töreninde sıra Ankara iline geldiğinde geleneğe uyularak ATATÜRK’ün ruhu için 1 dakikalık saygı duruşunda bulunulur. Bu saygı duruşunda herhangi bir siren çalınmaz. Sessiz durulur. Saygı duruşunun ardından Ankara ilinden andıçmeye devam edilir. 27. Dönemde kâtip üye “Ankara” dedikten sonra Ankara milletvekillerinin adları okunmaya başlamadan Başkan tarafından “Sayın milletvekilleri, ant içme sırası Ankara milletvekillerine gelmiştir. Şimdiye kadar olduğu gibi geleneğe uyarak cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün aziz ruhu için sizleri bir dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum.” denilerek saygı duruşuna geçilmiştir.

23. Dönemde, Başkan birleşimi açmış ve İstiklal Marşının okunmasının ardından, İstanbul Milletvekili seçilen ancak göreve başlamadan önce trafik kazasında hayatını kaybeden Mehmet Cihat ÖZÖNDER için Genel Kurulu 1 dakikalık saygı duruşuna davet etmiş, saygı duruşunun ardından dilek ve temenni konuşmasını yapmıştır.

XIV. TBMM Başkanlığı Seçimine İlişkin Duyuru

Başkan, andiçme töreninin sona erdiğini ifade ettikten sonra, TBMM Başkanlığı seçimi için gösterilecek adayların Geçici Başkanlık Divanına bildirilmesine ilişkin Geçici Başkanlık Duyurusunu Genel Kurulun bilgisine sunar ve Birleşimi kapatır¹. Mezkûr duyuruda Başkan adaylarının hangi süre içinde bildirilmesi gerektiği ve Başkan seçimine ne zaman başlanacağı bilgileri yer alır. 27. Dönemde, İzmir Milletvekili Binali YILDIRIM'ı TBMM Başkanlığına aday gösteren dilekçe, 1'inci Birleşim devam ederken Geçici Başkanlığa sunulmuştur.

Başkan seçiminin yapılacağı birleşimin TBMM'nin mutlak toplantı günlerine gelmemesi durumunda da Geçici Başkanın toplantı gününü Danışma Kurulu önerisi olmadan belirttiği örnekler bulunmaktadır. 17. Dönemde Başkan seçimine 4 Aralık 1983 Pazar günü, 19'uncu Dönemde ise 16 Kasım 1991 Cumartesi günü başlanacağı Geçici Başkanlık duyurusunda bildirilmiştir. Her iki Dönemde de 2'nci Birleşimlerde Danışma Kurulu önerisiyle Genel Kurul çalışmalarının Başkanlık seçiminin bitimine kadar uzatılması Karara bağlanmıştır.

XV. Danışma Kurulu Önerisi

21., 22. ve 23. Dönemlerde andiçme töreninin sona erdiğinin belirtilmesinden sonra yukarıda yer verilen duyurunun yapılmasıyla birleşimler kapanmışken 24. Dönemde andiçme töreninin sona ermesinin belirtilmesinden sonra farklı bir uygulamaya gidilmiş ve Geçici Başkanlık duyurusundan önce bir Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

Mezkûr öneride TBMM'nin 1 Temmuz'da tatile girmeyerek çalışmalarına devam etmesi, Genel Kurulun TBMM Başkan seçimini yapmak üzere 4.7.2011 Pazartesi günü saat 14.00'te toplanması ve bu birleşimde Başkan seçilinceye kadar çalışmalarına devam etmesi önerilmiştir. Söz konusu öneriyi henüz andiçmemiş bulunan CHP Grup Başkanvekili Muharrem İNCE de imzalamıştır. Bu husus daha sonra tartışmalara neden olmuş, andiçmeden Danışma Kurulu önerisi imzalayabildiğine göre diğer Yasama faaliyetlerine katılmanın mümkün olduğu öne sürülmüştür.

25. Dönemde de yine aynı şekilde Başkanlık duyurusundan önce, TBMM'nin 1 Temmuz'da tatile girmemesine ve Başkanlık seçiminin yapılacağı günlere ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

¹ 2017 tarihli Anayasa değişikliğine bağlı olarak TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri birlikte yapıldığından, 27. Dönemde, 1'inci Birleşim kapatılmadan önce, Geçici Başkan tarafından son olarak Cumhurbaşkanı'nın andiçme töreninin gerçekleştirileceği birleşimin duyurusu yapılmıştır.

17., 18. ve 19. Dönemlerin 2'nci Birleşimlerinde Danışma Kurulu önerisiyle çalışma süresinin Başkan seçiminin sonuna kadar uzatılması kararlaştırılmıştır. 20 ve 21'inci Dönemler'in 2'nci Birleşimlerinde Başkanlık seçimine ilişkin turların hangi günlerde yapılacağına ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir. 22 ve 23'üncü Dönemlerin 2'nci Birleşimlerinde de Danışma Kurulu önerisiyle çalışma süresinin Başkan seçiminin sonuna kadar uzatılması kararlaştırılmıştır.

26. Dönemde, 1'inci Birleşimin sonunda yukarıda yer verilen Geçici Başkanlık duyurusu okunmuştur. 2'nci Birleşimde ise çalışmaların Başkan seçilinceye kadar devam etmesine ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

27. Dönemin 1. Birleşiminde, süreç İttüzük'te belirlenen tatil dönemine rastlamasına karşın herhangi bir siyasi parti grup önerisi veya Danışma Kurulu önerisi kabul edilmemiş, Anayasa'nın 94'üncü maddesi hükmüne işaret edilerek Meclis Başkanlığı seçiminin yapılacağı gün Geçici Başkanca Genel Kurula duyurulmuştur. Seçimin yapıldığı 4'üncü Birleşimin başında, Genel Kurulun, o günkü birleşimde TBMM Başkanı seçilinceye kadar çalışmaların devam etmesine ve haftalık çalışma günlerinin dışında 13 Temmuz 2018 Cuma günü saat 15.00'te toplanarak gündeminde bulunan işlerin görüşülmesine ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

XVI. Cumhurbaşkanı'nın Andıçme Töreni

6771 sayılı Kanun ile Anayasa'da yapılan değişiklik kapsamında, TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin aynı günde yapılacağı hükme bağlanmıştır (AY, md. 77/1). 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'nda Anayasa değişikliğine uyum kapsamında 14/6/2018 tarihli ve 699 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişiklik yapılmıştır. Değişiklikle birlikte, söz konusu Kanun'un -yürürlükteki- 21'inci maddesinin birinci fıkrası hükmü şöyle olmuştur: "Seçilen Cumhurbaşkanı adına düzenlenen tutanak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya Geçici Başkan tarafından verilir ve aynı birleşimde andıçme töreni yapılır. Bu birleşim, birlikte yapılan Cumhurbaşkanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçiminin ardından Meclisin toplandığı ilk günü takip eden üç gün içinde gerçekleştirilir."

24/6/2018'de birlikte yapılan TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Yüksek Seçim Kurulu, Cumhurbaşkanlığı seçimi kesin sonuçlarını 4/7/2018 tarihli yazısı ile TBMM Başkanlığına bildirmiştir.

27. Dönemde Cumhurbaşkanı'nın andıçme törenine ilişkin duyuru, TBMM'nin 1'inci birleşiminin sonunda yapılmıştır. 7/7/2018 tarihli söz konusu birleşimde, Geçici Başkan törenin gerçekleştirileceği tarihi, 9/7/2018 Pazartesi günü saat 16:30 olarak duyurmuştur. 6271 sayılı Kanun'un 21'inci maddesi

hükmünün gerekliliklerine bağlı olarak Pazartesi günü toplanmak için ayrıca bir Danışma Kurulu/siyasi parti grubu önerisine gereksinim duyulmamıştır. Birleşimin başlama saatine ilişkin olarak da herhangi bir karar alınmamış; Geçici Başkan, siyasi parti grupları arasındaki uzlaşya dayanarak başlama saatini resen belirlemiştir.

9/7/2018 tarihli 2'nci Birleşim müşahede ile açılmış ve gündem dışı söz verilmeyerek doğrudan gündeme geçilmiştir.

Birleşimi yöneten Geçici Başkan Durmuş YILMAZ, gündeme geçerken tören usulüne ilişkin şu açıklamayı yapmıştır:

BAŞKAN - Gündemimize göre, Sayın Cumhurbaşkanına Yüksek Seçim Kurulu tarafından Cumhurbaşkanlığı seçildiğine dair düzenlenen tutanak takdim edilecek ve ant içme töreni yapılacaktır.

Anayasa, İç Tüzük, Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu ve bugüne kadarki teamüllere uygun olarak törenin şeklini kısaca arz ediyorum: Biraz sonra Sayın Cumhurbaşkanlığı, seçildiğine dair tutanağı teslim almak ve ant içmek üzere İç Tüzük gereğince görevli Başkan Vekili tarafından Genel Kurul salonuna davet edilecek ve beraberinde görevli Başkan Vekili olduğu hâlde Başkanlık Divanı kürsüsüne geleceklerdir.

Genel Kurul Sayın Cumhurbaşkanını ayakta karşılayacaktır. Sayın Cumhurbaşkanına önce, seçildiğine dair tutanağı takdim edeceğim. Sayın Cumhurbaşkanlığı daha sonra hitabet kürsüsüne gelerek ant içeceklerdir. Tutanağın takdimi ve ant içme milletvekilleri, görevliler ve davetliler tarafından ayakta dinlenecektir. Sayın Cumhurbaşkanlığı ant içtikten sonra İstiklâl Marşı icra edilecek ve daha sonra kendileri salondan ayrılacaklardır. Sayın Cumhurbaşkanlığı salondan ayrılırken milletvekilleri, görevliler ve davetliler tarafından ayakta selamlanacaklardır.

Şimdi, görevli Başkan Vekilimiz Kastamonu Milletvekili Hakkı Köylü'den Sayın Cumhurbaşkanını, seçildiğine dair tutanağın takdim edilmesi ve ant içmesi için Genel Kurul salonuna davet etmelerini rica ediyorum.

Sayın Cumhurbaşkanlığı şu anda Genel Kurul salonunu teşrif etmektedirler.

*(Cumhurbaşkanlığı Recep Tayyip Erdoğan hitabet kürsüsüne geldi)
(Bakanlar Kurulu, AK PARTİ sıralarından "Bravo" sesleri ve ayakta sürekli alkışlar; MHP ve İYİ PARTİ sıralarından ayakta karşılamalar)*

BAŞKAN - Sayın Cumhurbaşkanım, hoş geldiniz.

Cumhurbaşkanı'na Genel Kurula girişi sırasında Geçici Başkanvekili Kastamonu Milletvekili Hakkı KÖYLÜ eşlik etmiş², Genel Kurul'a girdikten sonra 6271 sayılı Kanun'un 21'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca Cumhurbaşkanı adına düzenlenen seçim tutanağı (mazbata) Geçici Başkan Durmuş YILMAZ tarafından Cumhurbaşkanı'na takdim edilmiştir. Cumhurbaşkanı andiçerken, kürsüye yalnızca ant metni konulmuş, arkasında TBMM arması olan dayanak kullanılmamıştır. Cumhurbaşkanı'nın andiçmesinin ardından TBMM İçtüzüğü'nün 122'nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne uygun olarak İstiklal Marşı okunmuş ve Cumhurbaşkanı beraberinde Geçici Başkanvekili Hakkı KÖYLÜ eşliğinde salondan ayrılmıştır.³ Bundan sonra Geçici Başkan birleşime on beş dakika ara vermiştir. İkinci oturumda, Tekirdağ ili Çorlu ilçesinde meydana gelen ve çok sayıda vatandaşın yaşamını yitirdiği tren kazası ile ilgili görüşmeler gerçekleştirilerek birleşim kapatılmıştır.

Cumhurbaşkanı andiçme töreninin yapıldığı birleşim (9/7/2018), "Anayasa'nın 106'ncı maddesi ile Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'nun 21'inci maddesi gereğince, Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanların ant içmeleri için, 10/7/2018 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere" kapatılmıştır. Birleşim kapatılırken Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve bakan atamaları henüz gerçekleştirilmemiş olmasına karşın, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin (Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı) birleşim kapanmadan önce gelen ve atamaların 9/7/2018 günü itibarıyla yapılacağına ilişkin yazılı bildirimi üzerine andiçme töreninin yapılacağı birleşim duyurulabilmiştir.

XVII. Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakanların Andiçme Töreni

6271 sayılı Kanun'un 21'inci maddesinin üçüncü fıkrası "Cumhurbaşkanınca atanan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Bakanlar atanmalarını takip eden gün andiçerler." hükmünü içermektedir. 9/7/2018 tarihinde atanan Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve bakanlar, 10/7/2018 tarihli 3'üncü birleşimde andiçmişlerdir.

Söz konusu birleşim müşahade ile açılmış ve gündem dışı söz verilmeyerek doğrudan gündeme geçilmiştir. Birleşimin başında, geçen birleşimlerde andiçmemiş olan milletvekilleri andiçmişler, ardından Cumhurbaşkanlığı'nın bakan atamalarına ilişkin tezkeresi okunmuştur. Tezkerede milletvekili iken bakan olarak atanmış bulunan kişiler ayrıca belirlenmiştir.

2 Sağlık sorunları bulunan Deniz BAYKAL ile Geçici Başkan Durmuş YILMAZ'dan sonra üçüncü derecede en yaşlı üye olan Osmaniye Milletvekili Devlet BAHÇELİ adına Milliyetçi Hareket Partisi Grubunca TBMM Başkanlığına bir mazeret dilekçesi sunulmuştur.

3 Törene ilişkin görsele erişim için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=jmDto20pmlE>

Tezkere'nin bilgiye sunulmasından sonra Geçici Başkan, milletvekili iken bakan olarak atanmışların TBMM üyeliği sıfatının atanma tarihi itibarıyla sona erdiğini Genel Kurula duyurmuştur. Milletvekili iken bakan olarak atananlar, daha önce milletvekili olarak okudukları ant metnini bu kez bakan sıfatıyla (ikinci kez) okumuşlardır.

Söz konusu duyurunun ardından Geçici Başkan, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile bakanları Genel Kurul salonuna davet etmiştir.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile bakanlar andiçme sıralarını beklerken komisyon sıralarında oturmuşlardır.

Andiçme sıralaması, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile bakanların Cumhurbaşkanlığı tezkeresindeki sıralarına uygun olarak yapılmıştır.

Milletvekilleri andiçerken kürsüde yer alan, ant metnin üzerine konulduğu ve arkasında Genel Kurul sıraları tarafından görülecek biçimde TBMM arması içeren dayanak, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve bakanlar andiçerken kürsünden kaldırılmıştır.

GEÇİCİ BAŞKANLIK GÖREVİNİN EN YAŞLI ÜYE TARAFINDAN YERİNE GETİRİLMESİ*

Seçimlerden sonra yeni toplanan TBMM Genel Kurulunun yönetilmesi ve yeni Başkanlık Divanının seçilerek göreve başlayana kadar işlemlerin yürütülebilmesi için bir kurula ihtiyaç vardır. Dayanağını İçtüzükten alan Geçici Başkanlık Divanı bu ihtiyacı karşılamaktadır. İçtüzüğün Geçici Başkanlık Divanı başlıklı 8’inci maddesine göre “*Yasama döneminin birinci birleşiminin ilk oturumundan başlayarak Başkan seçilinceye kadar, en yaşlı milletvekili, Geçici Başkanlık görevini yapar. İkinci derecede en yaşlı üye, Başkanvekilliği görevini yerine getirir./En genç altı milletvekili de, geçici olarak kâtip üyelik yaparlar.*” Yaş ölçütüne göre oluşan Geçici Başkanlık Divanı; Anayasa ve İçtüzük gereğince ilk toplantıda milletvekillerinin göreve başlayabilmesi için andiçmesini, Meclis Başkanı seçimini ve Başkanlık Divanının oluşturulmasını sağlamaktadır. Başkan seçildikten sonra Geçici Başkanın görevi sona ermektedir. Geçici kâtip üyelerin görevi ise Başkanlık Divanının kâtip üyeleri seçilinceye kadar devam etmektedir.

Geçici Başkanın durumu ile ilgili olarak İçtüzüğün 8’inci maddesinin birinci fıkrasının lafzından anlaşıldığı üzere en yaşlı üyeye, açıkça Geçici Başkanlık görevi verilmiştir. Uygulamada da, yeni Meclis Başkanı seçilinceye kadar yapılan birleşimleri, ilgili dönemin Geçici Başkanının yönettiği görülmüştür. Bu bağlamda; İçtüzüğün 8’inci maddesinin en yaşlı milletvekiline yüklediği, ilk oturumdan başlayarak Meclis Başkanı seçilinceye kadar sürecek olan Geçici Başkanlık görevinin yerine getirilmemesinin ise ilgili üyenin Genel Kurula katılmasını önleyecek bir mazeret durumunda söz konusu olabileceği düşünülmektedir. Böyle bir mazeret durumunda, mezkûr madde doğrultusunda ikinci derecede en yaşlı üyenin Geçici Başkanvekili sıfatıyla oturumu yöneteceği değerlendirilmektedir. Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi 19 ila 24’üncü döneme ilişkin örnekler incelendiğinde de, Meclis Başkanı seçilene değin birleşimlerin Geçici Başkan olarak en yaşlı üye tarafından yönetildiği görülmektedir. Ancak 21’inci Dönem 1 Ekim 2000 tarihli 1’inci Birleşim ile 12 Ekim 2000 tarihli 2’nci Birleşim’de oturumlar en yaşlı üye olarak Geçici Başkan sıfatıyla Mehmet Vecdi GÖNÜL tarafından yönetilmiş, Geçici Başkanın Cumhurbaşkanı’na vekâlet etmesi nedeniyle 17 Ekim 2000 tarihli 3’üncü Birleşim ise ikinci derece en yaşlı üye ve Geçici Başkanvekili olan Murat SÖKMENOĞLU tarafından yönetilmiştir.

Geçici başkanın belirlenmesinde kullanılan yaş ölçütü, sadece ilgili hükmün lafzı itibarıyla değil, parlamento hukukumuzda tarihsel olarak da yerleşik bir ilke haline

* Murat EKER (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

gelmiştir. 1877 Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dâhilîsi'nin birinci maddesiyle, geçici başkan ve kâtipler düzenlenmiştir. Buna göre Padişah tarafından başkan atanıncaya kadar, yasama yılının ilk birleşiminden itibaren en yaşlı milletvekili başkanlık, en genç iki milletvekili ise kâtiplik yapar. Başkan geçici olarak bulunmadığı durumda en yaşlı ikinci üye, kâtiplerden birinin yokluğunda ise hazır bulunan üyelere en genç olanı bu görevleri yerine getirir. Bu uygulamayı 1927 tarihli Dâhili Nizamname'nin 10'uncu maddesinin birinci fıkrasında da bulmak mümkündür. Geçici Başkanlık Divanının kurulmasında uygulanan yaş ölçütü, sonrasında yapılan İçtüzüklerde dâhil olmak üzere günümüze kadar gelen değişmez bir ilke olmuştur.

1927 İçtüzüğünde Geçici Başkanın görevinin Meclis Başkanı seçilene değin Genel Kurulu idare etmek olarak açıkça belirlenmişken, yürürlükte olan 1973 İçtüzüğünün "...en yaşlı milletvekili, Geçici Başkanlık görevini yapar." hükmü gereği geçici başkanın yetkisi sadece Genel Kurulu yönetmekle sınırlandırılmamıştır. Bunun nedeni ise Meclis geleneğimizde Geçici Başkan, görev ve yetkileri bakımından Meclis Başkanının tüm yetkilerini kullanamasa da, zorunlu nitelikteki idari işler ile protokol ve temsile ilişkin kimi yetkileri kullanmaktadır. Buradan hareketle 1973 İçtüzüğünde yapılan bu değişikliğin *amaçsal* olarak da Geçici Başkanlık makamı için belirli bir kişiyi, yani en yaşlı üyeyi, görevlendirerek birleşimleri yönetmek dışında da yerine getirilmesi gereken görevler hususunda bir yetkili belirlemek istediği olarak değerlendirilebilir. Aynı hüküm çerçevesinde Geçici Başkanlık Divanı kapsamında Geçici Başkana vekâlet etmek üzere bir Geçici Başkanvekili belirlenmesi de; Cumhurbaşkanına vekâlet etme, hastalık ve benzeri mazeret durumlarının ortaya çıkabileceğinin İçtüzük tarafından öngörüldüğünü göstermektedir.

Milletvekilliğinin YSK içtihadı gereği seçim tarihi itibarıyla¹ kazanılması, dolayısıyla yeni meclisin toplanmasa da seçilmiş olması ve esasen seçim tarihi itibarıyla mevcut dönemin de sona ermesi nedeniyle, Geçici Başkanlık sıfatına sahip en yaşlı üyenin yetkilerinin ne zaman başladığı hususu da önem arz etmektedir. Uygulamada yasama döneminin birinci birleşiminden hemen önce mevcut Başkandan görevi devralan Geçici Başkanın, bu ilk birleşimle göreve başladığı yerleşik bir şekilde kabul edilmektedir. Bu bakımdan da en yaşlı üye olarak Geçici Başkan, herhangi bir mazeret nedeniyle birleşimleri yönetmese de, şahsında bu görevin İçtüzük tarafından kendisine verildiği kişi olarak değerlendirilmektedir.

1 Yüksek Seçim Kurulunun 22/7/2007 tarihli seçimlerin ardından Ankara'dan seçim bölgesi olan İstanbul'a mazbatasını almaya giderken geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybeden Mehmet Cihat ÖZÖNDER ile ilgili, milletvekili sıfatının kazanılma anına ilişkin 27/7/2007 tarihli ve 716 numaralı Karar'ında; "İstanbul ili (3) numaralı seçim çevresinden Milliyetçi Hareket Partisi 3'üncü sıra milletvekili adayı gösterilen Mehmet Cihat ÖZÖNDER'in, 26/7/2007 tarihinde geçirdiği trafik kazası sonucunda vefat etmiş olması nedeniyle, aday listesinin kesinleştiği 20/6/2007 tarihi göz önünde bulundurularak, oy verme günü olan 22/7/2007 Pazar günü saat: 17.00 itibarıyla 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun yukarıda açıklanan 25, 35, 36 ve 39'uncu maddeleri delaletiyle milletvekili seçilmiş sayılmasına ve ölüm tarihi olan 26/07/2007 tarihi esas alınarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir üyeliğin boşalmış olduğunun tespitine karar verilmesi gerekmektedir." denilmektedir.

BAŞKANLIK DİVANI TARAFINDAN GENEL KURULDA YAPILAN OYLAMALARDA TESPİT EDİLEN HATALAR*

TBMM İçtüzüğü'nün 13'ün maddesinin ikinci fıkrasına göre “*Genel Kuruldaki oylamalarda ve seçimlerde önemli bir yanlışlık olduğu iddia edilirse, Başkan usul görüşmesi açabilir ve gerekirse oya başvurarak düzeltme yapar. Yanlışlık Birleşimden sonra anlaşılırsa Meclis Başkanı, Divanı toplayarak takip edilecek yolu kararlaştırır.*”

Genel Kurul tutanaklarının incelenmesi neticesinde bu hususta Başkanlık Divanı tarafından Karar alındığı tespit edilen üç örneğe aşağıda yer verilmiştir.

- 1- 14.12.1988 tarihli 42'nci Birleşimde Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesinin bölümlerine geçilmesi oya sunulmuştur. Başkan tarafından kabul edenler-kabul etmeyenler denildikten sonra yoklama ve karar yeter sayısı talepleri dile getirilmiştir. Bu aşamadan sonra yoklama yapılamayacağı itirazları ve tartışmaların ardından bütçenin bölümlerine geçilmesinin kabul edilmediği Başkan tarafından ifade edilmiştir. Başkanlık Divanı 16.12.1988 tarihli ve 27 sayılı Kararı ile oylama işleminde Anayasa'nın 96'ncı İçtüzük'ün ise 58 ve 117'nci maddelerinin öngördüğü gereklerin yerine getirilemediğinden yanlışlık ve noksanlık bulunduğu ve bu nedenle oylamanın geçersiz sayılarak tekrarlanmak suretiyle Genel Kurulca ikmali gerektiğine 4 ret oyuna karşı 10 oyla karar vermiştir. 17.12.1988 tarihli 45'inci Birleşimde Bütçe görüşmeleri yapıldıktan sonra bu karar okunmuş, daha sonra muhalefet şerhleri ile, Başkanlık Divanına vaki itirazlar okunmuştur. Okuma işlemlerinin ardından İçtüzük'ün o zamanki 64'üncü maddesine göre iki lehte iki aleyhte söz verilmiş ve müzakerelerin ardından Divan Kararı işaretle oya sunulmuştur. Kararın kabulünün ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesinin görüşmelerine başlanmıştır ve bir önceki Birleşimde yapılan oylama tekrarlanmıştır.
- 2- 28.1.1997 tarihli 51'inci Birleşimde 9/10 esas numaralı Meclis soruşturması önergesiyle ilgili olarak yapılan açık oylamaya 493 üye katılmış; 242 kabul, 247 ret, 3 ise geçersiz oy kullanılmıştır. Bu sonucun ardından söz alan Hikmet Uluğbay, Bülent Ecevit'in oy kullanmamış olarak kayıtlı olduğunu ancak Beraber oy kullandıklarını ifade etmiş, oylamanın sonucuna ilişkin Meclis Başkanlığına itiraz edeceklerini belirtmiştir. Başkanlık Divanı itirazlar üzerine bir İnceleme Komisyonu teşkil etmiş, bu Komisyonun raporunu da 5.2.1997 tarihinde görüşerek her itiraz üzerine ayrı ayrı yapılan değerlendirme ve oylamalar sonucunda ortaya çıkan tabloya göre söz konusu

* Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı -Başkan Yardımcısı)

oylamada kabul veya ret yönünde bir kararın oluşmadığının görüldüğünden bahisle açık oylamanın tekrarlanması hususunun Genel Kurula önerilmesini oy çokluğuyla kabul etmiştir. Divanın bu kararı 5.2.1997 tarihli 55'inci Birleşimde sunuşlarda okunmuş ve üzerinde 63'üncü madde gereğince usul görüşmesi açılmıştır. Müzakerelerin ardından tezkere işari oyla kabul edilmiş, sonrasında ise soruşturma önergesinin açık oylamasının tekrarı yapılmıştır.

- 3- Kamuoyunda İç Güvenlik Yasası olarak bilinen 684 Sıra Sayılı Kanun Tasarısının (6638 sayılı Kanun) 21 Şubat 2015 tarihli 60'ıncı Birleşimde gerçekleşen görüşmelerinde, Tasarıya ilişkin konuşma ve oylamalarda çeşitli hataların yapıldığına ilişkin 11 adet itiraz dilekçesi üzerine Başkanlık Divanı 3 Mart 2015 tarihinde toplanmıştır. Divan tarafından alınan Karar Genel Kurulda okunmuştur. Söz konusu Karar şu şekildedir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı Kararı

Karar No: 94

Karar Tarihi: 03 Mart 2015

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı 03 Mart 2015 salı günü saat 10.30'da TBMM Başkanı Cemil Çiçek başkanlığında, başkanvekilleri; Sadık Yakut, Ş. Güldal Mumcu, Meral Akşener, kâtip üyeler; Fehmi Küpçü, Bayram Özçelik, İsmail Kaşdemir, Mine Lök Beyaz, Muhammet Bilal Macit, Dilek Yüksel, Muhammet Rıza Yalçınkaya ve idare amirleri; Salim Uslu, Ömer Faruk Öz, Ali Uzunırmak ve Sırrı Süreyya Önder'in katılımıyla toplandı.

Gündeme geçilerek;

684 sıra sayılı Kanun Tasarısı'na ilişkin olarak İç Tüzük'ün 13'üncü maddesine göre yapılan başvuruların görüşülmesini müteakip:

1. 684 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın 21 Şubat 2015 tarihli 60'ıncı Birleşimindeki Genel Kurul görüşmelerine ilişkin yapılan itirazlarda oylamalar dışında kalan hususlarda İç Tüzük'ün 13'üncü maddesine göre Başkanlık Divanının karar verme yetkisi olmadığına,
2. 684 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın 21 Şubat 2015 tarihli 60'ıncı Birleşimindeki görüşmelerde gerçekleştirilen oylamalarında İç Tüzük hükümlerine aykırılık bulunmadığına,
3. İç Tüzük'ün 13'üncü maddesi çerçevesinde kanun tasarı ve tekliflerine ilişkin yapılan itirazların söz konusu kanun tasarı veya teklifinin görüşülmesine engel teşkil etmeyeceğine oy çokluğuyla karar verildi.

şeklindedir.

Kararın okunmasının ardından Başkan, 4 Grup Başkanvekiline ve sisteme giren milletvekillerine yerlerinden söz vermiştir. Konuşmaların ardından ise usul tartışması açılmıştır. Yukarıdaki iki örneğin aksine, usul tartışmasının bitiminde Divan Kararı oya sunulmamıştır.

DOĞRUDAN GÜNDEME ALINMIŞ KANUN TASARI VE TEKLİFLERİ İLE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER GENEL KURULDA GÖRÜŞÜLÜRKEN KOMİSYONUN TEMSİLİNİN ARANIP ARANMAYACAĞI SORUNU*¹

I. Mevzuat

Komisyonlarda inceleme süresi

MADDE 37- Tasarı veya tekliflerle kanun hükmünde kararnamelerin esas komisyonlara havale gününden itibaren en geç kırkbeş gün içinde sonuçlandırılması gerekir.

Bu sürenin bitiminde, tasarı, teklif ve kanun hükmünde kararnamenin doğrudan Genel Kurul gündemine alınmasını Hükümet veya teklif sahipleri isteyebilirler. Bu istemler üzerine komisyon, Hükümet ve teklif sahibi beşer dakikayı geçmemek üzere söz alabilir. Genel Kurul işaret oyuyla karar verir. Bu istemler, her hafta Salı günü ayrı bir siyasi parti grubundan bir milletvekili tarafından yerine getirilmek kaydıyla bir tane olmak üzere işleme alınır. Bir milletvekili bir yasama yılında bu kapsamda bir defadan fazla istemde bulunamaz.

Süresi içinde komisyonda görüşülmeyen kanun hükmünde kararnameler, doğrudan Genel Kurul gündemine alınmak üzere Meclis Başkanlığınca Danışma Kuruluna götürülür.

...

Genel Kurulda komisyonların temsili

MADDE 45- Komisyonlar, Genel Kurulda başkan veya başkanvekili veya o konu için seçilmiş özel sözcü veya sözcüler tarafından temsil olunurlar.

Komisyon sıralarında, toplantı yeter sayısını temin edecek sayıda komisyon üyesi yer almamışsa, komisyon temsilcisi; komisyon metninin değiştirilmesini isteyen önergelerin reddini veya komisyona iadesini isteyebilir.

* Selay GÖKALP GÜNEŞ (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu - Yasama Uzmanı)

1 Bu bilgi notunun hazırlanmasında; İrfan NEZİROĞLU'nun Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Fahri BAKIRCI'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar, Korkut TÜRKİYARAR'ın Kanun Yapım Sürecinde Komisyonlar, Havvana YAPICI KAYA-Engin KAYA'nın İçtüzük El Kitabı, Volkan HAS'ın Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Çalışma Düzeni, Rabia ARABACI KARİMAN'ın 1982 Anayasasına Göre Olağanüstü Dönem Kanun Hükmünde Kararnameleri ve Yargısal Denetim adlı kaynaklardan yararlanılmış; tutanak incelemesi yapılmıştır.

Hükümetin temsili

MADDE 62- Her görüşmenin başından sonuna kadar, Hükümet adına görüş bildirmek üzere Başbakan veya ilgili bakan veya zorunlu hallerde yetkilendirilmiş birinci derecede sorumlu daire amirlerinden bir kamu görevlisi hazır bulunur. Bu kimseler görüşmenin başında hazır değillerse, o konudaki görüşme bir defalık gelecek birleşime bırakılır.

Sayıştay Başkanı veya yetkilendireceği daire başkanı ya da üye, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde açıklama yapabilir.

Olağanüstü hal ve sıkıyönetim kanun hükmündeki kararnamelerinin görüşülmesi

MADDE 128- Anayasanın 121 ve 122 nci maddeleri gereğince çıkarılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun hükmünde kararnameler, Anayasanın ve İçtüzüğün kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesi için koyduğu kurallara göre ancak, komisyonlarda ve Genel Kurulda diğer kanun hükmünde kararnamelerle, kanun tasarı ve tekliflerinden önce, ivedilikle en geç otuz gün içinde görüşülür ve karara bağlanır.

Komisyonlarda en geç yirmi gün içinde görüşmeleri tamamlanmayan kanun hükmünde kararnameler Meclis Başkanlığınca doğrudan doğruya Genel Kurul gündemine alınır.

II. Uygulama

Gerek Dâhili Nizamname döneminde, gerek 1973 İçtüzüğü döneminde teamül olarak doğrudan gündeme alınan kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesi sırasında komisyon aranmamıştır.

- Dâhili Nizamname döneminde Başkan, başlangıçta komisyonun yerini almasını istemiş ancak daha sonra “*Muhterem arkadaşlarım; bir hususu açıklamak zaruretinin hissediyorum, görüşmekte bulunduğumuz kanun teklifi, İçtüzüğümüzün 36 ncı maddesi gereğince, yani Komisyonla tetkik edilmeksizin bir önerge üzerine Umumi Heyetinize gelmiştir. Bu itibarla, Komisyonların bir tasarruf hakkı yoktur, Komisyon sadece emsal tatbikatımız gibi Komisyona iadesini isterse ve Yüce Heyetimiz buna karar verirse, Komisyona verilebilir. Bunun dışında değişiklik önermeleri üzerinde dahi Komisyonun bir tasarrufu olmadığını bilgilerinize arz ediyorum.*”² şeklinde açıklamada bulunmuştur.

- 1973 İçtüzüğü dönemindeki bir uygulamada, Başkan komisyonu hiç sormadan görüşmeleri başlatmıştır.³ Teklifin görüşmelerine devam edilen 95’inci Birleşimde Başkan teklifin 38’inci madde hükümlerine göre görüşülmesinden dolayı komisyonu aramaya gerek olmadığını bildirmiştir. Buna itiraz olunca

2 www.tbmm.gov.tr/tutanaklar, 30.09.1971, Dönem: 14(3), Yasama Yılı: 2, Birleşim: 170, Oturum: 2 s. 211.

3 27.04.1976, Dönem: 15(4), Yasama Yılı: 3, Birleşim: 93, Oturum: 1, s. 79.

bir usul tartışması açılmış ve tartışma sonucunda komisyon olmaksızın görüşmelerin başlayabileceği ifade edilmiştir. Tartışmada ileri sürülen en önemli iddia; esas komisyonun yerinde olmadığı zaman doğrudan gündeme alınmış işlerin görüşülmesinin mümkün olmadığı, değişiklik önermeleri görüşülürken komisyona görüşünün sorulacağı ve komisyonun görüşü olmadan önerge sahibine söz vermeyeceği biçimindeki iddiadır. Buna verilen cevaplarda, komisyonun bir raporu olması halinde bunu savunmak zorunda olacağı ve komisyon temsilcisinin komisyon raporu doğrultusunda görüş beyan edebileceği; komisyon raporu olmaksızın temsilcinin komisyonun görüşünü yansıtamayacağı; komisyonların Genel Kurul adına faaliyette bulunduğu ve komisyonların yetkilerini kullanmamaları halinde yetkilerinin Genel Kurul içinde eriyeceği, bu yetkinin doğrudan Genel Kurul tarafından kullanılacağı, bu durumda ayrıca komisyona görüşlerini sormanın gereksiz olduğu belirtilmiştir. Usul tartışmasının sonunda Başkan, daha önce yapılan uygulamalar ve Dahili Nizamnamedeki aynı madde ile ilgili Başkanlığın açıklamasına yer vermiş, mevcut uygulamalar ışığında doğrudan gündeme alınmış tekliflerin görüşülmesi için komisyonun hazır bulunmasının gerekmediğini, Başkanlığın uygulamasının yerinde olduğunu ifade etmiş ve tutumunu oya sunmaksızın görüşmelere devam etmiştir.⁴

- 8.6.1976 tarihli 108'inci Birleşimde doğrudan Genel Kurul gündemine alınan bir kanun teklifinin görüşmelerinde Hükümet teklifin komisyona geri verilmesi için önerge vermiş, bu önerge üzerine usul tartışması açılmış ve komisyonun teklifi görüşme yetkisinin olup olmadığı tartışılmıştır. İstanbul Milletvekili Reşit ÜLKER tarafından *“Bir defa burada komisyon mevcut değildir. Bu yasa önerisinin komisyonu mevcut değildir. Çünkü, İktüzüğün 38 nci maddesine göre gündeme alınmıştır. Komisyon yerinde de komisyon mevcut değildir, yalnızca Hükümet mevcuttur. Hangi komisyona alınacaktır? Yani bu madde, komisyonu olan, komisyonla görüşülen, normal görüşmesi yapılan bir yasa için mümkündür. Burada komisyon mevcut olmadığı içindir ki, komisyona iade bahis mevzuu olmaz.”* şeklindeki sözlerden doğrudan gündeme alınan söz konusu kanun önerisinin görüşmelerinde komisyonun aranmadığı anlaşılmaktadır.⁵

- Gerek 7.7.1995 tarihli 136'ncı Birleşim ve gerek 3.4.1997 tarihli 77'nci Birleşimde ilgili kanun tekliflerinin görüşmelerine başlarken oturumu yöneten başkanlar tarafından söz konusu tekliflerin doğrudan gündeme alındığı ve komisyonun aranmayacağı açıkça ifade edilmiştir.⁶

4 29.04.1976, Dönem: 15(4), Yasama Yılı: 3, Birleşim: 95, Oturum: 1, s. 155-161.

5 8.6.1976, D:4, B:108, s. 132.

6 7.7.1995, D:19, YY:4, B:136, s. 56; 3.4.1997, D:20, YY:2, B:77, s. 329.

- İÇTÜZÜK'ÜN 128'inci maddesi, komisyonlarda en geç yirmi gün içinde görüşmeleri tamamlanmayan olağanüstü hal ve sıkıyönetim kanun hükmünde kararnamelerinin Meclis Başkanlığınca doğrudan Genel Kurul gündemine alınacağını belirtmektedir. 26'ncı Yasama Döneminde çıkarılan toplam 31 olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamesi üzerinde yapılan tutanak incelenmesi sonucunda; 30 tanesinin doğrudan Genel kurul gündemine alındığı, sadece 697 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin İçişleri Komisyonunda görüşüldüğü tespit edilmiştir. Doğrudan doğruya Genel Kurul gündemine alınan 30 olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamesinin de Genel Kurul görüşmelerinde ilgili komisyonun arandığı görülmüştür. Oysaki doğrudan gündeme alınan olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri için de kanun tasarı ve teklifleri ile kanun hükmünde kararnameler için geçerli olan doğrudan gündeme alınan metinlerin Genel Kurul görüşmelerinde komisyonun aranmayacağına dair teamülün işletilmesi gerekir. Bu hususta mevzuatımızda olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerini kanun tasarı ve teklifleri ile olağan dönem kanun hükmünde kararnamelerinden ayırt edici bir istisnai düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle doğrudan gündeme alınan söz konusu olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerinin görüşmelerinde komisyonun aranmasına ilişkin söz konusu uygulama yerleşik uygulama ile uyumlu olmamıştır.⁷

III. Değerlendirme ve Sonuç

1. Genel Kurulda Kanun Tasarı ve Tekliflerinin Görüşülmesinde Komisyonların Temsili

İÇTÜZÜK'ÜN Genel Kurulda hükümetin temsilini düzenleyen 62'nci maddesinde, her görüşmenin başından sonuna kadar Hükümetin hazır bulunması zorunlu bir hüküm olarak ifade edilmişken; İÇTÜZÜK'te aynı açıklıkla komisyonların temsilini zorunlu tutan bir hükme yer verilmemiştir. Ancak gerek İÇTÜZÜK'ÜN Genel Kurulda komisyonların temsilini düzenleyen 45'nci maddesi ve gerekse görüşülen işin sahibi olmaları sebebiyle işin mahiyeti gereği, kanun tasarı ve tekliflerinin görüşmelerinde esas komisyonun da Genel Kurulda hazır bulunması dolaylı olarak zorunlu görülmektedir. Hatta İÇTÜZÜK'ÜN 62'nci maddesindeki açık hüküm gereğince Hükümetin görüşmenin başında hazır olmaması durumunda o konudaki görüşme bir defalığına gelecek birleşime ertelenirken, uygulamada komisyonun bulunmaması halinde tasarı veya teklifin görüşmeleri belirli bir sayı

⁷ 26'nci Yasama Dönemi'nden önce çıkarılan toplam 20 olağanüstü dönem kanun hükmünde kararnamesinden sadece 201, 259, 387 ve 481 sayılı olağanüstü dönem kanun hükmünde kararnameleri TBMM'de görüşülmüştür. Bu kanun hükmünde kararnamelerin Genel Kurul tutanakları incelendiğinde; hepsinin komisyon gündemine alınarak daha önceden görüşüldüğü ve doğal olarak Genel Kurul görüşmelerinde ilgili komisyonlar tarafından temsil edildiği bilgisi edinilmiştir.

sınırlaması olmadan komisyon hazır bulunana dek ertelenmektedir. Bu çerçevede; hem görüşülen işi daha önce görüşmesi sonucunda raporunu yazarak o işin sahibi olması, hem İçtüzük'ün 45'inci maddesi ve uygulamada komisyonun hazır bulunmaması halinde görüşmelerin hazır bulunana dek ertelenmesi şeklindeki yerleşik uygulama gereği, kanun tasarı ve tekliflerinin Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında ilgili komisyonun aranması zorunludur.

2. Genel Kurulda Doğrudan Gündeme Alınmış Kanun Tasarı ve Tekliflerinin Görüşülmesinde Komisyonların Temsili

İçtüzük'ün 37'nci maddesi, esas komisyonların incelemesi için öngörülen kırk beş günlük sürenin bitiminde, kanun tasarı ve tekliflerinin doğrudan Genel Kurul gündemine alınabilmesine imkân tanımaktadır. Bu durumda, yani komisyonun zamanında görüşmemesi sebebiyle doğrudan Genel Kurul gündemine alınmış bir kanun önerisinin görüşmelerinde de komisyonun hazır bulunmasının aranıp aranmayacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

Bu konuda daha önce bazı tartışmalar yaşanmış olsa da oluşan teamül⁸, doğrudan doğruya Genel Kurul gündemine alınan kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesinde komisyonların Genel Kurulda hazır bulunmasının aranmaması yönündedir. Oluşan teamül uyarınca, bu durumda Hükümetin Genel Kurulda hazır bulunması yeterli görülmektedir.

Doğrudan Genel Kurul gündemine alınmış kanun tasarı ve tekliflerinde, komisyon tarafından yapılmış bir inceleme olmayıp doğal olarak bunun sonucunda yazılmış bir komisyon raporu da bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durumda komisyonun Genel Kurulda temsilinin bir anlamı ve gereği bulunmamaktadır. Komisyonların Genel Kurulda bulunması, ancak görüşülen kanun tasarı ve teklifleri ile ilgili daha önce yaptıkları inceleme sonucunda görüşlerini ortaya koydukları bir raporun varlığı halinde anlamlı olacaktır. Komisyonların ancak fikir sahibi oldukları bir metin hakkında İçtüzük'te kendilerine Genel Kurulda tanınmış yetkileri kullanabilmeleri, kanun yapım sürecine katkı sağlayacaktır. Bu sebeplerle doğrudan gündeme alınmış kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesinde komisyonun temsilinin aranmaması uygulamasının yerinde olduğu düşünülmektedir.

Bir diğer açıdan İçtüzük'ün komisyonların temsiliyi düzenleyen 45'inci maddesi komisyonların Genel Kurulda başkan veya başkanvekilinin yanı sıra o konu için seçilmiş özel sözcü veya sözcüler tarafından temsil edileceğini ifade

8 30.09.1971, Dönem (D):14, Yasama Yılı (YY):2, Birleşim (B):170, Oturum (O):2, sayfa (s): 211; 27.04.1976, D: 15, YY:3, B: 93, O:1, s.79; 29.04.1976, D:15, YY:3, B:95, O:1, s: 155-161; 8.6.1976, D:4, B:108, s. 132; 7.7.1995, D:19, YY:4, B:136, s. 56; 3.4.1997, D:20, YY:2, B:77, s. 329.

etmektedir. Komisyonun özel sözcü veya sözcüler tarafından temsil edilebilmesi için, her ne kadar uygulamada aykırı örnekler bulunsa da, komisyonda bir toplantı yapılarak bu yönde bir karar alınmış olması ve bu kişinin isminin komisyon raporunda yer alması uygun görülmektedir. Dolayısıyla madde lafzından da anlaşılacağı üzere komisyonun temsili maddesi, komisyonun ilgili işi daha önce görüşüp karara bağladığı ön kabulü üzerinden düzenlenmiş bir maddedir. Buradan hareketle komisyonun Genel kurulda temsil edilebilmesi için daha önceden toplanarak konuyu görüşüp rapora bağlaması gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Nitekim maddenin tarihsel gelişimine bakıldığında 5.3.1973 tarihli ve 584 sayılı Karara esas Teklif metninin bu savı daha da güçlendirecek şekilde düzenlendiği görülmektedir.⁹

9 Genel Kurulda komisyonun temsili.

MADDE 58. — Esas komisyonun raporunu savunacak olan Başkanı veya Başkanvekili veya sözcüsü yahut o konu için seçilmiş özel sözcü, konu Millet Meclisi Genel Kurulu gündemine alınıp görüşme sırası gelince Genel Kurul salonunda komisyona ayrılmış yerde bulunmak zorundadır.

Komisyonun diğer üyeleri de komisyona ayrılan yerde bulunabilirler.

Komisyon üyeleri, komisyonun toplantı yetersayısına uygun sayıda komisyon sırasında yer almamış oldukları takdirde, komisyon adına konuşan 1 nci fıkrada söz 'konusu üye, komisyon adına harekete yetkilidir.

Genel Kurulda özel sözcü gösterilmesi

MADDE 59. — Genel Kurul görüşmeleri sırasında Komisyon Sözcüsünün veya raporda adı yazılı özel sözcünün istemi üzerine, Komisyon Başkanı veya ona vekillik etmeye yetkili üye, komisyon üyelerinden birisini 'belli 'bir hususta komisyon adına konuşmasını, o üyenin rızasıyla uygun görebilir. Bu takdirde, o üyenin komisyon adına konuşacağı, Millet Meclisi Başkanlığına, duyurulur.

BİR MADDENİN ÖNCE KONUŞULMASI (İÇTÜZÜĞÜN 83'ÜNCÜ MADDESİ HÜKMÜ)*

I. Mevzuat Hükümleri

1973 tarihli Millet Meclisi İçtüzüğünde mevcut madde düzenlemesi şöyledir:

“Bir maddenin önce konuşulması veya fıkraların ayrı ayrı oylanması

MADDDE 84- Genel Kurulda bir maddenin diğerinden önce konuşulmasına işaret oyuyla karar verilebilir.

Görüşülen bir madde birçok mesele veya fıkralardan mürekkep ise ve bunların ayrı ayrı oya konmaları onbeş üye tarafından yazılı olarak teklif olunmuşsa gereği yapılır.”

7/2/2001 tarihli ve 713 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Karar ile maddenin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmış fakat “uygulamada sıkıntı yaratmayan 83'üncü maddenin birinci fıkrasının gelecekte de uygulanmasına ihtiyaç duyulabileceği göz önüne alınarak aynen korunması” gerekçesiyle maddenin birinci fıkrası muhafaza edilmiş ve madde başlığı “bir maddenin önce konuşulması” şeklinde değiştirilmiştir.

713 sayılı Karar ile İçtüzüğü'nün kanun tasarısı ve tekliflerinin Genel Kurulda görüşülmesine ilişkin 81'inci maddesinde yapılan değişiklikle kanunların görüşülmesi prosedürü yeniden düzenlendiğinden 83'üncü madde yürürlükten kaldırılmış ve böylelikle 84'üncü madde 83'üncü madde olarak teselsül ettirilmiştir. Böylece ilgili madde aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir:

“Bir maddenin önce konuşulması

MADDE 83- Genel Kurulda bir maddenin diğerinden önce konuşulmasına işaret oyuyla karar verilebilir.”

TBMM tutanakları farklı anahtar kelimelerle tarandığında bir maddenin önce konuşulmasına dair 14/6/1985 tarihli tek bir uygulama bulunmuştur. 1985 tarihli uygulamada ek 3'üncü maddenin kabul edilmesinden sonra, ek 9'uncu maddenin

* Kübra AYDINLI (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

ek 4'üncü maddeden önce görüşülmesine ilişkin önerge oylanarak kabul edilmiş ve ek 9'uncu madde üzerindeki görüşmeler yapılarak madde kabul edilmiştir.¹

II. Temel Kanun Yönteminde İçtüzük'ün 83'üncü maddesinin uygulanması

23 Şubat 2015 tarihli birleşimde temel kanun olarak görüşülen kanun tasarısında bir maddenin diğer maddelerden önce görüşülmesine ilişkin verilen önerge temel kanun yönteminde tasarı ve tekliflerin maddeler hâlinde değil bölümler hâlinde görüşülmesinden ve konuşmaların da maddeler üzerinde değil bölümler üzerinde olduğundan hareketle, İçtüzük'ün 83'üncü maddesinin uygulama imkânı bulunmadığı oturumu yöneten başkan vekili tarafından ifade edilmiştir.² Yine 28 Haziran 2016 tarihli birleşimde temel kanun olarak görüşülen kanun tasarısında, bir maddenin diğer maddelerden önce görüşülmesine ilişkin verilen önerge, temel kanun görüşmelerinde maddelerin müstakil olarak görüşülmediği bu çerçevede söz konusu maddeye dayanılarak temel kanun görüşme usulüne konu bölümlerin görüşülmesi esnasında görüşme sırası değişikliğine ilişkin önergenin verilemeyeceğini açıklanmış ve önerge işleme alınmamıştır.³

Sonuç

1973 Millet Meclisi Tüzüğü ile parlamento hukukuna giren “bir maddenin önce konuşulması” hususu, 1973'ten bugüne İçtüzük'ün 81'inci maddesine göre görüşülen kanun tasarı ve teklifleri için sadece bir kez istenmiştir. Temel kanunlarda ise yukarıda zikredildiği üzere sadece iki kez istemde bulunulmuştur. Kanun yapım tekniğine uygun olarak hazırlanan kanun tasarı ve teklifleri için, bir maddenin önce görüşülmesi teknik olarak kanun tasarı/teklifinin sistematikliğini bozacağından bir maddenin önce görüşülmesine gerek duyulmadığı görülmektedir. Ayrıca İçtüzük'ün 89'uncu maddesi “Genel kurulda yeniden görüşme” adı altında tasarı veya teklifin tümünün oylanmasından önce, belli bir maddesinin yeniden görüşülmesini gerekçeli bir önerge ile esas komisyon veya Hükümet tarafından bir defaya mahsus olmak üzere istenebilmesine olanak sağlamaktadır. Her ne kadar bir maddenin önce konuşulması, bir maddenin yeniden görüşülmesine zıt bir hukuki

1 114 üncü Birleşim 14.6.1985:

“Sayın milletvekilleri, önergelerin oylanması işlemi tamamlanmıştır. Şimdi, ek madde 3'ü kabul ettiğiniz önerge ile birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Ek madde 3 kabul edilmiştir. Ek 9 uncu maddenin; İçtüzük'ün 84 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre diğer maddelerden önce görüşülmesi konusunda önerge vardır, okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Görüşülmekte olan 343 sıra sayılı Kanunun ek 9 uncu maddesinin içtüzük'ün 84 üncü maddesine göre öne alınmasının oylanmasını arz ederiz. Eyüp Aşık Burhan Kara Trabzon Giresun İlhan Aküzüm Fahrettin Kurt Kars Trabzon Şükrü Yürür Ordu

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ek madde 9'u okutuyorum : (...)”

2 62'nci Birleşim 23.2.2015

3 108 inci Birleşim 28.6.2016

düzenleme olsa da, parlamento uygulamaları açısından bir maddenin farklı bir sırada ve yeniden görüşülmesine olanak sağlamak ve uygulamada İçtüzüğü'nün 83 üncü maddesine başvurulmasına gerek duyulmamasına yol açmaktadır. Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesinde İçtüzüğü'nün 83'üncü maddesinin tersine sıklıkla tekrar-i müzakereye başvurulması da bu görüşü desteklemektedir.

Temel kanunlar ise İçtüzüğü'nün 91'inci maddesi gereği özel bir görüşme usulüne tabi olduğundan ve görüşmelerin maddeler üzerinde değil bölümler üzerine yapılmasından hareketle, özel hüküm olan İçtüzüğü'nün 91'inci maddesine göre görüşülen kanun tasarısı ve tekliflerinde İçtüzüğü'nün 83'üncü maddesinin uygulanabilir olmadığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, temel kanunlarda madde yerine bölüm görüşüldüğünden hareketle, bir bölümün diğer bölümlerden önce görüşülmesine ilişkin önergelerin işleme alınabileceği düşünülmektedir. Ayrıca temel kanun görüşmelerinde, bölüm üzerinde konuşmalarda, İçtüzüğü'nün 81'inci maddesine göre görüşülen kanun tasarısı/tekliflerinden farklı olarak, ilgili bölümde yer alan herhangi bir madde üzerinde konuşma yapılabilir. Dolayısıyla temel kanunlarda bir maddenin önce görüşülmesine ilişkin önergeler, bölüm üzerine görüşmelerde hâlihazırda ilgili bölüm içerisindeki herhangi bir madde üzerinde madde sıralaması gözetilmeden konuşmaların yapılabilmesi nedeniyle de İçtüzüğü'nün 83'üncü maddesi hükmünün uygulanabilir olmadığı değerlendirilmektedir.

TETKİK KURULU VE MADDİ HATALAR*

I. MEVZUAT

A) Anayasa

1924 Anayasası

Madde 2- Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi Layk ve Devrimcidir. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.

1961 Anayasası

III. Devletin Bütünlüğü; Resmi Dil; Başkent

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmi Dil Türkçe'dir. Başkent Ankara'dır.

VIII. Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı

Madde 8- Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallardır.

1982 Anayasası

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

MADDE 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

MADDE 11- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallardır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

* Nezahat YUCA (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

B) İçtüzük

2/5/1927 tarihli TBMM Dahili Nizamnamesi

Madde 109- Lâyiha veya teklifin katiyen kabulü reye konmadan evvel, ibare ve üslup, yahut tertip ve tensik itibarıyla noksan veya itibas olduğu âza veya encümen tarafından dermeyan olunursa metin, aid olduğu encümene gider.

Edilen tashihlerin reye iktiran etmesi lâzımdır.

27/2/1963 tarihli Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü
İbare, üslup ve tertip hataları

Madde 76- Tasarı veya teklifin, kesin olarak oylanmasından önce, ibare ve üslup veya tertip itibarıyla hatalı olduğu bir üye veya komisyon tarafından ileri sürülür ve bu iddia genel kurulca yerinde görülürse metin ilgili komisyona verilir.

Yapılan düzeltmelerin oya sunulması lazımdır.

05/3/1973 tarihli TBMM İçtüzüğü
Tetkik Kurulu ve maddî hatalar

Madde 85- Meclis Başkanlığı kanun tasarı ve tekliflerini Anayasa dili, kanun yazılış tekniği bakımından incelemekle görevli yeterli kadar uzmandan kurulu bir heyet teşkil eder. Bu heyet komisyonlara danışmanlık yapar.

Kanun tasarı veya teklifinin Türkiye Büyük Millet Meclisince kabulünü gerektirecek oylamanın yapılmasından önce, metinde yazılış veya sıra bakımından bozukluk olduğu veya maddî hatalar bulunduğu ileri sürülürse ve esas komisyon veya Hükümet bu görüşe katılırsa, metin, esas komisyona geri verilir. Bu şekilde düzeltilen maddeler de yeniden oylanır.

5/3/1973 tarihli ve 584 sayılı Karar ile kabul edilen TBMM İçtüzüğünün 85'inci maddesi, söz konusu Karara esas Teklif metninde 117'inci madde olarak aşağıdaki şekilde yer almıştır:

Maddî hatalar; yazılış ve sırada bozukluk

MADDE 117- Kanun tasarı veya teklifinin Millet Meclisince kabulünü gerektirecek oylamanın yapılmasından önce, metinde yazılış veya sıra bakımından bozukluk olduğu veya maddî hatalar bulunduğu ileri sürülürse ve esas komisyon veya Hükümet bu görüşe katılırsa, metin, esas komisyona geriverilir. Bu şekilde düzeltilen maddeler de yeniden oylanır.¹

¹ Millet Meclisi İçtüzük Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu için bkz: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_d03/c029/mm_03029013ss0763.pdf (Erişim Tarihi: 09.01.2018)

Millet Meclisi İçtüzük Teklifinde 117'inci maddenin gerekçesi olarak; *“Bu madde de, mevcut tatbikata uygundur. Sadece, Hükümet de, esas komisyonun sahibolduğu yetkiyle teşhiz edilmiştir.”* ifadelerine yer verilmiştir.

Anayasa Komisyonunda yapılan görüşmelerde yukarıda yer alan 117'inci madde, 86'ıncı madde olarak başlığı ile beraber aşağıda yer aldığı şekilde değiştirilerek kabul edilmiştir.

Danışman Kurulu ve maddi hatalar

MADDE 86- Meclis Başkanlığı kanun tasarı ve tekliflerini Anayasa dili, kanun yazılış tekniği bakımından incelemekle görevli yeteri kadar uzmandan kurulu bir heyet teşkil eder. Bu heyet komisyonlara danışmanlık yapar.

Kanun tasarı veya teklifinin Millet Meclisince kabulünü gerektirecek oylamanın yapılmasından önce, metinde yazılış veya sıra bakımından bozukluk olduğu veya maddi hatalar bulunduğu ileri sürülürse ve esas komisyon veya Hükümet bu görüşe katılırsa, metin, esas komisyona geri verilir. Bu şekilde düzeltilen maddeler de yeniden oylanır.

İçtüzük teklifinin Genel Kurul görüşmelerinde; 86'ıncı madde “Danışman Kurulu ve maddi hatalar” başlığı ile okunmuştur. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, Komisyonun söz konusu maddeyi “Tetkik kurulu ve maddi hatalar” başlığı altında kabul ettiğini, ancak maddi bir hata oluştuğunu ve matbaa kaynaklı maddi hatanın düzeltilerek oylama yapılmasını talep etmiştir. Oturumu yöneten Başkan da, başlığı “Tetkik Kurulu ve maddi hatalar” şeklinde düzelterek oylama yaptırmış ve madde bu şekilde kabul edilmiştir. Sorulan bir soru üzerine, Anayasa Komisyonu Başkanı Akçalı, Komisyonun, Tetkik Kurulunun Meclis dışından ve uzmanlardan oluşturulmasına ve ayrı kadro tahsis edilmesine ilişkin bir görüşe sahip olduğunu da açıklamıştır.²

II. İÇTÜZÜĞÜN 85'İNCİ MADDESİNDEKİ DÜZENLEMELERE İLİŞKİN GÖRÜŞME TUTANAKLARI

İçtüzüğün 85'inci maddesi kapsamında kanunların, Anayasa dili ve kanun yapım tekniğine uygun olarak hazırlanması ve bir Tetkik Kurulunun oluşturulması konusu, çeşitli tarihlerde Genel Kurul görüşmelerine yansımıştır.

03/02/1979 tarihli 33. Birleşimde³ Cumhuriyet Senatosu Başkanı, personel ihtiyacı ve kendilerine gelen şikâyetlerle ilgili olarak; *“Biz istiyoruz ki komisyonlarda yasalar görüşüldüğü sırada, Cumhuriyet Senatosunun danışman ve müşavirleri,*

2 İçtüzük teklifinin 86'ıncı maddesi ile ilgili Genel Kurul görüşmeleri için bkz: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_d03/c030/mm_03030019.pdf (Erişim Tarihi: 09.01.2018).

3 03/02/1979 tarihli 33. Birleşim için bkz: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_t18/c041/cs_18041033.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2018)

yetişmiş insanlar olarak komisyonlara yardımcı olsunlar. Dil bakımından, dil birliğini yasalarda sağlamak istiyoruz. Dünyanın hiçbir parlamentosunu gösteremezsiniz, Türkiye’de olduğu gibi yasaları derme çatma olsun. Üzülerek ifade edeyim ki, Cumhuriyet Senatosunda da Millet Meclisinde de yasalar derme çatma çıkmıştır.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Söz konusu 33. Birleşimde, Türkiye’de kanun yapım usulüne ilişkin bir kanunun bulunmadığı belirtilmiş ve bu konuda herhangi bir hazırlık olup olmadığı sorulmuştur. Cumhuriyet Senatosu Başkanı “...alışlagelen usullerin dışında, ülkenin ihtiyacına cevap verecek şekilde yasaların tanzimiyle ilgili, yürütülmesiyle ilgili ve hazırlanması ile ilgili bir yasanın iki Meclisi beraber bağlamak şekliyle çıkarılmasını soruyorlar, haklıdır!lar keşke böyle bir yasa çıkarabilesek ve bu yasa yalnız bu niteliğinde olmasa, yürürlükte bulunan, imparatorluk döneminden kalan henüz hangisi yürürlükte hangisi yürürlükte olmayan ve yasa dili dışında bizim bile zor anladığımız bugünkü genç neslin anlayamadığı kelimelerle dolu yasaları da tek metinler halinde toplayabilmek gayreti, bu ülkeye yapabileceğimiz en büyük gayrettir.” şeklinde cevaplamıştır.

04/02/1980 tarihli 29. Birleşimde⁴, Cumhuriyet Senatosu’nda Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubu adına söz alan Fahri Çoker, İçtüzüğün 86’ıncı (85’inci madde) maddesindeki düzenlemenin; aradan geçen altı yılda bir uygulama zeminine kavuşturulmadığını, Tetkik Kurulunun, tecrübeli elemanlardan kurulduğu takdirde yararlı olabileceğini, bakanlıkların müşavir kadrolarında bulunan müsteşar, vali, büyükelçi ve genel müdürlerin bu Kurulda çalışabileceğini belirtmiştir. Buna karşılık olarak Millet Meclisi Başkanı Cahit Karakaş, Tetkik Kurulunun işlemediğinin doğru olduğunu, söz konusu Kurulu kaldırıp yerine “Araştırma ve Danışma Bürosu” adı altında Millet Meclisinin ikinci katında 64 numaralı odada faaliyette bulunan ve faaliyeti bir yazı ile bütün üyelere duyurulmuş bulunan bir birim oluşturulduğunu açıklamıştır.

05/04/1988 tarihli 46. Birleşimde⁵ İçtüzük 86’ncı madde gereğince bir kurulun kurulmasının faydalı olacağı şeklinde bir görüş belirtilmiş, buna karşılık, TBMM Başkanvekili İlyas Aktaş, 86’ıncı madde gereği olarak öngörülen Tetkik Kurulunun 1974 yılından beri kurulup hizmet verdiğini, 2919 sayılı Teşkilat Kanunu çerçevesinde, Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü bünyesinde, bir müdür yardımcısının başında bulunduğu ve yeteri kadar uzmandan oluşan Araştırma ve İnceleme Bürosunun, halen, faaliyetine devam ettiğini, üyelerin, bu kurul üyelerinden yararlanmalarının mümkün olduğunu ve birinci katta 64 numaralı

4 04/02/1980 tarihli 29. Birleşim için bkz: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t19/c045/cs_19045029.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

5 05/04/1988 tarihli 46. Birleşim için bkz: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c007/tbmm18007046.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

salonda hizmet verdiğini açıklamıştır. Söz konusu Büroda, 1988 yılı itibarıyla, M. Ali Çalgüner (Kanunlar ve Kararlar Müdür Yardımcısı-Hukuk), Işıl Küçük (Uzman raportör-hukuk), E. Engin Gültekin (raportör-hukuk) ve İbrahim Araç (raportör) görevlendirilmiştir.

III. “ANAYASA DİLİ” KAVRAMI VE KANUN YAPIM SÜRECİNE ETKİSİ⁶

Dil alanında meydana gelen yenilikler, kanun dili olarak adlandırılan alanda çok çabuk etki doğuramamaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri; kanunların çok sık değişmemesi, hukukçuların geleneksel bir dili kullanmayı tercih etmeleri, kamu görevlilerinin sözcüklerde değişiklik yaparken kavramlarda yanlışlığa düşmekten çekinmeleri ile hukukçuların kendilerini hem kanun metninin içeriğine hem de sözel varlığına bağımlı saymaları olarak belirtilebilir.

Kanunların diline ilişkin olarak; önce kabul edilen bir kanunun, aynı alanı düzenleyen sonraki bir kanunu dil bakımından bağlayıp bağlamadığı ile kod kanunu değiştiren çerçeve kanunda, söz konusu kod kanunun dilinin mi yoksa o gün geçerli olan dilin mi kullanılacağı tartışma konusudur. Ancak bahsi geçen tartışmayı sonlandırabilecek nitelikte bir pozitif hukuk kuralı bugün itibarıyla mevcut değildir.

Kanunların dilinin “Anayasa dili” ile bağlı olduğu yönünde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ahmet Erdoğdu, Anayasanın sadece hüküm yönünden değil aynı zamanda dil yönünden de bağlayıcı olduğu sonucunun 1961 Anayasasının 3’üncü ve 8’inci maddelerinin (1982 Anayasasının 3’üncü ve 11’inci maddeleri) birlikte değerlendirilmesi halinde ortaya çıktığını ve Anayasa’da mevcut olan Türkçe terimlerin; yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarını, yöneticileri ve kişileri bağladığını; herkesin Türkçe terimleri böylece benimseyip kullanmak zorunda olduğunu ifade etmiştir.⁷

Necdet Özdemir, Anayasa’da yer alan “Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz” hükmünün; kanunda bulunan hükümlerin hukuki değeri ile beraber biçimi yönünden de değerlendirilmesi gerektiğini belirtmekte ve biçim olarak kabul ettiği kanunun dilinin Anayasa diline uymaması halinde Anayasaya aykırılığın söz konusu olduğunu belirtmektedir.⁸

İçtüzük 85’inci madde yukarıda yer alan ve Anayasa dilinin bağlayıcı olduğuna ilişkin olan tartışmaları destekler nitelikte olan bir hükümdür. Söz konusu maddede, Meclis Başkanlığının, kanun tasarı ve tekliflerini Anayasa dili ve kanun

6 Bu başlık altındaki bilgiler, Günel Seyit’in “Yasa Metinleri Çerçevesinde Türk Hukukunda Dil Değişimi Sorunu: Tarihsel Gelişim ve Tartışmalar” başlıklı Yasama Uzmanlığı Tezinden alınmıştır.

7 Ahmet ERDOĞDU, “Türk Dili ve Anayasa”, Türk Dili, Cilt: XXVII, Sayı: 255, 1.12.1972, s. 286-9, aktaran G. Seyit, s. 272.

8 Necdet ÖZDEMİR, “Türe Dili Özleştirilmelidir”, Türk Dili, Cilt: XVII, Sayı: 198, 1.3.1968, s. 733-5, aktaran G. Seyit, s. 273.

yazılış tekniği bakımından incelemekle görevli yeteri kadar uzmandan kurulu bir heyet teşkil edeceğini ve bahsi geçen kurulun komisyonlara danışmanlık yapacağını düzenlemiştir. Anayasanın temel bir ölçüt olarak alındığı ve kanun dili ile Anayasa dili arasında bir uyumun gözetildiği 85'inci madde düzenlemesinden anlaşılmaktadır.

Anayasa dilinin bağlayıcılığına karşı bir görüş olarak H. Nail Kubalı; Anayasa dilinin kanun koyucu ve kamu kurumları bakımından bir bağlayıcılığının bulunmadığını, Anayasanın bağlayıcılığına ilişkin hükmün, dil bakımından değil, hüküm bakımından geçerli olduğunu ifade etmiştir.⁹

IV. İÇTÜZÜK MADDE 85/2'NİN UYGULAMASI

İçtüzüğün 85'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, bir tasarı ya da teklif metninde, yazılış bozukluğu veya maddi hata bulunması durumunda, bu düzenlemeler komisyona geri verilebilecektir. Söz konusu hükmün, tasarı ve teklifin esasına ilişkin olmayan maddi hataların düzeltilmesini sağlamak amacıyla konulduğu değerlendirilmektedir. Genel Kurul çalışmaları ile ilgili olarak yapılan tutanak taramalarında 85/2'nin uygulanmasına ilişkin bir örneğe rastlanmamıştır. Bahsi geçen hükmün gerekçesinde de ayrıntılı bir gerekçe bulunmamakta, mevcut uygulamanın devam ettirilmek istendiğine ilişkin ifadeler yer almaktadır. Dolayısıyla 1973 tarihli İçtüzüğün kabul edildiği dönemde, mevcut olan çift meclisli sistemde de bu hükmün yer aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 76'ncı maddesi "İbare, üslûp ve tertip hataları" başlığı ile benzer bir düzenlemeyi hüküm altına almıştır. 1927 tarihli TBMM Dâhili Nizamnamesinin 109'uncu maddesi ise Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde yer alan hükmün dayanağını oluşturmaktadır.

Bir tasarı veya teklif metninde yer alan maddi hataların veya yazım yanlışlarının düzeltilmesi, Genel Kurulda, 85/2'deki düzenlemenin uygulanması yerine farklı bir usul ile gerçekleşmektedir. Buna göre, komisyon başkanı ya da sözcüsü Genel Kurulda, söz alıp, söz konusu maddi hatayı ya da yazım yanlışını belirterek düzeltme talebinde bulunmaktadır. Komisyon başkanı veya sözcüsü bu talebini kanun tasarısı veya teklifin tümünün oylamasından önce yapabildiği gibi ilgili madde oylanmadan önce de yapabilmektedir.¹⁰

9 H. Nail KUBALI, "Dile, Halka ve Anayasaya Saygı", *Milliyet*, 27.6.1968, G. Seyit, s. 274.

10 "Başkan- Şimdi 33'üncü madde üzerinde Komisyonun bir redaksiyon talebi vardır. Buyurun Sayın Başkan. TARIM, ORMAN VE KÖYİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI MEHMET BABAOĞLU (Konya) - Başkanım, görüşülmekte olan kanun tasarısının çerçeve 33'üncü maddesinde yer alan "cümle" ibaresinin "cümleler" şeklinde değiştirilmesi gerekmektedir. Takdirlerinize arz ederim. BAŞKAN - Komisyonun redaksiyon talebi kanunun yazımı esnasında yerine getirilecektir." 86. Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil3/ham/b08601h.htm> (17 Nisan 2018)

Yukarıda belirtilen usulde herhangi bir oylama yapılmamakta birleşimi yöneten Başkanın bazen açık bazen zımni bir onayı ile metinde düzeltme yapılmış olmaktadır. Bazen de özellikle tasarı veya teklife madde eklenmesi veya tasarı veya tekliften madde çıkarılması durumunda madde numaralarında teselsül gerekeceğinden Birleşimi yöneten Başkan, madde numaralarının kanunun yazımı sırasında teselsül ettirileceğini resen Genel Kurula bildirmektedir.

1160 SAYILI TBMM KARARI İLE YAPILAN İÇTÜZÜK DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN ANAYASA MAHKEMESİ İPTAL KARARININ SONUÇLARI

Anayasa Mahkemesi, 17/10/2018 tarihli ve E.: 2017/162, K.: 2018/100 sayılı Kararı ile 27/7/2017 tarihli ve 1160 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'ın bazı hükümlerini iptal etmiş; söz konusu Karar, 3/1/2019 tarihli ve 30644 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

I. Söz konusu Anayasa Mahkemesi kararının hüküm kısmı şu şekildedir:

"V. HÜKÜM

27/7/2017 tarihli ve 1160 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'ın;

A. 1. maddesiyle 5/3/1973 tarihli ve 584 karar numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün başlığıyla birlikte değiştirilen 3. maddesinin beşinci fıkrasının ikinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin REDDİNE, Engin YILDIRIM, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Serruh KALELİ'nin karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. 2. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 19. maddesinin değiştirilen beşinci fıkrasının dördüncü cümlesinde yer alan "...beş..." ibaresi ile beşinci cümlesinde yer alan "...üçer..." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olmadıklarına ve iptal taleplerinin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C. 3. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 37. maddesinin değiştirilen ikinci fıkrasının;

1. Dördüncü cümlesinde yer alan "...ayrı bir siyasi parti grubundan bir milletvekili tarafından yerine getirilmek kaydıyla..." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

2. Beşinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin REDDİNE, Zühtü ARSLAN, Burhan ÜSTÜN, Engin YILDIRIM, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Serruh KALELİ'nin karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

Ç. 6. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün değiştirilen 57. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan «Görüşmeye tabi...» ve «... maddelerine geçilmesi ve tümünün...» ibarelerinin Anayasa'ya aykırı olduklarına ve İPTALLERİNE, OYBİRLİĞİYLE,

D. 7. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün başlığıyla birlikte değiştirilen 58. maddesinin;

1. Başlığında yer alan "...düzeltme..." ibaresine ilişkin iptal talebi hakkında KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA, OYBİRLİĞİYLE,

* Selay GÖKALP GÜNEŞ (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)
Tuncay GÜN (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

2. Birinci cümlesinde yer alan "...yazılı..." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

E. 8. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün değiştirilen 63. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan "...üçer..." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

F. 9. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 73. maddesinin değiştirilen son fıkrasında yer alan "...yazılı..." ibaresinin yer aldığı madde, 9/10/2018 tarihli ve 1200 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'ın 25. maddesiyle yürürlükten kaldırıldığından konusu kalmayan bu ibareye ilişkin iptal talebi hakkında KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA, OYBİRLİĞİYLE,

G. 10. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 81. maddesinin değiştirilen ikinci fıkrasında yer alan "...bu oylamalar ile maddelerin oylamaları..." ibaresi, 9/10/2018 tarihli ve 1200 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'ın 12. maddesiyle değiştirildiğinden konusu kalmayan bu ibareye ilişkin iptal talebi hakkında KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA, OYBİRLİĞİYLE,

G. 16. maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 163. maddesinin;

1. Değiştirilen başlığında yer alan "...ve kesinti" ibaresine ilişkin iptal talebi hakkında KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA, OYBİRLİĞİYLE,

2. Dördüncü fıkrasından sonra gelmek üzere eklenen fıkranın;

a. "...Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisi..." bölümünün;

i. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 161. maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendinde yer alan "...Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasada düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak..." ibaresi yönünden İPTALİNE, Hicabi DURSUN, M. Emin KUZ, Kadir ÖZKAYA, Rıdvan GÜLEÇ ile Recai AKYEL'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

ii. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 161. maddesinin kalan bölümü yönünden REDDİNE, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Serruh KALELİ'nin karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

b. Kalan bölümünün REDDİNE, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Serruh KALELİ'nin karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

17/10/2018 tarihinde karar verildi."

II. Anayasa Mahkemesi'nin yapmış olduğu inceleme sonucunda Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verdiği hükümler şu şekildedir:

27/7/2017 tarihli ve 1160 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar'ın;

A. 3'üncü maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 37'inci maddesinin değiştirilen ikinci fıkrasının dördüncü cümlesinde yer alan "...ayrı

bir siyasi parti grubundan bir milletvekili tarafından yerine getirilmek kaydıyla...” ibaresi

İptali istenen hüküm, her hafta Salı günü farklı siyasi parti grubuna mensup milletvekilinin doğrudan gündeme alma önergesinin işleme alınmasını öngörmekte idi.

Anayasa Mahkemesi söz konusu hükmü; Anayasa’da ve İçtüzük’te tüm milletvekillerinin kanun teklif etme ve doğrudan gündeme alma önergesi vermeye yetkili kılınması, iptali istenen hükmün varlığı halinde bir siyasi parti grubuna mensup olmayan veya bağımsız milletvekillerinin süreçten dışlanacağı ve bunun da eşitsizliğe neden olacağı gerekçesiyle iptal etmiştir.

Söz konusu hükmün iptali sonucunda İçtüzük’ün 37’nci maddesi aşağıdaki şekli almıştır.

Komisyonlarda inceleme süresi

MADDE 37- ...

Bu sürenin bitiminde teklifin doğrudan Genel Kurul gündemine alınmasını teklif sahipleri isteyebilirler. Bu istemler üzerine komisyon ve teklif sahibi beşer dakikayı geçmemek üzere söz alabilir. Genel Kurul işaret oyuyla karar verir. Bu istemler, her hafta Salı günü ~~ayrı bir siyasi parti grubundan bir milletvekili tarafından yerine getirilmek kaydıyla~~ bir tane olmak üzere işleme alınır. Bir milletvekili bir yasama yılında bu kapsamda bir defadan fazla istemde bulunamaz.

B. 6’ncı maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün değiştirilen 57’inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Görüşmeye tabi...” ve “...maddelerine geçilmesi ve tümünün...” ibareleri

İptali istenen hüküm uyarınca, sadece görüşmeye tabi tezkerelerin oylanması ile kanunların maddelerine geçilmesi ve tümünün oylanması esnasında işaretle oylamaya geçilirken yoklama talebinde bulunulabilmesi öngörülmekte idi.

Anayasa Mahkemesi söz konusu hükmü, yoklama talebinde bulunulabilecek hallerin sınırlandırılmasını toplantı yeter sayısı zorunluluğunu öngören Anayasa hükmüne aykırı bularak iptal etmiştir.

Söz konusu hükmün iptali sonucunda İçtüzük’ün 57’nci maddesi aşağıdaki şekli almıştır.

Yoklama

MADDE 57- ...

~~Görüşmeye tabi~~ tezkerelerin oylanması ile kanunların ~~maddelerine geçilmesi ve tümünün~~ oylanması esnasında, işaretle oylamaya geçilirken en az yirmi milletvekili ayağa kalkmak veya önerge vermek suretiyle yoklama yapılmasını isteyebilir.

...

C. 16'ncı maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 163'üncü maddesinin dördüncü fıkrasından sonra gelmek üzere eklenen fıkranın; "...Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisi..." bölümünün; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 161'inci maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendinde yer alan "...Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasada düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak..." ibaresi yönünden iptali

İptali istenen hüküm uyarınca, kınama ve meclisten geçici çıkarma cezası alan milletvekilinin aynı zamanda bir aylık ödenek ve yolluğundan İçtüzük'te belirtilen miktarlarda kesinti yapılması söz konusudur.

Anayasa Mahkemesi, iptali istenen hükmün tamamını iptal etmemiş; sadece yasama sorumsuzluğu ve onun altında yatan ifade özgürlüğünü ihlal edeceği düşüncesiyle "...Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasada düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak..." sebebiyle verilecek Meclisten geçici çıkarma cezalarında milletvekillerinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisinin kesilmesini engellemek amacıyla bu sebeple sınırlı olarak iptal kararı vermiştir. Diğer bir ifadeyle kınama cezasına ve "...Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasada düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak..." sebebi dışındaki sebeplerle verilen meclisten geçici çıkarma cezasına çarptırılan milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının İçtüzük'te belirtilen oranlarda kesilmesine ilişkin bir iptal kararı söz konusu değildir.

Söz konusu iptal kararı sonucunda İçtüzük'ün 161'inci ve 163'üncü maddelerinde herhangi bir değişiklik olmamış; ancak 163'üncü maddenin beşinci fıkrası hükmünün 131'inci maddenin birinci fıkrasının (3) numaralı bendinde belirtilen eylem bakımından uygulanmaması yönünde yeni bir durum ortaya çıkmıştır.

Disiplin cezalarında savunma, özür dileme ve kesinti

MADDE 163- ...

Kınama cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte biri, Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisi kesilir.¹

...

1 Bu fıkranın "Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun üçte ikisi" bölümü, Anayasa Mahkemesinin 17/10/2018 tarihli ve E.: 2017/162, K.: 2018/100 sayılı Kararı (R.G.: 3/1/2019, 30644) ile 161'inci maddenin birinci fıkrasının (3) numaralı bendinde yer alan "Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasada düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak" ibaresi yönünden iptal edilmiştir.

1200 SAYILI TBMM KARARI İLE YAPILAN İÇTÜZÜK DEĞİŞİKLİKLERİ*

I. Giriş

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halkoylamasında kabulü ile Anayasada köklü değişiklikler yapılmıştır.

9/10/2018 tarihli ve 1200 sayılı İçtüzük Değişikliği Kararı ile;

1. Anayasanın zorunlu kıldığı İçtüzük değişiklikleri,
2. Çeşitli tarihlerde mevzuatta yapılan değişikliklere rağmen İçtüzükte varlığını devam ettiren ve işlevsiz kalan hükümlerin ayıklanması,
3. Kuvvetli teamül haline gelen uygulamaların İçtüzüğe dercedilmesi,
4. Uygulamada tereddüt oluşturan hususlara çözüm getirilmesi,
5. İçtüzükte Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine uygun olmayan hükümlerin çıkarılması, değiştirilmesi veya uyarlanması,
6. Yasama belgelerinin klasik yöntemlerin yanında teknolojik gelişmelere uygun olacak şekilde milletvekillerine daha elverişli araçlarla ulaştırılması, öngörülmüştür.

II. Genel Anlamda Yapılan Değişiklikler

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların atandıkları tarihten sonra yapılacak ilk birleşimde andiçecekleri belirtilmiştir (md.3).

- Danışma Kuruluna Meclis Başkanı dışında TBMM başkanvekillerinin de başkanlık edebileceği ve Danışma Kuruluna sadece siyasi parti grup başkanları veya başkanvekillerinin katılabileceği belirtilmiştir (md.19). Bu düzenlemeden sonra, daha önce siyasî parti gruplarınca yazılı olarak görevlendirilebilen milletvekilleri artık Danışma Kurulu toplantılarına katılamayacaklardır.

- Plan ve Bütçe Komisyonu ile Dilekçe Komisyonu üyeliğine seçilen milletvekillerinin diğer komisyonlarda da görev yapabilmesine imkân tanınmıştır. Ayrıca, siyasi parti gruplarına komisyonlardaki üyelerini değiştirebilme imkânı tanınmıştır (md.21).

* Haluk KURNAZ (Anayasa Komisyonu –Yasama Uzmanı)

- Komisyona havale edilen evrakın elektronik ortamda da dağıtılabileceğine ilişkin hüküm eklenmiştir (md.36).

- Genel Kurul gündemi, sözlü sorulara ilişkin kısım kaldırılarak yeniden tanzim edilmiştir (md.49).

- Anayasa değişikliğiyle gensoru ve kanun tasarısı müesseseleri kaldırıldığından maddede uyum düzenlemesi yapılmış ve gelen kâğıtlar listesinin elektronik iletişim aracılığıyla duyurulması kural haline getirilmiştir (md.51).

- Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirecektir. Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların açıklamasından sonra, siyasî parti gruplarının birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Bu durumda grubu bulunmayan milletvekillerinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verileceği hüküm altına alınmıştır (md.59).

- Yürütmenin Meclis Genel Kurulunda temsil edilebileceği haller düzenlenmiştir. Yürütmenin Genel Kuruldaki temsili, bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşmelerinde söz konusu olabilecek; ayrıca Anayasanın 119'uncu maddesinde sayılan istisnai hallerde (savaş, seferberlik, ayaklanma, şiddet olayları, tabii afet vb.) Meclis Başkanının daveti üzerine bilgilendirme yapmak üzere Genel Kurul oturumlarına katılabilmeleri mümkün olacaktır (md. 62). İçtüzükte sayılan istisnai haller dışında Yürütme organının Genel Kurul oturumlarına katılıp görüş bildirmesi mümkün olmayacaktır.

- Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcıları ve üst kademe kamu yöneticileri (62'nci maddede belirtilen) Genel Kurul görüşmelerine katıldıkları hallerde kapalı oturumlara da katılabileceklerdir (md.70).

- Bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış kanun teklifleri ile Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere geri gönderilen kanunların hükümsüz sayılmasına ve kanun tekliflerinin bir sonraki dönemde yenilenebilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (md.77).

- Kanun tekliflerinin Genel Kurulda görüşülmesi usulü Cumhurbaşkanı hükümet sistemine uyumlu hale getirilmiştir. TBMM'ye geri gönderilen kanunların yeniden görüşülmesi usulüne ilişkin Anayasa değişikliğine uyum mahiyetinde değişiklik yapılmış, kanunun yeniden kabulü için TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun aranacağı düzenlenmiştir (md.81).

- Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organının kanun teklif etme yetkisi bulunmaması nedeniyle, milletlerarası andlaşmaların uygun bulunması usulü

yeniden düzenlenmiştir. Buna göre milletlerarası andlaşmalar Cumhurbaşkanınca, TBMM'ye genel gerekçesiyle sunulacak ve gelen kâğıtlar listesinde yayımından sonra dileyen milletvekili bu konuyla ilgili olarak kanun teklifi verebilecektir (md.90).

- Ölüm cezasının Türk ceza hukuku sisteminden çıkarılması nedeniyle, buna ilişkin uyum düzenlemesi yapılmıştır (md.92).

- Anayasa değişikliğiyle sözlü soru önergelerine son verilmesi nedeniyle sözlü soru önergelerine ilişkin ifadeler çıkarılmış olup, yazılı soru önergelerine belge eklenemeyeceğine ilişkin hüküm korunmuştur (md.96).

- Anayasa değişikliği ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine uygun olarak Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında verilen Meclis soruşturması önergelerine yönelik temel usul ve esaslar yeniden düzenlenmiştir (md.107-108).

- Meclis soruşturması komisyonunun oluşumu yeniden düzenlenmiştir. Meclis soruşturması önergesini veren veya daha önce TBMM'de ya da dışında bu konudaki görüşünü açıklamış milletvekillerinin komisyona seçilemeyeceklerine ilişkin hüküm kaldırılmıştır. Komisyona seçilemeyecek milletvekillerine yönelik hükümde sadece Ceza Muhakemesi Kanununa atıfta bulunulmakla yetinilmiştir (md.109).

- Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu Anayasaya değişikliğine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir (md.114).

- Dilekçe Komisyonu tarafından alınan kararların milletvekili ve bakanların yanı sıra Cumhurbaşkanı yardımcılarına da gereği için gönderilmesi hüküm altına alınmıştır (md.118).

- Anayasa değişikliğiyle olağanüstü hal yönetim usullerinin yeniden düzenlenerek sıkıyönetim kavramının Anayasa'dan çıkarılması nedeniyle, ilgili İçtüzük hükmü de Anayasa ile uyumlu hale getirilmiştir (md.127).

- Olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin görüşülme usulü düzenlenmiştir. Anayasa'da işaret edilen üç aylık süre nazara alınarak bu kararnamelerin Genel Kurulda görüşülmesi için net ve bağlayıcı, sonuca tesir eden süreler getirilmiştir (md.128).

- Açık oylamanın zorunlu olduğu haller uyum düzenlemesi kapsamında yeniden belirlenmiştir (md.142).

- Dinleyicilerin, Genel Kurul birleşiminin devamı süresince kendilerine ayrılan yerlerde sükunet içinde ve Genel Kurulun vakarına uygun bir şekilde oturmak zorunda oldukları hükme bağlanmıştır.

- İçtüzükte öngörülen sürelerin işlemeyeceği zaman dilimine "araverme" dönemi de eklenmiştir (md.183).

III. Komisyonları İlgilendiren Değişiklikler

İçtüzüğün;

- “Parti gruplarının komisyonlarda temsili” başlıklı 21’inci maddesine bir fıkra eklenmiştir. Buna göre, bir siyasi parti grubu kendisine düşen kontenjandan Genel Kurulca seçilmiş bir üyenin yerine başka bir üyenin ismini bildirebilir. Bu durumda Genel Kurulca işaret oyuyla seçim yapılır. Ayrıca, Plan ve Bütçe Komisyonu ve Dilekçe Komisyonu üyeliğine seçilen milletvekillerinin diğer komisyonlara üye olma yasağı kaldırılmıştır.

- “Komisyonlara havale, esas ve tali komisyonlar” başlıklı 23’üncü maddesi değiştirilmiştir. Bu değişiklik gereğince, tekliflerin veya olağanüstü hal sırasında olağanüstü hal ile ilgili çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin komisyonlara esas ve tali olarak havale edilebileceği belirtilmiştir.

- “Komisyonların toplantıya çağırılması” başlıklı 26’ncı maddesi değiştirilmiştir. Bu değişikliğe göre, komisyon toplantısı için düzenlenen çağrı gündemleri İçtüzük’te sayılanlar yanında Cumhurbaşkanlığına da gönderileceği ve aynı gün kurumsal internet sayfasında ve elektronik ilan panosunda yayınlanacağı hüküm altına alınmıştır.¹

- “Komisyonlarda söz alma” başlıklı 29’uncu maddesinin ikinci fıkrası değiştirilmiştir. Bu maddede yapılan değişikliğe göre, komisyon toplantılarına katılmaları halinde Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcıları ve üst kademe kamu yöneticileri söz sırasına bağlı olmaksızın görüş ifade edebileceklerdir. Eski düzenlemeye göre maddenin uygulanmasında değişiklik meydana geldiği söylenebilir. Bu hüküm uygulanmadan önce üst kademe kamu yöneticilerinin kimler olduğunun belirlenmesinde yarar görülmektedir. Zira her kuruma göre farklı makamlar üst derece kamu yöneticileri olarak öngörülmüştür.²

- “Komisyonlarda Yürütmenin temsili ve uzman çağırılması” başlıklı 30’uncu maddesi değiştirilmiştir. Bu maddede yapılan değişikliğe göre; Komisyon toplantılarına TBMM üyeleri dışında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcıları ve üst kademe kamu yöneticileri de katılabilir.

- “Komisyon toplantılarına girebilecek olanlar” başlıklı 31’inci maddesi değiştirilmiştir. Bu maddede yapılan değişikliğe göre Komisyon toplantıları;

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine,

1 Meclis dışına yapılan toplantı davetlerinde çağrı gündem yazısının ekinde yer alan temsile ilişkin notun yeni değişikliğe uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

2 Bkz. 10/07/2018 tarihli ve 3 sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesi (R.G:10/07/2018-30474) <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710.htm>

2. Cumhurbaşkanını yardımcılara,

3. Bakanlara,

4. Bakan yardımcılara,

5. Üst kademe kamu yöneticilerine

açktır. Ancak, Komisyonlarda Yürütme adına sadece,

1. Cumhurbaşkanını yardımcılarını,

2. Bakanlar,

3. Bakan yardımcılarını

söz alabilirler. Bu sayılanlar dışında toplantılara katılabilen üst kademe kamu yöneticileri Yürütme adına söz alamazlar. Bu hükme göre Komisyon başkanınca adı geçen üst kademe kamu yöneticilerine söz verildiğinde, kendi adlarına mı yoksa kurumları adına mı görüş bildirilecekleri tartışması yaşanabilir.

- “Komisyonlarda kapalı oturum” başlıklı 32’nci maddesi değiştirilmiştir. Bu maddede yapılan değişikliğe göre komisyon üyeleri dışında Cumhurbaşkanını yardımcılarını, bakanlar ile komisyon başkanının uygun gördüğü bakan yardımcılarını ve üst kademe kamu yöneticileri kapalı oturumlara katılabilirler.

- “Komisyonların yetkisi, toplantı yeri ve zamanı” başlıklı 35’inci maddesi değiştirilmiştir. Bu değişikliğe göre “komisyonlar kanun teklif edemezler” kuralının istisnası durumunda bulunan hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece kanun teklif etme yetkisi sadece milletvekillerine ait olacaktır.

- “Bekleme süresi” başlıklı 36’ncı maddesi değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre, Komisyona havale edilen evrak, Komisyon başkanlığınca bastırılarak veya elektronik iletişim kanalları kullanılarak mesai saatlerinde veya Genel Kurulun çalışma saatleri içerisinde komisyon üyelerine dağıtılabilir. Bu takdirde, söz konusu süre, (kırksekiz saat) dağıtım tarihinden itibaren başlayacaktır.

- “Komisyonlarda inceleme süresi” başlıklı 37’nci maddesinde yapılan değişiklik kapsamında sadece kanun tekliflerinin doğrudan gündeme alınması istenebilecek, yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararname hakkında bu yönde bir istemde bulunulamayacaktır.

- “Erteleme” başlıklı 39’uncu maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Buna göre görüşmelerin ertelenmesi usulü kaldırılmıştır. Yürütme veya Teklif sahibi, komisyon görüşmelerine katılmazsa bile müzakereye devam edilebilecektir.

- “Kanun tasarıları ve komisyonlara havale” başlıklı 73’üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişikliğe göre kanun tekliflerinin komisyonlara havalesi işlemine itiraz edilmesine ilişkin usul yürürlükten kalkmıştır.

- “Metnin veya maddenin geri istenmesi” başlıklı 88’inci maddesi değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre; kanun tekliflerinin komisyona geri verilmesi usulünde Hükümetin (Yürütme organının) istemde bulunma yetkisi kaldırılmıştır. Yeni durumda sadece esas komisyon, Genel Kurulda görüşülen teklifin komisyona geri verilmesini isteyebilecektir. Teklifin tümü geri istenmişse, teklif hakkında verilen bütün önergelerin; teklifin belli bir veya birkaç maddesi geri istenmişse, o madde veya maddeler hakkındaki önergelerin esas komisyona verileceği belirtilmiştir.

- “Dilekçelerin Başkanlık Divanınca incelenmesi” başlıklı 116’ncı maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilmiştir. Buna göre, Dilekçe Komisyonu Başkanlık Divanı; görüşülemeyeceğini karara bağladığı dilekçelerden, kanun olarak düzenlenmelerinde toplumsal yarar görülenlerinin birer örneğini Meclis Başkanlığına ve bilgi için Cumhurbaşkanlığına göndereceği belirtilmiştir. Bu madde uygulamasına başlanmadan önce nasıl bir işlem yapılması gerektiği hususu çözüme kavuşturulmalıdır. Meclis Başkanlığının kendisine gönderilen dilekçeleri gelen kâğıtlar listesinde mi yoksa başka araçlarla mı milletvekillerine duyuracağını belirlenmesinde yarar görülmektedir.

- “Komisyon Genel Kurulu kararlarının dağıtılması” başlıklı 118’nci maddesi değiştirilmiştir. Bu değişikliğe göre, Dilekçe Komisyonu Başkanlık Divanının, Komisyon Genel Kurulunca alınan kararları bastıracağı, bütün milletvekillerine dağıtacağı ve **gereği için** Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanlara göndereceği hüküm altına alınmıştır. Bu değişikliğe göre Komisyon Genel Kurul kararlarının yerine getirilmesi hususunun ciddi şekilde kuvvetlendiği söylenebilir.

- “Olağanüstü hal ve sıkıyönetim kanun hükmündeki kararnamelerinin görüşülmesi” başlıklı 128’inci maddesi değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre, olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan ve Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Meclis onayına sunulan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hali hariç olmak üzere üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde öncelikle görüşüleceği ve karara bağlanacağı, söz konusu kararnameler bir ay içinde komisyonlarda görüşülmediği takdirde, Meclis Başkanlığınca doğrudan doğruya Genel Kurul gündemine alınacağı, Genel Kurul’un, geriye kalan iki ay içinde bu kararnameler hakkında karar vereceği, üç ay içinde görüşülüp karara bağlanamayan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin kendiliğinden yürürlükten kalkacağı belirtilmiştir.

- “Hazırlık Komisyonu ve görüşmeleri” başlıklı 132’nci maddesi değiştirilmiştir. Yapılan bu değişiklikle her siyasî partinin beş kişilik hazırlık komisyonuna verebileceği üyeleri arasından ad çekme suretiyle üyelerin belirleneceği hükme

bağlanmıştır. Bu düzenleme ile zaman zaman Karma Komisyon uygulamasında ortaya çıkan tereddütler giderilmiştir.

- “Karma Komisyon raporu” ile “Savunma hakkı” başlıklı 133 ve 134’üncü maddeleri değiştirilmiş ve Cumhurbaşkanı yardımcıları da dokunulmazlık dosyalarıyla ilgili savunma yapabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

- “Üyeliğin düşmesi” başlıklı 135’inci maddesi değiştirilmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanan milletvekillerinin üyeliğinin sona ereceği belirtilmiştir. Doğal olarak TBMM üyeliği sona eren milletvekilinin komisyon üyeliği de kendiliğinde sona erecektir.

- “Çalışma salonlarına girme yasağı ve ziyaretçiler” başlıklı 166’ncı maddesi değiştirilmiştir. Yapılan düzenlemeye göre; Genel Kurul salonu ile komisyon odalarına;

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,
2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatında görev yapan ve komisyon ile Genel Kurul çalışmaları ile ilgili çalışanlar,
3. Cumhurbaşkanı yardımcıları,
4. Bakanlar,
5. Yasama çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla kurumlarınca görevlendirilen kamu görevlileri,
6. Davet üzerine gelen uzmanlar,

girebilir. Bu sayılanlar dışında kalanlar Genel Kurul ve komisyon toplantı salonlarına girmeleri mümkün değildir. Ancak, Cumhurbaşkanı’nın, Yürütmenin başı sıfatıyla istisnai hallerde Genel Kurul ve davet üzerine komisyon toplantılarına her hâlükârda katılabileceğini kabul etmek gerekmektedir.

IV. İÇTÜZÜK Metninden Çıkarılan Kavramlar

1. Anayasa değişikliğine uyum amacıyla İÇTÜZÜĞÜN çeşitli maddelerinde geçen “kanun tasarısı”, “başbakan”, “başbakanlık”, “hükümet” ve “bakanlar kurulu”, “sözlü soru”, “güvenoyu”, “gensoru”, “muhafız taburu” gibi ibareler madde metninden çıkarılarak, yerlerine ilgisine göre “Yürütme”, “Cumhurbaşkanı Yardımcısı”, “bakan” ve “Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri” ibareleri eklenmiştir. Ayrıca, tümüyle işlevsiz hale gelen maddeler veya ilgili hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.
2. Tasarı ve kanun hükmünde kararnameler havale kapsamından çıkarılmıştır.

3. Mevcut kanun hükmünde kararnameler dışında yeni KHK'ların kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.
4. Hükümetin değişmesi nedeniyle-istem üzerine-komisyon başkanlık divanı seçiminin yenilenmesi usulü kaldırılmıştır.

V. İttüzükte İlk Defa Yer Verilen Kavramlar

1. Cumhurbaşkanı Yardımcısı
2. Olağanüstü hal döneminde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi,
3. Üst kademe kamu yöneticisi
4. Yürütme
5. Parlamenter hükümet sistemi
6. Bütçe sunuşu

Sonuç olarak; Yürütmenin komisyon toplantılarında ve Genel Kurul oturumlarında yer alabileceği haller ile teknolojik gelişmeler çerçevesinde -elektronik yasama evresine geçme yönünde- İttüzükte önemli sayılabilecek değişiklikler yapıldığı söylenebilir.

VI. Bilinçli Şekilde Değiştirilmeyen Hükümler

İttüzük Değişikliği Teklifi metninde yer almasına rağmen siyasi parti grupları arasında yapılan müzakereler neticesinde daha sonra yapılacak değişikliklerde değerlendirilmek üzere birkaç madde bilinçli bir şekilde metinden çıkarılmış ve bu hükümlerin İttüzük'te olduğu gibi varlıklarını devam ettirmeleri gerektiği konusunda karar alınmıştır.

Teklifin çerçeve dört maddesi (*Parti gruplarının Başkanlık Divanında temsili* başlıklı 2'nci, *Komisyonların adları* başlıklı 4'üncü, *Komisyonlarda temsil ve söz alma* başlıklı 6'ncı ve *Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesinin Hazırlanması* başlıklı 27'nci maddeleri) metinden çıkarılmıştır. Bu maddelerin Teklif metninden çıkarılmasında, Anayasa Komisyonunda temsil edilen siyasi partiler arasında varılan "İttüzük değişikliğinin Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin zorunlu kıldığı konularla sınırlı tutulması" yönündeki uzlaşma belirleyici olmuştur. Bu maddeler ile diğer benzer hükümlerin daha geniş kapsamlı bir İttüzük değişikliği çalışmasında değerlendirileceği belirtilmiştir.

Teklif metninden çıkarılan başlıca hükümler şu şekilde sıralanabilir:

1. Yürütmeye, Genel Kurulda konuşma hakkı tanınan hallerde konuşma için belirli süreler öngörülmüştü. Ancak komisyon müzakerelerinde öngörülen

süreler metinden çıkarılmıştır. Bu durumda Meclis uygulamaları, teamülleri veya kıyas ilkeleri çerçevesinde Yürütme temsilcilerine Genel Kurulda konuşma süreleri verilebilecektir.

2. İçtüzüğün “Komisyonların adları” başlıklı 20’nci maddesi hükmünden “TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu”nun çıkarılmasından vazgeçilmiş, bu maddedeki değişikliğin daha sonra yapılacak içtüzük çalışmalarında değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır.
3. 5018 sayılı Kanun gereğince kamu kurumlarının bütçelerinin kurumun en üst yöneticisi tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeye uyum sağlanmak üzere İçtüzük’te yapılmak istenen değişiklik, “idare amirlerin yetkileri kısıtlanıyor” gibi bir düşüncenin hasıl olması üzerine metinden çıkarılmıştır.

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI MECLİS SORUŞTURMASI VE CUMHURBAŞKANININ CEZAI SORUMLULUĞU*

16.4.2017 tarihinde gerçekleştirilen halkoylamasıyla kabul edilen 6771 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliği ile ülkemizdeki hükümet sistemi değişmiş olup parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir. Söz konusu Kanunla Anayasa'nın TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarını düzenleyen maddelerinde de değişiklikler yapılmıştır. Bu çalışmada, 2017 Anayasa değişikliği ve Anayasa'da gerçekleşen değişikliklere uyum sağlanması amacıyla 9.10.2018 tarihli ve 1200 sayılı Karar ile değişen TBMM İçtüzüğü bağlamında Meclis soruşturması ve Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu ele alınmıştır.

I. Meclis Soruşturması

Anayasa'nın 98'inci maddesinde sayılan parlamenter denetim yollarından biri olan Meclis soruşturması, aynı maddede, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında yapılan soruşturmadan ibaret olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda, Meclis soruşturması, en temel ifadesiyle görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevleriyle ilgili bir suç işledikleri iddiasının TBMM tarafından belirli usuller izlenerek araştırılmasıdır.

2017 değişikliği öncesi Anayasa'nın "Meclis soruşturması" başlıklı mülga 100'üncü maddesinde¹ düzenlenen Meclis soruşturması, yapılan değişikliğin ardından "Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanı vekâlet ve bakanlar" başlıklı 106'ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarında ele alınmıştır. Değişiklik öncesi mülga 100'üncü maddede münhasıran Meclis soruşturmasının ele alınmasına karşın 106'ncı maddede Meclis soruşturmasının yanında, Cumhurbaşkanı vekâlet, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların atanmaları

* Hande KARABAY AYDIN (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Denetim Bürosu –Yasama Uzmanı)

1 Söz konusu madde metni şöyle idi:

C. Meclis soruşturması

MADDE 100- Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımdan itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

ve görevden alınmaları ile bakanlıkların kurulması ve teşkilat yapısı ile ilgili düzenlemeler de bulunmaktadır.

II. Meclis Soruşturması Önergesi İşlemleri

Anayasa'nın 106'ncı maddesinin beşinci fıkrası Meclis soruşturması açılmasını düzenlemektedir. Buna göre, *"Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir."*

Anılan hüküm ile Meclis soruşturması açmak için aranan çoğunluk hem önerge verilirken hem de önergenin kabulü için artırılmıştır. Mülga 100'üncü maddede, başbakan veya bakanlar hakkında, TBMM üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebileceği ve Meclisin bu istemi en geç bir ay içinde görüşüp gizli oy ile karara bağlayacağı belirtilmişti. Bu anlamda önergenin kabulü için özel bir karar yeter sayısı öngörülmemiş olup genel kurallar neticesinde toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile Meclis soruşturması açılmasına karar verilebiliyordu.

2017 tarihli Anayasa değişikliğiyle Meclis soruşturması önergesi verebilmek için gerekli olan imza sayısı artırılmıştır. Anayasa değişikliği ile milletvekili sayısı 550'den 600'e çıkarılmıştır. Önerge verebilmek için aranan çoğunluk üye tamsayısının salt çoğunluğu olarak belirlenmiştir. Buna göre en az 301 milletvekilinin önergede imzasının bulunması gerekmektedir. Önergenin kabulü için de önceki düzenlemeden farklı olarak karar yeter sayısı için nitelikli çoğunluk aranmaktadır. Meclis soruşturması açılabilmesi için üye tamsayısının beşte üçünün (360 milletvekili) gizli oyu gerekmektedir.

Önergede bulunması gereken imza sayısı ile karar yeter sayılarındaki farklılığın dışında Meclis soruşturması önergesinin niteliği ve görüşülme usulünde bir değişiklik bulunmamaktadır. Bu çerçevede önergede, görevleriyle ilgili işlerden dolayı hakkında Meclis soruşturması açılması istenen Cumhurbaşkan yardımcısı ve bakanların cezai sorumluluğunu gerektiren fiillerinin görevleri sırasında işlendiğinden bahsedilmesi, hangi fiillerinin hangi kanun ve nizamaya aykırı olduğunun gerekçe gösterilmek ve maddesi de yazılmak suretiyle belirtilmesi zorunludur.

TBMM Başkanlığına verilen Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesinde yayımlanır; önergenin bir örneği Başkanlıkça, derhal, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkan yardımcısı veya bakana gönderilir ve Genel Kurulda okunur.

Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında yapılacak görüşmelerin günü, önerenin verilişinden itibaren bir ay içinde görüşülüp karara bağlanacak şekilde, bir özel gündem halinde Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca tespit edilir. Bu görüşme günü de ayrıca hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana bildirilir.

Önerenin Genel Kurul görüşmelerinde sırasıyla, önergeyi verenlerden ilk imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekili, şahısları adına üç milletvekili ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan söz alır. Söz almada sürelerle ilgili özel bir hüküm bulunmadığından genel hükümler gereği konuşma süresi 10'ar dakikadır. Önerge görüşmeleri tamamlandıktan sonra Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla karar verilir.

Meclis soruşturması ile ilgili bu hükümler parlamenter hükümet sisteminde görev yapmış olan başbakanlar ve bakanlar hakkında da uygulanır.

III. Meclis Soruşturması Komisyonu

2017 Anayasa değişikliği sonrasında Meclis soruşturması komisyonu ile ilgili düzenlemeler İçtüzük'te büyük ölçüde korunmuştur. Meclis soruşturması komisyonu on beş üyeden teşekkül etmektedir ve üyeler TBMM'de temsil edilen siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasî parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle belirlenmektedir. TBMM İçtüzüğü'nün 113'üncü maddesine göre siyasî parti grupları aday tespitini teminen seçim yapabilir.

Yargılamaya yol açabilecek sonuçlara sebep olması nedeniyle Meclis soruşturmasında diğer denetim yollarından farklı olarak siyasî parti grupları sürecin dışında tutulmuştur. Siyasi kaygılardan uzak daha objektif bir bakış açısı sağlanması amacıyla siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamayacağı ve karar alınamayacağı TBMM İçtüzüğü'nün 113'üncü maddesinde hüküm altına alınmıştır. Komisyona aday tespiti için yapılan seçim, siyasî partilerin Meclis soruşturmasına dâhil olduğu tek aşamadır.

Ad çekme suretiyle üyeleri belirlenen Meclis soruşturması komisyonu, kendisine bir başkan, bir başkanvekili, bir sözcü ve bir kâtip seçer ve komisyon kurulurken alınan karar gereği iki aylık görev süresi bu tarihten itibaren başlar.²

Komisyona üye olabilecek milletvekilleri ile ilgili bir kısıtlama söz konusudur. Buna göre Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre hâkimlerin davaya bakmasına veya

2 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 319.

karara katılmasına engel oluşturacak durumlarda bulunan milletvekilleri, bu komisyona seçilemezler. Komisyonunda görevlendirilecek yasama uzmanı, memur, stenograf gibi kamu görevlileri için de aynı hüküm uygulanır.

2018 yılında yapılan TBMM İçtüzüğü değişikliği öncesinde komisyona üye olma yasakları daha geniş tutulmuştu. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre hâkimin davaya bakmasına veya karara katılmasına engel durumda bulunan milletvekillerinin yanı sıra önergede imzası bulunan veya konuyla ilgili görüşünü açıklamış olan milletvekilleri de Meclis soruşturması komisyonuna üye olamamaktaydı.

Meclis soruşturması önergesinde aranan çoğunluğun salt çoğunluğa çıkarılması ve sosyal medya araçlarının yaygınlığı neticesinde gündeme dair açıklama yapan milletvekili sayısının arttığı göz önüne alındığında TBMM İçtüzüğü'nün 109'uncu maddesiyle komisyona üye olma yasağının daraltılmış olması yerinde bir değişiklik olarak değerlendirilebilir.

IV. Meclis Soruşturması Komisyonunun Çalışma Usulü, Süresi ve Yetkileri

Meclis soruşturması komisyonu, çalışma usulü ve yetkileri bağlamında diğer komisyonlardan farklılık arz etmektedir. Çalışmaları gizli olan ve üyeleri dışındaki milletvekillerinin katılamadığı soruşturma komisyonu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanmakta ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar vermektedir.

Anayasa'nın 106'ncı maddesinin altıncı fıkrasında soruşturma komisyonunun çalışmalarını tamamlaması ve raporunu TBMM Başkanlığına teslim etmesi için iki aylık süre öngörülmüştür. Komisyon bu süre içinde çalışmalarını tamamlayamazsa ek süre için istemde bulunur, istem yazısı Genel Kurulun bilgisine sunulduktan sonra komisyona bir aylık kesin bir ek süre verilir. Bu çerçevede Komisyon çalışmalarını en fazla üç aylık bir süre içinde tamamlamak zorundadır. 2017 Anayasa değişikliği öncesinde Komisyonun raporunu teslim etmesi gereken süre iki ay, çalışmalarını tamamlayamadığı takdirde verilen ek süre ise yine iki ay olarak belirlenmişti.

Komisyonun yetkilerinde, 2018 İçtüzük değişikliğine öncesine kıyasla kapsamlı bir değişiklik bulunmamaktadır. TBMM İçtüzüğü'nün 111'inci maddesine göre, komisyon kamusal ve özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir; gerekli gördüklerine el koyabilir; yürütme organının bütün vasıtalarından faydalanabilir; Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir. Komisyon, naip veya istinabe yolu ile adli mercilerden yardım isteyebilir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanununun tanıklarla, bilirkişilerle, zapt ve arama ile ilgili olarak adli mercilere verdiği hürriyetleri kısıtlayıcı yetkilerin

genel hükümler çerçevesinde kullanılmasını, gerekçesini bildirmek suretiyle görevli adli merciden yazıyla isteyebilir.

Komisyon, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın savunmasını alır. Bununla ilgili olarak talep edeceği belgeleri temin ettirir. Komisyon, gerektiğinde alt komisyonlar kurarak Ankara dışında çalışma kararı alabilir.

V. Meclis Soruşturması Komisyonu Raporunun Görüşülmesi ve Yüce Divana Sevk

Meclis soruşturması komisyonunun çalışmalarının tamamlanmasının ardından ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan hakkında hazırladığı ve TBMM Başkanlığına verdiği rapor, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana derhal gönderilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür.

Raporun görüşmelerinde sırasıyla, komisyona, şahısları adına altı milletvekiline ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana söz verilir. Son söz, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana aittir ve süresi sınırlandırılmaz. Komisyon ve şahsı adına söz alan milletvekillerinin konuşma süreleri hakkında özel bir düzenleme bulunmadığından genel hükümler gereği komisyona 20, şahsı adına söz alan milletvekillerine 10'ar dakika söz verilir. Rapor üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından komisyon raporu Genel Kurulca gizli oyla karara bağlanır.

Komisyon raporunda Yüce Divana sevk gerek görülmemesi halinde Genel Kurul görüşmelerinin ardından herhangi bir oylamaya gerek kalmadan rapor benimsenmiş sayılır.³

Komisyonun Yüce Divana sevk etmeme yönündeki raporlarının reddi, ancak, Yüce Divana sevk dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanacağını gösteren bir önerenin kabulüyle mümkün olur.

Yüce Divana sevk kararı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu (400 milletvekili) ile alınabilir. Rapor ve Yüce Divana sevk dair verilen önerge, Genel Kurulda gizli oyla sonuçlandırılır. 2017 Anayasa değişikliği öncesi Yüce Divana sevk için aranan çoğunluk üye tamsayısının salt çoğunluğu olarak belirlenmişti.

3 TBMM Tutanak Dergisi, D. 21, YY. 2, c. 39, B: 122, 29.06.2000, s. 40.

Ortak sorumlulukları olmak şartıyla birden fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bakan hakkında meclis soruşturması önergesi verilebilir ve aynı komisyon birden fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan için çalışma yaparak rapor yazabilir; ancak Yüce Divana sevke ilişkin kararlar hem komisyon hem de Genel Kurul aşamasında ayrı ayrı oylanmalıdır.⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisince Yüce Divana sevk kararı alınır sa dosya, en geç yedi gün içinde Başkanlıkça dizi pusulasına bağlanarak Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

VI. Cumhurbaşkanı'nın Cezai Sorumluluğu

2017 Anayasa değişikliği öncesi Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğu kural olarak bulunmamakla birlikte Anayasa'nın 105'inci maddesi⁵ gereği yalnızca vatana ihanetten dolayı suçlandırılabilirdi. Madde hükmünde Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğunda kişisel suçlar, görev suçları ayrımı yapılmadığı gibi "vatana ihanet" kavramından ne anlaşılması gerektiği de açıkça düzenlenmemiştir.⁶

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle birlikte parlamenter hükümet sistemindeki sembolik konumundan sıyrılan Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğu Anayasa'nın 105'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Düzenleme büyük oranda Meclis soruşturması yoluyla benzerlik gösterse de "Meclis soruşturması" ibaresi maddede geçmemekte, süreç "soruşturma" olarak ifade edilmektedir.

Anayasa'nın "Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu" başlıklı 105'inci maddesine göre;

4 NEZİROĞLU, s. 320.

5 Söz konusu madde hükmü şöyleydi:

E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 105- Cumhurbaşkanı'nın, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili Bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.

6 Doktrinde "vatana ihanet" kavramı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bkz. Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa, 2011, s. 331.

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasî parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı'nın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı'nın görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğu noktasında kişisel suç ve görev suçu ayrımı yapılmamıştır. Bu nedenle Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanların göreviyle ilgili olmayan suçlamalar yasama dokunulmazlığı kapsamına girerken, Cumhurbaşkanı hakkındaki tüm suçlamalar soruşturma kapsamına girmektedir.⁷

Haklarında Meclis soruşturması açılan Cumhurbaşkanı yardımcılarını veya bakanlar soruşturma süresince görevlerine devam ederken bir kısıtlamayla karşılaşmazken hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı'nın, seçim kararı alamayacağı düzenlenmiştir.

⁷ Şeref İBA, *Anayasa Hukuku Genel Esaslar*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017, s. 266.

ÖZEL AF NİTELİĞİ TAŞIYAN HÜKÜMLERİN BELİRLENMESİNDE ÖLÇÜT SORUNU*

I. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 65'inci maddesinde genel ve özel af kavramları açıkça tanımlanmıştır. Buna göre genel af, kamu davasının düştüğü, hükmolunan cezaların bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalktığı bir af biçimi iken özel af, *hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verildiği veya infaz kurumunda çektirilecek sürenin kısaltıldığı ya da adli para cezasına çevrildiği* af biçimini ifade etmektedir.

Bir kanun teklifinde; ceza indiriminden yararlanması öngörülen hükümlülerin, salıverilmeselerdi tahliye olacakları tarihe kadar hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemleri durumunda yapılan ceza indiriminin geri alınarak cezanın infazına başlanmasına ilişkin bir hükme yer verilmesi, böyle bir hüküm ile yapılan düzenlemenin, ceza indirimi öngörmesi özelliğiyle, Türk Ceza Kanunu'nun 65'inci maddesi kapsamında özel af niteliğinde olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu çerçevede, bir özel af düzenlemesinin koşula bağlanmış olması, bu düzenlemeyi özel af durumundan çıkarmadığı gibi cezanın kendisinde herhangi bir indirim yol açmayan koşullu salıverme durumuna da yaklaştırmamaktadır. Nitekim aftan yararlanan kişilere belirli bir yükümlülük yükleyen aflara “şartlı af” denilmekle birlikte uygulamada en çok rastlanan şartlı aflar bozucu şarta, af tarihinden itibaren belli bir zaman dilimi içerisinde yeniden suç işlenmesi şartına, bağlanan şartlı aflar olmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin 18.07.2011 tarihli ve E.2001/4, K.2001/332 sayılı kararında yer verilen aşağıdaki ifadeler, genel veya özel affın şarta bağlanmasının düzenlemenin af niteliğini değiştirmediğini açıkça göstermektedir:

“Af, suç teşkil eden fiiller için ceza vermek hakkını ortadan kaldıran, verilmiş olan cezaların kısmen veya tamamen infazını önleyen, yetkili mercilerce yapılmış hukuki tasarruflardır. Af yetkisinin kullanılması, netice itibarıyla devletin cezalandırmak hakkından geçici olarak feragat etmesi anlamına gelmektedir.

Af bazen sadece kesinleşmiş cezaları kaldıran, hafifleten veya değiştiren, bazen de kamu davasını düşüren veya mahkûmiyeti bütün sonuçlarıyla birlikte yok sayan bir kamu hukuku tasarrufudur. Bu genel tanım affın iki şekilde ortaya çıktığını göstermektedir. Bunlardan biri mahkûmiyet ve kamu davasını ortadan kaldıran genel af, diğeri de sadece cezaya etki eden özel aftır.

* Selay GÖKALP GÜNEŞ (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)
Dr. Günal SEYİT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

(...)

Genel affın şarta bağlı olarak düzenlenmesi mümkündür. Şahsi hakların tazmin edilmesi veya belirli bir süre içerisinde başvurulması şeklinde bir mükellefiyeti yerine getirmeye mecbur tutularak taliki şartlar söz konusu olabileceği gibi, sanık veya hükümlünün afftan yararlandıktan sonra belli bir süre ile suç işlememesi şeklinde infisahi şartlar da genel af tasarruflarında yer alabilir.

(...)

Genel affta olduğu gibi özel af tasarruflarında da geciktirici (taliki) veya bozucu (infisahi) şartlara yer verilebilir.”

Anayasa Mahkemesinin kullandığı kavramsal çerçeve bağlamında İstanbul Milletvekili Feti Yıldız ile arkadaşlarının Bazı Suçlarla İlgili Ceza Sürelerinden Şartlı İndirim ile Tutuklu ve Hükümlülerin Salıverilmesine Dair Kanun Teklifi'nin bozucu (infisahi) koşullar içeren özel af nitelikli bir kanun teklifi olduğu söylenebilir.

II. Koşullu salıverme müessesesi, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 107'nci maddesinde düzenlenmiştir. Koşullu salıvermeden yararlanabilmek için; hapis cezasına mahkûm olan kişilerin kurumdaki infaz süresini iyi halli olarak geçirmesi ve 107'inci maddede belirtilen ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreleri doldurması şarttır. Bu şartların gerçekleşmesi halinde mahkeme mahkûmun koşullu salıverilmesine karar verebilir ve mahkûm 107'nci maddede belirtilen denetim süresine (denetimli serbesti tedbiri uygulanarak veya uygulanmayarak) tabi tutulur. Denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlenmesi veya yükümlülükler hâkimin uyarısına rağmen uymamakta ısrar edilmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı mahkeme tarafından geri alınır ve kalan cezanın ceza infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir. Denetim süresi yükümlülükler uygun ve iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde ceza infaz edilmiş sayılır.

Her ne kadar ilk bakışta sonuçları yönünden benzedikleri düşünülebilse de şarta bağlanan özel af düzenlemesi ile koşullu salıverme müesseseleri birbirinden farklı içeriktedir. Özel af hükmünde, cezada indirim söz konusu olup ancak bu indirim sonucunda infaz edilecek bir hapis cezası kalmamışsa salıverme mümkündür. Buna karşılık koşullu salıvermede, cezada indirim söz konusu olmayıp belirli bir süreyi iyiniyetli olarak ceza infaz kurumunda geçiren kişinin salıverilmesi söz konusudur. Ayrıca koşullu salıverme, hapis cezasının bireyselleşmesini sağlama, diğer bir deyişle mahkûmları iyi halli olmaya teşvik etme amacına yönelik bir ceza infaz aracıdır ve belirli suçları işleyen mahkûmlar için bu imkânın tanınması müessesenin ruhu ile uyum sağlamamaktadır. Bu yönden de Teklif ile belirli suçlar için getirilmiş ceza indirimi imkânının koşullu salıverme olarak nitelendirilemeyeceği düşünülmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, 19.07.1991 tarihli ve E.1991/22, K.1991/25 sayılı

kararında belirli suçlar için koşullu salıverme imkânı tanınmasının Anayasa'ya aykırı olduğu yönünde hüküm kurmuştur:

“...Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur.

Şartla salıvermede çağdaş eğilim, özgürlüğü bağlayıcı, cezanın yasalarla belirlenecek bir alt sınırının infaz kurumunda geçirilmesi koşuluyla, suçlunun kişiliğindeki gelişmeleri gözleyerek uygun zamanın belirlenmesi yönündendir. Bu yöntemde işlenen suçun, şartla salıverme açısından belirleyici bir niteliği yoktur.

Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen yasa önünde eşitlik ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır...”

III. Anayasa Mahkemesinin 18.07.2011 tarihli ve E.2001/4, K.2001/332 sayılı kararı, konu bakımından yol gösterici niteliktedir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu kararında 4616 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendinde yer alan “Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların çekmeleri gereken toplam cezalarından; şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenler ile aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin toplam *hükümlülük süresinden on yıl indirilir.* (...) Tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından veya toplam hükümlülük sürelerinden on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi veya hükümlülük süresi dolmuş olanlar, iyi hâlli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar ise tâbi oldukları infaz hükümlerine göre fazla olan cezalarını çektikten sonra *şartla salıverilirler.*” hükmüne ilişkin incelemesinde *ceza indirimine bağlı şartlı salıverme* öngören kanun düzenlemesine yönelik olarak şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Şartla salıverilmenin en önemli unsurları, cezanın belirli bir süresinin cezaevinde çekilmiş olması ve hükümlünün bu süre içerisinde iyi hal göstermesidir. Oysa 2. bent ile 10 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olan hükümlülerin iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın salıverilmelerinin sağlanması bu düzenlemenin şartlı salıverilme olmayıp kendine özgü bir müessese olduğunu göstermektedir.

Türk Ceza Yasası'nın 98. maddesine göre cezayı ortadan kaldıran veya azaltan ya da değiştiren bir düzenleme olarak adlandırılan özel affın, toplu ve şartlı olarak getirilmesinin de olanaklı bulunduğu dikkate alındığında, 2. bentte yer alan kuralın, müebbet ve 10 yıldan fazla süreli hükümlülükler bakımından cezadan indirim öngören, tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından veya toplam hükümlülük sürelerinden on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza

süresi veya hükümlülük süresi dolmuş olanlar bakımından ise, belirli bir süreyle suç işlememe bozucu (infisahi) koşuluna bağlanmış, toplu özel af niteliğindedir.”

Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi, ceza indirimine bağlı “şartlı salıvermeyi” öngören bir düzenlemeyi dahi şartlı salıverme bağlamında değerlendirmemiş, ceza indirimi yönüyle düzenlemenin özel af niteliğinde olduğu noktasında tereddüt etmeyerek kanun koyucunun adlandırma biçiminden bağımsız bir yorum geliştirmiştir.

SIYASİ PARTİ KARAR, YÖNETİM, İCRA VE DİSİPLİN ORGANLARI ÜYELERİNİN MECLİS BAŞKANLIK DİVANINDA GÖREV ALIP ALAMAYACAĞI SORUNU*

Anayasa'nın 94'üncü maddesinin son fıkrası uyarınca;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar."

TBMM İçtüzüğü'nün 64'üncü maddesinin birinci, ikinci ve dördüncü fıkra hükümleri şu şekildedir:

"Başkanın görüşme ve oylamalara katılamaması

MADDE 64- Genel Kurula başkanlık eden Başkan veya Başkanvekili, asıl konu görüşülürken ve oylanırken hiçbir surette görüşünü açıklayamaz.

Başkan veya başkanvekilleri, görevlerinin yerine getirilmesinin gerektirdiği haller dışında tartışmalara katılamazlar; kişisel savunma hakları saklıdır.

(...)

Başkanvekilleri oturuma başkanlık yapmadıkları zaman, oy kullanabilir ve oyunun rengini belirtmek üzere söz alabilirler."

TBMM İçtüzüğü'nün 64'üncü maddesinde TBMM Başkan ve Başkanvekilinin tarafsızlığına ilişkin çeşitli hükümler bulunmakla birlikte, söz konusu bilgi notunun konusu bağlamında esas olarak Anayasa'nın 94'üncü maddesinin son fıkrası önem arz etmektedir. Söz konusu hüküm, TBMM Başkan ve Başkanvekillerinin üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine katılmalarını yasaklayan emredici ve istisnai hüküm niteliğindedir. Bu açık hüküm gözetilerek, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine katılma yasağı getirilen TBMM Başkan ve Başkanvekilleri, evleviyetle üyesi bulundukları siyasî partinin karar, yönetim, icra ve disiplin organlarında görev alamayacaklardır. Diğer bir deyişle bir siyasî partinin karar, yönetim, icra ve disiplin organları üyeleri, TBMM Başkan ve Başkanvekili olarak görev yapamayacaktır.

* Selay GÖKALP GÜNEŞ (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Bürosu –Yasama Uzmanı)

Başkanvekillerinin tarafsızlığı kapsamında, Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası döneminde vermiş olduğu bir kararında¹ Başkanvekilinin siyasi partinin yönetim kurulunda yer almasını Anayasa'ya aykırı bulmuş ve o Başkanvekilinin yönettiği oturumda kabul edilen kanunun iptaline şu gerekçelerle karar vermiştir. *“Bir siyasi partinin genel idare kurulu üyeliği, o partinin kendi tüzüğü ile saptanan genel yürütme işlemlerini yöneten bir kurulun çalışmasında katkılı olmak demek olduğuna göre, bu sıfatın... yasaklanan faaliyetler kapsamına girdiğinde kuşku yoktur. Çünkü genel idare kurulu üyeliği sıfatı, yalnızca bir partiye bağlı olmayı değil, onunla birlikte ve aynı zamanda partisinin genel yönetimini sevk ve idarede faal görev yapacak kimi yetenek ve koşulları üstünde toplamayı gerektiren bir nitelik taşımaktadır. O halde bu sıfatı kazanmanın milletvekili ya da Cumhuriyet Senatosu üyesi olmanın doğal sonucu olarak kabulüne de olanak yoktur./ Bu nedenlerle, bağlı olduğu partinin genel idare kurulu üyeliği sıfatı üstünde iken Millet Meclisi Başkanvekili sıfatı ile Meclis Genel Kurulu birleşiminin yönetilmesi Anayasa'nın 84. maddesinin üçüncü fıkrası kuralına aykırı bulunduğundan dava konusu kanunun bu yönden iptaline karar verilmelidir.”* Anayasa Mahkemesi bu kararıyla, Anayasa'nın “...üyesi bulundukları siyasi parti grubunun Meclis içinde ve dışındaki faaliyetlerine (...) katılamazlar.” hükmü icabı Meclis Başkanvekillerinin siyasi parti yönetimlerinde görev yapmalarının tarafsızlık ilkesi ile bağdaşmadığına hükmetmiş ve aynı zamanda üyesi bulunduğu partinin yönetim kurulu üyeliğini yürüten Başkanvekilinin yönettiği birleşimde kabul edilen kanunun şekil yönünden iptaline karar vermiştir. Dava konusu olayda Millet Meclisi'nin 6.2.1975 tarihli Birleşimi'ni yöneten Başkanvekili Rasim HANCIOĞLU, bu tarihte Milli Selamet Partisi Yönetim Kurulu üyesidir. Daha sonra Meclis Başkanlığı'nın bu iki sıfattan birisinin tercih edilmesi gerektiği yönündeki yazısı üzerine Rasim HANCIOĞLU, 10.2.1975 tarihinde MSP Yönetim Kurulu üyeliğinden ayrıldığını Başkanlığa bildirmiştir.

Meclis Başkanvekili olan bir milletvekilinin Anayasanın 94'üncü maddesine aykırı bir göreve /unvanı üstlenmesi durumunda buna dair yapılan bildirimin (istifa, parti bildirimi) veya Meclis Başkanlığının bu görevi yürüteceği hususundaki tespitinin (hazırlanacak bir tezkereyle) Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla Başkanvekilliği görevinin sona ereceği söylenebilir.

Ancak TBMM Başkanlık Divanının diğer üyeleri olan kâtip üyeler ve idare amirleri için Anayasa'nın 94'üncü maddesinin son fıkrası kapsamında bir yasak öngörülmemektedir. Hüküm istisnayı düzenlediği için siyasi partilerin karar, yönetim, icra ve disiplin organları üyelerinin TBMM Başkanlık Divanında kâtip

1 E. 1975/145, K. 1975/198, K.T. 14.10.1975, Erişim: www.anayasa.gov.tr (15.02.2018)

üye ve idare amiri olarak görev almasına dair herhangi bir yasaklayıcı hüküm/statü bulunmadığı söylenebilir.

Uygulamada, 20 ila 26'ncı Yasama Dönemleri arasında yapılan inceleme sonucunda², bazı milletvekillerinin hem üyesi oldukları siyasi parti grubunun yönetim birimlerinde hem de Meclis Başkanlık Divanında kâtip üye veya idare amiri olarak eş zamanlı görev yaptıkları tespit edilmiş ve aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Bunun dışında anılan dönemde başkanvekillerinin eş zamanlı görev yürüttüğüne dair bir örneğe rastlanılmamıştır.

Yasama Dönemi	Milletvekili	Siyasi Parti Grubu Görevi	Başkanlık Divanı Görevi
20	Kayseri Milletvekili Salih KAPUSUZ	FP Grup Başkanvekili	Kâtip Üye
24	Bolu Milletvekili Tanju ÖZCAN	CHP Grup Yönetim Kurulu Üyesi	Kâtip üye
26	Sakarya Milletvekili Zihni AÇBA	MHP Grup Disiplin Kurulu Üyesi	Kâtip Üye
26	Adana Milletvekili Seyfettin YILMAZ	MHP Grup Yönetim Kurulu Üyesi	İdare Amiri
26	Hatay Milletvekili Mehmet Necmettin AHRAZOĞLU	MHP Grup Disiplin Kurulu üyesi	Kâtip üye

Yine günümüz siyasi partilerinin merkez organlarında görev alan milletvekilleri ile 22.11.2017 tarihli seçim sonucunda oluşturulan Meclis Başkanlık Divanı üyelerinin karşılaştırılması sonucunda; eşzamanlı olarak siyasi parti merkez organları ve Başkanlık Divanında görev alma şeklinde bir örneğe rastlanmamıştır.

2 21'inci Yasama Dönemi'nde MHP Grup Başkanvekili Konya Milletvekili Ömer İZGİ, TBMM Başkanı seçildiği için grup başkanvekili görevini bırakmıştır.

MİLLETLERARASI ANDLAŞMALARIN ONAYLANMASININ UYGUN BULUNMASINA DAİR KANUN TEKLİFLERİNDE DEĞİŞİKLİK ÖNERGELERİ*

I. Genel Olarak

Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90'ıncı maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 90'ıncı maddesi, 244 sayılı Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Cumhurbaşkanına Yetki Verilmesi Hakkında Kanun ile 9 numaralı Milletlerarası Anlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi hükümleri amirdir. Ayrıca, konuya ilişkin olarak uygulanan 2008/9 sayılı Uluslararası İlişkilerin Yapılması ve Koordinasyonuna ilişkin bir Başbakanlık Genelgesi de vardır.

Anayasanın 90'ıncı maddesine göre;

Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

* Dr. Gamze ÇELİK (Dışişleri Komisyonu – Yasama Uzmanı)

Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanun tekliflerinin düzenlendiği Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün 90'ıncı maddesine göre ise;

Anayasa gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlı olan andlaşmalar Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına genel gerekçesiyle sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı bu andlaşmaları gelen kâğıtlar listesinde yayımlar. Bu andlaşmaların gelen kâğıtlar listesinde yayımından itibaren milletvekilleri tarafından andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun teklifi verilebilir. Bu teklif diğer kanun tekliflerinin tabi olduğu usule göre işlem görür.

Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün açık oylamanın zorunlu olduğu hâller başlıklı 142'nci maddesi, uygun bulma kanun tekliflerinin görüşülmesinde açık oylamanın zorunlu olduğunu düzenlemektedir. Maddeye göre; *“milletlerarası andlaşmaların onaylanması; bu andlaşmalara katılma veya bu andlaşmaların belli hükümlerinin yürürlüğe konması hakkındaki katılma bildirimlerinin yapılmasının uygun bulunması hakkındaki kanun tasarılarının tümünün onaylanmasının açık oylamaya tabi”* olduğu hüküm altına alınmıştır.

II. Türk Hukukunda Milletlerarası Andlaşmaların Hazırlık ve Onay Süreci

Milletlerarası andlaşmaların parafe edilmesi, imzalanması, nota teatisine konu teşkil etmesi veya bu andlaşmalara katılma bildirilerinin yapılması için atanacak Türkiye Cumhuriyeti temsilcileri ve bu temsilcilerin yetkileri, Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenmektedir. Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı ise, herhangi bir yetki belgesine gerek olmaksızın andlaşma görüşmelerini yapmaya ve imzalamaya yetkilidir.

Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasına veya bunlara katılmaya ilişkin Cumhurbaşkanı kararları ile onaylanmanın veya katılmanın Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunlu olan andlaşmaların Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilmesi kapsamındaki hazırlık çalışmaları Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Dışişleri Bakanlığı bu görevi, ilgili öteki bakanlıklar ya da kamu kuruluşlarıyla işbirliği yaparak yerine getirmektedir.

Andlaşma metnlerinin bu hazırlık ve akabindeki imza süreçleri sonrası Cumhurbaşkanlığına gönderildiği ve Cumhurbaşkanınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına genel gerekçesiyle sunulduğu görülmektedir. Bu andlaşmalar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından gelen kâğıtlar listesinde yayımlanmaktadır. Bu andlaşmaların gelen kâğıtlar listesinde yayımından itibaren milletvekilleri tarafından andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun teklifi verilebilecektir. Uygulamada, andlaşmaların gelen kâğıtlar listesinde yayımından itibaren milletvekili sıfatı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun teklifi olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulması yönünde teamül gelişmiştir. Bu teklifler diğer kanun tekliflerinin tabi olduğu usule göre işlem görmektedir.

Uygun bulma kanun tekliflerinin 3 ya da 4 maddeden oluştuğu; teklifin ilk maddesinin ilgili andlaşmanın onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin olduğu, -özellikle ekonomik, ticari veya teknik hükümler taşıyan andlaşmalarda- ikinci maddesinin Cumhurbaşkanına eklerde değişiklik yapma yetkisi verilmesine ilişkin olduğu (bazı örneklerde değişiklik yapma yetkisi 1'inci maddede ikinci fıkra şeklinde de düzenlenebilmektedir) son iki maddesinin ise yürütme ve yürürlük maddeleri olduğu görülmektedir.

Komisyonunda görüşülerek kabul edilen ve rapora bağlanarak Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına arz edilen uygun bulma kanun teklifleri, Genel Kurulda kabul edildikten sonra kanunlaşmakta ve uygun bulma kanunu olarak Cumhurbaşkanı tarafından Resmi Gazetede yayımlanmaktadır. Daha sonra Cumhurbaşkanı tarafından bu defa onaylama kararı Resmi Gazetede yayımlanmakta ve Türk Hukukuna göre iç hukuk onay süreci tamamlanan andlaşmanın karşılıklı teatisi/depozitöre tevdi ile yürürlüğe girme süreci tamamlanmış olmaktadır.

III. Çekince ve Beyan

Uluslararası hukukta çekince (*reservation*), bir uluslararası hukuk kişinin bir andlaşmanın kimi hükümleri ile bağlı olmayacağını açıklayan tek taraflı bir bildirimdir. Bu bağlamda çekince koyulabilmesi çok taraflı andlaşmalar için mümkündür. **Yorum beyanı** (*interpretative declaration*) ise bir uluslararası andlaşma hükmünün ilgili devletin kendi iç hukukuna uygun bir yorumunu içeren tek taraflı bildirimdir. Uygulamada devletlerin, beyanları çekince ağırlığında değerlendirebildikleri ve çekince işlevi de görebilecek nitelikte kaleme aldıkları bilinmektedir.¹

Türk Hukukuna bakıldığında; Anayasa, TBMM İçtüzüğü, 244 sayılı Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Cumhurbaşkanına Yetki Verilmesi Hakkında

¹ Bunların haricinde, bir uluslararası andlaşma hükmünün uygulanabilmesini teminen taraf devletlerin birbirlerini resmi kanallardan haberdar etmeleri gereken durumlarda kullanılan "bildirim" şeklinde bir hukuki yol da bulunmaktadır.

Kanun veya 9 numaralı Milletlerarası Anlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde çekinceler veya beyanlar hakkında doğrudan hüküm bulunmadığı görülmektedir. Uygulamada, Anayasanın 90'ıncı maddesi uyarınca onaylanmasının uygun bulunması amacıyla TBMM'ye sunulan uluslararası andlaşmalara ilişkin çekince ve beyanların uygun bulma kanunu tekliflerinin 1'inci maddesinde vurgulandığı ve uygun bulma kanunu teklifine ekli olarak TBMM'ye sunulduğu bilinmektedir.

Türk Hukukunda, çekinceleri koyma yetkisi imza sırasında koyulan çekinceler için bunların andlaşma görüşmelerine ve imzalanmasına yetkili temsilcilerdedir. Andlaşmanın onaylanması ya da katılma aşamasında ise çekince koyan otorite gerekli iç hukuksal işlemi gerçekleştiren otoritedir. Bu bağlamda, uygun bulma kanunu gerektiren andlaşmalar için çekincelerin bu kanun içinde yer almaları nedeniyle, çekinceyi koyan otorite TBMM olmaktadır.

İmza sırasında konulan bir çekincenin geri alınması gerekiyorsa, onaylama yoluyla yürürlüğe girmiş bir andlaşma durumunda bu çekincenin onaylanan otorite tarafından geri alınması gerektiği düşünülmektedir. Böylece, bu yetkili otorite, onaylama amacıyla gerçekleştirilen hukuksal işlemin Cumhurbaşkanınca ya da TBMM'ce yapılmasına göre bu iki otoriteden biri olacaktır. Ancak bu geri alma işleminin onaylama için olduğu gibi daha sonra Cumhurbaşkanınca imzalanarak yürürlüğe konulması gerekmektedir.

IV. Değişiklik Önergeleri

Yürütme organının dış politikaya ilişkin tasarrufu niteliğinde olup TBMM'ye sunulan andlaşma metinlerinin gerek komisyonda gerekse Genel Kuruldaki görüşmeleri sırasında bir bütün olarak oylanması gerekmektedir. Andlaşma metninde yer alan maddeler tek tek oya sunulmamakta, bunlara ilişkin değişiklik önergesi de verilememektedir.

Milletlerarası andlaşmalara ilişkin değişiklik önergeleri, uygun bulma kanun tekliflerinin eki andlaşma metinleri üzerinde değil, sadece uygun bulma kanun teklifleri üzerinde verilebilmektedir. Bu önergeler genel olarak kanun yapım tekniğine uygunluk amacıyla verilen önergelerdir. Bu bağlamda; teklifin 1'inci maddesine andlaşmanın imza tarihini, yerini² ya da varsa andlaşmada değişiklik yapan notaların varlığını belirten önergeler verilebilmektedir. Teklifin yürürlük ve yürütmeye ilişkin 2'nci ve 3'üncü maddelerinde ise bu maddelerin tek madde

2 Bkz. TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, SS. 194; TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, SS. 236; TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, SS. 252; TBMM, 26. Yasama Dönemi, 2. Yasama Yılı, SS. 473; TBMM, 26. Yasama Dönemi, 2. Yasama Yılı, SS. 459.

olarak sunulması halinde yine kanun yapım tekniğine uygun olarak iki ayrı madde haline getirilmesi için önerge verilmesi uygulaması da mevcuttur.³

Ayrıca; ekonomik, ticari veya teknik hükümler içeren andlaşmalarda Cumhurbaşkanına andlaşmanın eklerinde değişiklik yapma yetkisinin komisyon aşamasında bir değişiklik önergesinin kabulü ile verilebildiği de görülmektedir. Bu önergeler, ya teklifin 1'inci maddesine fıkra eklemek ya da yeni madde ihdas etmek suretiyle verilmektedir.⁴

Anayasanın 90'ıncı maddesi uyarınca, onaylanmasının uygun bulunması amacıyla TBMM'ye sunulan milletlerarası andlaşmalara ilişkin çekince ve beyanlar uygun bulma kanunu tekliflerinin 1'inci maddesinde belirtilmekte ve uygun bulma kanunu teklifine ekli olarak TBMM'ye sunulmaktadır. Uygulamada, mevcut çekince ve beyanların teklifin 1'inci maddesinde yer almaması durumunda bir önerge ile andlaşmanın çekince/beyan ile onaylanmasının uygun bulunduğu ibaresi eklenmektedir.⁵

Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanun teklifleri ve eki andlaşma ile çekinceler/beyanlar incelendiğinde, çekincelerin/beyanların andlaşmaların bir parçası olarak imzalanmadıkları ve hukuki nitelikleri bakımından andlaşmaların ayrılmaz bir parçasını teşkil etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, andlaşma metninde çekince konulmasını yasaklayan bir hüküm olmadıkça, TBMM'nde gerek komisyon gerekse Genel Kurul aşamasında teklifin ilgili maddesi üzerinde verilecek bir değişiklik önergesi ile çekince/beyan eklenmesi ya da mevcut çekince/beyanda değişiklik yapılması mümkündür.

Anayasa Mahkemesinin 31/1/2002 tarihli ve E. 2001/129, K. 2002/24 sayılı Kararının gerekçesinde de, uygun bulma kanunu tekliflerinde beyanlarla aynı şekilde işlem gören çekinceler hakkında şu ifadelere yer verilmektedir: “... TBMM'nin yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmalar konusundaki yetkisinin, bu andlaşmaların onaylanmasının bir kanunla uygun bulunmasıyla sınırlı olduğu, söz konusu yetkinin sözleşmelerin içeriğine müdahale olanağı vermediği açıktır. Ancak, yabancı devletler veya milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların metinleri kimi çekincelere izin veriyorsa, bu konuda TBMM'nin yetkili olmadığı düşünülemez. Bu yetkinin ise görüşme açılması ve önerge verilmesi ile kullanılabileceği açıktır. Belirtilen çekincelerin yer alacağı madde de, kuşkusuz andlaşmanın, onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin ilk maddesidir.”

3 Bkz. TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, SS. 245.

4 Bkz. TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, SS. 360.

5 Bkz. TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, SS. 188.

V. Çekince ve Beyanlarda Değişiklik Önergesi Örnekleri

- 22'nci Yasama Döneminde; **“(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”**, Dışişleri Komisyonunda, bir alt komisyon da kurularak görüşülmüştür.

Tasarının 2 nci maddesinde yer alan *“Bu kanunla onaylanması uygun bulunan Şartın III. Bölümünün A maddesinin (3) numaralı fıkrası gereğince, Şartın II. Bölümündeki diğer maddelerin veya fıkra ve bentlerin bilahare kabulünü beyana Bakanlar Kurulu yetkilidir”* hükmü; Anayasanın 90'ıncı ve 7'nci maddeleri de göz önünde bulundurularak yasama yetkisi devri niteliğinde görüldüğünden, madde Komisyonun kabul ettiği metinden çıkarılmıştır.

Komisyonunda ayrıca, Beyan ve Tasarının Gerekçesinde de değişiklikler yapılmıştır.

- Komisyonca görüşülerek Türkiye Büyük Millet Meclisi Gündemine giren *“(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”* İçtüzüğü'nün 88 inci maddesi uyarınca bir defaya mahsus olmak üzere Komisyona geri çekilmiştir.

Komisyonunda yapılan görüşmelerde Komisyonun daha önce kabul etmiş olduğu maddeler aynen kabul edilmiş; Beyanlar kısmında Sosyal Şartın 4 üncü maddesinin 1 inci fıkrası, daha önce Komisyonca kabul edilen Beyandan çıkarılmıştır.

- (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/968) (S. Sayısı: 977 ve 977'ye 1 inci Ek)'in Genel Kurul'daki görüşmeleri sırasında,

“Görüşülmekte olan 977 sıra sayılı (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısının 1 inci maddesine bağlı beyanda yer alan “7 nci maddenin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9 ve 10 uncu fıkraları” ibaresinin “7 nci madde” şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.” şeklindeki önerge kabul edilmiş ve böylece beyanda değişiklik yapılmıştır.⁶

- 24'üncü Yasama Döneminde, **“Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”** Dışişleri Komisyonunda görüşülmüştür.

Komisyon görüşmeleri sırasında; Tasarının 1'inci maddesine bağlı çekinceler ve beyanların sekizinci fıkrasında yer alan ve Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin 35'inci maddesinin birinci paragrafına istinaden ülkemiz adına

6 Bkz. TBMM, 27 Eylül 2006 tarihli, 22. Dönem 4. Yasama Yılı 130. Birleşim Tutanağı.

görevli temas noktası olarak tayin edilen Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki ilgili birimin eski adı olan “Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı/Bilişim Suçlarıyla Mücadele Şube Müdürlüğü” ibaresi, uygulamada karşılaşılabilecek tereddütlerin önlenmesini teminen, verilen önerenin kabulüyle hâlihazırdaki hukuki duruma uygun olarak “Bilişim Suçlarıyla Mücadele Daire Başkanlığı” şeklinde değiştirilmiştir. Komisyon tarafından verilen redaksiyon yetkisi çerçevesinde, Sözleşmenin adı çekinceler ve beyanların başlığında açık bir biçimde belirtilmiş, çekinceler ve beyanlar kanun yazım tekniğine uygun hale getirilmiştir.⁷

22 Nisan 2014 tarihli Genel Kurulda Tasarı, Komisyon metni aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır.

- Beyanda değişiklik yapılması ve çekince eklenmesi hususunun komisyon ya da Genel Kurul aşamasında değil de Tasarının geri çekilmesi suretiyle yapılması örneği ise şöyledir: **“Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”**, 5.10.2011 tarihli Dışişleri komisyonu toplantısında görüşülmüş, Genel Kurul gündemine girmiş ve daha sonra gündemde iken Mart 2013 tarihinde Hükümet tarafından geri çekilmiştir. Geri çekilen Tasarı ile ilgili Dışişleri Komisyonuna ulaşan gayri resmi bilgiye göre, merkezi makamın kim olacağı konusunda bakanlıklar arasında tam bir mutabakat bulunmamakta idi. Geri çekildikten sonra beyanda değişiklik yapılarak merkezi makam değiştirilmiş ve çekinceler de eklenerek Sözleşme, yeni bir uygun bulma kanunu tasarısı olarak TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı bu haliyle 26’ncı Yasama Döneminde kanunlaşmıştır.

7 Bkz. TBMM, 24. Yasama Dönemi, 3. Yasama Yılı, SS. 380.

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞI*

GİRİŞ

24 Haziran 2018 tarihinde birlikte yapılacak milletvekili genel seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilecektir. Böylece 16 Nisan 2017 tarihinde halk oylamasında kabul edilen Anayasa değişikliğinin birçok hükmü ilk defa 27'nci Yasama Döneminde Meclis çalışmalarında uygulanmaya başlanacaktır. Bu çerçevede, henüz TBMM İçtüzüğü'nde gerekli değişikliklerin de yapılmamış olduğu göz önünde bulundurularak, yeni yürütme sisteminin yasama ve denetim faaliyetlerine etkisinin değerlendirilmesi amacıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir.

30-31 Mayıs 2018 tarihlerinde iki gün boyunca süren toplantının oturumlarında, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı idarecileri, yasama uzmanları ve idari büro çalışanlarının katılımıyla, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının rolü; gelişen ve değişen yönleriyle değerlendirilerek, uygulamalarda yenilik ve değişiklik ihtiyacı olan alanlar olup olmadığına ilişkin hususlar tartışılmıştır.

Toplantı; Genel Sekreter Yardımcısı Vekili Korkut TÜRKYARAR'ın yaptığı açılış konuşması ile başlamış ve ardından yeni sisteme ilişkin genel bir değerlendirme yapılmasını takiben; kanun yapım süreci, denetim faaliyetleri, merkez büroların yeni sisteme uyumu ve denetim komisyonlarının yeni sistemdeki durumu, ana konu başlıkları olarak sırasıyla değerlendirilmiştir.

Temel konu başlıklarına ilişkin ihtiyaç duyulan alt başlıklarda ilgili personel tarafından sunumlar yapılmış, mevcut uygulamaya ve (varsa) Anayasa değişikliği sonrası olması gereken (gerektiği düşünülen) uygulamaya dair bilgi verilerek sorun katılımcıların tartışmasına açılmıştır. Toplantı kapsamında yeni sistemden etkilenmeyen bazı görev tanımları ve mevcut uygulamalara ilişkin tespitler de yapılmıştır. Toplantı süresince yapılan sunumlarda, üzerinde netlik bulunan mevzuların tekrarlanmasıyla ziyade, yeni sistemde Başkanlığımıza yol haritası çıkarmaya yönelik detaylar mütalaa edilmiştir. Anayasa ve İçtüzük doğrultusundaki tespitler ile özellikle büroları ilgilendiren idari ihtiyaçlar ve ortaya çıkan sorun alanları değerlendirilmiştir. Toplantı süresince üzerinde sunum yapılarak tartışma açılan konular aşağıda başlıklar halinde aktarılmıştır.

* (30-31 Mayıs 2018 Tarihli Toplantı Raporu)

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Türkiye'ye özgü bir başkanlık sistemi olarak yapılandırılmıştır. Başkanlık sisteminin benimsendiği dünya örnekleri incelendiğinde yasama ve yürütme arasındaki ilişkinin şu üç ana şekilde olduğu görülmektedir.

1. Yürütme, yasama organı içinde doğrudan kendini temsil edebilir ve meclis çalışmalarına yön verebilir. Bu sistemde yürütme organı kendi temsilcileri yoluyla yasama organı içinde temsil edildiğinden iradesini temsil etmek için bir siyasi parti grubuna ihtiyaç duymamaktadır.
2. Yürütme, yasama organı içinde doğrudan kendini temsil edebilir, fakat yasama çalışmalara yön veremez. Bu sistemde de yürütme organı kendi temsilcileri yoluyla yasama organı içinde temsil edildiğinden iradesini temsil etmek için bir siyasi partiye ihtiyaç duymamakta; ancak meclis çalışmalarına yön verebilmek için bir siyasi parti grubunun etkinliğine ihtiyaç duymaktadır.
3. Yasama ile yürütme kesin bir biçimde ayrılmıştır. Bütçe görüşmeleri dışında yürütmenin yasama organı düzeyinde temsili söz konusu değildir. Yürütme organı yasama çalışmalarında temsil edemez, bu çalışmalara katılamaz, yasama faaliyetlerine yön veremez. Bu sistemde yürütme organı hem temsil, hem de yasama çalışmalarına yön vermek için bir siyasi parti grubunun etkinliğine ihtiyaç duymaktadır.

I. BAŞKANLIK SİSTEMİ¹

A. Başkanlık Sisteminin Genel Özellikleri

Başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve yarı başkanlık sistemi ile birlikte, demokratik sistemler içerisinde yer alan üç hükümet sisteminden biridir. Seçimle gelen ve yürütmeyi temsil eden bir başkan, seçimle gelen bir parlamento ve sert güçler ayrılığı; başkanlık sisteminin belirleyici özellikleridir.

Sistemdeki sert kuvvetler ayrılığı, “denge ve denetleme” mekanizmaları ile güvence altına alınmıştır.

Başkanın, görevde kalmak ve görevini sürdürmek için meclisin güvenoyuna ihtiyacı yoktur.

Anayasa ile belirlenen seçimler ve seçim aralıkları söz konusu olduğundan, yasama ve yürütmenin erken seçim kararı alma yetkisi kısıtlanmıştır.

Başkanın hasta olması ya da görevden alınmasını gerektirecek bir suç işlemesi halinde, meclis, başkanın görev süresi ile ilgili tasarrufta bulunabilir.

Başkan hem devletin hem de hükûmetin başıdır ve böylece yürütmede birlik sağlanmaktadır.

Başkanlık sisteminde, başkan, kabine üyelerini parlamentonun dışında atamakta ve hiyerarşik bir ilişki ortaya çıkarmaktadır.

Başkanın, veto yetkisi ile kararname çıkarma yetkisi dengeleme sistemi bakımından önemli unsurlardır.

Başkanın, yasama çoğunluğuna sahip olan partinin mensubu olması ile yasamaya ilişkin olarak dolaylı yoldan kanun önerisi sunabilmesi, mesaj gönderme yetkisine sahip olması ve halkın oyuyla doğrudan seçilmesi diğer önemli unsurlardır.

Yasa çıkarma yetkisi; yürütmenin hazırladığı bütçeyi kabul etme, kabul etmeme ya da kısmi olarak kabul etme yetkisi; başkan tarafından yapılan üst düzey kamu görevlilerinin atanması ve uluslararası anlaşmaların yürürlüğe girmesi için yasama organının onayına başvurulması ile başkanın yargılanmasının sağlayan suçlandırma (impeachment) yetkisinin yasama organına ait olması; başkanlık sisteminde yasamaya ait olan denge ve denetleme mekanizmalarıdır.

1 Kaynak için bkz: Nebi Miş, Ali Aslan, M. Erkut Ayvaz, Hazal Duran, *Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları* (ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Güney Kore, Şili), Seta Yayınları, Ankara, 2016.

B. Başkanlık Sistemi Uygulamalarına İlişkin Ülke Örnekleri (ABD, Brezilya, Arjantin)

1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

a. Yürütme

Başkan ve başkan yardımcısı birlikte seçilmektedir. Başkan seçilmek için; ABD’de doğmuş olmak, ABD vatandaşı olmak, 35 yaşında olmak ve en az 14 yıldır ABD’de ikamet ediyor olmak gerekmektedir. Başkan, dört yıllığına ve iki kereliğine seçilmektedir.

Başkanlık seçimi iki dereceli bir seçim sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Her eyalet Kongredeki temsilcileri kadar, Seçiciler Kuruluna, ikinci seçmen olarak belirlenen kişileri seçmektedir. 538 kişiden oluşan Kurulun, salt çoğunluğu ile Başkan seçilmektedir.

Başkanın Yürütme Ofisi, Bakanlıklar ve Bakanlık statüsünde olmayan kamu kuruluşları Yürütme organını oluşturmaktadır. Başkan yardımcısı; ölüm, istifa ya da azil durumlarında Başkanın yetkilerini kullanmaktadır. Başkan yardımcısı aynı zamanda Senato’nun da başkanıdır ve oturumlara katılma ve oy kullanma hakkına da sahiptir. Ancak bu durum sadece, oyların eşit olması ve kilitlenme yaşanması halinde söz konusu olmaktadır. 15 federal bakanlık bulunmakta ve Senatonun tavsiye ve onayıyla Başkan tarafından bakanlar (sekreterler) atanmaktadır.

Başkan; başkomutandır, Senato’nun onayıyla uluslararası anlaşmalar yapmakta ve büyükelçileri ve üst düzey kamu görevlilerini atamaktadır.

Başkanın kararname çıkartma yetkisine ilişkin bir dayanak olmamasına rağmen, tüm yürütme yetkisinin başkana ait olduğunu belirten Anayasanın 2’nci maddesinin bu yetkiyi de kapsadığı kabul edilmiştir.

Başkan, partisinde bir makam ya da fonksiyon sahibi olmasa da partinin lideri ve söz sahibi kişi konumundadır. Ancak, ABD sisteminde partiler zayıf olup gevşek bir disipline sahip olduklarından dolayı, Başkanın, kendi partisi içindeki yetkileri de zayıftır.

b. Yasama

Kongre, Senato ve Temsilciler Meclisi’nden oluşmaktadır. Senato, doğrudan halk tarafından seçilen ve her eyalet için iki temsilcinin bulunduğu 100 üyeli meclistir. Senato’ya seçilmek için; 30 yaşında olmak ve dokuz yıldır ABD vatandaşlığına sahip olmak gerekmektedir. Temsilciler Meclisi, 435 üyelidir ve eyaletler nüfus yoğunluğuna göre temsil edilmektedir. Üye seçilmek için 25 yaşında olmak ve yedi yıldır vatandaşlığa sahip olmak gerekmektedir.

Temsilciler Meclisi seçimleri iki yılda bir yapılır ve tüm üyeler yenilenir. Dar bölge seçim sistemi uygulanmaktadır. Senato üyeleri altı yıl için seçilir ve iki yılda bir yapılan seçimlerle üçte biri yenilenir.

Kongre; vergi ve harçları belirlemeye ve toplamaya, para basmaya, savaş ilanına, ordu kurmaya ve diğer yetkileri kullanmak için gerekli olan yasaları yapmaya yetkilidir.

Kongrede iki meclisin çoğunluğu tarafından bir yasa yapıldığında, Başkan, 10 gün içinde onaylayabilir ya da geri gönderebilir. Yasanın aynı şekilde kabulü için her iki mecliste de üçte iki çoğunluk ile kabul edilmesi gerekmektedir.

Yasama vetosu olarak adlandırılan durumda, Kongre, ilgili yasada, ileride gerekli görmesi halinde yeniden düzenleme amaçlı müdahale edebileceğine yönelik bir şerh koymaktadır.

Başkan, Kongre'yi feshedememektedir. Ancak, Kongre, suçlandırma yolu ile Başkanı görevden uzaklaştırabilmektedir. Temsilciler Meclisi, vatana ihanet, zimmete para geçirme gibi ağır suçlar ile Başkanı suçlandırabilmektedir. Yargılama, Senato'da yapılır ve Yüksek Mahkeme Başkanı, başkanlık yapmaktadır. Soruşturma başlatılması için Temsilciler Meclisi çoğunluğunun onayı, karar için Senato'nun üçte ikilik çoğunluğunun onayı gerekmektedir. Bu şekilde yapılan azil, cezai değil siyasi niteliklidir.

ABD'de, bütçe, Temsilciler Meclisi tarafından hazırlanır ve Senatonun onayı ile bütçe kabul edilmiş olur. Başkanın, bütçe süreci ile ilgili bir rolü ve yetkisi yoktur.

2. Brezilya

a. Yürütme

Başkan ve başkan yardımcısı birlikte seçilmektedir. 35 yaşında olmak, doğuştan Brezilya vatandaşı olmak ve bir siyasi partiye üye olmak başkan seçilmek için gerekli olan şartlardır.

Başkan dört yıllık bir süre için seçilmektedir. Bir dönem ara vermek koşulu ile tekrar seçilebilmektedir. Ancak toplamda en fazla iki dönem için seçilebilmektedir.

Seçim sürecinde, ilk turda mutlak çoğunluğu kazanan aday başkan seçilmektedir. Adaylardan biri ilk turda mutlak çoğunluğu alamazsa, yüksek oy alan iki aday arasında ikinci tur seçim yapılır. Geçerli oyların çoğunluğunu alan başkan seçilmektedir.

Yürütme organı; başkan, başkan yardımcısı, bakanlar ve bakanlık statüsündeki devlet organlarından oluşmaktadır. 24 bakanlık ve 15 tane bakanlık statüsünde devlet organı bulunmaktadır. Bakanları, başkan atar ve dilediğinde görevlerine

son verebilir. Kabinede, “bakanları şefi” ya da “başbakan” olarak nitelendirilen kişi önemli bir göreve sahiptir. Merkez Bankası, Genelkurmay Başkanlığı ve Haberleşme Sekreterliği gibi kurumlar, bakanlık statüsündeki devlet organları arasında yer almaktadır.

Başkan federal hükümetin yönetimini gerçekleştirir, diğer ülkelerle ilişkileri yürütür, uluslararası anlaşmaları imzalar, devletin askeri savunmasını gerçekleştirir, devlete karşı işlenmiş suçları gerektiğinde affeder, valileri, Merkez Bankası başkanını ve diğer kamu görevlilerini Senato’nun onayı ile atar.

Başkanın, “geçici önlemler” adı altında kısa sürede kanun çıkartma yetkisi bulunmaktadır. Başkanın bu kapsamda sunduğu yasa tasarılarının 60 günlük süre içinde yasalaştırılması gerekmektedir. Ancak başkan, bu süreyi beklemeden düzenlemeyi yürürlüğe koyabilmektedir.

Başkanın; vatandaşlık, siyasi haklar, seçim kanunları, ceza hukuku, ceza usul hukuku, kalkınma planları ve bütçeler ile ilgili olarak KHK çıkarması yasaktır.

Başkan, mensup olduğu partisi üzerinde etkilidir. Ancak Kongre’ye giren parti sayısının fazlalığı, başkanın siyasi ajandasını ve yasa tekliflerini hayata geçirmesi koalisyonların kurulmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

b. Yasama

Brezilya’da Kongre, 513 üyeli Temsilciler Meclisi ile 81 üyeli Senato’dan oluşmaktadır. Temsilciler Meclisinde, eyaletler nüfus yoğunluğuna göre temsil edilmektedir. Senato için ise eyaletlerden ve özel federal bölgeden üçer senatör seçilmektedir.

Kongre üyeliği için doğuştan Brezilya vatandaşı olmak gerekmektedir. Temsilciler Meclisi için 21, Senato için ise 35 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir.

Kongre üyeleri, doğrudan halk oyu ile seçilmektedir. Temsilciler Meclisi seçimi, açık aday listesi ve nisbi temsil sistemi ile birlikte dört yıllığına yapılmakta ve tüm üyeler yenilenmektedir.

Senato için sekiz yıllığına seçimler yapılmakta, dördüncü yılda, üyelerin üçte biri, sekizinci yılda ise üçte ikisi yenilenmektedir.

Kongre; vergi koymak, toplamak ve gelirlerin dağıtımını sağlamak, para basımını gerçekleştirmek, silahlı kuvvetlerin kuruluşunu yönetmek, kamusal makam, mevki ve işlevlerin ihdas edilmesini ve değiştirilmesini sağlamak, savaş açmak, barış yapmak, yabancı ülkelere asker göndermek, olağanüstü hal, federal müdahale ve sıkıyönetim durumlarını onaylamak, Sayıştay üyelerinin üçte ikisini

seçmek ve ulusal servete yükümlülük getiren uluslararası anlaşma ve yasaları karara bağlamak gibi yetkilere sahiptir.

Başkana karşı devletin varlığı, iç güvenlik, bütçe kanunu ve kanunlara riayet gibi konularda görevini kötüye kullanması sebebiyle araştırma komisyonları kurulabilir. Temsilciler Meclisinin üçte ikilik çoğunluğunun onayıyla, Federal Yüksek Mahkeme üzerinden ya da Senato vasıtasıyla doğrudan dava süreci başlatılarak devlet başkanı suçlandırılıp görevden düşürülebilmektedir.

Bütçe yürütme organı tarafından yapılır. Bütçenin Kongreye sunulması için 60 günlük süre bulunmaktadır. Bütçe için borç limiti belirleme yetkisi Senato'ya aittir. Başkan, kalkınma planları, bütçe direktifleri, bütçe, ilave ve destek kredileri gibi alanlarda KHK çıkaramaz.

3. Arjantin

a. Yürütme

Başkan ve başkan yardımcısı birlikte seçilir. Başkan seçilmek için 30 yaşını doldurmuş olmak, Arjantin topraklarında doğmuş veya yurt dışında doğmuş ise Arjantin doğumlu ve Arjantin vatandaşı ebeveynlere sahip olma şartları aranmaktadır.

Başkan ve yardımcısı dört yıllığına üst üste iki kez seçilebilirler ve bir defalık olmak üzere birbirlerinin yerine geçme durumları söz konusu olmaktadır.

Başkan iki türlü seçim ile seçilir. Adaylardan hiçbiri geçerli oyların %45'ini alamazsa ya da geçerli oyların en az %40'ını alan aday ile ikinci sıradaki aday arasında %10'luk bir fark oluşmazsa ikinci tur seçime gidilir. Bir ay içinde yapılan ikinci turda en çok oyu alan aday seçilmiş olur.

Yürütme organı; başkan, başkan yardımcısı, “başbakan” ve 16 adet bakanlık ve bakanlık statüsündeki başkana bağlı devlet organlarından oluşur. Bakanlar, Kongre üyesi değildir. Kongre toplantılarına katılabilirler ancak oy kullanamazlar. Başkan, bakanları atar ve görevden alır.

Başkan yardımcısı, başkanın ölümü ya da istifası gibi durumlarda, başkanlık makamının görevlerini üstlenir. Senato'nun da başkanı olup, oy eşitliği durumlarında oy kullanma hakkına sahiptir.

Kabinede bulunan “başbakan”, bakanlıkların çalışmalarının organize edilmesi ve merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gibi konularda işlevsel bir role sahiptir.

Genel sekreterlik, Devlet İstihbarat Sekreterliği, Genelkurmay Başkanlığı ve Kültür Müsteşarlığı gibi kurumlar, Başkana bağlı olan kurumlardır.

Başkan, büyükelçileri, bakanları ve ticari ataşeleri Senato'nun onayıyla atayabilir ve görevden alabilir. Uluslararası anlaşmaları imzalama, Senato'nun onayıyla ordu mensuplarını atama ve Kongre'nin onayıyla savaş ilan etme yetkisini elinde bulundurur.

Başkan, başkanlık kararnamesi çıkartabilir ancak bu kararnameler sadece düzenleyici rol oynayacak şekilde olmalıdır.

Kanunların uygulanması ile ilgili olarak olağan şartlar dışında bir gelişme yaşanırsa, cezai konular, vergilendirme, seçimler ve siyasi partilere ilişkin olmamak koşulu ile gereklilik ve acil cevap gerektiren durumlarda başkan, KHK çıkartabilir.

Kongrenin kabul ettiği kanun teklifleri 10 gün içinde başkan tarafından kabul ya da reddedilir. Teklifin bazı maddelerinin kabulü ve bazı maddelerinin reddi söz konusu olamaz. Ancak teklifte bulunan bağımsız hükümler bakımından kısmi veto söz konusu olmaktadır.

Yasa teklifi veto edilirse, Kongre'nin iki meclisi tarafından üçte iki oy çokluğu ile kabul edilmesi gerekmektedir.

Başkanın, partisi ile ilişkisi gayriresmî bir şekilde devam etmektedir. Parti disiplini Arjantin'de daha sıkıdır.

b. Yasama

Arjantin'de Ulusal Kongre iki meclislidir. Temsilciler Meclisinde nisbi temsil esasına göre seçilen 257 milletvekili bulunurken, Senato'da 72 senatör bulunmakta olup senatörler 24 eyaletin her birinden üçer kişi olmak üzere seçilmektedir.

Senato'ya seçilebilmek için; 30 yaşını doldurmuş olmak, en az altı yıldır Arjantin vatandaşı olmak, yeterli gelire sahip olmak, aday olunan eyalette doğmuş olmak ya da son iki yıldır orada yaşıyor olmak gerekmektedir. Temsilciler Meclisi için 25 yaşında olmak, en az dört yıldır Arjantin vatandaşı olmak, aday olunan eyalette doğmuş olmak ya da son iki yıldır seçim bölgesinde oturuyor olmak gerekmektedir.

Temsilciler Meclisi üyeleri dört yıllık bir süre için seçilir. Meclis üyeleri her iki yılda bir yenilenir. Yenilenecek olan üyeler, ilk oturumda kura ile belirlenir.

Senatörler, altı yıllık bir süre için seçilmekte olup üçte biri her iki yılda bir yapılan seçimlerde yenilenmektedir. Senatörler, sayısız defa seçilebilmektedirler.

Ulusal Kongre'nin görevleri arasında vergileri düzenlemek, federal bankayı kontrol etmek, bütçe yapmak, para basmak, sınır güvenliğini sağlamak, Arjantin yerlilerinin etnik ve kültürel varlığını tanımak gibi unsurlar bulunmaktadır.

Başkan ve yardımcısının istifasını kabul etmek ya da reddetmek, başkan seçiminin yenilenmesi için çağrıda bulunmak, yürütmenin savaş ilanı ya da barış kararını onaylamak, hükümetin olağanüstü hal kararını kabul etmek veya ertelemek ve uluslararası anlaşmaları onaylamak ya da reddetmek yasama organının, yürütme karşısında sahip olduğu yetkilerdir.

Ulusal Kongre, başkan tarafından feshedilemez. Ancak, Başkan, başkan yardımcısı, Bakanlar Kurulu başkanı, bakanlar ve Yüksek Mahkeme yargıçları Temsilciler Meclisi tarafından Senato'da azledilebilir. Azil işlemi için, Meclisin üye sayısının üçte ikisinin oyu gerekmektedir. Görevi kötüye kullanma ve adi suçlardan azil işlemi söz konusu olmaktadır.

Yürütme tarafından hazırlanan bütçe, bakanlar kurulu başkanı tarafından Kongre'nin onayına sunulur.

II. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE YASAMA VE YÜRÜTMEME İLİŞKİN YAPILAN DÜZENLEMELER²

A. Yürütme

Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiş, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kaldırılmıştır.

Cumhurbaşkanı ve yasama organı olan TBMM seçimlerinin eş zamanlı olarak aynı gün ve beş yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. Cumhurbaşkanının mevcut sistemde olduğu gibi iki turda seçilme usulü ise korunmuştur.

Anayasanın 101 ve 102. Maddeleri birleştirilerek Cumhurbaşkanının adaylık ve seçim usulü yeniden düzenlenmiştir. “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir” ibaresi kaldırılarak Cumhurbaşkanlarının partili olabilmesinin önü açılmıştır. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıl olarak düzenlenmiştir. Aynı kişinin en fazla iki kez seçilebileceği kuralı getirilmiştir. Cumhurbaşkanının, yürütmenin başı aynı anda yasamanın üyesi olamayacağı kurala bağlanmıştır.

Kırk yaşını aşmış, yükseköğrenimini yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşlarının aday olabilecekleri düzenlenmiştir. Son seçimlerde en az %5 oy almış partilerin ya da en az yüz bin seçmenin imzası ile Cumhurbaşkanı adayı gösterilebileceği kuralı getirilmiştir. Seçimler, ilk turda %50’den fazla oy alanın seçileceği, hiçbir adayın %50’yi geçememesi durumunda ise seçimleri izleyen ikinci Pazar günü en fazla oyu alan ilk iki adayın yarışacağı yeni bir turun yapılacağı şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasa’nın 104. Maddesinde gerçekleştirilen değişiklik ile Cumhurbaşkanının devletin başı olmasının yanında yürütme yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Cumhurbaşkanı tarafından kararname ile atanacağı kuralı getirilmiştir.

Cumhurbaşkanına yürütmeye ilişkin olarak düzenleyici işlem yapma yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanlarının kararname yetkisi olarak ifade edilen bu düzenlemenin çerçevesi şu şekilde çizilmiştir: “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, temel haklar, kişi hakları ve siyasi haklar ve ödevler alanlarında çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen alanlarda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi düzenlenemez. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümleri uygulanır. TBMM’nin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz kalır.”

² Kaynak için bkz: Serdar Güleler, Nebi Miş, *Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, Seta Yayınları, Ankara, 2017

Kanun tasarısı hazırlayamayan Cumhurbaşkanının bağlayıcılığı olmayan, mesaj yolu ile yasa değişikliği isteğinde bulunabilmesinin önü açılmıştır.

Anayasanın 105. Maddesinde gerçekleştirilen değişiklik ile Cumhurbaşkanının cezai sorumsuzluğu kaldırılmıştır. Görevi ile ilgili olan veya olmayan eylemlerinden sorumlu olduğu, Meclis tarafından suçlanıp Yüce Divan'da yargılabileceği düzenlenmiştir. Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile soruşturma açılması istenebileceği ve beşte üç çoğunlukla soruşturma açılabilmesi kararlaştırılmıştır. “Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz.” kuralı getirilmiştir. Yüce Divan'da seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilen Cumhurbaşkanının görev süresinin sona ermesi kuralı getirilmiştir.

Cumhurbaşkanının birden fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabileceği ve kendine vekalet edecek Cumhurbaşkanı yardımcısını belirleyebileceği Anayasanın 106. Maddesi ile kurala bağlanmıştır. Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve görevden alınabilen bakan ve Cumhurbaşkanı yardımcılarının yasama üyesi olması durumunda milletvekilliklerinin sona ereceği hükmü getirilmiştir.

Yürütme üyelerinin siyasi sorumluluklarının Cumhurbaşkanına karşı olduğu ve cezai sorumluluklarından kaynaklı olarak Meclis soruşturması yoluyla Yüce Divan'a sevk edilebileceği kurala bağlanmıştır. Bakanlıkların kurulması ve kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilat yapılarının Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceği belirlenmiştir.

Bütçe ile ilgili olarak 161-164. maddeler arasında yer alan hükümler sadeleştirilerek ve Cumhurbaşkanlığı sistemine adapte edilerek tek bir maddede toplanmıştır. Bütçe kanununun Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanıp Meclise sunulması kuralı getirilmiştir. Bütçe kanununun Mecliste zamanında kabul edilmemesi durumunda geçici bütçe kanununun çıkarılması, çıkarılamaması durumunda ise yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak uygulanması kuralı getirilmiştir.

B. Yasama

Milletvekili sayısı nüfus artışına uygun olarak 550'den 600'e çıkarılmıştır. Milletvekili seçilme yaşı dünyadaki eğilimlere uygun olarak 25'ten 18'e indirilmiştir. Milletvekili olma niteliklerinden “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar” ibaresi, “askerlikle ilişkili olanlar” şeklinde değiştirilmiştir.

TBMM'nin görevlerinin düzenlendiği Anayasanın 87. Maddesi yeniden düzenlenmiştir. Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak için yetki verme görevi metinden çıkarılmıştır. Cumhurbaşkanlığı sisteminde yürütmeyi temsil edecek

Cumhurbaşkanı kanun teklif edemeyeceği için “kanun tasarısı” kavramı da kaldırılmıştır.

Anayasanın 98. Maddesinde yapılan değişiklikte TBMM’nin yürütmeyi denetleme mekanizmalarından olan meclis araştırması, genel görüşme ve meclis soruşturması korunurken, “soru” mekanizmasının sadece yazılı biçimde kullanılması esası benimsenmiştir. Parlamenter sistemlere özgü bir mekanizma olan “gensoru” ise Cumhurbaşkanlığı sistemine uygun olarak kaldırılmıştır.

III. ABD’DE YASAMA VE DENETİM FAALİYETLERİ

ABD’de uygulanan başkanlık sistemi, gücün tek organda bulunmaması durumunun gereği olarak; yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki iletişimi zorunluk kılmakta ve söz konusu organlar arasında ortaya çıkan uzlaşma sonucunda daha işlevsel hale gelmektedir. Örneğin, başkan, yüksek bir makam için yapacağı atamada, senatörlerle ön görüşmeler yaparak onay alma ihtimallerini değerlendirmekte ya da belirlediği aday dışında onaylanma ihtimali yüksek olan kişiyi atayabilmektedir.³

ABD’de yasama yetkisi münhasıran Kongreye aittir. Temsilciler Meclisi ve Senato üyeleri, delege ve komisyonerler⁴ kanun teklif etme yetkisine sahiptir. Vatandaşlar, eyalet meclisleri ve hükümet kanun teklif etme yetkisini harekete geçiren farklı kaynaklardır.

Kongrede sadece Temsilciler Meclisine ve Senatoya özgülenmiş işler bulunmaktadır. Yürütmenin yaptığı atamaları ve uluslararası antlaşmaları onaylamak sadece Senatoya ait bir yetki iken, gelir sağlamaya yönelik kanun tekliflerini vermek Temsilciler Meclisine ait bir yetkidir.

A. Kanun teklifleri

Kanun teklifleri; kamusal teklifler ve özel teklifler olarak ayrılmaktadır. Herkesi bağlayan genel kuralları içeren teklifler kamusal, belirli kişi ve kurumları ilgilendiren düzenlemeleri içeren teklifler özel olarak adlandırılır.

Kongrede gerçekleştirilen yasama faaliyetleri çerçevesinde; basit kararlar, mutabakat kararları ve ortak karar olarak adlandırılan kararlar bulunmaktadır. Bir meclisin iç işleyişini ve çalışma düzenini ilgilendiren kurallar içeren kararlar *basit karar*, her iki meclisin iç işleyişine veya birlikte yapacakları işlere ilişkin kararlar *mutabakat kararları*, her iki meclis tarafından görüşülerek kabul edilen, başkanın onayına tabi olan ve kanun gücündeki kararlar ise *ortak kararlar* olarak adlandırılır.

Kanun teklifini sunan üye “ilk imza sahibi” olarak kabul edilir. Kamusal teklifler için ortak olmak bakımından bir sınır yoktur. Teklif verildiğinde imzası bulunanlar asıl ortaklardır. Ancak, komisyon raporu tamamlanıncaya kadar yeni isimler eklenebilir. Benzer şekilde komisyon raporu tamamlanıncaya kadar imza sahipleri çekilebilir. Temsilciler Meclisi içtüzüğüne göre özel teklifler birden fazla

3 TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Başkanlık Sistemi (ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya Örnekleri)*, TBMM Basımevi, Ankara, 2015.

4 Puerto Rico, District of Columbia, Guam ve Virgin Adaları gibi yerlerden Temsilciler Meclisine seçilen fakat Genel Kurulda oylamalara katılma dışında milletvekili statüsüne sahip olan kişilerdir.

imza ile verilemez. Ancak uygulamada buna aykırı örnekler olmuştur. Senato bakımından böyle bir yasak yoktur.

Teklif ilgili büroda sıra numarası verilir ve ilgili komisyona havale edilir. Teklifin havale edildiği komisyon başkanlarına teklif örnekleri gönderilir. Komisyon sekreteri, söz konusu teklifi Yasama Takvimine kaydeder.

Kongre üyeleri ve çalışanları, kanun teklifi metnini hazırlarken, yasama tekniğine uygunluk sağlama bakımından her mecliste bulunan Yasama Danışma Biriminden yararlanır. Bahsi geçen Birim, “*Meclis Yasama Danışma Birimi Taslak Hazırlama Biçim El Kitabı*” adı altında kanun teklifi hazırlamada uyulması gereken biçim kurallarını ihtiva eden bir kitapçık yayımlamıştır.

Teklifler, Meclis Başkanı tarafından havale edilir. Havale için Yasama Müşavirinin görüşü alınır. Başkan, teklifi birden çok komisyona havale edebilir, bir komisyonu asli, diğerini tali olarak seçebileceği gibi hepsini de asli olarak seçebilir. Ayrıca, teklif bölünerek, her bölüm ilgili komisyona havale edilebilir. Teklifteki konularla ilgili komisyonlardan seçilecek üyelerden oluşan bir geçici komisyon kurarak teklifi bu komisyona havale edebilir. Bir başka uygulamaya göre ise başkan, bir komisyonda görüşülerek raporu tamamlanan teklifi, değişikliklerin incelenmesi ve değerlendirilmesi için, raporu bir başka komisyona havale edebilir.

İçtüzüğe göre, başkan, havale işleminde asli ve tali komisyonlar için görüşme süresi belirleyebilir. Uygulamada, tali komisyonlar için rapor sunmalarına ilişkin son gün belirlenirken, asli komisyonlar için süre sınırı belirleme nadiren görülmektedir. Başkan, gündem değişikliği ya da sürenin tamamlanması nedeniyle, asli komisyon raporunu beklemeden, teklifi Genel Kurula sunabilir ya da başka bir komisyona havale edebilir. Senatoda, kanun teklifleri sadece en ilgili komisyona havale edilebilir ve birden fazla komisyonun görevlendirilmesi söz konusu değildir. Ancak uygulamada bu kuralın esnetilebildiği görülmektedir. Örneğin teklifin bulunduğu esas komisyon başkanı, ilgili olduğunu düşündüğü diğer komisyon başkanları ile konuyu görüşebilir.

B. Temsilciler Meclisinde Komisyonlar

Temsilciler Meclisinde; daimi, özel ve ortak olmak üzere üç tür komisyon bulunmaktadır. Ayrıca bazı konularda geçici ve daimi komisyonlar da oluşturulabilmektedir. Her daimi komisyon, içtüzük kurallarına aykırı olmayacak şekilde, kendi çalışma usul ve esaslarını belirlemek zorundadır. Komisyon üyelerini, siyasi partiler belirler, Meclis ise onaylar. İchtüzüğe göre hiçbir üye, ikiden fazla daimi komisyonda ve bu komisyonların dörtten fazla alt komisyonunda görev yapamaz. Her bir komisyonda, 30 personel çalışmaktadır.

Daimi komisyonlar ayda en az bir kez olmak üzere düzenli toplanır. Üç ya da daha fazla üye özel toplantı düzenlenmesini isteyebilir. Komisyon toplantıları

kural olarak kamuya ve medyaya açıktır. Üye sayısının çoğunluğunun bulunduğu toplantıda, komisyon, karar alarak açık toplantıyı kapalı yapabilir. Komisyon, çalışanlarına ve bakanlık personellerine kapalı toplantılara katılma izni verebilir.

Komisyonlar; yasama, denetim, soruşturma ve aday onay konularında dinleme (hearing) toplantıları gerçekleştirmektedir. Hem Kongre içinde hem de dışında yapılan bu toplantılarda, amaç, bilgi toplamaktır.

Komisyon toplantılarına kimlerin katılabileceğine ilişkin her komisyonun farklı kuralları vardır. Bazı komisyonlar, kendi üyeleri dışındaki meclis üyelerinin de toplantılarına katılmalarına izin vermişlerdir.

Komisyon tarafından raporu gönderilmiş bir kanun teklifi, ilgili rapor Temsilciler Meclisi üyelerinin eline geçtikten sonra üç takvim günü geçmeden önce Genel Kurulda görüşülemez.

Komisyonunda yeniden görüşülme önergesi ile kanun teklifini komisyondan genel kurula indirme önergesi, komisyonlarla ilgili olarak ortaya çıkan özel durumlar olmaktadır.

C. Senatoda Komisyonlar

Senato İçtüzüğü ve İdari İşler Komisyonunun yazılı izni ile federal hükümete bağlı çalışan uzmanlar da komisyonlarda görevlendirilebilir.

Komisyonlar, havale edilen işleri görüşmeye karar verirse, öncelikle ilgili idari birimlerden yazılı görüş alma yoluna başvurumaktadırlar. Sonrasında ise teklif ya da ortak kararın konusu ile ilgili bilgi toplamak ve komisyon dışından uzmanların (yürütme biriminden bakanlar, bürokratlar, sivil toplum temsilcileri, öğretim üyeleri, diğer uzmanlar gibi) görüşlerini almak üzere dinleme (hearing) toplantıları düzenlemektedirler.

Komisyonlar, işlerini görüşmek üzere haftalık, iki haftalık ve aylık toplantı günleri belirlemektedir. Dinleme toplantıları da dahil olmak üzere tüm komisyon toplantıları kural olarak kamuya açık yapılmaktadır. Açık toplantılar radyo ve televizyondan yayınlanır.

D. Denetim

Başkan da dahil olmak üzere yürütme ve yargıya ilişkin tüm makam sahipleri herhangi bir suç işledikleri izlenimi oluşması halinde suçlandırma süreci ile görevden alınabilmektedirler.

Parlamentar denetimi gerçekleştiren aktörler; daimi komisyonlar, özel komisyonlar ve parlamento üyeleridir. Sayıştay, Kongre Araştırma Servisi, Kongre Bütçe Ofisi, Kongre Üyelerinin Kendi Personeli ve Komisyon Görevlileri denetime yardımcı kişi ve kurumlardır.

IV. KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞININ GÖREV ALANINDA YER ALAN HUSUSLAR

A. İhtisas Komisyonları ile İlgili Hususlar

İhtisas komisyonlarının çalışmalarına ilişkin yeni sisteme geçişle karşılaşılabilir hususlar değerlendirilerek bu alana dair riskler, beklentiler, ihtiyaçlar ve hazırlıklar bir sunum olarak katılımcılara aktarılmış ve belirli hususlar üzerinde tartışmalar yapılmıştır.

İhtisas komisyonları ile ilgili aşağıdaki görüşler ifade edilmiştir:

Hâlihazırda ihtisas komisyonlarında söz konusu olan hükümeti temsil (yeni sistemde “yürütmeyi temsil”), oturma düzeni, temsil yetkisi verme gibi hususların yeni sistemde parlamentodaki komisyonlara nasıl yansıtılacağına aydınlatılması gerekir. Örneğin komisyonda görüşülecek bir kanun teklifinin görüşmelerinde yürütmenin temsilcisinin çağrılıp çağrılmayacağı, çağrılacaksa davetin kime yapılacağı, önergelerin verilmesinde yürütme temsilcisine önergeye katılıp katılmayacağı hususunun sorulup sorulmayacağı, yürütmenin temsilcisinin komisyon toplantısına katılmaması sebebiyle komisyon görüşmelerinin hâlihazırdaki durumda olduğu gibi ertelenip ertelenmeyeceği gibi konular aydınlatılmalıdır.

Toplantıdaki ağırlıklı görüş, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin katı kuvvetler ayrılığını öngörmesi nedeniyle sistemin, yürütme temsilcisinin komisyon görüşmelerinde bulunmasına ve komisyonun, yürütme temsilcisine görüşülen konu ile ilgili fikrini sormasına engel oluşturmayacağı yönündedir. Bununla birlikte komisyonların, görüşülen konulara ilişkin yürütmeden elde edilen bilgilere ilave olarak, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin de teknik bilgilerine başvurmasına yönelik tutumunu artırarak sürdürmesi gerekmektedir. Yasama organı, görüşülen konularla ilgili olarak yürütmeden ayrı, kendi bağımsız bilgi ihtiyacını karşılayacak mekanizmalar oluşturmalı, bilgi temininde yürütmeye bağımlı kalmamalıdır.

İhtisas komisyonlarının Araştırma Komisyonları gibi çalışarak sürekli alt komisyonlar kurmaları ve yerinde inceleme ve saha çalışmaları yapabilmelerinin koşulları oluşturulmalıdır. Komisyonların bu şekilde, kendi bağımsız bilgi ihtiyacını karşılayacak düzeye erişebilecekleri düşünülmektedir.

Yasama işleri ile ilgili olarak komisyonların aylık gündemlerinin önceden belirlenmesi, yasama çalışmalarının öngörülebilirliğini artıracaktır.

Yeni sistemde yasama faaliyetlerinin daha etkin ve verimli olmasını sağlamak amacıyla, TBMM, “Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”

yayımlamalıdır. Söz konusu Yönetmelik'te, Düzenleyici Etki Analizine ilişkin hükümler de yer almalıdır.

Araştırma Hizmetleri Başkanlığı ile ihtisas komisyonlarının entegre bir şekilde çalışması sağlanmalı, komisyon çalışmalarına gerekli bilgi desteğinin verilmesi temin edilmelidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan bir yöntem olarak “hearing” sistemi, ihtisas komisyonları bakımından değerlendirilmelidir. Komisyonlara “izleme” yetkisinin verilmesi düşünülebilir. Böylece kabul edilen kanunların uygulanmasına ilişkin sorunlar takip edilebilir.

İhtisas komisyonlarında, kanun teklifi görüşmeleri esnasında, kanun tekliflerinin birleştirilmesi işlemlerinin kaldırılması düşünülmelidir.

Mevcut İçtüzük, henüz Anayasa değişiklikleri doğrultusunda değiştirilmediği için komisyonların çalışma usullerinin, usul tartışmaları ve komisyon başkanlarının tutumu ile şekillenmesi muhtemel görünmektedir.

B. Genel Kurul Çalışmaları, Kürsü Müşavirliği Hizmeti, Genel Kurulda Kanun Yapım Süreci ile İlgili Hususlar

Genel Kurul çalışmaları ve Genel Kurulda kanun yapım süreci konusunda, Anayasa değişikliği sonrası uygulama değişikliği gereken hususlara ilişkin değerlendirmeler; yürütmenin Genel Kurulda temsili, inşai nitelikte işlemler (önerge vermek, önergelere katılmamak vb.) yapabilme yetkisinin olup olmayacağı ve söz talebi ile konuşma hakkına ilişkin temel başlıklar üzerinden yapılmıştır.

Yürütmenin Genel Kuruldaki yasama faaliyetlerine ilişkin görüşmelerde aranması ve bulunamaması halinde görüşmelerin ertelenmesi bağlamında (İçt. m. 62) yapılan değerlendirmelerde; yürütmenin görüşmelerde aranmamasına ilişkin görüşler ağır basmıştır.

Görüşmelerde söz hakkı ve öncelikli söz hakkı bağlamında (İçt. m. 60, 61) yapılan değerlendirmelerde; yürütmeye söz hakkı verilmesine ilişkin görüşler daha ön plandayken söz hakkında bir öncelik tanınmasına ilişkin gereklilik olduğuna dair baskın bir kanaat oluşmamıştır. Yürütme adına Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanların konuşabileceği, üst düzey bürokratların konuşmasının mümkün olmayabileceği ve Bakanlardan yetki belgesi istenebileceği belirtilmiştir.

Değişiklik önergeleri bağlamında (İçt. m. 87) yapılan değerlendirmelerde; yürütmenin yeni sistemin ruhu bakımından değişiklik önergesi vermesinin uygun olmayacağı, ayrıca önergeye katılımının da sorulmayacağı görüşü daha ağırlıklıdır.

Tezkere görüşmeleri, genel görüşme ve meclis araştırması görüşmeleri ve kapalı oturum görüşmeleri bağlamında da; yürütmeye Genel Kurulda bulunma ve söz hakkı tanınabileceği ama önerge verme hakkının olmaması gerektiği değerlendirilmiştir.

Görüşülmekte olan kanun teklifinin komisyona geri çekilmesi (İçt. m. 88) ve yeniden görüşme (İçt. m. 89) bağlamındaki taleplerin yeni sistemde artık yürütme tarafından yapılamayacağı düşünülmektedir.

Tekliflerin doğrudan Genel Kurul gündemine alınması bağlamında (İçt. m. 37) ise iki farklı görüş üzerinde tartışılmış; bir görüş yürütmenin bu konuya ilişkin de önerge verme yetkisi olmaması gerektiğini değerlendirirken, ikinci bir görüşe göre ise bu konuya ilişkin yürütmeye önerge verme hakkı tanınarak yürütmenin doğrudan gündeme alınarak görüşülmesinde fayda gördüğü tekliflere ilişkin bir talepte bulunma esnekliği getirilmesinin faydalı olabileceği dile getirilmiştir.

Gündem dışı konuşma bağlamında da (İçt. m. 59) yürütmenin zaruret görülen acele hallere ilişkin konuşma yapabileceği düşünülmektedir. Yine yapılan gündem dışı konuşmalara cevap verebileceği değerlendirilmektedir.

Yürütmeyi kimin temsil edeceği, rol ve yetkileri kimin kullanacağı hususunda oturmuş bir uygulama olarak Genel Kurulda yetkilendirilen bir Bakanın veya Cumhurbaşkanı Yardımcılarının olması gerektiği değerlendirilmektedir.

Hükümet programının okunması ve görüşülmesi hususunda ise (İçt. m. 123, 124) yeni sistemde buna yer olmadığına ve tamamen kaldırılması gerektiğine ilişkin bir görüş belirtilirken; bir diğer görüş olarak yürütmenin yasama organını bilgilendirici bir sunum şeklinde müzakere ve oylama olmaksızın bu uygulamayı devam ettirebileceği de dile getirilmiştir.

Bakanlar Kurulunun çekilmesi halinde yeni Bakanlar Kurulu güvenoyu alıncaya kadar teklif görüşmelerinin ertelenmesi (İçt. m. 78) hususundaki hükmün yeni sistemde artık Bakanlar Kurulu ve güvenoyu olmadığından uygulanamayacağı ve yasama organının bu halde de teklif görüşmelerine devam etmesi gerektiği hususu değerlendirilmiştir.

Cumhurbaşkanı'nın mesajı (ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir) uygulamasının nasıl yapılacağı da değerlendirilen konulardan birisi olmuştur. Bu mesajın sadece 1 Ekim'de yapılacak açılış konuşmasından ibaret olduğu görüşünü dile getirenler olduğu gibi, Cumhurbaşkanının dilediği zaman ve konuda parlamentoda yazılı ve sözlü mesaj vermesi şeklinde değerlendirenler de olmuştur.

Genel Kurul çalışmalarını etkileyecek bir diğer konu olarak uluslararası anlaşmaların nasıl TBMM'ye sunulacağı hususu da değerlendirilmiştir. Uluslararası anlaşmaların mahiyeti itibarıyla yürütme tarafından parlamentoya gönderilmesine imkân verecek bir düzenleme yapılması gerektiğini değerlendirenler olduğu gibi; uluslararası anlaşmaların Meclis Başkanı tarafından milletvekili sıfatıyla teklif olarak havale edilebileceğini veya başka parlamento içi alternatiflerin düşünülebileceğini savunanlar da olmuştur.

C. Denetim Önergeleri ve Denetim Bürosunun Çalışma Sistemine İlişkin Hususlar

Denetim önergeleri ve Denetim Bürosunun çalışma sistemi konusunda, Anayasa değişikliği sonrası uygulama değişikliği gereken veya değinilmesi gereken şu hususlar üzerinde değerlendirme ve tartışmalar yapılmıştır:

16 Nisan 2017 tarihinde halk oylamasında kabul edilen Anayasa değişikliğiyle sözlü soru ve gensoru hukuk sistemimizden çıkarılmıştır. Sözlü sorular basılı gündemde başlık olarak yer almaya devam edecektir. Gensoru kaldırıldığı için, sorulamayacak sorular kapsamında konusu evvelce Başkanlığa verilmiş gensoru önergeleriyle aynı olan sorular çıkarılmıştır.

Yazılı soruların Cumhurbaşkanı Yardımcılarına ve Bakanlara yöneltileceği ve Bakan imzalı cevapların kabul edileceği belirtilmiştir. Yazılı soru bakımından cevap verme süresi olarak belirlenen 15 günlük sürenin mahiyetinin hak düşürücü ve düzenleyici bir süre olduğu, bu nedenle tekit müessesesinin kalkması gerektiği, 10 günlük ek süre verilmesine ihtiyaç olmadığı, 15 günlük sürenin soruların gönderim tarihinden değil, muhataplarına ulaşma tarihinden itibaren başlayacağı, 15 günü geçtikten sonra gelen cevapların da süresi içinde cevaplanmayan soru olarak internette yayınlanmaya devam edeceği değerlendirilmiştir.

Koordinatör olarak Başbakanlık kaldırıldığı için yeni sistemde muhatap değişikliği yapma usulüne ihtiyaç olmayacağı, bu şekilde gelen yazıların cevap olarak kabul edilip, milletvekillerine gönderilebileceği, yazılı soruda muhatap değişikliği konusunda zaten bir mevzuat altyapısının olmadığı, süregelen bir uygulamadan ibaret olduğu ve kaldırılabilmesi görüşü dile getirilmiştir.

Genel görüşme ve Meclis araştırması önergelerinin ön görüşmelerinde yürütmeye söz verilmesi gerektiği aksi halde denetim amacının hâsıl olmayacağı değerlendirilmiştir.

Meclis soruşturmasının Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar hakkında istenebileceği, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu hakkında da soruşturma önergesi verilebileceği, bu önergenin Meclis Soruşturması önergesi olmamakla

birlikte Meclis Soruşturması önergesinin tabi olduğu usule tabi olduğu dile getirilmiştir.

Yeni sistemde Bakanlar siyasi figür olmadıklarından üst düzey bürokratlardan bakan adına gelen cevapların kabul edilip edilemeyeceği, TBMM Başkanından sözlü soru sorulup sorulamayacağı, Cumhurbaşkanını ya da Bakanların genel görüşme ve Meclis araştırması açılmasını isteyip isteyemeyeceği hususlarının da üzerinde tartışılmıştır.

Araştırma komisyonlarının yürütme kanadından bilgi-belge talep etmesi ve özellikle belli seviyelerdeki kamu görevlilerini toplantıya davet etmesi yürütme tarafından belli bir isteksizlikle karşılanabilmektedir. Bu ve bunun gibi sorunları etraflıca ele alarak çözüme kavuşturan, görev ve yetki sınırlarını netleştiren, yaptırımları açıkça gösteren, kısacası araştırma komisyonlarını güçlendirmeye yönelik bir kanuni düzenlemeye ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

D. Merkez Bürolara İlişkin Hususlar

1. Araştırma ve İnceleme Bürosu

Büroya ilişkin sunum ve tartışmalar kapsamında, öncelikle genel bir perspektif olarak, yeni sistemde parlamentoyu güçlendirme arayışı doğrultusunda bilgi paylaşım süreçlerinin açıklığı ve paylaşımın yaygınlaştırılmasının önemi vurgulanmış, TBMM Başkanı ve komisyon başkanlarının yanı sıra Başkanlık Divanı ve komisyonların tüm üyelerine dönük bilgi akışının önemli bir boyut olarak gözetilmesi gerekliliğine işaret edilmiştir. Özel olarak Araştırma ve İnceleme Bürosu faaliyetleri kapsamında;

Kanun tekniğine dayanak oluşturan kurallar manzumesinin yeniden ele alınması ve yürürlükteki mevzuat hazırlama usul ve esasları hakkındaki Bakanlar Kurulu yönetmeliği yerine Meclis tarafından yeni bir düzenleme yapılmasının acil bir gereklilik olduğu,

İçtüzüğün 40'ncı ve 41'inci maddeleri kapsamında kanun tekliflerinin Meclis Başkanlığı ya da komisyonlar eliyle yürütme organına iletilerek yürütme organının görüşünün alınmasının, bu bağlamda düzenleyici etki analizi kurumunun yeni bir anlayış içinde yasama organını bilgilendirici bir yol olarak işlevsel kılınmasının bilgiye dayalı yasama sürecinin kurumsallaşması bakımından yararlı olacağı,

Yeni sistemde kanun teklifi taslağı hazırlama istemlerinde görülecek olası artış karşısında siyasi parti grupları ile istişare edilerek grupların belli bir süzgeç işlevi görmesinin sağlanabileceği, böylece büro çalışmalarının kanunlaşma olasılığı yüksek nitelikli kanun teklifi taslakları üzerinde yoğunlaşmasına olanak

tanınabileceği, taslak hazırlama çalışmalarına ilgili komisyon uzmanlarını da katacak bir çalışma anlayışının yararlı olabileceği,

Kanun Teklifi Taslağı Hazırlama Yönergesinin daha ayrıntılı bir içerikle, yönetmelik biçiminde düzenlenmesinin uygun olacağı,

Başkanlığa sunulan tüm kanun tekliflerine ilişkin olarak kanun tekniği yönünden inceleme raporu yazılmaması, sadece komisyonlarca gündeme alınan tekliflere ilişkin ayrıntılı rapor yazılması uygulamasına devam edilmesinin yerinde olacağı,

Kanun teklifleri için madde gerekçesi aramama yönündeki uygulamadan vazgeçilmesinde yarar görüldüğü, bu bağlamda İçtüzüğün 74'üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki muğlaklığın, genel gerekçe ve madde gerekçesini birlikte arama yönünde bir yorum geliştirerek ya da yapılacak İçtüzük değişikliği ile çözülmesinin gerekli olduğu,

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenen hususlara ilişkin (bunların ilgili oldukları kanunları da belirleyecek şekilde) bir karşılaştırmalı mevzuat sicilinin oluşturulmasında yarar görüldüğü, bu sicil çalışmasına Anayasa Mahkemesi kararlarının izlenmesine dönük bir sicil çalışmasının da eklenmesinin düşünülebileceği; bu bağlamda komisyon uzmanlarının -komisyonlarının görev alanı çerçevesinde- ve Mevzuat Bilgi Sistemi Bürosunun da katkı sağlayabileceği, bu türden bir sicil çalışmasının, kanun tekliflerine ilişkin inceleme raporlarının yazımı noktasında verimli ve nitelikli bir bilgi havuzu oluşturacağı ve Başkanlık tutumları sicili çalışmasının devam ettirilmesinde yarar olduğu belirtilmiştir.

2. Komisyonlar Bürosu

Mevcut sistemde kanun tasarı ve tekliflerinin komisyonlara havalesi için ön çalışmalar yapan, komisyon raporlarını sıra sayısı olarak hazırlayan, Başkanlık Divanı ve komisyon üyeliklerini takip eden ve Genel Kurul gündemini hazırlayan Komisyonlar Bürosu ile ilgili olarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde;

- Başkanlık Divanının Genel Kurul nöbeti konusunda farklı bir durumun olmadığı,

- Komisyon, Divan ve parti grubu üyeliklerine yönelik yazışma ve diğer işlemlerin ve oranların düzenli takibinin devam edeceği, bakan olarak atananların üyeliklerinin düşürüleceği,

- Genel Kurul gündeminin hazırlanması ile ilgili olarak, yeni sistemde bulunmayan işlerin (sözlü soru gibi) Gündemin ilgili kısımlarında başlık olarak bulunmakla birlikte içerikte yer almayacağı,

-İçtüzüğün 37'nci maddesi kapsamında, uygulamada kullanılmayan Hükümetin doğrudan gündeme alınma talebinin yeni sistemde mümkün olmayacağı, buna karşılık Cumhurbaşkanının tabi olduğu partiden bir milletvekilinin bu kapsamda doğrudan gündeme alınma talebi hakkını kullanabileceği,

- Yeni sistemde tasarıların bulunmadığı, sadece tekliflerin havalesinin yapılacağı ve bu konuda da ortaya çıkan bir sorun olarak bakiye Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile bu süreçte çıkartılacak olan KHK'ların havalesinin devam ettirilmesi gerektiği ve yaşayan KHK'ların mevcut hali ile devam ettirilmesinde fayda olduğu,

- Komisyon raporları başta olmak üzere diğer komisyon işlemlerinin yeni sistemde de aynen devam edeceği,

- “1/” ve “6/” ibarelerinin kullanımı, internet sayfasında yer alan “KHK”, “tasarı” ve “sözlü soru” ibareleri ve bu bağlamda programın güncellenme sorunu üzerinde durulması gerektiği belirtilmiştir.

3. Kanun ve Karar Sicili Bürosu

Yapılan değişikliklerin Kanun ve Karar Sicili Bürosunu üç boyutuyla etkileyeceği değerlendirilmektedir. Bunlardan birincisi Sicil Bürosu tarafından kanunlaşan metinlerin Başbakanlığa gönderilmesi ile ilgilidir. Kanunlar, Büro tarafından iki nüsha Cumhurbaşkanlığına ve bir nüsha da Başbakanlığa olacak şekilde gönderilmektedir. Başbakanlığa gönderilme gerekçesi Resmi Gazete’de yayımlanacak kanun için Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yapılması gereken olan ön hazırlıktır. Ancak yeni sistemi düzenleyecek olan KHK’ler henüz çıkarılmadığı için ilgili birimin yeni dönemde nereye bağlı olacağı muğlaktır. Dolayısıyla yeni dönemde kanunların yalnızca Cumhurbaşkanlığına yahut ilgili Cumhurbaşkanı Yardımcılığına gönderilmesi öngörülmektedir.

Sicil Bürosunu etkileyen bir diğer husus ise kanunların gönderilmesine benzer biçimde TBMM Kararlarının Resmi Gazete’de yayımlanmak üzere Başbakanlığa gönderilmesi konusudur. Yeni dönemde TBMM Kararlarının da doğrudan Cumhurbaşkanlığına yahut ilgili Cumhurbaşkanı Yardımcılığına gönderilmesi öngörülmektedir.

Üçüncü husus, Sicil Bürosunun asli işlevlerinden birisini oluşturan Danışma Kurulu hakkındaki işlemlerdir. İçtüzüğün, Danışma Kurulu müessesesini düzenleyen 19 uncu maddesinin üçüncü fıkrası “Gerektiğinde bir Hükümet temsilcisi veya Meclis başkanvekilleri de Danışma Kuruluna çağrılabilir” hükmünü haizdir. Bu bağlamda -her ne kadar uygulamada bir örneğine rastlanmasa da- Yürütmenin temsilcisinin Danışma Kurulu toplantılarına katılması

konusunda yeni dönemde de bir sakınca öngörülmemektedir. Zira Yürütmenin üyesi, Danışma Kurulu toplantısında oy hakkına sahip olmayacaktır. TBMM İçtüzüğü'nün kanunların yeniden görüşülmesini düzenleyen 89 uncu maddesi incelendiğinde, yeniden görüşme (tekrir-i müzakere) talebinde bulunabilecek aktörlerden birisinin de Hükümet olduğu görülmektedir. Yeniden görüşme isteminin Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra Genel Kurul'da karara bağlandığı düşünülecek olduğunda Yürütme temsilcisinin Danışma Kuruluna katılması muhtemel hallerden birinin tekrar-i müzakere müessesesi olduğu düşünülmektedir.

4. Mevzuat Bilgi Sistemi Bürosu

Kanunlara, kanunlarda yapılan değişikliklere ve bunlarla ilgili yasama materyallerine elektronik ortamda ulaşımı sağlayacak veri girişini gerçekleştirmekle görevli olan Büronun, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerini de elektronik ortama aktarması yönünde dile getirilen görüşe karşılık, bu işlemin, Meclis tarafından değil, mevcut Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

5. Denetim Komisyonları

İhtisas komisyonlarının denetim ve bilgi edinme işlevleri ile donatılmasının, denetimin ötesinde yasama sürecinin niteliğinin geliştirilmesi bağlamında olumlu çıktılar yaratabileceği değerlendirilmiştir.

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu gibi denetim işlevli daimi komisyonların yürürlükteki kuruluş kanunlarında yer alan hükümler çerçevesinde mevcut uygulamanın gözden geçirilmesinin temel bir gereklilik olduğu, bu komisyonların görev alanlarındaki gelişmeler ve faaliyetleri ile ilgili olarak hazırladıkları yıllık raporlarının komisyonlarda ayrıntılı olarak ele alınması ve tartışılmasının, ardından bu raporların Genel Kurul'un bilgisine sunulmasının ve Dilekçe Komisyonu genel kurul kararlarının bakanlıklara dağıtımının devam etmesinin denetim faaliyetlerini güçlendirici etkiler doğurabileceği ifade edilmiştir.

SONUÇ

30-31 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleştirilen ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının görev alanında bulunan hususların, yeni sistemde nasıl ele alınmasına ilişkin olan toplantı, yoğun bir katılım ile gerçekleştirilmiş ve söz konusu sürece ilişkin fikirler tartışılmıştır.

Komisyonlar ile ilgili olarak; yürütme temsilcisinin komisyon görüşmelerinde bulunmasına ve komisyonun, yürütme temsilcisine görüşülen konu ile ilgili fikrini sormasına yönelik bir engelin bulunmadığı, ihtisas komisyonlarının daimi alt komisyon kurabilmesi gerektiği, Araştırma Hizmetleri Başkanlığı ile yakın bir çalışma içinde olunmasının, TBMM'nin kendi Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği'ni yapmasının ve bu kapsamda da Düzenleyici Etki Analizine yer vermesinin faydalı olacağı belirtilmiştir.

Genel Kurul çalışmaları ile ilgili olarak, İçtüzüğü'nün 62'nci maddesi kapsamında yürütmenin aranmayacağı, 60 ve 61'inci maddeler ile ilgili olarak yürütmeye söz hakkı verilebileceği ve yürütme adına Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanların konuşabileceği, yürütmenin genel olarak önerge veremeyeceği (değişiklik önergesi, kapalı oturum önergesi gibi), Cumhurbaşkanı tarafından verilen mesajın niteliğinin dar kapsamlı olduğuna ilişkin görüşe karşılık, söz konusu mesajın zaman ve konu bakımından sınırlı olmadığı, uluslararası anlaşmaların Genel Kurula getirilmesi ile ilgili olarak bu anlaşmaların, Başkan tarafından milletvekili olarak havale edilebileceği ifade edilmiştir.

Denetim faaliyetleri ile ilgili olarak; yazılı soruların Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanlara yöneltileceği, Bakan imzalı cevapların kabul edilebileceği, genel görüşme ve Meclis araştırması açılmasında yürütmeye söz verilmesi gerektiği, Meclis soruşturmasının Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanlar hakkında istenebileceği dile getirilmiştir.

Merkez Bürolar ile ilgili olarak; Kanun Teklifi Taslağı Hazırlama Yönergesinin, yönetmelik şeklinde daha ayrıntılı düzenlenmesi gerektiği, bakiye Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile bu süreçte çıkartılacak olan KHK'ların havalesinin devam ettirilmesi gerektiği, Yürütmenin temsilcisinin Danışma Kurulu toplantılarına katılması konusunda yeni dönemde de bir sakınca öngörülmediği, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin de mevzuat bilgi sistemi programına eklenmesinin gerekli olabileceği vurgulanmıştır.

Denetim Komisyonları ile ilgili olarak ise bu komisyonların görev alanlarındaki gelişmeler ve faaliyetleri ile ilgili olarak hazırladıkları yıllık raporlarının komisyonlarda ayrıntılı olarak ele alınması ve tartışılmasının, ardından bu raporların Genel Kurul'un bilgisine sunulmasının, denetim faaliyetleri konusunda faydalı olacağı aktarılmıştır.

Son olarak, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, kurumsal kapasite ile ilgili olarak TBMM'nin İdari Teşkilatlanmasında yapılacak olan değişikliklerin, sistemin etkin çalışmasını sağlamak bakımından, yasama ve denetim faaliyetlerini önceleyecek şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

YASAMA VERİLERİ VE İSTATİSTİKLER

2018 YILI YASAMA VE DENETİM VERİLERİ

YASAMA FAALİYETLERİ

Kanun Tasarıları

01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar Başkanlığa 65 kanun tasarısı gelmiştir. Aynı tarihler arasında 47 kanun tasarısı kanunlaşmış, 40 kanun tasarısı ise Genel Kurul gündemine girmiştir. Bu tarihler arasında 3 kanun tasarısı Hükümetçe geri alınmıştır. 24.06.2018 tarihi itibarıyla 192 kanun tasarısına hükümsüz sayıldıkları için arşivleme işlemi yapılmıştır.

6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun uyarınca kanun tasarısı müessesesi, 27. Yasama Dönemi itibarıyla kaldırılmıştır.

Kanun Teklifleri

01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar Başkanlığa 360 kanun teklifi gelmiştir. Aynı tarihler arasında 7 kanun teklifi kanunlaşmış, 8 kanun teklifi ise Genel Kurul gündemine girmiştir. Bu tarihler arasında 4 kanun teklifi, teklif sahibi milletvekilince geri alınmış olup, 24.06.2018 tarihi itibarıyla 2.304 kanun teklifine hükümsüz sayıldıkları için arşivleme işlemi yapılmıştır.

27. Yasama Dönemi 24.06.2018-31.12.2018 tarihleri arasında Başkanlığa 1507 kanun teklifi gelmiştir. Aynı tarihler arasında 13 kanun teklifi kanunlaşmış, 1 kanun teklifi karar olmuştur. 34 kanun teklifi ise Genel Kurul gündemine girmiştir. 31.12.2018 tarihi itibarıyla 20 kanun teklifi Genel Kurul gündeminde olup, 1.473 kanun teklifi ise ilgili komisyonlarda bulunmaktadır.

Kanunlar ve Kararlar

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında bazı kanun tasarı ve teklifleri birleştirilmek suretiyle 92 kanun kabul edilmiştir. Bunların ilki 31.01.2018 tarihli ve 7068 sayılı *Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun* iken, sonuncusu 27.12.2018 tarihli ve 7159 sayılı *Karayolları Trafik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*'dur.

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında 31 TBMM kararı alınmıştır. Bunların ilki ise 11.01.2018 tarihli ve 1176 sayılı *Ağrı Milletvekili Leyla ZANA'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliğinin Düşmesine Dair Karar* iken, sonuncusu

25.12.2018 tarihli ve 1206 sayılı *Türk Silahlı Kuvvetleri Unsurlarının NATO'nun Afganistan'da İcra Etmekte Olduğu Kararlı Destek Misyonu ve Devamı Kapsamında Yurt Dışına Gönderilmesi, Aynı Amaçlara Yönelik Olmak Üzere Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Anılan Misyon'a Katılmak Amacıyla Ülkemiz Üzerinden Afganistan'a İntikali ile Geri İntikali Kapsamında Türkiye'de Bulunması ve Bunlara İmkân Sağlayacak Düzenlemelerin Cumhurbaşkanı Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin*, 06.01.2015 tarihli ve 1079 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı ile Verilen ve 03.01.2017 tarihli ve 1133 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı ile Uzatılan İzin Süresinin Anayasanın 92'nci Maddesi Uyarınca 06.01.2019 Tarihinden İtibaren İki Yıl Uzatılmasına Dair Karar'dır.

Kanun Hükmünde Kararnameler

25'inci Yasama Döneminden 26. Yasama Dönemine intikal eden 268 Kanun Hükmünde Kararname, 26. Yasama Dönemi sonunda 27. Yasama Dönemine intikal etmiş olup, ilgili komisyonlarda bulunmaktadır.

Ayrıca Anayasa'nın 121'inci maddesi kapsamında 01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar 3 KHK Başkanlığa gelmiştir. Bu tarihler arasında 3 KHK, TBMM İçtüzüğü'nün 128'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca doğrudan Genel Kurul'un gündemine girmiştir. 24.06.2018 tarihi itibarıyla 26 KHK kanunlaşmıştır.

27. Yasama Dönemi 24.06.2018-31.12.2018 tarihleri arasında Başkanlığa Anayasa'nın 121'inci maddesi kapsamında 1 KHK Başkanlığa gelmiş olup, TBMM İçtüzüğü'nün 128'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca doğrudan Genel Kurul'un gündemine girmiş ve kanunlaşmıştır. Bununla birlikte 5 KHK ise yetki kanunu çerçevesinde Başkanlığımıza sunulmuş olup komisyonlarda bulunmaktadır.

Yasama Dokunulmazlığı Tezkereleri

01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar Başkanlığa yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında 187 Başbakanlık tezkeresi sunulmuştur. Anayasa'nın 84'üncü maddesinin gereğince milletvekilliğin düşmesi nedeniyle 45 tezkere Başbakanlığa iade edilmiştir.

24.06.2018 tarihi itibarıyla Karma Komisyonunda bulunan 535 tezkereden; 27. Yasama Dönemi Milletvekili Genel Seçiminde yeniden seçilen milletvekillerine ait 252 tezkere, 26. Yasama Döneminden 27. Yasama dönemine intikal etmiş olup, yeniden seçilemeyen milletvekillerine ait olan 283 tezkere ise Cumhurbaşkanlığına iade edilmiştir.

27. Yasama Dönemi 24.06.2018-31.12.2018 tarihleri arasında Başkanlığa 149 yasama dokunulmazlığı tezkeresi gelmiş olup, 26. Yasama Döneminden

intikal eden 252 tezkereyle birlikte toplam 401 tezkere Karma Komisyonunda bulunmaktadır.

Kanun Teklifi Taslağı Hazırlama ve İncelemeler

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında, milletvekillerinin talepleri doğrultusunda 241 kanun teklifi taslağı hazırlanmış, milletvekilleri tarafından hazırlanmış olan 57 kanun teklifi taslağı ise TBMM Başkanlığına sunulmadan önce kanun yapım tekniği açısından gözden geçirilmiştir.

Ayrıca 7 Kanun Hükmünde Kararname incelenerek inceleme raporu hazırlanmış, 62 kanun tasarısı ile 1176 kanun teklifi incelenmiş, 92 komisyon raporu tetkik edilmiş ve 92 kanun okunarak son incelemesi yapılmıştır.

Ayrıca TBMM Başkanlığına sunulan kanun tasarısı ve teklifleri, bilgi formu hazırlanarak kanun yapım tekniğine uygunluk yönünden incelenmiş; kanun tasarısı ve tekliflerine ait komisyon raporları ile kabul edilen kanunlar ve kararlar yazım hataları ve kanun yapım tekniğine uygunluk açısından gözden geçirilmiştir.

DENETİM FAALİYETLERİ

Sözlü Soru Önergeleri

01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar 648 sözlü soru önergesi verilmiştir. Bunlardan; 24'ü Gelen Kâğıtlara girmeden önce geri alınmış, 1'i Anayasa ve İçtüzük hükümlerine uygun bulunmadığından iade edilmiş, 5'i ise mükerrer olduğundan işleme konulmamıştır. 21 sözlü soru önergesi ise yasama dönemi sona erdiğinden işleme alınamamıştır. İşleme alınan 597 sözlü soru önergesi hükümsüz sayılmıştır.

Bunların dışında yine 01.01.2018-24.06.2018 tarihleri arasında, söz konusu tarih aralığından önce verilmiş olan sözlü soru önergelerinden 82'si cevaplandırılmıştır.

6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile sözlü soru müessesesinin kaldırılması sonucunda 27. Yasama Döneminde işleme alınan herhangi bir sözlü soru önergesi bulunmamaktadır.

Yazılı Soru Önergeleri

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında TBMM Başkanlığına toplam 14.844 yazılı soru önergesi sunulmuştur.

Söz konusu 14.844 yazılı soru önergesinin 7.291'i 01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar ki süreçte verilmiştir. Bunlardan; 14'ü Gelen Kâğıtlara girmeden önce geri alınmış, 1.065'i Anayasa ve

İçtüzük hükümlerine uygun bulunmadığından iade edilmiş, 25'i ise mükerrer geldiğinden işleme konulmamıştır. 81 yazılı soru önergesi ise yasama dönemi sona erdiğinden işleme alınamamıştır.

İşleme alınan 6.106 yazılı soru önergesinin; 439'u süresi içinde ve 620'si süresi geçtikten sonra olmak üzere toplam 1.059'u cevaplanmıştır. Süresi geçtikten sonra cevaplandırılanlar hariç olmak üzere 3.241 yazılı soru önergesinin süresi içinde cevaplandırılmadığı Gelen Kâğıtlarda ilan edilmiştir. 1.806 yazılı soru önergesi ise hükümsüz sayılmıştır.

Bunların dışında yine 01.01.2018-24.06.2018 tarihleri arasında, söz konusu tarih aralığından önce verilmiş olan yazılı soru önergelerine ait 502'si süresi içinde ve 2.030'u süresi geçtikten sonra olmak üzere toplam 2.532 önerge cevabına ilişkin işlemler gerçekleştirilmiştir.

2018 yılı içerisinde verilen toplam 14.844 yazılı soru önergesinin 7.553'ü ise 24.06.2018-31.12.2018 tarihleri arasında verilmiştir. Bunlardan; 7'si Gelen Kâğıtlara girmeden önce geri alınmış, 86'sı Anayasa ve İçtüzük hükümlerine uygun bulunmadığından iade edilmiş, 48'i ise mükerrer geldiğinden işleme konulmamıştır. 440 yazılı soru önergesinin inceleme işlemleri devam etmektedir.

İşleme alınan 6.972 yazılı soru önergesinin; 308'i süresi içinde ve 1.666'sı süresi geçtikten sonra olmak üzere toplam 1.974'ü cevaplanmış olup 2'si ise Gelen Kâğıtlara girdikten sonra geri alınmıştır. Süresi geçtikten sonra cevaplandırılanlar hariç olmak üzere 4.086 yazılı soru önergesinin süresi içinde cevaplandırılmadığı Gelen Kâğıtlarda ilan edilmiştir. 910 yazılı soru önergesi ise işlemdedir.

Başkanlıktan Sorular

01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar TBMM Başkanı'na sözlü soru önergesi yöneltilmemiştir. 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile sözlü soru müessesesinin kaldırılması sonucunda da 27. Yasama Döneminde işleme alınan herhangi bir TBMM Başkanı'ndan sözlü soru önergesi bulunmamaktadır.

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında TBMM Başkanı'na toplam 81 yazılı soru önergesi yöneltilmiştir.

Meclis Araştırması Önergeleri

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında TBMM Başkanlığına toplam 1.344 Meclis araştırması önergesi sunulmuştur.

Söz konusu 1.344 Meclis araştırması önergesinin 494'ü 01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadarki süreçte verilmiştir.

Bunlardan 18'i Anayasa ve İçtüzük hükümlerine uygun bulunmadığından iade edilmiştir.

İşleme alınan 476 Meclis araştırması önergesinin; 1'i Gelen Kâğıtlara girdikten sonra geri alınmış, 7'si üzerinde ise görüşmeler gerçekleştirilmiş ve Meclis araştırması açılması kabul edilmiştir. 468 Meclis araştırması önergesi ise hükümsüz sayılmıştır.

2018 yılı içerisinde verilen toplam 1.344 Meclis araştırması önergesinin 850'si ise 24.06.2018-31.12.2018 tarihleri arasında verilmiştir. Bunlardan 17'si Anayasa ve İçtüzük hükümlerine uygun bulunmadığından iade edilmiş olup 2'si mükerrer geldiğinden işleme konulmamıştır. 22 Meclis araştırması önergesinin inceleme işlemleri devam etmektedir.

İşleme alınan 809 Meclis araştırması önergesinin; 12'si üzerinde görüşmeler gerçekleştirilmiş olup bunlardan 11'i kabul edilmiş, 1'i ise kabul edilmemiştir. 645 Meclis araştırması önergesi Genel Kurul Gündeminde yer almakta, 152 önerge ise Genel Kurul Gündemine girmeyi beklemektedir.

Meclis Soruşturması Önergeleri

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında Meclis soruşturması önergesi verilmemiştir.

Genel Görüşme Önergeleri

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında TBMM Başkanlığına toplam 8 genel görüşme önergesi sunulmuştur.

Söz konusu 8 genel görüşme önergesinin 2'si 01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadarki süreçte verilmiş olup söz konusu önergeler işleme alınmış ve yasama döneminin sona ermesiyle birlikte hükümsüz sayılmıştır.

2018 yılı içerisinde verilen toplam 8 genel görüşme önergesinin 6'sı ise 24.06.2018-31.12.2018 tarihleri arasında verilmiş olup söz konusu önergeler Genel Kurul Gündeminde yer almaktadır.

Gensoru Önergeleri

01.01.2018 tarihinden 26. Yasama Döneminin sona erdiği 24.06.2018 tarihine kadar TBMM Başkanlığına gensoru önergesi verilmemiştir. 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile gensoru müessesesinin kaldırılması sonucunda da 27. Yasama Döneminde işleme alınan herhangi bir gensoru önergesi bulunmamaktadır.

İHTİSAS KOMİSYONLARI İLE DİĞER KOMİSYONLAR

İhtisas Komisyonlarının çalışmalarında ve komisyon raporu hazırlanmasında komisyon başkanına ve üyelerine yasama uzmanlığı hizmeti verilmiştir.

Kuruluş kanunlarında kendilerine farklı görev, yetki ve sorumluluklar verilen KİT Komisyonu, Dilekçe Komisyonu, AB Uyum Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu ile Meclis araştırması ve soruşturması komisyonlarının yasama ve denetim faaliyetlerine sağlanan destek aşağıda özetlenmiştir.

Dilekçe Komisyonu

Dilekçe Komisyonu, Anayasadaki dilekçe hakkı kapsamında ve yasama denetiminin bir parçası olarak vatandaşlardan ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılardan gelen başvuruları, ilgili mevzuat çerçevesinde incelemekte, raporlamakta, gerektiğinde ilgili idarelere önerilerde bulunmakta ve söz konusu önerilerin ilgili idareler nezdinde uygulanmasını takip etmektedir.

01.01.2018 – 31.12.2018 tarihleri arasında E-Dilekçe sistemine 47.471 kişi yeni kayıt olmuş; hali hazırda ise program 211.276 kişi tarafından faal olarak kullanılmaktadır. Dilekçe Komisyonuna belirtilen tarihler arasında 9.313 başvuruda bulunulmuş olup, bunların dağılımına ilişkin bilgiler aşağıdaki şekildedir:

Yapılan Başvuru Şekline Göre Dilekçe Sayıları		
E-Devlet	41	%0,44
E-Dilekçe	7.961	%85,48
Elden	200	%2,15
Faks	37	%0,40
Kamu Kurumlarından	2	%0,02
Kurum İçinden	6	%0,06
Milletvekili Tarafından	70	%0,75
Posta	996	%10,69

Başvurunun İmzalanma Şekline Göre Dilekçe Sayıları

Şahsi İmzalı	4.691	%50,37
Toplu İmzalı*	4.576	%49,13
* Toplu imza ile yapılan 4.576 başvuruda imza atarak katılan kişi sayısı 270,214 olmuştur.		

Başvuru Yapanlara Göre Dilekçe Sayıları

Kadınlardan Gelen	2.234	%23,99
Erkeklerden Gelen	7.024	%75,42
Tüzel Kişilerden Gelen	46	%0,49

Son Durumlarına Göre Dilekçe Sayıları

Karara Bağlanan veya Hıfzedilen Dilekçe Sayısı	4.058	%43,57
İşlemde/İncelenmekte Olan Dilekçe Sayısı	4.283	%45,99

Dilekçe Komisyonuna yapılan başvurular konular itibarıyla değerlendirildiğinde; en fazla “Öteki İstek ve Dilekler (Şikâyetler)” konusunda başvuru geldiği görülmektedir. Ayrıca, Dilekçe Komisyonuna yurt içinde en fazla İstanbul, en az ise Tunceli ilinde ikamet eden vatandaşlar tarafından başvuru yapılmıştır. Yurt dışından yapılan başvuru sayısı 46 olup, bu başvuruların 11’i Almanya, 6’sı Amerika Birleşik Devletleri, 5’i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve 4’ü Fransa’dan yapılmıştır.

Gelen Başvurularda Konuları İtibarıyla İlk 5 Konu

Başvuru Konusu	Dilekçe Sayısı	Yüzde Oranı
Öteki İstek ve Dilekler (Şikâyetler)	1.761	%85,48
Adalet ve Güvenlik	1.375	%2,15
Personel İşlemleri	1.325	%0,40
İhbar ve Şikâyetler	793	%0,02
Milli Savunma	664	%0,06

Dilekçe Komisyonuna En Çok Başvuru Gelen İlk 3 İl

İl	Dilekçe Sayısı	Yüzde Oranı
İstanbul	1.904	%20,44
Ankara	1.022	%10,97
İzmir	396	%4,25

Dilekçe Komisyonuna En Az Başvuru Gelen Son 3 İl

İl	Dilekçe Sayısı	Yüzde Oranı
Kilis	7	%0,08
Ardahan	7	%0,08
Iğdır	7	%0,08

Dilekçe Komisyonu Başkanlık Divanı

26'ncı Yasama Dönemi 3'üncü Yasama Yılına dâhil olan 01.01.2018 – 24.06.2018 tarihleri arasında 30.11.2015 tarihli Dilekçe Komisyonu Genel Kurul toplantısında seçilen Dilekçe Komisyonu Başkanlık Divanı; 15.01.2018, 02.02.2018, 08.02.2018, 16.02.2018, 01/03/2018, 09.04.2018, 16.04.2018, 24.04.2018, 09.05.2018, 17.05.2018, 30.05.2018, 13.06.2018 ve 22.06.2018 tarihlerinde gerçekleştirdiği 13 toplantıda 4.910 dilekçe hakkında 2.459 karar almıştır.

27'nci Yasama Dönemi 1 ve 2'nci Yasama Yıllarına dahil olan 25.06.2018 – 31.12.2018 tarihleri arasında ise 16.07.2018 tarihli Dilekçe Komisyonu Genel Kurul toplantısında seçilen Dilekçe Komisyonu Başkanlık Divanı; 09.08.2018, 15.08.2018, 05.09.2018, 12.09.2018, 13.09.2018, 19.09.2018, 25.09.2018, 01.10.2018, 12.10.2018, 18.10.2018, 25.10.2018, 01.11.2018, 07.11.2018, 15.11.2018, 06.12.2018, 07.12.2018, 13.12.2018, 20.12.2018 ve 28.12.2018 tarihlerinde gerçekleştirdiği 19 toplantıda 3.817 dilekçe hakkında 2059 karar almıştır.

Netice itibarıyla; 01.01.2018 – 31.12.2018 tarihleri arasında yapılan 32 Dilekçe Komisyonu Başkanlık Divanı toplantısında 8.727 dilekçe hakkında 4.518 karar alınmış olup, 80 dilekçe mevzuata uygun olmadığından ya da mükerrer olması sebebiyle işlemden kaldırılarak hıfz olunmuştur.

Dilekçe Komisyonu Genel Kurulu

Dilekçe Komisyonu çalışma usul ve esaslarını düzenleyen mevzuatta öngörülen, toplumsal boyutu olan ve genellik arz eden dilekçeler birleştirilerek Dilekçe Komisyonu Genel Kurulu (DKGK) marifetiyle incelenmektedir.

08.05.2018, 16.07.2018 ve 31.10.2018 tarihlerinde olmak üzere 3 Genel Kurul toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Alt Komisyonlar

DKGK'nın gündemine alarak alt komisyon kurduğu ve çalışmalarını tamamlanmış Alt Komisyonlar:

- 1- Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) Yönetiminde Astsubayların Yeterince Temsil Edilmediği, Yapılan Kesintiyle Orantılı Ödeme Yapılmadığı, Bir Takım Piyasa İşlemleriyle OYAK Mensuplarının Zarara Uğratıldığı, Kamu Adına Bir Denetimin Yapılmadığı, Kişisel Bilgilerin Bazı Şirketlere Verildiği, OYAK İmkânlarından Bazı Çevrelere İmtiyaz Sağlandığı İddiasıyla Konunun Araştırılması, OYAK İştiraklerinin Tasfiye Edilmesi, Zorunlu Üyelik Uygulamasının Kaldırılması ve Kamusal Denetimin Yapılması Taleplerini İçeren Dilekçelere İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(Alt Komisyon Raporu, 30/04/2013 tarihinde Komisyon Başkanlığına sunulmuştur.)

- 2- Gıda Bankacılığı Uygulamasının Araştırılması ve Yaygınlaştırılması Talebini İçeren Dilekçelere İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(DKGK'nın 01.06.2016 tarihli ve 6 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon, 21.6.2016, 27.7.2016, 3.8.2016, 17.8.2016, 11.5.2017, 14.6.2017 ve 15.11.2017 tarihlerinde toplanmış; 3.8.2016, 26.1.2017, 29.5.2017, 8.6.2017, 5.7.2017, 6.7.2017 ve 1.8.2017 tarihlerinde yerinde incelemeler yapılmış ve hazırlanan rapor DKGK'nın 08.05.2018 tarihli ve 20 sayılı Kararı ile aynen kabul edilerek karara bağlanmıştır.)

- 3- Şehir Merkezlerindeki İşlek Caddelerin Trafik Sorunlarının Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesine İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(DKGK'nın 22.7.2017 tarihli ve 17 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon, 11.05.2017, 18.10.2017 ve 1.11.2017 tarihlerinde toplanmış; 16.11.2017 tarihinde yerinde inceleme yapılmış ve hazırlanan rapor DKGK'nın 08.05.2018 tarihli ve 21 sayılı Kararı ile aynen kabul edilerek karara bağlanmıştır.)

- 4-** Mesleki Eğitim Kapsamında Staj Gören Öğrencilere Ücret Ödenmesindeki Sorunların Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesine İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(DKGK'nın 22.7.2017 tarihli ve 18 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon, 8.3.2017 tarihinde toplanmış ve hazırlanan rapor DKGK'nin 08.05.2018 tarihli ve 22 sayılı Kararı ile aynen kabul edilerek karara bağlanmıştır.)

- 5-** Evlilik/İzdivaç Programlarının Aile Kurumuna Olumsuz Etkilerinin Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesine İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(DKGK'nın 22.7.2017 tarihli ve 16 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon, 12.6.2017, 16.3.2017 ve 1.3.2017 tarihinde toplanmış ve hazırlanan rapor DKGK'nin 08.05.2018 tarihli ve 23 sayılı Kararı ile aynen kabul edilerek karara bağlanmıştır.)

- 6-** FOREX Piyasasındaki Aracı Kurumların Bireysel Yatırımcıları Mağdur Ettikleri İddialarını İçeren Dilekçelere İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(DKGK'nin 1.6.2016 tarihli ve 7 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon, 21.6.2016, 3.8.2016, 30.12.2016, 9.1.2017, 16.2.2017 ve 11.4.2018 tarihlerinde toplantı yapmış ve hazırlanan rapor DKGK'nin 31.10.2018 tarihli ve 6 sayılı Kararı ile aynen kabul edilerek karara bağlanmıştır.)

DKGK'nin gündemine alarak alt komisyon kurduğu ve hâlen çalışmaları devam eden Alt Komisyonlar:

- 1-** Dersim Olayları (1937-1938) ve Sonrasında Yaşananlar Nedeniyle Oluşan Mağduriyetlerin Giderilmesi Talebini İçeren Dilekçelere İlişkin Kurulan Alt Komisyon.

(DKGK'nin 17.2.2012 tarihli ve 4 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon çalışmaları devam etmektedir.)

- 2-** Obezite Tedavi Yöntemlerinden Cerrahi Uygulamalarda Malpraktis İddialarının Araştırılması ve Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu

(DKGK'nin 31.10.2018 tarihli ve 4 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon, 17.12.2018 tarihinde ilk toplantısını yapmış olup, çalışmaları devam etmektedir.)

- 3-** Devre Mülk ve Devre Tatil Sektörlerinde Yaşanan Mağduriyet İddialarının Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu

(DKGK'nin 31.10.2018 tarihli ve 5 sayılı kararıyla kurulan Alt Komisyon çalışmaları devam etmektedir.)

Yerinde İnceleme Çalışması

Olağanüstü Hal (OHAL) İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun çalışmaları ile ilgili bilgi almak amacıyla 14.02.2018 tarihinde yerinde inceleme yapılmıştır.

Erdal BÜYÜKSARI'ya ait 1024 numaralı dilekçedeki talep üzerine, 22.11.2018 tarihinde Konya Kapalı Havzasındaki yeraltı sularının durumunu değerlendirmek ve oluşan obrukları incelemek için Konya ilinde yerinde inceleme gerçekleştirilmiştir.

Toplam Çalışma Süresi

Dilekçe Komisyonu'nda 01 Ocak 2018-31 Aralık 2018 tarihleri arasında, yukarıda belirtilen 32 Başkanlık Divanı toplantısına ilaveten 3 Genel Kurul toplantısı, 2 Alt Komisyon toplantısı ile 2 yerinde inceleme ve araştırma ziyareti yapılmıştır. Dilekçe Komisyonca mezkûr dönemde 11 Genel Kurul Kararı alınmıştır. Dilekçe Komisyonu ile alt komisyonlarındaki toplam 5 toplantıda, 24 saat 25 dakika süreyle görüşme yapılmış ve 2 yerinde inceleme ve araştırma ziyareti sırasında 10,5 saat çalışılmıştır.

Dilekçe Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Oluşan Karma Komisyonun Faaliyetleri:

Bilindiği üzere; 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun 3'üncü maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon tanımlanmış ve Kurumun hazırlayacağı yıllık rapor hakkındaki görevleri 22'nci maddede, baş denetçi ile denetçilerin seçilmesi konusundaki görevleri ise 11'inci maddede hüküm altına alınmıştır.

Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyonunda 01.01.2018 – 31.12.2018 tarihleri arasında yukarıda belirtilen görevleri kapsamında 2 Karma Alt Komisyon (14.02.2018 - 28.02.2018) ve 3 Karma Komisyon (08.02.2018-28.03.2018-3.10.2018) Toplantısı gerçekleştirilmiş olup 4 saat süreyle görüşme yapılmıştır.

a) Kamu Denetçiliği Kurumu Yıllık Raporlarının Görüşülmesi

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 2017 yılında yürüttüğü faaliyetleri ve önerileri kapsayan Yıllık Raporu, 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun 22'nci maddesi gereğince anılan Kurum tarafından hazırlanarak Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon'a Kamu Denetçiliği Kurumunun 29.01.2018 tarihli ve 81460570-101.08.01-E.1320 sayılı yazısıyla gönderilmişti.

Karma Komisyonun 08.02.2018 tarihli toplantısında Alt Komisyon kurulmasına karar verilmişti. Alt Komisyon tarafından 14.02.2018 ve 28.02.2018 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantılar neticesinde görüşmeler tamamlanmış ve 20.03.2018 tarihinde Karma Komisyona Rapor sunulmuştu. Karma Komisyonun 28.03.2018 tarihli toplantısı neticesinde ise; Karma Komisyonun kanaat ve görüşlerini de içerecek şekilde özetlemek suretiyle hazırlanan Karma Komisyon Raporunun, Genel Kurulda görüşülmek üzere TBMM Başkanlığı'na sunulmasına karar verilmiş ve 30.03.2018 tarihli ve 57747603/130.05/260921 sayılı yazı ekinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmişti.

2017 Yılı Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu Hakkında Dilekçe Komisyonu İle İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (5/9), 547 sıra sayısı ile bastırılmış ve 10.04.2018 tarihinde dağıtılmak suretiyle TBMM Genel Kurul Gündemindeki yerini almıştı. Ancak 20.04.2018 tarihli ve 1183 sayılı TBMM Kararı ile TBMM Genel Seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiş ve 27'nci Dönem Milletvekili Genel Seçimi 24.06.2018 tarihinde gerçekleşmişti.

2017 Yılı Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu Hakkında Dilekçe Komisyonu İle İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (5/9); 26'ncı Yasama Döneminde görüşülüp sonuçlandırılmadığı ve hükümsüz sayılmadığı için 27'nci Yasama Dönemine intikal etmiş ve bunun üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının 20.07.2018 tarihli ve 43452547-120.05-E.321448 sayılı yazısı ekinde Komisyonumuza geri gönderilmişti. Söz konusu Rapor, 30.09.2018 tarihli ve 57747603 /130.02/360396 sayılı yazı ile yapılan toplantı çağrısı üzerine Karma Komisyonun 27. Yasama Dönemi 2. Yasama Yılındaki 3.10.2018 tarihli 1. Toplantısında Kamu Başdenetçisi Şeref MALKOÇ ile beraberindeki Kamu Denetçileri Yahya AKMAN, Arif DÜLGER, Sadettin KALKAN, C. Özlem TUNÇAK, Hüseyin YÜRÜK ve Kamu Denetçiliği Kurumu görevlilerinin katılımlarıyla görüşülmüştür.

TBMM İçtüzüğü'nün 77'inci maddesi gereğince; komisyonlar tümü üzerindeki görüşmelerden sonra önceki dönemlere ait rapor ve metinleri, açıkça belirtilmek kaydıyla, benimseyebilme yetkisine haizdir. Diğer taraftan 14.06.2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 22'nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi Karma Komisyon Raporunun Genel Kurulda ivedilikle görüşülmesini amirdir. Bu sebeplerle 5/1 esas numaralı 2017 Yılı Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu Hakkında Dilekçe Komisyonu İle İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu, 6328 sayılı Kanunun 22'nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi gereğince ivedilikle görüşülmesini teminen, TBMM İçtüzüğü'nün 77'inci maddesi kapsamında benimsenmiş ve aynen kabul edilmiştir.

2017 Yılı Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu Hakkında Dilekçe Komisyonu İle İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Raporu (5/1), 3 sıra sayısı ile bastırılıp 8.10.2018 tarihinde dağıtılmış ve 1.11.2018 tarihinde Genel Kurulda görüşülmüştür.

b) Kamu Denetçiliği Kurumu Seçimleri

Denetçi Seçimi

Karma Komisyonun 02.11.2016 tarihli 5. toplantısında seçilen ve 22.11.2016 tarihli 6. Toplantısında ant içen Kamu Denetçilerinden Mustafa ÖZYAR, 14.11.2017 tarihli ve 30240 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2017/545 sayılı Karar ile Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığına atanmış ve istifa ettiği, 16.11.2017 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Kamu Denetçisi adaylık koşulları ve başvuru süresi 30.11.2017 tarihli ve 30256 sayılı Resmi Gazete’de ilan edilerek başvuru işlemleri başlatılmış ve 15.12.2017 tarihinde 18:00 itibarıyla sona erdirilmiştir. Kamu denetçisi olmak isteyen 106 adayın başvuru evrakları, 20.12.2017 tarihinde Karma Komisyona gönderilmiş ve 22.12.2017 tarihinde yapılan toplantıda 13 üyeli bir Alt Komisyon kurulmasına karar verilmiştir.

14.06.2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu’nun 11’inci maddesi gereğince; 22/12/2017 tarihli 11’inci toplantısında oluşturulmasına karar verilen Alt Komisyonca gösterilen 3 aday içerisinde Sadettin KALKAN, Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyonun 17/01/2018 tarihli 12 nci toplantısında yapılan seçim sonucunda Kamu Denetçiliğine seçilmiştir.

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu

01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında Avrupa Birliği Uyum Komisyonuna 1 kanun tasarısı ve 4 kanun teklifi tali olarak havale edilmiştir. Komisyon, 3 toplantı yapmış ve 1 kanun tasarısını görüşüp karara bağlamıştır.

Komisyon, 59’uncu ve 60’uncü Avrupa Birliği Parlamentoları Avrupa İşleri Komisyonları Konferansı (COSAC) Başkanlar ve Genel Kurul toplantıları ile Batı Balkanlar Avrupa Birliği Bütünleşme Komisyonları Konferansı (COSAP) toplantısına iştirak etmiştir. Söz konusu uluslararası toplantıların yanı sıra Komisyon heyetimiz, Hırvatistan AB Komitesini Zagreb’de ziyaret etmiştir. Böylelikle Komisyonumuz, parlamenter diplomasi faaliyeti kapsamında yurt dışına 4 ziyaret gerçekleştirmiştir.

Almanya’nın Hessen Eyaleti Avrupa İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Lucia Puttrich ve beraberindeki Milletvekili heyeti, Avrupa Komisyonu Komşuluk

Politikası ve Genişleme Genel Müdürlüğü Türkiye Direktörü ve beraberindeki heyet ile Avrupa Parlamentosu (AP) Üyelerinin Danışmanları/Asistanları ve İktisadi Kalkınma Vakfı temsilcileri Komisyonu ziyaret etmiştir.

Ayrıca, Komisyon Başkanı; Norveç Büyükelçisi, Hollanda Büyükelçiliği Maslahatgüzarı, Avusturalya Büyükelçisi, İspanya Büyükelçisi, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu Başkan Yardımcısı, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu Başkanı, İngiltere Dışişleri Bakanlığı Doğu Akdeniz Departmanı Başkanı ve beraberindeki İngiltere Büyükelçilik Müsteşarını farklı tarihlerde kabul etmiştir

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 26. Yasama Dönemi üçüncü yılında üç, 27. Yasama Döneminin birinci ve ikinci yılında üç olmak üzere, 1 Ocak 2018 ile 31 Aralık 2018 tarihleri arasında 6 toplantı yapmıştır.

Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından hazırlanan Göç ve Uyum Raporu 07/03/2018 tarihli İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu toplantısında kabul edilmiş, aynı toplantıda Mülteci Hakları Alt Komisyonunun adı Göç ve Uyum Alt Komisyonu olarak değiştirilmiştir. Alt Komisyon 26'ncı Yasama Dönemi 3'üncü Yasama Yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdür Vekili Saadetin AKYIL, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonundan Emma CLUA, Laura FALLAVOLITA ve Feyhan CANBAY ile Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğünden (ECHO) Jane LEWIS ve İlhan GÜVELİ, Dünya Ahıska Türkleri Birliği temsilcileri Genel Sekreter Fuat UÇAR, Göç Komisyonu Üyesi İbrahim AGARA ve Asistan Medine AZNAVUR'u dinlemiştir. Alt Komisyon, 27. Dönemde, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenim Genel Müdürü Mehmet Nezir GÜLÜ, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Sn. Mehmet AKARCA ile Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) temsilcilerini ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürü Sadettin AKYIL dinlemiş, Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir.

Alt Komisyon göçmenlerin topluma entegrasyonları konusunda deneyim sahibi ülkelerden İsveç'e gerçekleştirdiği çalışma ziyaretinde konuyla ilgili çalışan İsveç parlamenterleriyle ve İsveç Çalışma Bakanlığı yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Hükümlü ve Tutuklu Hakları Alt Komisyonu, Maltepe 2 No'lu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Açık Ceza İnfaz Kurumu, Elazığ T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna inceleme ziyaretinde bulunmuş ve hazırladığı raporlar Komisyonda kabul edilmiştir. Alt Komisyon ayrıca 1-2 Mart 2018 tarihinde Şanlıurfa İlini ziyaret ederek burada bulunan 1 ve 2 No'lu T Tipi, E Tipi ve Siverek T Tipi Kapalı

Ceza İnfaz Kurumlarında incelemede bulunmuştur. Ancak incelemenin raporu, erken seçim kararı sebebiyle Komisyonda görüşülmemiştir. Alt Komisyon 27. Dönemde Komisyon Başkanını belirlemiş ve cezaevi incelemelerine ilişkin bir takvim oluşturmuştur.

Batı Ülkelerindeki İslam Düşmanlığını İnceleme Alt Komisyonu 14 Şubat 2018 Çarşamba tarihinde Adana Milletvekili ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Eski Özel Temsilcisi Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN'ı; 1 Mart 2018 Perşembe tarihinde Türk-Alman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı "Avrupa İslamofobi Raporları" Editörü Yrd. Doç. Dr. Enes BAYRAKLI'yı dinlemiştir. Alt Komisyon üyelerinden oluşan bir heyet ayrıca 9-13 Nisan 2018 tarihlerinde Almanya'nın Berlin ve Köln şehirlerine bir inceleme ziyareti gerçekleştirerek ilgili kişi, kurum ve sivil toplum kuruluşlarının bilgisine başvurmıştır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğini İnceleme Alt Komisyonu, 4 Nisan 2018 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı ile Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu İş Güvenliği ve Sağlığı Daire Başkanlığı yetkililerini, 18 Nisan 2018 tarihinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu yetkililerini, 2 Mayıs 2018 tarihinde Prof. Dr. Mustafa Necmi İLHAN ve Prof. Dr. Nazmi BİLİR'i dinlemiştir.

Komisyon 27. dönemde 1'i esas olmak üzere toplam 89 kanun teklifi gelmiş, bunlardan görüşülen bir kanun teklifi olmamıştır.

Komisyonu 6 yabancı, 9 yerli heyet ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerde hem Komisyon çalışmaları hem de Türkiye ve dünyadaki insan hakları meseleleri hakkında görüş alışverişinde bulunulmuştur.

12 Aralık 2018 tarihinde, BM Türkiye Temsilciliği ile birlikte, "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 70. Yılında Mülteciler, Göçmenler Ve Uyum Politikaları-Fırsatlar, Zorluklar, Çözümler" başlıklı bir sempozyum ve "Göç" konulu bir fotoğraf sergisi organize edilmiştir.

Özel gün ve gündem konuları ile ilgili Komisyon Başkanlığınca çeşitli açıklamalar Komisyon internet sayfasından ve twitter adresinden yayınlanmıştır.

Komisyon 1 Ocak 2018-31 Aralık 2018 tarihleri arasında, insan haklarının ihlale uğradığına dair iddiaları içeren 2.299 adet başvuru ulaşmıştır. Bunların 1305'i 27. Döneme aittir. Başvurular arasında ilk sıralarda; cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerden gelen başvurular ile yargı mercilerinin kararlarından memnuniyetsizlik konuları yer almaktadır. Bunların yanı sıra başvurular; sosyal

güvenlik mevzuatından kaynaklı şikâyetler, maddi yardım talepleri, sağlık ve eğitim hizmetlerinden şikâyet, yasal düzenleme ve yerinde inceleme talepleri gibi hususları ihtiva etmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu

KİT Komisyonu, 01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında,

Alt Komisyon Çalışmaları Kapsamında;

10 Ocak – 22 Mart tarihleri arasında 22 toplantı yapılmış ve bu toplantılarda 15 kuruluşun 2015 yılı ve 73 kuruluşun 2016 yılı hesap dönemine ilişkin Sayıştay raporları ile bilanço ve netice hesapları görüşülmüştür.

Söz konusu toplantılar neticesinde hazırlanan alt komisyon raporları üst komisyona sunulmuştur.

Üst Komisyon Çalışmaları Kapsamında;

Üst Komisyon; Nisan ayı içerisinde 5, Temmuzda 2, Ekimde 5, Kasımda 9 ve Aralık ayı içerisinde 4 olmak üzere toplam 25 Birleşim gerçekleştirmiştir.

Söz konusu toplantılar toplamda yaklaşık 80 saat sürmüştür.

Bu toplantılardan Temmuz ayı içerisinde gerçekleştirilen 2 toplantıdan ilkinde 27. Yasama Dönemi birinci devre Komisyon Başkanlık Divanı seçimi yapılmış, diğer toplantıda komisyon üyelerine Komisyonun çalışma esas ve usulleri hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Diğer 23 toplantıda ise denetim kapsamındaki 73 kuruluştan 64 kamu iktisadi teşebbüsü ve bağlı ortaklığının 2015 ve 2016 hesap yıllarına ait Alt Komisyon raporları, bilanço ve netice hesapları görüşülmüş; 64 kuruluştan 21 tanesi ibra edilmiş, 43 kuruluşun hesapları ise genel görüşmeye sunulmuştur.

Söz konusu toplantılarda ayrıca 2 adet tavsiye kararı alınmıştır.

Diğer taraftan, 2017 hesap yılına ilişkin denetim kapsamındaki 73 kuruluşun Sayıştay raporları komisyonumuza Aralık ayında intikal etmiş olup, söz konusu Raporların komisyon üyelerine dağıtımları gerçekleştirilmiştir.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), 01.01.2018 - 31.12.2018 tarihleri arasında 12 Komisyon toplantısı yapmıştır.

TBMM Başkanlığınca, Komisyona tali olarak 1 kanun tasarısı ile 96 kanun teklifi, esas olarak ise 3 kanun teklifi havale edilmiştir. 5 Nisan 2018 tarihinde, 1/889 esas numaralı İKÖ Kadının İlerlemesi Teşkilatı Tüzüğü'nün Onaylanmasının

Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı Komisyonunda kabul edilmiştir. 16 Nisan 2018 tarihinde ise, 1/935 esas numaralı “Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” Komisyonunda kabul edilmiştir.

Komisyon 01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında 13 bireysel başvuru yapılmıştır.

Alt Komisyonlar

Komisyon bünyesinde kurulan “Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşı Olan ve Vatandaşlıktan İzinle Çıkış Kadınların ve Ailelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri Konulu Alt Komisyonu” raporu 22 Mart 2018 tarihinde kabul edilmiş ve yayımlanmıştır. “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi ve Kırsalda Kadın Girişimciliğin Desteklenmesi Konulu Alt Komisyon” raporu ise Komisyon tarafından kabul edilmiş ve yayım aşamasındadır.

14 Kasım 2018 tarihinde Komisyon tarafından “Başta Kız Çocukları Olmak Üzere Gençlerin Bilim, Teknoloji, Matematik ve Mühendislik Alanlarına Yönlendirilmesi Konulu Alt Komisyonu” ve “İstanbul Sözleşmesinin Etkin Uygulanması ve İzlenmesi Konulu Alt Komisyonu” kurulmuştur.

Türkiye’de Siyasi Liderlik ve Siyasi Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi

Söz konusu Proje; Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi ile Parlamentolar Arası Birlik ortaklığında ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansının finansman desteği ile yürütülmektedir.

Projenin temel amaçları; kadın erkek fırsat eşitliğini ve kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını ilerletecek yasal çerçevelerin ve politikaların geliştirilmesi/kanunlaştırılması ve uygulanması, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili mevzuatın uygulanmasının izlenmesine yönelik araçların geliştirilmesi için teknik destek sağlanması, KEFEK ve Kurum dışı uzmanların iş birliği ile yasama faaliyetlerinin ve bütçelerin toplumsal cinsiyet perspektifi ile analizi üzerine Meclis personeline eğitim verilmesidir.

Proje kapsamında;

- 22-25 Şubat 2018 tarihlerinde Sapanca’da; 8-11 Mart 2018 tarihlerinde ise Kızılcahamam’da iki Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) kavram ve ilkeleri ile ulusal ve uluslararası uygulama örnekleri, TCDB ilkelerinin kamu kurumlarının stratejik planlarına, performans programlarına ve raporlama süreçlerine entegre edilmesi konularında eğitim verilmiştir.

- 14-15 Mayıs 2018 tarihlerinde Ankara’da, daha önce gerçekleştirilen eğitim ve pilot analiz çalışmalarının tamamlayıcısı niteliğinde planlanan TCDB Çalıştay, gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya, TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatında yer alan birimlerden 55 personel katılmıştır.
- 19-21 Ekim 2018 tarihlerinde Sapanca’da, TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı Başkan ve Başkan Yardımcılarına TCDB Bütçe Eğitimi verilerek yöneticilerin bu konuya ilişkin farkındalığı artırılmaya çalışılmıştır.
- 23 Kasım Cuma günü Parlamento muhabirleri ve KEFEK üyesi milletvekillerinin danışmanlarının da katıldığı “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın Milletvekillerinin Medyadaki Temsili, Cinsiyete Dayalı Habercilik ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Dil” konulu çalıştay düzenlenmiştir.
- 1-2 Aralık 2018 tarihleri arasında Mardin’de, 38 milletvekilinin katılımı ile “Politikada Kadınlar, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Güçlenmesinde Parlamentoların Rolü Ve Komisyon Aksiyon Planları” konularının tartışıldığı bir çalıştay düzenlenmiştir.

Komisyonun Yurt Dışı Faaliyetleri

Komisyon üyesi üç milletvekilinden oluşan bir heyet, BM Kadının Statüsü Komisyonu Toplantısına katılmak ve Temsilciler Meclisi üyeleri ve kadın erkek fırsat eşitliği ile ilgili çalışan kurum ve kuruluşlarla görüşmek üzere 11-21 Mart 2018 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletlerine çalışma ziyaretinde bulunmuştur.

Ayrıca, Komisyon üyesi iki milletvekilinden oluşan bir heyet, İrlanda Kadın Parlamenterler Grubu’nun organizasyonunda 9-10 Eylül 2018 tarihlerinde Dublin’de ilk kez düzenlenen “Uluslararası Kadın Parlamenterler Grubu Kongresi”ne iştirak etmiştir.

Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu

Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu 01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında 7 toplantı gerçekleştirmiştir. Komisyon bu toplantılarında 2937 sayılı Kanun’un Ek 2’nci maddesi uyarınca kendisine havale edilen “Devlet İstihbarat Hizmetleri ile Güvenlik ve İstihbari Nitelikteki Faaliyetlere İlişkin 2017 Yılı Raporu”nu hükümet ve ilgili kurum temsilcilerinin de katılımıyla ayrıntılı olarak görüşmüştür.

Söz konusu Yıllık Rapor için hazırlan Komisyon Raporu, Komisyonunda kabul edilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sunulmuştur.

Meclis Araştırması Komisyonları

26. Yasama Dönemi

a) Çölyak Hastalığını Araştırma Komisyonu

Çölyak Hastalığının Teşhis Aşamasının, Sebeplerinin, Sonuçlarının ve Bu Hastalığa Maruz Kalanlara Sağlanabilecek Yardımların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesine İlişkin Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (10/518) esas numaralı önerenin Genel Kurulun 04.05.2017 tarihli 88. Birleşiminde görüşülmesi sonucunda kurulmuştur.

Komisyon; başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyelerinin seçilmesiyle birlikte, 13.06.2017 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Komisyon, çalışmaları süresince 9 toplantı ve 3 yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirmiştir.

Komisyon, çalışma süresince yapmış olduğu araştırma ve incelemeler sonucunda hazırladığı raporunu 25.04.2018 tarihinde TBMM Başkanlığına arz etmiştir. Komisyon raporu Genel Kurulun 15.05.2018 tarihli 99. Birleşiminde görüşülmüştür. -

b) Kültür Varlıklarının Korunması Araştırma Komisyonu

TBMM’de temsil edilen tüm siyasi parti gruplarından milletvekillerince verilen ortak imzalı önerenin, TBMM Genel Kurulunun 27.07.2017 tarihli 120. Birleşiminde görüşülmesi sonucunda “Yurtdışına Kaçırılan Kültür Varlıklarımızın Belirlenerek İadelerinin Sağlanması ve Mevcut Kültür Varlıklarımızın Korunması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Maksadıyla” Meclis Araştırması Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, 16.10.2017 tarihinde başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimini yaparak çalışmalarına başlamıştır. Komisyon çalışmaları süresince 8 toplantı ile 4 yurt içi ve 2 yurt dışı yerinde inceleme ziyareti düzenlemiştir.

Komisyon, çalışma süresince yapmış olduğu araştırma ve incelemeler sonucunda hazırladığı Raporunu 19.04.2018 tarihinde TBMM Başkanlığına arz etmiştir. Komisyon raporu üzerinde Genel Kurulun 15.05.2018 tarihli 99. Birleşiminde görüşülmüştür.

c) Uyuşturucu Madde Bağımlılığını Araştırma Komisyonu

Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Yeni Bağımlılık Türlerinin Araştırılarak Bağımlılığın Nedenlerinin ve Alınacak Tedbirlerin Tespit Edilmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, Genel Kurulun 02.11.2017 tarihli 17. Birleşiminde kurulmuştur. Komisyon üyeleri Genel Kurulun 06.12.2017 tarihli 33. Birleşiminde seçilmiştir. Komisyon çalışmalarına, 10.01.2018 tarihinde

başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyelerin seçimiyle başlanmıştır. Komisyon çalışmaları süresince 15 toplantı ile 4 yurt içi ve 2 yurt dışı yerinde inceleme ziyareti düzenlenmiştir.

Komisyon, çalışma süresince yapmış olduğu araştırma ve incelemeler sonucunda hazırladığı Raporunu 08.05.2018 tarihinde TBMM Başkanlığına arz etmiştir. Komisyon raporu üzerinde Genel Kurulun 15.05.2018 tarihli 99. Birleşiminde görüşülmüştür.

d) Bağcılık Sektörünün Sorunlarını Araştırma Komisyonu

Bağcılık Sektörü ve Üzüm Üreticilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınacak Tedbirlerin Tespit Edilmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, Genel Kurulun 07.11.2017 tarihli 18. Birleşiminde kurulmuştur. Komisyon üyeleri Genel Kurulun 06.12.2017 tarihli 33. Birleşiminde seçilmiştir. Komisyon çalışmalarına, 10.01.2018 tarihinde başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyelerin seçimiyle başlanmıştır. Komisyon çalışmaları süresince 8 toplantı ve 3 yerinde inceleme ziyareti düzenlenmiştir.

Komisyon, çalışma süresince yapmış olduğu araştırma ve incelemeler sonucunda hazırladığı Raporunu 09.05.2018 tarihinde TBMM Başkanlığına arz etmiştir. Komisyon raporu üzerinde Genel Kurulun 15.05.2018 tarihli 99. Birleşiminde görüşülmüştür.

e) Down Sendromu ve Otizm Araştırma Komisyonu

Down Sendromunun ve Otizm ile Diğer Gelişim Bozukluklarının Yaygınlığının Tespiti ve Bunlara Sahip Bireylerin ve Ailelerinin Sorunlarının Çözümü İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, konularının benzerliği nedeniyle birleştirilen 5 ayrı esas numaralı (10 /684, 2594, 2645, 2646,2691) Meclis araştırması önergesinin, Genel Kurulun 27.03.2018 tarihli 77. Birleşiminde görüşülerek kabul edilmesi sonucunda kurulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 20.04.2018 tarihli 89'uncu Birleşiminde alınan 1183 numaralı kararıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yenilenmesine ve seçimin 24 Haziran 2018 Pazar günü yapılmasına karar verilmesi nedeniyle Komisyon çalışmalarına başlanmamıştır.

f) Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Araştırma Komisyonu

Tıbbi ve Aromatik Bitki Çeşitliliğinin Korunmasında, Üretiminde ve Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar ve Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, konularının benzerliği nedeniyle birleştirilen 4 ayrı esas numaralı (10 /5, 2602, 2612, 2644)

Meclis araştırması önergesinin, Genel Kurulun 27.03.2018 tarihli 77. Birleşiminde görüşülerek kabul edilmesi sonucunda kurulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 20.04.2018 tarihli 89'uncu Birleşiminde alınan 1183 numaralı kararıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yenilenmesine ve seçimin 24 Haziran 2018 Pazar günü yapılmasına karar verilmesi nedeniyle Komisyon çalışmalarına başlanmamıştır.

27. Yasama Dönemi

a) Down Sendromu ve Otizm Araştırma Komisyonu

Down Sendromu, Otizm ve Diğer Gelişim Bozukluklarının Yaygınlığının Tespiti ile İlgili Bireylerin ve Ailelerinin Sorunlarının Çözümü İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu konularının benzerliği nedeniyle birleştirilen 6 ayrı esas numaralı (10 /242, 349, 392, 394, 397, 401) Meclis araştırması önergesinin, Genel Kurulun 06.11.2018 tarihli 14. Birleşiminde görüşülerek kabul edilmesi sonucunda kurulmuştur.

b) Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Araştırma Komisyonu

Tıbbi ve Aromatik Bitki Çeşitliliğinin Korunmasında, Bunların Üretiminde ve Pazarlanmasında Karşılaşılan Sorunlar ile Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, konularının benzerliği nedeniyle birleştirilen 5 ayrı esas numaralı (10 / 361, 405, 406, 407, 410) Meclis araştırması önergesinin, Genel Kurulun 07.11.2018 tarihli 15. Birleşiminde görüşülerek kabul edilmesi sonucunda kurulmuştur.

KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞINA İLİŞKİN VERİLER VE BAŞKANLIĞIN BAŞLICA FAALİYETLERİ

İNSAN KAYNAKLARI

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığında; 1 başkan, 5 başkan yardımcısı, 86 yasama uzmanı, 30 yasama uzman yardımcısı, 5 şef, 39 memur, 4 şahsa bağlı kadrolu personel, 2 elektronik dizgi operatörü ve 8 geçici personel (4/B) olmak üzere toplam 180 personelle hizmet verilmektedir. Bunlardan 16 yasama uzmanı ve 5 memur ilgili mevzuat çerçevesinde birim dışında görev yapmaktadır.

MALİ BİLGİLER

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, mal ve hizmete ilişkin ihtiyaç taleplerini kendine ayrılan bütçe ödeneklerinden karşılamaktadır. 2018 yılında tüketime yönelik mal ve malzeme alımları için 3.000 TL, yurtiçi/yurtdışı geçici görev yollukları için 480.000 TL, görev giderleri için 1.000 TL, hizmet alımları için 15.000 TL, menkul mal, gayri maddi hak alım, bakım/onarım giderleri için 2.000 TL, temsil ve tanıtma giderleri için 400.000 TL olmak üzere toplam 901.000 TL bütçe ödeneği tahsis edilmiştir. Söz konusu bütçe ödeneğinin 300.000 TL'si (%33,29)'u harcanmıştır. (2018 yılında birlikte yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi ve Milletvekili Genel Seçimi nedeniyle Komisyon Başkanlıklarının talepleri beklentilerin altında gerçekleşmiştir.)

YENİ SİSTEMDE KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞI ÇALIŞTAYI

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığınca Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin yasama ve denetim faaliyetlerine etkisinin değerlendirilmesi amacıyla 30-31 Mayıs 2018 tarihlerinde bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantı kapsamında düzenlenen oturumlarda, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı idarecileri, yasama uzmanları ve idari büro çalışanlarının katılımıyla, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının rolü; gelişen ve değişen yönleriyle değerlendirilerek, uygulamalarda yenilik ve değişiklik ihtiyacı olan alanlar olup olmadığına ilişkin hususlar tartışılmıştır.

Kanun yapım süreci, denetim faaliyetleri, merkez büroların yeni sisteme uyumu ve denetim komisyonlarının yeni sistemdeki durumu, ana konu başlıkları olarak sırasıyla değerlendirilmiştir. Temel konu başlıklarına ilişkin ihtiyaç duyulan alt başlıklarda ilgili personel tarafından sunumlar yapılmış, mevcut uygulamaya ve (varsa) Anayasa değişikliği sonrası olması gereken (gerektiği düşünülen) uygulamaya dair bilgi verilerek sorun katılımcıların tartışmasına

açılmıştır. Toplantı kapsamında yeni sistemden etkilenmeyen bazı görev tanımları ve mevcut uygulamalara ilişkin tespitler de yapılmıştır. Toplantı süresince yapılan sunumlarda, üzerinde netlik bulunan mevzuların tekrarlanmasıyla ziyade, yeni sistemde Başkanlığımıza yol haritası çıkarmaya yönelik detaylar mütalaa edilmiştir. Anayasa ve İçtüzük doğrultusundaki tespitler ile özellikle büroları ilgilendiren idari ihtiyaçlar ve ortaya çıkan sorun alanları değerlendirilmiştir.

BİLGİ EDİNME BAŞVURULARI

1 Ocak 2018-31 Aralık 2018 tarihleri arasında vatandaşlardan gelen ve Kanunlar ve Kararlar Başkanlığını ilgilendiren 59 bilgi edinme başvurusu cevaplandırılmıştır.

KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞI'NIN 142. KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ MERASİMİ

Kurum kültürünün geliştirilmesi çalışmaları kapsamında düzenlenen Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının 142. Kuruluş Yılı Dönümü Merasimi, 21 Mart 2018 tarihinde; TBMM eski Başkanı Cemil ÇİÇEK, TBMM Başkanvekili Ahmet AYDIN, TBMM Başkanvekili Ayşe Nur BAHÇEKAPILI, TBMM Kâtip Üyesi Sema KIRCI, Afyonkarahisar AK Parti Milletvekili Ali ÖZKAYA, Konya AK Parti Milletvekili Hacı Ahmet ÖZDEMİR, TBMM Genel Sekreteri Mehmet Ali KUMBUZOĞLU, TBMM İdari Teşkilatı idarecileri, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının mevcut personeli ile emekli olmuş personeli ve diğer birim çalışanlarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Protokol konuşmaları kapsamında; Yasama ve Denetim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Vekili ve Kanunlar ve Kararlar Başkanı Korkut TÜRKYARAR, TBMM Genel Sekreteri Mehmet Ali KUMBUZOĞLU ve TBMM Başkanvekili Ahmet AYDIN birer konuşma yapmışlardır.

YENİ SİSTEME GÖRE YASAMA EL KİTABI

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapısı, görevleri ve yetkileri ile kanun yapım ve denetim süreçlerine ilişkin hükümler Anayasa, İçtüzük ve ilgili kanunlarda yer almaktadır. Ayrıca teamüller de yasama çalışmaları için yol gösterici niteliktedir.

6771 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yapılan değişiklikler, Türk Parlamento Hukuku alanında önemli değişiklikler getirmiştir. Yeni sistemde parlamentonun içinden çıkan bir hükümet bulunmamaktadır.

Yeni sisteme uygun olarak hazırlanan bu eser ile Yasama El Kitabı isimli kitap, yıllar içerisinde yapılan İçtüzük değişiklikleri ile Cumhurbaşkanlığı sistemiyle ilgili Anayasa değişikliği ışığında hazırlanmış ve ilgililer için pratik bir başvuru kaynağı olması hedeflenmiştir.

KANUN VE KARAR BİLGİ SİSTEMİ PROJESİ

Yürürlükteki kanunların anlaşılması ve yorumlanmasına yardımcı kaynak niteliğindeki genel ve madde gerekçeleri, komisyon raporu, Genel Kurul görüşme tutanakları, değişiklik önergeleri, görüşmelerdeki soru-cevap işleminde sorulan sorular ile verilen cevaplar madde bazında erişime açılmıştır. Ayrıca ilgili Bakanlar Kurulu ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına da yer verilmektedir.

2014 yılında internet üzerinden erişime açılan Sistemde; 2006 yılından günümüze kadar kabul edilen kanunların yukarıda belirtilen bilgilerine ulaşabilmekte ve kabul edilen her yeni kanun sisteme işlenmektedir. Aynı zamanda geçmişte kabul edilen kanunlara yönelik çalışmalar da devam etmekte olup 1929 yılına kadar olan kanunların belli bilgilerine ve metinlerine verilen linklerden ulaşabilmektedir. 23.4.1920-1.6.1929 tarihleri arasındaki 1 ila 1500 sayılı kanunlar için Bilgi İşlem Başkanlığı tarafından gerekli alanın açılması için çalışmalar devam etmektedir.

Sistemde Türkiye Büyük Millet Meclisi karar metinlerinin girilmesi yoluyla parlamento kararlarına da dışarıdan erişim sağlanmaktadır.

EĞİTİM FAALİYETLERİ

Anayasa ve İçtüzük çerçevesinde Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının görev ve sorumluluk alanında bulunan yasama ve denetim faaliyetlerine ilişkin olarak talepte bulunan sivil toplum örgütü üyeleri, üniversite öğrencileri, milletvekili danışman ve sekreterleri ile ülkemize ziyarette bulunan yabancı ülke parlamento çalışanlarına sunumlar yapılmaktadır. Bu kapsamda, 2018 yılı içerisinde, 7 yasama bilgilendirme eğitimi programı için görevlendirilen 13 yasama uzmanı tarafından yasama ve denetime ilişkin çeşitli konularda sunum yapılmıştır.

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBM'M'YE SUNULAN KANUN HÜKÜMÜNDE KARARNAMELER

TOPLAM KHK SAYISI: 32

KANUNLAŞAN KHK SAYISI: 32

GENEL KURUL GÜNDEMİNDE BULUNAN KHK SAYISI: 0

KOMİSYONLARDA BULUNAN KHK SAYISI: 0

HAVALE AŞAMASINDAKİ KHK SAYISI: 0

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nin Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İç. Md. 128 Uyarınca 20 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülebilecek son gün)	İç. Md. 128 Uyarınca 30 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülebilecek son gün)
1	667	-E.:1/746 -S.S.: 412 -Kanun No.: 6749 -Kanun Tarihi: 18/10/2016	Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükümünde Kararname	23/7/2016 RG: 29779	25/7/2016	Esas: Plan ve Bütçe Tali: Adalet	-	-	14/8/2016	-24/8/2016 -Tatil sonrası: 02/10/2016
2	668	-E.:1/748 -S.S.: 417 -Kanun No.: 6755 -Kanun Tarihi: 08/11/2016	Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirlere İle Bazı Kanun ve Kurumların Kuruluşlarına Dair Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	27/7/2016 RG: 29783 (2. Mük)	29/7/2016	Esas: İçişleri Tali: Adalet, Plan ve Bütçe, Milli Savunma	-652 -667 (Md. 2, 3, 4)	353, 357, 926, 1612, 3713, 6413, 2803, 657, 2692	18/8/2016	-28/8/2016 -Tatil sonrası: 06/10/2016
3	669	-E.:1/751 -S.S.: 419 -Kanun No.: 6756 -Kanun Tarihi: 09/11/2016	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirlere Alınması ve Milli Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükümünde Kararname	31/7/2016 RG: 29787	05/8/2016	Esas: Milli Savunma Tali: Adalet, İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler, Plan ve Bütçe	-	1453, 211, 357, 926, 1324, 1325, 1602, 1612, 1739, 4566, 4752, 3563, 2955, 2957, 2803, 2692	-25/8/2016 -Tatil sonrası: 03/10/2016	-04/9/2016 -Tatil sonrası: 13/10/2016
4	670	-E.:1/755 -S.S.: 420	Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirlere	17/8/2016 RG: 29804	18/8/2016	Esas: Plan ve Bütçe	-667 (Md. 3, 4, 7, 8);	-	-07/9/2016	-17/9/2016

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKÜMÜNDE KARARNAMELER

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İçt. Md. 128 Uyarınca 20 Günlik Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İçt. Md. 128 Uyarınca 30 Günlik Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
		-Kanun No.: 7091 -Kanun Tarihi: 08/02/2018	Hakkında Kanun Hükümünde Kararname			Tali: Adalet; İçişleri; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu; Milli Savunma	-668 (Md. 2); -669 (Md. 2, 104, 105, 106, 107)		-Tatil sonrası: 16/10/2016	-Tatil sonrası: 26/10/2016
5	671	-E.:1/756 -S.S.: 421 -Kanun No.: 6757 -Kanun Tarihi: 09/11/2016	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	17/8/2016 RG: 29804	18/8/2016	Esas: Milli Savunma Tali: Adalet; Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm; İçişleri; Plan ve Bütçe	-190 (EK II Sayılı Cetvel)	357, 926, 1324, 1602, 2629, 2920, 4566, 6586, 5651, 2559, 5809, 5201, 2547, 2576, 2692, 2803, 3713, 5275	-07/9/2016 -Tatil sonrası: 16/10/2016	17/9/2016 Tatil sonrası: 16/10/2016
6	672	-E.:1/758 -S.S.: 423 -Kanun No.: 7080 -Kanun Tarihi: 06/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Kamu Personeline İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Kanun Hükümünde Kararname	01/9/2016 RG: 29818 (Mük.)	01/10/2016	Esas: İçişleri	-	-	21/10/2016	31/10/2016
7	673	-E.:1/759 -S.S.: 424 -Kanun No.: 7081 -Kanun Tarihi: 06/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirlere İlişkin Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	01/9/2016 RG: 29818 (2. Mük.)	01/10/2016	Esas: Plan ve Bütçe Tali: Adalet; İçişleri; Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler	-667 (Md. 3, 5 ve 2'nci maddede bağli II sayılı Liste) -669 (Md. 4)	-	21/10/2016	31/10/2016
8	674	-E.:1/760 -S.S.: 425 -Kanun No.: 6758	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması	01/9/2016 RG: 29818 (2. Mük.)	01/10/2016	Esas: İçişleri	-652 (Geçici madde 11)	6721, 2659, 5235, 5271, 5275, 6100, 442, 5442, 5682,	21/10/2016	31/10/2016

**21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA
TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKÜMÜNDE KARARNAMELER**

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Edildiği Komisyon Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapılan KHK'ler	Değişiklik Yapılan Kanunlar	İkt. Md. 128 Uyarınca 20 Günü Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İkt. Md. 128 Uyarınca 30 Günü Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
		Kanun Tarihi: 10/11/2016	Hakkında Kanun Hükümünde Kararname			Tali: Adalet, Plan ve Bütçe; Milli Savunma; Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler	eklenmektedir) -190 (Eklî 1 sayılı Cetvel)	6136, 6245, 2692, 2803, 2920, 3152, 4636, 5393, (22.4.2925 tarihli) 657, 1111, 1325, 2629, 3713		
9	675	- E.: 1/782 -S.S.: 436 -Kanun No.: 7082 -Kanun Tarihi: 06/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	29/10/2016 RG: 29872	03/11/2016	Esas: İçişleri Tali: Adalet	-668 (ekî 1 sayılı liste, ekî 2 sayılı liste, ekî 3 sayılı liste) -669 (107'nci maddesi) - 670 (5, 6 ve 9'uncu maddeleri) -672 (ekî 1 sayılı liste) -673 (ekî 2 sayılı liste) - 674 (19 ve 20'nci maddeleri)		23/11/2016	03/12/2016
10	676	- E.:1/783 -S.S.: 437 -Kanun No.: 7070	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması	29/10/2016 RG: 29872	03/11/2016	Esas: İçişleri	-190(ekî 1) sayılı cetvel, 3 üncü maddesi,	5271, 5275, 2992, 442, 5882, 6136, 2692, 2803, 2918,	23/11/2016	03/12/2016

**21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA
TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKÜMÜNDE KARARNAMELER**

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nin Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İkt. Md. 128 Uyarınca 20 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İkt. Md. 128 Uyarınca 30 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
		-Kanun Tarihi: 01/02/2018	Hakkında Kanun Hükümünde Kararname			ek 7'nci maddesi) 375(28. madde) -659 (2.madde) 3269, 4566, 4752, 5018, 6191, 6413, 657, 5580, 6721, 2547, 3713	3152, 3201, 3238, 5018, 6458, 1453, 2692, 2803, 1076, 1111, 211, 357, 926, 1325, 2629, 3269, 4566, 4752, 5018, 6191, 6413, 657, 5580, 6721, 2547, 3713		
11	677	- E.: 1/789 - S.S.: 444 - Kanun No.: 7083 - Kanun Tarihi: 06/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	22/11/2016 RG: 29896	Esas: İçişleri Tali: Milli Savunma	672 ve 675 in ilgili eki listeleri	6749*(eki 1 ve 3 sayılı liste)	18/12/2016	28/12/2016
12	678	- E.: 1/790 - S.S.: 445 - Kanun No.: 7071 - Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	22/11/2016 RG: 29896	Esas: İçişleri Tali: Milli Savunma	375 (Ek 16. maddesi)	442,1774,2565,319 4,3621,4925,5018, 5393,1111,926,132 5,3269,5335,6749* 3,201,2547,3359,4 447,4456,4706,473 4,5411,5580,6356	18/12/2016	28/12/2016
13	679	- E.: 1/806 - S.S.: 448 - Kanun No.: 7084 - Kanun Tarihi: 06/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	06/12/2017 RG: 29940 (Mükerrer)	Esas: İçişleri	675 (eki 5-7 sayılı liste) 670 (5.md) 672 (eki 1 sayılı liste) 673 (5. md) 675 (10.md) 677 (4-6 sayılı liste) 678 (37.madde)	6749(eki 3 sayılı liste) 6755(eki 3 sayılı liste)	05/2/2017	15/2/2017

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Edildiği Komisyon Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İkt. Md. 128 Uyarınca 20 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İkt. Md. 128 Uyarınca 30 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
14	680	- E.: 1/805 -S.S.: 449 -Kanun No.: 7072 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	06/1/2017 RG: 29940 (Mükerrer)	16/01/2017	Esas: İçişleri	320 (ek 2. madde) 375 (28. madde) 399 (7-45 maddesi)	357,2797,2802,527,1,6087,6216,2954,6112,442,1111,121,9,2559,5434,6136,6245,210,657,1481,2521,2692,2803,2,893,2911,2918,346,6,3713,4734,5188,5510,5901,5996,61,32,3359,3713,5490,6758,	05/2/2017	15/2/2017
15	681	- E.: 1/804 -S.S.: 450 -Kanun No.: 7073 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Milli Savunma ile İlgili Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	06/1/2017 RG: 29940 (Mükerrer)	16/01/2017	Esas: Milli Savunma		211,237,257,926,1,325,2629,3212,326,9,4678,5335,5510,5715,6413,6756	05/2/2017	15/2/2017
16	682	- E.: 1/808 -S.S.: 452 -Kanun No.: 7068 -Kanun Tarihi: 31/01/2018	Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	23/1/2017 RG: 29957	27/01/2017	Esas: İçişleri		657,3152,4688,320,1,5442	16/2/2017	26/2/2017
17	683	- E.: 1/809 -S.S.: 453 -Kanun No.: 7085	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması	23/1/2017 RG: 29957	27/01/2017	Esas: İçişleri	-	-	16/2/2017	26/2/2017

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKÜMÜNDE KARARNAMELER

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarih ve Sayısı)	Komisyonla Havale Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İçt. Md. 128 Uyarınca 20 Günlik Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülebiyecek son gün)	İçt. Md. 128 Uyarınca 30 Günlik Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülebiyecek son gün)
		-Kanun Tarihi: 06/02/2018	Hakkında Kanun Hükümünde Kararname			Tali: Adalet				
18	684	- E.: 1/810 -S.S.: 454 -Kanun No.: 7074 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	23/1/2017 RG: 29957	27/01/2017	Esas: Plan ve Bütçe Tali: Adalet		3713,4734,5233,54 11,6362,6502,6741 ,6749,6755,	16/2/2017	26/2/2017
19	685	- E.: 1/811 -S.S.: 455 -Kanun No.: 7075 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	23/1/2017 RG: 29957	27/01/2017	Esas: İçişleri Tali: Adalet	-	-	16/2/2017	26/2/2017
20	686	- E.: 1/813 -S.S.: 467 -Kanun No.: 7086 -Kanun Tarihi: 06/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	07/2/2017 RG: 29972 (Mükerrer)	15/2/2017	Esas: İçişleri	-	-	07/3/2017	17/3/2017
21	687	- E.: 1/814 -S.S.: 468 -Kanun No.: 7076 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	09/2/2017 RG: 29974	15/2/2017	Esas: Anayasa Tali: Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor	652 (12. Madde)	298, 2918, 4447, 5411, 5580, 6112, 6758	07/3/2017	17/3/2017
22	688	- E.: 1/830 -S.S.: 470 -Kanun No.: 7087 -Kanun Tarihi: 07/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	29/3/2017 RG: 30022 (Mükerrer)	17/4/2017	Esas: İçişleri	-	-	08/5/2017	17/5/2017

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBBM'YE SUNULAN KANUN HÜKÜMÜNDE KARARNAMELER

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBBM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Edildiği Komisyon Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İkt. Md. 128 Uyarınca 20 Günü Kapanma Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İkt. Md. 128 Uyarınca 30 Günü Kapanma Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
23	689	- E.: 1/835 -S.S.: 483 -Kanun No.: 7088 -Kanun Tarihi: 07/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	29/4/2017 RG: 30052 (Mükerrer)	08/5/2017	Esas: İçişleri	670 (5. Md) 675 (12. Md)	28/5/2017	07/6/2017
24	690	- E.: 1/836 -S.S.: 484 -Kanun No.: 7077 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	29/4/2017 RG: 30052 (Mükerrer)	08/5/2017	Esas: İçişleri Tali: Adalet, Milli Eğitim, Milli Savunma, Sağlık	2576, 2797, 5235, 5490, 6087, 6458, 926, 1325, 5607, 6413, 6586, 6756, 5442, 6136, 2565, 2692, 2803, 5996, 6749, 442, 5434, 2108, 5335, 5510, 6112, 1322, 2547, 6362, 6493, 6749, 6758	28/5/2017	07/6/2017
25	691	-E.: 1/860 -S.S.: 496 -Kanun No.: 7069 -Kanun Tarihi: 31/01/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	22/6/2017 RG: 30104 (2. Mükerrer)	30/6/2017	Esas: Milli Savunma	1111, 1632, 926, 1512, 3713, 6102, 6325, 6754, 6758, 657 Harita Genel Kom. Kan	(Tatil Sonası) 03/10/2017	13/10/2017
26	692	-E.: 1/863 -S.S.: 498 -Kanun No.: 7089 -Kanun Tarihi: 07/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	14/7/2017 RG: 30124 (Mükerrer)	18/7/2017	Esas: İçişleri	-	(Tatil Sonası) 11/10/2017	22/10/2017
27	693	-E.: 1/869 -S.S.: 499 -Kanun No.: 7090 -Kanun Tarihi: 07/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname	25/8/2017 RG: 30165	01/10/2017	Esas: İçişleri	692 (ek 2 sayılı liste)	21/10/2017	31/10/2017
28	694	-E.: 1/870 -S.S.: 500	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler	25/8/2017 RG: 30165	01/10/2017	Esas: Milli Savunma	375 (28. Md, Geçici md 2)	21/10/2017	31/10/2017

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Tarihi	Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İçt. Md. 128 Uyarınca 20 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İçt. Md. 128 Uyarınca 30 Günü İçerisinde Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
		-Kanun No.: 7078 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname				652 (43. md) 663 (7.14.23.25.3 5.42.51. Ek Md 1, Geçici Md 15, Eki 2802, 2803, 2918, 2937, 2992, 3065, 1,2,3 sayılı cetveller) 678 (37. Md, Geçici md 1) 685 (4.10.11.12, Ek Md. 1) 190 (cetveller)	2313, 3201, 3533, 5661, 6136, 6831, 7258, 657, 926, 1325, 2521, 2547, 2565, 2659, 2692, 2802, 2803, 2918, 2937, 2992, 3065, 3238, 3359, 3713, 4045, 4566, 4752, 4760, 5018, 5174, 5202, 5235, 5237, 5271, 5275, 5320, 5510, 5668, 6087, 6100, 6102, 6191, 6413, 6458, 6586, 6754, 6756, 6758, 1632, 4675, 357, 1600, 1602		
29	695	E: 1906 -S.S.: 511 -Kanun No.: 7092 -Kanun Tarihi: 08/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	24/12/2017 RG: 30280	05.01.2018	Esas: İçişleri			25.01.2018	04.02.2018
30	696	E: 1907 -S.S.: 512 -Kanun No.: 7079 -Kanun Tarihi: 01/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	24/12/2017 RG: 30280	05.01.2018	Esas: Plan ve Bütçe Tali: Adalet, İçişleri, Milli Savunma, Sağlık, Aile, Tarım, Orman, Milli Eğitim, Bayındırlık, İmar, Sanayi, Ticaret, Enerji,	233 (Ek md 1), 375 (Ek md 19, 20 ve 21) (Geçici md 23 ve 24), 633 (Ek md 5), 639 (Ek md 2), 652 (Ek md 6) (Geçici md 13 ve 14), 663 (42. Md)	1111, 1219, 6136, 6219, 7269, 633, 657, 926, 1325, 2575, 2629, 2692, 2797, 2802, 2803, 2918, 2937, 2992, 3160, 3238, 3269, 3388, 3466, 4634, 4678, 4733, 4734, 4749, 4769, 4848, 5084, 5201, 5235, 5271, 5275, 5510,	25.01.2018	04.02.2018

21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA

TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER

Sıra	KHK No.	Esas/S. Sayısı/Kanun Numarası	KHK'nın Başlığı	TBMM'ye Geliş Tarihi (Resmî Gazete Tarihi ve Sayısı)	Komisyonla Havale Edildiği Komisyon	Değişiklik Yapıldığı KHK'ler	Değişiklik Yapıldığı Kanunlar	İkt. Md. 128 Uyarınca 20 Günü Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)	İkt. Md. 128 Uyarınca 30 Günü Sürenin Bitiş Tarihi (Görüşülecek son gün)
31	697	E: 1908 -S.S.: 513 -Kanun No.: 7098 -Kanun Tarihi: 13/02/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	12/01/2018 RG: 30299	Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji	(Geçici md 15), 694 (eki 10 sayılı liste).	5580, 5620, 5668, 6102, 6191, 6352, 6356, 6413, 6475, 6741, 6755, 6756, 6758, 4456, 4604, 5018.	05.02.2018	15.02.2018
32	701	E: 1/4 -S.S.: 6 -Kanun No.: 7150 -Kanun Tarihi: 31/10/2018	Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	08/07/2018 RG: 30472	Esas: İçişleri (Komisyonda Görüşüldü)			12.10.2018	22.10.2018

**21 TEMMUZ 2016 TARİHİNDEN SONRA ANAYASA'NIN 121'İNCİ MADDESİ UYARINCA
TBMM'YE SUNULAN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER**

AÇIKLAMALAR

- 1- Sreler, havale tarihini takip eden günden itibaren başlamaktadır.
- 2- Srelerin bitiş anı, tabloda belirtilen günlerdeki çalışma saati bitimidir.
- 3- TBMM'nin çalışmalarına ara vermesi veya tatile girmesi durumunda kural olarak, süreler işlemeyecektir.
- 4- KHK'lerin değişiklik yaptığı KHK ve kanunlar, KHK'lerin TBMM'ye sunulduğu metin üzerinden yapılan inceleme sonucunda tabloya işlenmiştir. KHK'ler TBMM'de grtşlrken, verilen önergeler neticesinde tabloda gösterilenlerden farklı KHK ve kanunlarda değişiklik yapılmış olabilir.

YASAMA DÖNEMLERİ BAŞINDA GENEL KURULDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLERİN AKIŞI VE SÜRELERİ							
KONU	22. DÖNEM	23. DÖNEM	24. DÖNEM	25. DÖNEM	26. DÖNEM	27. DÖNEM	Açıklamalar
Seçim Tarihi	3/11/2002 Pazar	22/7/2007 Pazar	12/6/2011 Pazar	7/6/2015 Pazar	1/11/2015 Pazar	24/6/2018 Pazar	
İlk Toplantı ve Andıçme	14/11/2002 Perşembe (1.Birleşim) (TRT'de yayın: 9 Kasım 2002)	4/8/2007 Cumartesi (1. Birleşim) (TRT'de yayın: 30 Temmuz)	28/6/2011 Salı (1. Birleşim) (TRT'de yayın: 23 Haziran)	23/6/2015 Salı (1. Birleşim) (TRT'de yayın: 18/6/2015)	17/11/2015 Salı (1. Birleşim) (TRT'de yayın: 12/11/2015)	7/7/2018 Cumartesi (1. Birleşim) (Kesin sonuçların yayınlanması: 4/7/2018)	Sonuçların YSK'ce ilânını takip eden 3.gün saat 14.00 (Süre ilândan sonraki günden başlar.)
TBMM Başkanlığı için Adaylık Başvurularının Başlaması	14/11/2002 Perşembe (1.Birleşim)	4/8/2007 Cumartesi (1. Birleşim)	28/6/2011 Salı (1. Birleşim)	23/6/2015 Salı (1. Birleşim)	17/11/2015 Salı (1. Birleşim)	7/7/2018 Cumartesi (1. Birleşim)	Meclisin toplandığı ilk gün
Cumhurbaşkanı'nın Andıçme Töreni						Törene ilişkin duyuru 1. Birleşimde (7/7/2018) yapılmıştır. Andıçme töreni 9/7/2018 tarihli birleşimde gerçekleştirilmiştir	6271 sayılı Kanun md. 21/1: Andıçme töreninin yapılacağı birleşim, birlikte yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçiminin ardından Meclisin toplandığı ilk günü takip eden üç gün içinde gerçekleştirilir.

YASAMA DÖNEMLERİ BAŞINDA GENEL KURULDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLERİN AKIŞI ve SÜRELERİ

KONU	22. DÖNEM	23. DÖNEM	24. DÖNEM	25. DÖNEM	26. DÖNEM	27. DÖNEM	Açıklamalar
Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanların Andıçme Töreni						Törene ilişkin duyuru 2. Birleşimde (9/7/2018) yapılmıştır. Andıçme töreni 10/7/2018 tarihli 3. birleşimde gerçekleştirilmiştir	6271 sayılı Kanun md. 21/3: Cumhurbaşkanınca atanan Cumhurbaşkan Yardımcıları ve Bakanlar atanmalarını takip eden gün andıçerler.
Meclis Başkanlığı İçin Adaylık Başvurularının Son Günü	18/11/2002 Pazartesi	8/8/2007 Çarşamba	2/7/2011 Cumartesi	27/6/2015 Cumartesi	21/11/2015 Cumartesi	11/7/2018 Çarşamba (Saat 24:00'e kadar)	Meclisin toplandığı günden itibaren beşinci gün (Birinci gün, TBMM Genel Kurulunun ilk toplantısının yapıldığı gün.)
TBMM Başkan Seçimi	19/11/2002 Salı (2. Birleşim)	9/8/2007 Perşembe (2. Birleşim)	4/7/2011 Pazartesi (2. Birleşim)	30/6/2015 Salı (2. Birleşim) (TBMM Başkan Seçimi 1. ve 2. tur) 1/7/2015 Çarşamba (3. Birleşim) (TBMM Başkan Seçimi 3. ve 4. tur)	22/11/2015 Pazar (2. Birleşim)	12/7/2018 Perşembe (4. Birleşim)	Aday gösterme süresinin bitiminden itibaren beş gün içinde (Öngörülen beş günlük sürenin birinci günü, adaylık süresinin bittiği günden sonraki ilk gün.)

YASAMA DÖNEMLERİ BAŞINDA GENEL KURULDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLERİN AKIŞI ve SÜRELERİ

KONU	22. DÖNEM	23. DÖNEM	24. DÖNEM	25. DÖNEM	26. DÖNEM	27. DÖNEM	Açıklamalar
Başkanlık Divanı ve Komisyonlarda Üye Sayısı ve Dağılıma İlişkin Danışma Kurulu Önerisi	23/11/2002 Cumartesi (3. Birleşim)	10/8/2007 Cuma (3. Birleşim)	6/7/2011 Çarşamba (4. Birleşim)	8/7/2015 Çarşamba (5. Birleşim) (Sadece Başkanlık Divanı üye sayısı ve dağılımı belirlendi.)	25/11/2015 Çarşamba (4. Birleşim) (Grup Önerisi)	13/7/2018 Cuma (5. Birleşim) (Grup Önerisi)	
Başkanlık Divanı Üyelerinin Seçimi	28/11/2002 Perşembe (5. Dönem)	10/8/2007 Cuma (3. Birleşim)	12/7/2011 Salı (8. Birleşim)	9/7/2015 Perşembe (6. Birleşim)	25/11/2015 Çarşamba (4. Birleşim)	16/7/2018 Pazartesi (6. Birleşim)	
Komisyon Üyeliklerine Seçim	3/12/2002 Salı (4. Birleşim)	4/9/2007 Salı (10. Birleşim)	12/7/2011 Salı (8. Birleşim)	Yapılmadı.***	28/11/2015 Cumartesi (6. Birleşim)	16/7/2018 Pazartesi (6. Birleşim)	
Meclisin Tatile Girmesine İlişkin Danışma Kurulu Önerisi		6/9/2007 Perşembe (12. Birleşim)	15/7/2011 Cuma (11. Birleşim)	14/7/2015 Salı (7. Birleşim)		25/7/2018 Çarşamba (10. Birleşim)	

TBMM İHTİSAS KOMİSYONLARI ÜYE SAYILARI*

Yasama Dönemi	17		18		19		20		21		22		23		24		26
Devre	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Üye Sayısı	21	21	23	23	21	21	25	25	25	25	24	24	25	25	26	26	26

*Üye sayıları, Anayasa veya kanun ile düzenlenen veya diğer ihtisas komisyonlarından ayrı sayıda belirlenen Plan ve Bütçe Komisyonu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu, Dilekçe Komisyonu, Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve AB Uyum Komisyonuna ilişkin veriler tabloda yer almamaktadır.

* 25. Dönemde komisyonlar oluşmamıştır.

DÖNEMLERE GÖRE TEKLİF İADE ORANI

DÖNEM	TBMM Başkanlığına Sunulan Kanun Teklifi Sayısı*	TBMM Başkanlığı Tarafından İade Edilen Kanun Teklifi Sayısı	Oran
24	2852	9	0,3%
25	596	0	0,0%
26	2301	23	1,0%
27**	615	19	3,1%

*Hesaplamaya; kanun tasarıları, kanun hükmünde kararname ve uluslararası anlaşmaların uygulanması tasarıları/teklifleri dahildir.
** 22.11.2018 tarihi itibarıyla

30.11.2018 TARİHLİ VE 7/6358 ESAS NUMARALI YAZILI SORU ÖNERGESİNE TBMM BAŞKANLIĞINCA VERİLEN CEVAP

1- 10.01.2019 tarihi itibarıyla, 27. Yasama Dönemi'nde TBMM Başkanlığına 1.549 kanun teklifi, 7.116 yazılı soru önergesi, 6 genel görüşme önergesi ve 828 Meclis araştırması önergesi sunulmuştur.

2- 10.01.2019 tarihi itibarıyla, 27. Yasama Dönemi'nde TBMM Başkanlığına sunulan kanun tekliflerinin son durumları ve kanun tekliflerinin sahibi milletvekillerinin bağlı bulundukları siyasi partilere göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Kanun Teklifi Sahibi Milletvekillerinin Üyesi Olduğu Siyasi Parti	Toplam	İade Edilen	Komisyonunda Bulunan	Gündemde Bulunan	Kanunlaşan
Adalet ve Kalkınma Partisi	54	-	21	20	13
Cumhuriyet Halk Partisi	1.211	2	1.209	-	-
Halkların Demokratik Partisi	67	16	51	-	-
Milliyetçi Hareket Partisi	130	-	130	-	-
İyi Parti	85	1	84	-	-
Saadet Partisi	1	-	1	-	-
Büyük Birlik Partisi	1	-	1	-	-
Toplam	1.549	19	1.497	20	13

3- 10.01.2019 tarihi itibarıyla, 27. Yasama Dönemi'nde TBMM Başkanlığına sunulan Meclis araştırması önergelerinin son durumları ve önerge sahibi milletvekillerinin/grup başkanvekillerinin bağlı bulundukları siyasi partilere göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Meclis Araştırması Önergesi Sahibi Milletvekillerinin/Grup Başkanvekillerinin Üyesi Olduğu Siyasi Parti	Toplam	İade Edilen	Mükerrer Olduğundan İşleme Alınmayan	Meclis Araştırması Kabul Edilen	Meclis Araştırması Kabul Edilmeyen	Gündemde Bulunan
Adalet ve Kalkınma Partisi	12	-	-	2	-	10
Cumhuriyet Halk Partisi	576	3	2	3	-	568
Halkların Demokratik Partisi	130	14	-	2	-	114
Milliyetçi Hareket Partisi	36	-	-	2	-	34
İyi Parti	74	-	-	2	1	71
Toplam	828	17	2	11	1	797

Down sendromu, otizm ve diğer gelişim bozukluklarının yaygınlığının tespiti ile ilgili bireylerin ve ailelerinin sorunlarının çözümü için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla verilen 6 Meclis araştırması önergesi ile tıbbi ve aromatik bitki çeşitliliğinin korunmasında, bunların üretiminde ve pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar ile alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla verilen 5 Meclis araştırması önergesi Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Yavuz Ağralıoğlu'nun, emeklilikte yaş şartını sağlayamayan vatandaşların yaşadıkları sorunların incelenerek bu sorunlara karşı alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verilen 10/340 esas numaralı Meclis araştırması önergesi Genel Kurul tarafından kabul edilmemiştir.

4- 10.01.2019 tarihi itibarıyla, 27. Yasama Dönemi'nde TBMM Başkanlığına sunulan soru önergelerinin son durumları ve önerge sahibi milletvekillerinin bağlı bulundukları siyasi partilere göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Soru Önergesi Sahibi Milletvekillerinin Üyesi Olduğu Siyasi Parti	Toplam	İade Edilen	Mükerrer Olduğundan İşleme Alınmayan	Geri Alınan	Süresi İçinde Cevaplanan	Süresi Geçtikten Sonra Cevaplanan	Cevaplanmayan	İşlemde Bulunan
Cumhuriyet Halk Partisi	5.508	24	44	6	258	1.494	3.615	67
Halkların Demokratik Partisi	789	62	4	3	35	125	540	20
Milliyetçi Hareket Partisi	166	-	-	-	9	53	102	2
İyi Parti	623	-	-	-	19	150	436	18
Saadet Partisi	17	-	-	-	1	5	10	1
Türkiye İşçi Partisi	2	-	-	-	-	1	1	-
Demokrat Parti	3	-	-	-	-	-	3	-
Bağımsız	8	-	-	-	1	6	1	-
Toplam	7.116	86	48	9	323	1.834	4.708	108

TBMM Başkanlığına sunulan yazılı soru önergeleri, Anayasa'nın 138'inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 67, 96 ve 97'nci maddeleri ile Anayasa ve İçtüzük'te öngörülen emredici diğer hükümlere uygunluk bakımından incelenmekte ve yapılan değerlendirme sonucunda işleme alınmakta veya sahibine iade edilmektedir. İade edilen soru önergelerinin konularına ilişkin bir veri tutulmamaktadır.

YASAMA DÖNEMLERİNE GÖRE DENETİM ÖNERGELERİ SAYILARI

Denetim Yolları	18. Dönem	19. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem*	Eğilim
Sözlü Soru Önergeleri	1.255	1.824	1.261	2.056	2.622	2.616	8.733	100	1.747	-	
Yazılı Soru Önergeleri	2.202	7.550	6.950	8.424	23.360	21.220	70.848	3.168	32.181	8.126	
Genel Görüşme Önergeleri	46	69	38	30	37	26	85	5	35	6	
Meclis Araştırması Önergeleri	151	247	313	294	434	1.113	3.355	155	3.043	949	
Gensoru Önergeleri	28	42	22	29	8	13	55	1	22	-	
Meclis Soruşturması Önergeleri	4	25	46	5	13	3	14	1	2	0	

* 18.01.2018 tarihi itibarıyla

27. YASAMA DÖNEMİ 1. VE 2. YASAMA YILLARINDA İŞLEME ALINAN DENETİM ÖNERGELERİ

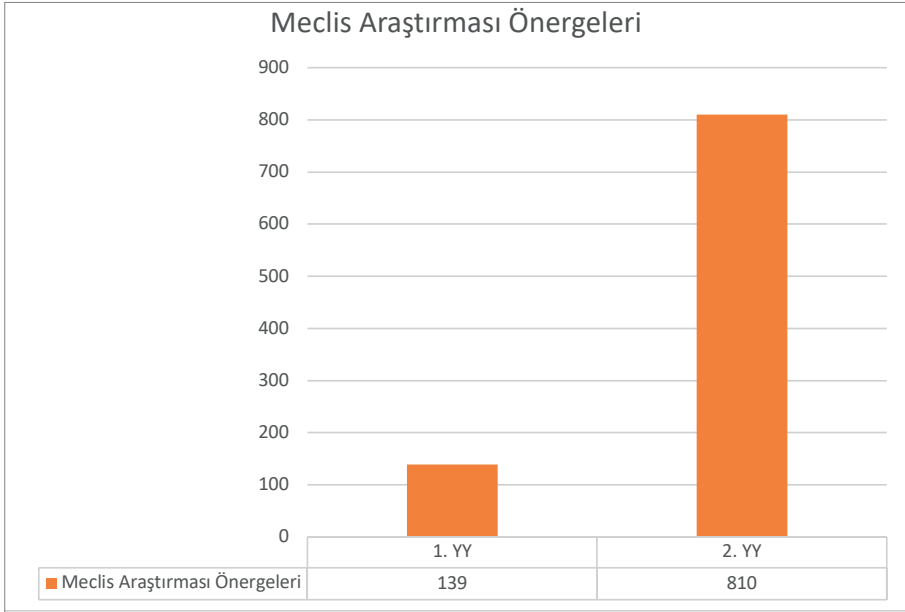
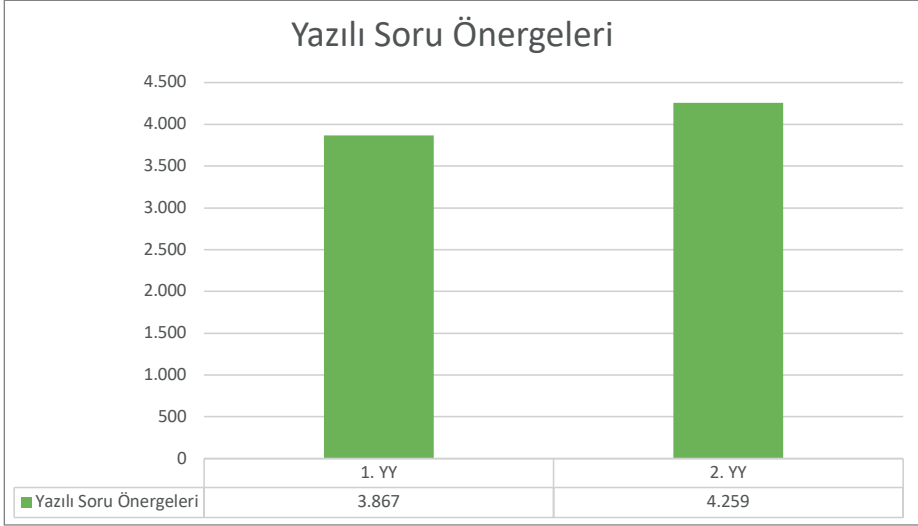
Yazılı Soru Önergeleri		
	1. YY	2. YY
İşleme Alınan	3.766	3.694
Gelen Kağıtlar Listesine Girdikten Sonra Geri Alınan	2	0
Süresi İçinde Cevaplanan	214	117
Süresi Geçtikten Sonra Cevaplanan	1.641	643
Cevaplanmayan	1.909	2.454
İşlemde	0	480

Genel Görüşme Önergeleri		
	1. YY	2. YY
İşleme Alınan	0	6
Gündemde	0	6

Meclis Araştırması Önergeleri		
	1. YY	2. YY
İşleme Alınan	130	767
Meclis Araştırması Açılması Kabul Edilmeyen	0	1
Meclis Araştırması Açılması Kabul Edilen	0	11
Gündemde	130	755

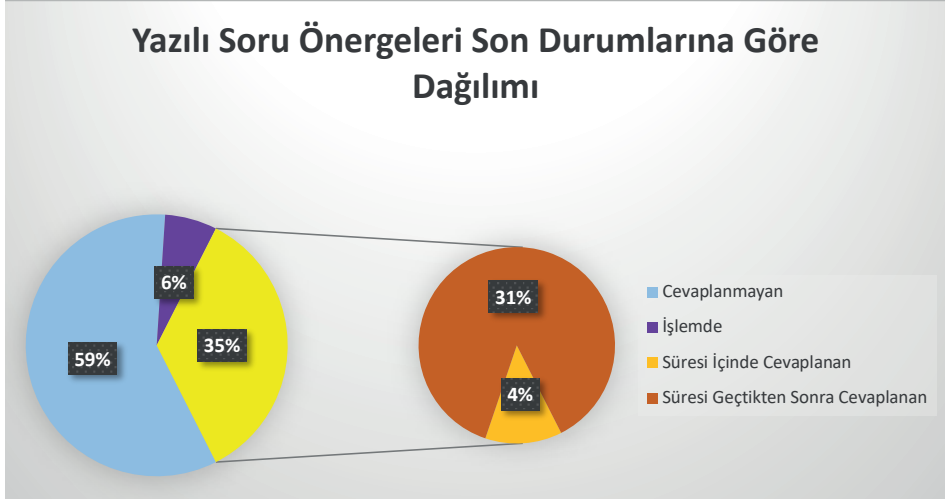

27. YASAMA DÖNEMİ YAZILI SORU VE MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN YASAMA YILLARINA GÖRE DAĞILIMLARI¹

¹ İşleme alınan önergeler ile mükerrer, Gelen Kâğıtlara girmeden geri alınan, iade edilen ve inceleme aşamasında bulunan önerge sayılarının toplamı gösterilmektedir.

27. YASAMA DÖNEMİ 1. VE 2. YASAMA YILLARINDA İŞLEME ALINAN SORU ÖNERGELERİNİN SON DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMLARI²

² İşleme alınan önergeler ile mükerrer, Gelen Kâğıtlara girmeden geri alınan, iade edilen ve inceleme aşamasında bulunan önerge sayılarının toplamı gösterilmektedir.

